COSMOPOLIS

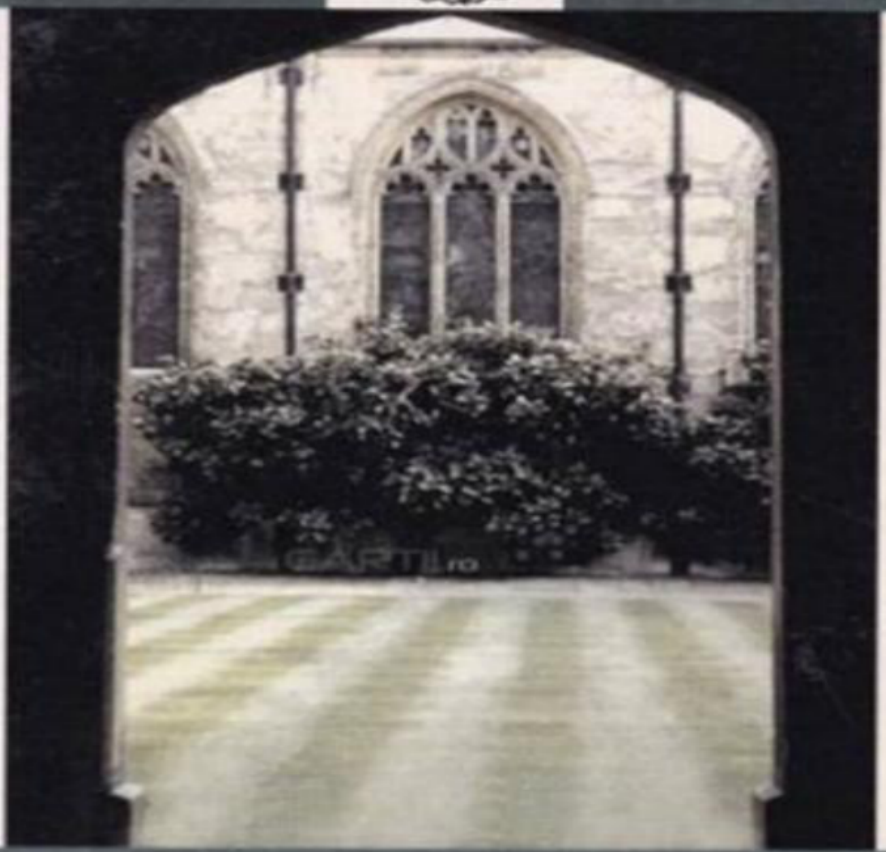

Javier Marías

ROMANUL OXFORDULUI

EDITURA UNIVERS

Prezentul volum a fost tradus cu sprijinul
Direcţiei Generale a Cărţii, Arhivelor şi Bibliotecilor a Ministerului Educaţiei şi Culturii din Spania.

JAVIER MARÍAS
Romanul Oxfordului
Traducere de TUDORA ŞANDRU MEHEDINŢI
editura univers
Bucureşti
1999

Lui Eric Southworth predecesorilor mei Vicente şi Félix şi Elidei

Doi din cei trei au murit de când am plecat de la Oxford, şi asta mă face să mă gândesc, în chip superstiţios, că poate m-au aşteptat să sosesc acolo şi să-mi petrec timpul pe care-l aveam de stat ca să-mi dea prilejul să-i cunosc şi pentru ca acum să pot vorbi despre ei. Se poate, deci, ca — tot în chip superstiţios — să fiu obligat să vorbesc despre ei. N-au murit până când eu n-am încetat să-i mai văd. Dacă m-aş mai fi aflat în viaţa lor şi la Oxford (dacă m-aş mai fi aflat în viaţa lor, de zi cu zi), poate că ar mai fi trăit încă. Gândul acesta nu e numai superstiţios, ci şi vanitos. Însă pentru a vorbi despre ci trebuie să vorbesc şi despre mine, şi despre şederea mea la Oxford. Cu toate că cel care vorbeşte nu este acelaşi om care a fost acolo. Pare a fi, dar nu e acelaşi. Dacă mie însumi îmi spun *eu*, sau dacă folosesc un nume care m-a însoţit de când m-am născut şi cu care unii îşi vor aminti de mine, sau dacă povestesc fapte ce coincid cu cele pe care alţii mi le-ar atribui, sau dacă numesc *casa mea* casa ocupată înainte şi după mine de către alţii, dar unde eu am locuit vreme de doi ani, este numai fiindcă prefer să vorbesc la persoana întâi, şi nu pentru că aş crede că facultatea memoriei e suficientă pentru ca cineva să fie mai departe acelaşi în epoci diferite şi în spaţii diferite. Cel care povesteşte aici ce a văzut şi ce i s-a întâmplat nu este acelaşi om care a văzut şi căruia i s-a întâmplat, şi nici nu este o prelungire a sa, ori umbra sa, nici moştenitorul, nici uzurpatorul său.

Casa mea avea trei etaje şi era în formă de piramidă, şi în ea îmi petreceam multă vreme, dat fiind că obligaţiile mele la Oxford erau practic nule sau inexistente. În realitate Oxfordul este, fără îndoială, unul dintre oraşele din lume unde se munceşte cel mai puţin şi unde e mult mai important faptul de a te afla acolo decât acela de a face sau a acţiona. A te alia acolo impune atâta concentrare, atâta răbdare şi atâta efort de a lupta împotriva letargici fireşti a spiritului, încât ar fi o exigenţă necumpătată să mai şi pretinzi ca locuitorii lui să se arate activi, mai cu seamă în public, deşi unii colegi se deplasau îndeobşte

tot într-o goană, spre a lăsa impresia unei agitaţii permanente şi a unei activităţi intense în pauzele dintre cursuri, care de fapt decurseseră sau aveau să decurgă în cea mai perfectă linişte şi nepăsare, ca aparţinând ideii de a te afla acolo, şi nu de a face sau măcar a acţiona. Aşa proceda Cromer-Blake, şi tot aşa Inchizitorul, zis şi Măcelarul şi Spintecătorul, şi al cărui nume adevărat era Alec Dewar.

Însă cel care refuza orice simulacru de agitaţie şi întruchipa nemişcarea sau stabilitatea locului era Will, bătrânul portar al facultăţii *(Institutio Tayloriana*, numită pompos în latină) unde eu lucram de obicei în linişte şi nepăsare. N-am văzut niciodată o privire atât de limpede (de bună seamă nu în oraşul meu, Madrid, unde *nu există* priviri limpezi) ca a acelui bărbat de aproape nouăzeci de ani, îmbrăcat veşnic într-un fel de salopetă albastră, căruia i se îngăduia să rămână în multe dimineţi în ghereta lui de sticlă şi să salute profesorii în timp ce intrau. Will nu ştia literalmente în ce zi trăia, şi aşa, fără ca nimeni să poată prezice data alegerii făcute de el, şi cu atât mai puţin să ştie ce anume o determina, petrecea fiecare dimineaţă într-un an diferit, călătorind prin timp înainte şi înapoi după voia lui, sau, mai bine zis, probabil fără voia lui. Erau zile în care nu doar credea că se află, ci într-adevăr se afla în 1947, sau în 1914, sau în 1935, sau în 1960, sau în 1926, sau în oricare din anii extrem de îndelungatei sale vieţi. Uneori se putea ghici dacă Will se afla într-un an nefast după uşoara expresie de teamă (era o fiinţă prea pură pentru a simţi vreo îngrijorare, căci era cu desăvârşire lipsit de viziunea viitorului ce stârneşte întotdeauna acest sentiment), care nu ajungea totuşi să întunece vreodată privirea-i încrezătoare şi mândră. Puteai bănui că o dimineaţă din 1940 era pentru el cotropită de groaza bombardamentelor din noaptea trecută sau din cea care avea să vină, şi că o dimineaţă din 1916 îl putea găsi puţin abătut de veştile proaste despre ofensiva de pe Somme, şi că într-una din 1930 se trezise fără niciun ban în buzunar şi cu ochii iscoditori şi sfioşi ai omului care e nevoit să ceară un împrumut şi încă nu s-a hotărât de la cine. În alte zile, abia simţită atingere a zâmbetului său extrem de deschis, ori a strălucirii privirii atât de afectuoase, era cu totul indescifrabilă — nici măcar ceva ce se putea imagina — pentru că se datora, fără îndoială, necazurilor şi neplăcerilor vieţii lui personale, care nu interesase niciodată pe vreun student sau profesor. În această călătorie veşnică de-a lungul existenţei sale, aproape totul era de nepătruns pentru ceilalţi (aşa cum sunt portretele din secolele trecute sau o fotografie făcută alaltăieri). Cum oare puteam şti în ce zi tristă a nenumăraţilor săi ani se afla Will, când îl vedeam salutând doar cu un zâmbet pe jumătate în locul expresiei pline de entuziasm a zilelor de bucurie sau chiar a celor neutre? Cum oare să ştim ce porţiune melancolică din nesfârşitul său drum străbătea atunci când nu-şi ridica mâna cu un

gest copilăresc în vreme ce saluta? Mâna aceea ridicată vertical care te făcea să nutreşti convingerea că în oraşul acela neprimitor cineva se bucura cu adevărat când te vedea, chiar dacă nu prea ştia cine erai de fapt, sau, mai bine zis, în fiecare dimineaţă te vedea ca pe cineva diferit de cel din ziua precedentă… Numai într-un rând am aflat, graţie lui Cromer-Blake, în ce moment exact al vieţii lui fără spaime, petrecută ceasuri în şir în spatele geamurilor gheretei, se afla Will. Cromer-Blake mă aşteptă să sosesc la intrarea clădirii şi mă preveni:

— Spune-i ceva lui Will, nişte cuvinte de consolare. Se pare că astăzi trăieşte ziua din 1962 când i-a murit nevasta, şi l-ar durea grozav ca vreunul din noi să se facă a nu fi la curent când trece pe lângă el. E tare abătut, dar buna dispoziţie firească îi îngăduie să se bucure de celebritatea-i de azi tocmai atât, cât îi trebuie ca să nu-şi piardă de tot zâmbetul. Aşa încât, într-un anume fel este chiar încântat — Şi, fără să se mai uite la mine, netezindu-şi părul încărunţit înainte de vreme, Cromer-Blake adăugă: — Să sperăm că n-o să i se năzare să rămână veşnic la ziua asta; am fi nevoiţi să trecem în fiecare zi pragul cu condoleanţe pe buze.

Will purta cravată neagră la cămaşa albă de sub salopeta albastră, şi ochii lui foarte deschişi la culoare păreau încă şi mai transparenţi şi apoşi ca de obicei, poate ca urmare a unei nopţi petrecute printre lacrimi şi văzând cum se moare. M-am apropiat de uşa gheretei, care era deschisă, şi i-am pus mâna pe umăr. I-am simţit oasele. Nu prea ştiam ce să spun.

— Bună ziua, Will, deşi pentru dumneavoastră nu-i deloc bună. Tocmai am aflat, îmi pare teribil de rău, ce pot să vă spun?

Will zâmbi cu blândeţe şi din nou i se lumină chipul trandafiriu, atât de trandafiriu că părea neted. Îşi puse mâna peste a mea şi-mi dădu fără vlagă nişte lovituri uşoare, de parcă el mă consola pe mine. Cromer-Blake, cu toga pe umăr, ne cerceta (Cromer-Blake îşi ţinea veşnic toga pe umăr şi veşnic cerceta).

— Mulţumesc, Mr. Trevor. E adevărat ce-aţi spus, nu poate li o zi mai proastă pentru mine. A murit azi noapte, ştiţi?, în zori. De la o vreme era cam bolnavă, dar nu foarte tare. Dis-de-dimineaţă m-am trezit şi trăgea să moară. Şi-a dat sufletul imediat, pe nepregătite, dintr-o dată, poate nu voia să mă trezească. I-am spus să aştepte, dar n-a putut Nici măcar n-am avut timp să mă scol.

— Will se opri un moment şi întrebă: Cum îmi vine cravata, Mr. Trevor? De obicei nu port — Apoi zâmbi şi adăugă: Dar a avut o viaţă frumoasă, ori aşa cred eu, şi nici n-a fost scurtă. Trebuie să ştiţi că ea era cu cinci ani mai mare ca mine. Cinci ani, n-are nicio importanţă acum. Acum eu o să fiu mai bătrân, poate. O să tot împlinesc la ani şi poate o să ajung mai bătrân decât a fost ca vreodată. — îşi pipăi cravata cu nesiguranţă.

— Şi, în afară de asta, chiar dacă ziua nu-i bună pentru mine, n-am de ce să nu vă doresc ca dumneavoastră să aveţi o zi bună. Bună ziua, Mr. Trevor.

Mâna nu i se ridică dintr-a mea — din propriul lui umăr — atât de aeriană ca în alte rânduri, dar se înălţă, cu salutu-i vertical.

În dimineaţa aceea ne aflam în 1962, şi din pricina asta eu eram Mr. Trevor. Dacă Will s-ar fi aflat în anii treizeci, aş fi fost doctorul Nott, iar dacă erau anii cincizeci, m-ar fi luat drept Mr. Renner. În timpul războiului din ’14 mă transformam în doctorul Ashmore-Jones, în anii douăzeci eram Mr. Brome, în patruzeci doctorul Myer, iar în anii şaptezeci şi optzeci doctorul Magill, acesta fiind singurul mod de a afla spre ce decadă înclinase Will, călătorul în timp, în fiecare dimineaţă. Pentru el eu eram zi de zi un membru al facultăţii aparţinând trecutului, deşi întotdeauna acelaşi în fiecare perioadă aleasă zilnic de spiritul său pentru a vieţui în ea. Şi nu se înşela niciodată. În mine, şi în ochii lui limpezi şi atemporali, îşi retrăiau propriul trecut rutinar acei Dr. Magill şi Dr. Myer, şi Mr. Brome şi Dr. Ashmore-Jones, şi Mr. Renner, şi Dr. Nott, şi Mr. Trevor, unii morţi acum, alţii ieşiţi la pensie, iar alţii pur şi simplu transferaţi sau dispăruţi fără a mai lăsa vreo amintire în afara numelui, sau poate daţi afară din universitate datorită unei abateri grave despre care bietul Will, în eterna-i gheretă, n-avusese nicicând cea mai mică idee.

Şi în chip ciudat a mai trăit în mine. În unele dimineţi, un oarecare Mr. Branshaw de care nu-şi aducea nimeni aminte şi nu se ştia nimic, ceea ce — în toate dimineţile când auzeam spunându-mi-se astfel: Bună ziua, Mr. Branshaw — mă făcea să mă gândesc, dacă nu cumva capacitatea lui Will de a se deplasa în timp nu s-ar extinde şi asupra viitorului (poate a celui imediat, care ar cuprinde ce-i mai rămăsese din viaţă) şi dacă, stabilit la nouăzeci de ani, nu ar saluta pe cineva care încă nu sosise la Oxford şi care, poate, oriunde s-ar afla, încă nu ştia că îi va fi dat să trăiască în oraşul neospitalier şi conservat parcă în sirop, după cum l-a caracterizat mai demult unul dintre predecesorii mei. Cineva care n-avea să fie recunoscut nici de Will, cu ochii săi visători şi diafani, şi căruia îi va da poate numele meu, nerostit niciodată când mi se adresa mie, în vreme ce îl va saluta cu mâna ceremonios la intrarea în Tayloriana.

Aşa cum am spus, obligaţiile mele la Oxford erau minime, ceea ce mă făcea să mă simt adesea ca un personaj decorativ. Fiind conştient totuşi de faptul că simpla mea prezenţă cu greu putea servi spre a decora ceva, binevoiam din când în când să-mi pun toga negară (devenită acum obligatorie doar în foarte puţine ocazii), cu scopul principal de a le face pe plac nenumăraţilor turişti care îmi ieşeau de obicei în cale, mergând de la casa mea în formă de piramidă până la Tayloriana, şi cu cel secundar de a mă simţi travestit şi ceva mai

justificat în calitatea mea ornamentală. Astfel travestit, ajungeam uneori la aula unde îmi ţineam puţinele mele cursuri sau conferinţe în faţa diferitelor grupe de studenţi, cu toţii arătându-mi un respect excesiv şi o indiferenţă încă şi mai mare. Prin vârstă eram mai aproape de ei decât majoritatea membrilor congregaţiei (cum se numeşte ansamblul alcătuit din acei *dons* sau profesori de la universitate, urmând puternica tradiţie clericală din partea locului), dar era de-ajuns să mă aflu căţărat cu nervozitate pe un podium, în puţinele ore în care stabileam un contact vizual cu ei, pentru ca distanţarea dintre mine şi studenţi să fie aproape suverană. Eu stăteam sus şi ei jos, cu aveam în faţă o catedră impunătoare iar ei pupitre ordinare pline de crestături, eu purtam toga mea neagră lungă (cu însemnele de la Cambridge, nu de la Oxford, bineînţeles, spre a fi cât se poate de circumspect) şi ei nu purtau aşa ceva, şi acesta era un motiv suficient pentru ca nu numai să nu-mi discute afirmaţiile tendenţioase, dar nici măcar să nu-mi pună vreo întrebare când peroram despre sumbra literatură spaniolă de după război o oră întreagă, ce mi se părea la fel de nesfârşită cum însăşi perioada de după război trebuie să le fi părut literaţilor ei (celor împotriva regimului, foarte puţini).

Studenţii puneau în schimb întrebări la orele de traduceri pe care le ţineam asistat alternativ de colegii mei englezi. Textele pe care aceştia din urmă le alegeau pentru respectivele ore (cu un nume atât de extravagant încât prefer să-l trec deocamdată sub tăcere pentru a nu crea o enigmă gratuită şi de bună seamă nesemnificativă) erau atât de afectate, sau descriau atât de exagerat moravuri, încât adeseori trebuia să improvizez definiţii inexistente pentru cuvinte învechite sau ermetice, pe care nu le văzusem şi nici auzisem în viaţa mea, şi pe care desigur studenţii nu le vor mai vedea şi nici auzi în viaţa lor. Cuvinte pretenţioase şi memorabile (concepute fără îndoială de minţi bolnave), dintre care îmi amintesc cu deosebit entuziasm de *praseodim*, *catamaran*, *saftian* şi *proxenet* (n-am izbutit să uit nici cuvântul *funie,* într-un pasaj vinicol cum nu se poate mai elegant). Chiar cu riscul de a face figură proastă acum când le-am tradus în engleză şi ştiu perfect ce înseamnă, mărturisesc că atunci n-aveam habar de existenţa lor. Şi astăzi mă uimeşte existenţa lor. Rolul meu la orele acelea era mai hazardat decât la prelegeri, întrucât trebuia să fiu o gramatică şi un dicţionar vorbitoare, cu uzura corespunzătoare pentru reflexele mele. Consultaţiile cele mai dificile erau cele etimologice, dar în scurtă vreme, şi împins de nerăbdare şi de dorinţa de a le fi pe plac, nu m-am jenat să tot inventez etimologii abracadabrante la moment şi ca să scap din încurcătură, cu convingerea că niciun student şi nici colegul care mă asista prin rotaţie nu vor avea în veci curiozitatea necesară pentru a verifica mai

târziu veridicitatea răspunsurilor mele. (Şi în cazul în care ar avea-o, eram încredinţat şi că vor avea înţelegerea necesară ca să nu-mi trântească a doua zi în faţă prostia spusă de mine). Astfel, la întrebările care-mi păreau nemaipomenit de absurde şi cu rea intenţie cum ar fi: ce origine are cuvântul *papirotazo,* adică „bobârnac", nu ezitam să dau răspunsuri încă şi mai absurde şi mai rău intenţionate.

— *Papirotazo*, aşadar. Acest gen de lovitură dată cu degetul arătător se numeşte aşa, fiindcă în felul acesta se încercau papirusurile găsite în Egipt la începuturile secolului al XIX-lea, pentru a se cerceta rezistenţa şi a stabili vechimea lor.

Şi, văzând că nimeni nu reacţiona violent şi că nimănui nu-i trecea prin cap să argumenteze că un simplu bobârnac ar fi prefăcut în confeti orice papirus dinastic, ci dimpotrivă că studenţii îşi luau notiţe iar colegul englez — zăpăcit desigur de sonoritatea grosolană a cuvântului şi poate ameţit de imaginea neaşteptată a unui Egipt napoleonean — îmi aproba explicaţia („Auziţi? *Papirotazo* vine de la cuvântul *papirus: pa-pi-rus, papi-ro-ta-zo"),* încă mai găseam curaj ca să insist şi să completez falsul cu o notă erudită:

— Este prin urmare un cuvânt destul de recent, care a fost asimilat cu mai vechiul *capirotazo,* cum se mai numeşte lovitura aceasta dureroasă şi umilitoare — şi făceam o pauză ca să ilustrez cuvântul cu un bobârnac în aer —, la fel cu cea dată de obicei în timpul procesiunilor din Săptămâna Mare penitenţilor cu *capirote*, adică tichie în formă de cornet, în vârful acestor cornete, ca să-i umilească.

Şi colegul aproba întruna („Auziţi? *Ca-pi-ro-te, ca-pi-ro-ta-zo").* Nu puteam să nu fiu impresionat de delectarea cu care unii dintre profesorii britanici preferau cuvinte aiurite în spaniolă, şi cele care le produceau mai mare satisfacţie erau cele cu patru sau mai multe silabe. Mi-aduc aminte că Măcelarul era atât de încântat încât uita de cuviinţă şi, ridicând un picior — cu pulpa extrem de albă dezvelită din vina unor şosete prea scurte şi a unor pantaloni hulpavi —, şi-l sprijinea cu dezinvoltură şi nu lipsit de graţie pe un pupitru gol, făcându-l să se balanseze în ritmul silabisirii lui euforice („Locuri pră-păs-tioa-se, pră-păs-ti-oa-se. Bu-că-la-te, bu-că-la-te"). În realitate, a trebuit să recunosc mai târziu că aprecierea de care se bucurau etimologiile pe care le născoceam în ochii colegilor mei erau urmarea educaţiei lor fără cusur, spiritului de solidaritate şi simţului umorului. La Oxford nimeni nu spune niciodată nimic pe şleau (francheţea ar fi cea mai de neiertat dintre greşeli, şi totodată cea mai descumpănitoare), dar aşa am înţeles că stau lucrurile atunci când, luându-mi rămas bun de la Inchizitor după cei doi ani de şedere acolo, mi-a spus printre alte fraze pompoase:

— O să-mi fie dor de fantasticele tale cunoştinţe etimologice. Întotdeauna mă surprindeau extraordinar. Îmi amintesc şi acum

uimirea care m-a cuprins când ai explicat cum cuvântul *papirotazo* vine de la *papo* „guşă", fiindcă desemnează o lovitură ce se dădea în gâtul adversarului: am rămas cu gura căscată.

— Se opri o clipă ca să-mi cerceteze satisfăcut nedumerirea. Plescăi cu limba în cerul gurii şi adăugă: — Etimologia e o ştiinţă pasionantă, păcat că studenţii, sărmani copii fără discernământ, uită nouăzeci şi cinci la sută din minunile pe care le află de la noi şi că descoperirile noastre strălucite îi uimesc doar câteva minute, cam spre sfârşitul orei. Însă eu o să ţin minte: *pa-po, pa-pi-ro-ta-zo* — şi-şi îndoi puţin un picior. Cine ar fi crezut! Fantastic.

Cred că m-am înroşit ca focul, şi, îndată ce am putut, am dat fuga la bibliotecă pentru a consulta dicţionarul şi a descoperi că, într-adevăr, faimosul cuvânt *papirotazo* provenea din *papo* căci odinioară acolo se primea mârşava lovitură. M-am simţit mai impostor ca oricând, dar şi cu conştiinţa în parte mai liniştită, fiindcă am considerat că etimologiile mele demente nu erau cu mult mai trăsnite şi mai puţin verosimile decât cele adevărate. Cel puţin aceasta mi se părea aproape la fel de aiurită ca cea improvizată de mine. Şi, în orice caz, după cum remarcase Spintecătorul, acest gen de cunoştinţe ornamentale durau doar câteva minute, indiferent dacă erau greşite, autentice sau semi-adevărate. Uneori, adevărata ştiinţă este indiferentă, şi atunci se poate inventa.

Am bătut la nesfârşit întregul Oxford şi îi cunosc aproape toate colţurile, precum şi zonele limitrofe cu nume accentuate pe antepenultima silabă: Headington, Kidlington, Wolvercote, Littlemore (Abingdon, Cuddesdon, puţin mai departe). Am ajuns să şi cunosc aproape toate chipurile de acum trei şi doi ani, oricât de greu ar fi să le mai reîntâlnesc. De cele mai multe ori mergeam fără ţel, aiurea, chiar dacă mi-aduc bine aminte că vreme de vreo zece zile, în cel de al doilea trimestru petrecut de mine acolo (care se numeşte Hilary şi cuprinde opt săptămâni, din ianuarie până în martie), m-am plimbat cu un scop cam neclar şi» pe atunci — cât a durat — nemărturisit nici măcar mie însumi. A fost cu puţin înainte de a-i cunoaşte pe Clare şi Edward Bayes, şi, de fapt, întreruperea sau abandonarea obiceiului (da, a fost o abandonare) au fost pricinuite de bună seamă şi de cunoştinţa cu Clare Bayes şi cu soţul ei, nu numai de faptul că scopul mi se împlinise şi în acelaşi timp eşuase într-o seară cu mult vânt pe Broad Street, cam tot atunci.

Înainte cu vreo zece zile ca Clare şi Edward Bayes să-mi fie prezentaţi şi să încep să mă văd cu ei, mă întorceam de la Londra — într-o vineri — cu ultimul tren de noapte, care pleca din gara Paddington pe la douăsprezece. Era trenul pe care-l luam de obicei în fiecare vineri sau sâmbătă la întoarcerea din capitală, unde nu aveam un loc de dormit, decât pe la vreun hotel, şi asta puteam să mi-o

permit numai din când în când Preferam firește să mă întorc acasă şi, eventual, să mă duc iar la Londra a doua zi — era mai puţin de un ceas cu un tren expres — dacă ceva sau cineva mă determina s-o fac. Ultimul tren de lă Londra la Oxford nu era, totuşi, expres. Neplăcerea de a-l lua era compensată de faptul că dispuneam, în schimb, de încă o oră în compania lui Guillermo şi Miriam, o pereche de prieteni care locuiau la South Kensington şi îmi ofereau ospitalitate, stând de vorbă, ca etapă finală a zilelor mele londoneze de hoinăreală. Acest ultim tren de la miezul nopţii presupunea o schimbare obligatorie în localitatea Didcot, din care n-am apucat să văd niciodată mai mult decât gara posomorâtă, şi întotdeauna după asfinţit Uneori cel de al doilea tren, care ne ducea de acolo la Oxford cu o prudenţă de neînţeles, nu se afla pe linie când ajungeam noi, cei şase sau şapte pasageri de la Londra care aşteptam legătura (societatea British Rail considera pesemne că noi, călătorii din trenul acesta întârziat, eram noctambuli fără leac şi că puteam foarte bine să ne culcăm încă şi mai târziu), şi prin urmare, trebuia să aşteptăm în gara tăcută şi pustie şi care, după cât i se putea desluşi conturul în întuneric, părea ruptă de localitatea din care făcea parte, aflându-se în plin câmp, ca o haltă ieşită din uz.

În Anglia necunoscuţii nu obişnuiesc să intre în vorbă, nici măcar în tren ori în cursul aşteptărilor îndelungate, iar liniştea nocturnă din gara Didcot este una dintre cele mai depline pe care le-am cunoscut Liniştea e şi mai deplină atunci când e străbătută de glasuri sau zgomote răzleţe, ca scârţâitul unui vagon care brusc se deplasează enigmatic câţiva metri şi se opreşte, sau strigătul de neînţeles al unui hamal pe care frigul îl trezeşte din aţipeala-i scurtă, scutindu-l de un vis urât, sau zgomotul sec şi îndepărtat al unor lăzi pe care nişte mâini invizibile hotărăsc să le mute din loc fără niciun rost când nu-i nicio urgenţă şi totul poate fi lăsat pe mai târziu, ori sunetul metalic al unei cutii de bere strivita şi aruncată într-un coş de gunoi, sau zborul modest al unei foi desprinse de ziar, sau propriii mei paşi care amăgesc aşteptarea apropiindu-se zadarnic de marginea platformei, cum este numit peronul în Anglia. Abia câteva felinare, despărţite de zeci de metri spre a evita astfel risipa, luminează temător aceste peroane încă nemăturate care seamănă cu locul rămas după o petrecere sărmană în plină stradă. (Nu vor fi măturate decât mâine de nişte femei care acum visează în neştiutul Didcot.) Se desluşesc cu greu scurte porţiuni de zid şi de şine pe care fiecare felinar le luminează pâlpâind, şi unul din ele îmi luminează şi chipul, care se iveşte dintr-un pardesiu bleumarin cu gulerul ridicat, şi, de asemenea, nişte pantofi şi glezne de femeie a căror posesoare rămâne în umbră. Îi văd doar silueta în trend, aşezată, şi jarul ţigărilor pe care ea, ca şi mine, le fumează treptat în timpul aşteptării, mai lungă în noaptea

asta decât de obicei. Pantofii băteau uşor tactul pe pardoseală ca şi cum persoana care îi purta ar mai avea încă în urechi melodia după care poate o fi dansat toată seara, şi erau pantofi de adolescentă sau de balerină ingenuă, cu cataramă şi toc foarte jos şi vârful rotunjit Pantofi englezeşti fără nicio îndoială, care mi-au ţinut privirea întoarsă în dreapta mea şi au făcut ca ora încremenită din gara Didcot să fie mai suportabilă. Respectivele noastre ţigări se adunau pe jos, ajunse chiştoace, ale mele lansate printr-un adevărat bobârnac la marginea peronului de unde nu alunecau întotdeauna, ale ei, în aceeaşi direcţie, cu o mişcare a braţului ca şi când ar arunca o minge cam fără vlagă. Şi făcând această mişcare mâna intra în fascicolul de lumină, iar eu puteam vedea o brăţară preţ de câteva zecimi de zecimi de secundă. Mă ridicam din când în când, pe de o parte pentru a scruta bezna liniilor în depărtare, pe de alta spre a încerca s-o văd puţin mai bine pe femeia care fuma şi bătea un tact necunoscut — stând în lumină, când picior peste picior, când nu. Făceam Joi, trei paşi prin dreptul ei şi mă întorceam la locul meu, dar tot ce izbuteam era să-i văd din faţă pantofii englezeşti şi gleznele desăvârşite de penumbră. Până când, în sfârşit, doar cu câteva minute înainte de a-şi face apariţia, şovăielnic şi leneş, trenul întârziat. Ea s-a ridicat şi a început să meargă de-a lungul peronului, în timp ce vocea tulbure şi amplificată a unui feroviar indian, cu un accent atât de pronunţat, încât un străin abia ar putea să deducă ce spunea, anunţa sosirea trenului în Didcot şi restul gărilor unde avea să oprească: Banbury, Leamington, Warwick, Birmingham (sau era oare Swindon, Chippenham, Bath, Bristol? Nu vreau să mă uit pe hartă; în amintirea mea se regăsesc ambele serii, poate amestecate). Ea rămase acum în picioare, cu o geantă mică de voiaj în mână, tot legănând-o în vreme ce aştepta. Eu i-am deschis portiera.

I-am uitat cu desăvârşire chipul, dar nu şi culorile (galben, albastru, trandafiriu, alb, roşu), însă ştiu că este femeia care, atunci când am văzut-o prima oară, m-a impresionat cel mai mult în toată tinereţea mea, deşi nu-mi scapă faptul că acest comentariu nu se poate referi, după tradiţia literaturii şi a realităţii, decât la acele femei pe care bărbaţii tineri nu ajung să le cunoască. Nu-mi aduc aminte nici cum s-a întâmplat când i-am adresat primele cuvinte, nici despre ce am vorbit în jumătatea de oră cât durează drumul de la Didcot la Oxford sau gările sale. Poate că nici n-am prea legat o conversaţie, ci am schimbat doar trei sau patru fraze răzleţe. Mi-amintesc în schimb că, deşi nu destul ca să poată fi studentă, era foarte tânără şi prin urmare nu foarte elegantă, şi că gulerul de la trenci îi era desfăcut, atât cât să lase să i se vadă colierul de perle (false sau adevărate, n-am idee) pe care, după moda de câţiva ani încoace, fetele englezoaice mai dichisite binevoiau să le poarte, chiar dacă în rest erau îmbrăcate cât se poate

de neprotocolar sau în aparenţă neglijent (ca era doar îngrijită, nu elegantă). Mi-aduc aminte şi că fata aceea, datorită pieptănăturii cu părul scurt şi trăsăturilor astăzi uitate, mi s-a părut parcă desprinsă din anii treizeci. Poate că Will, portarul, le vedea astfel pe toate femeile în zilele în care retrăia deceniul acela. Oricum, ceea ce am vorbit atunci n-a fost destul de personal pentru a putea ajunge să aflu ceva despre ea. E cu putinţă ca ochii ei deschişi la culoare să se fi închis de oboseală, iar eu să nu fi îndrăznit s-o împiedic s-o facă. Poate că în acea jumătate de oră de mers întârziat dorinţa mea de a o privi să fi fost mult mai puternică decât curiozitatea şi capacitatea de a raţiona. Sau poate că am vorbit numai despre Didcot, de gara-i tenebroasă şi rece rămasă în urmă şi unde amândoi aveam să ne întoarcem. Ea coborî la Oxford, însă cu n-am ştiut să-mi pregătesc terenul: nici măcar nu m-am oferit s-o conduc cu taxiul.

Începând de atunci şi vreme de vreo zece zile, am bătut tot Oxfordul cu scopul sau speranţa inconştientă de a o întâlni iar, ceea ce nu era chiar improbabil dacă ca n-ar fi venit aici în vizită, ci chiar ar fi locuit. M-am plimbat pe străzi şi mai mult ca de obicei, şi pe zi ce trecea chipul ei mi se ştergea uşor sau se confunda cu altele, cum se întâmplă îndeobşte cu ceea ce vrei să-ţi aminteşti şi te străduieşti să păstrezi în minte, cu toate imaginile acelea fată de care memoria nu se arată respectuoasă (adică pasivă). Nu-i de mirare deci că astăzi nu-i mai văd nicio trăsătură — e un tablou neterminat, cu volume trasate dar nu şi pictate, culori tari însă doar ca nişte pete — chiar dacă am văzut-o cu siguranţă şi a doua oară şi cred că şi a treia sau poate şi a patra oară. Dar de data care a fost sigură — după zece zile — totul s-a petrecut foarte rapid şi pe deasupra mai era şi vânt Eu ieşeam din librăria Blackwell's, având la dispoziţie mai puţin timp decât îmi trebuia ca să ajung la lix la una din orele mele de traduceri cu exigentul Dewar. Am grăbit pasul uitându-mă drept în faţă în toiul unei furtuni care se dezlănţuise pe când stăteam şi mă uitam la cărţi la Blackwell's. Am făcut vreo douăzeci de paşi şi prin dreptul lui Trinity College mi-au ieşit în cale două subiecte feminine care mergeau şi ele grăbite, cu capetele plecate ca să se ferească de vânt. Numai când am mai făcut încă patru sau cinci paşi (întorcându-i spatele) am recunoscut-o şi m-am întors. M-a surprins că şi ea cu prietena ei, care la rândul lor făcuseră patru sau cinci paşi de la locul unde drumul ni se întretăiase, se opriseră şi se întoarseră. La distanţa aceea de opt sau zece paşi ne-am văzut cu adevărat Ea zâmbi şi strigă, mai curând pentru a fi recunoscută decât fiindcă m-ar fi recunoscut: „în tren! La Didcot!" Eu am şovăit o secundă dacă să mă apropii sau nu, şi, pe când stăteam nehotărât, prietena o trase de mânecă şi o îndemnă să-şi vadă de drum. Vântul îi flutura fusta şi părul scurt îmi amintesc deoarece în clipele acelea fulgerătoare când s-a oprit pe Broad Street şi a strigat

„În tren! La Didcot!” avea o mână în păr, dându-şi-l la o parte de pe frunte, şi cealaltă pe fustă, ţinându-şi-o să nu i-o ridice vântul. „În tren! La Didcot!”, am repetat, confirmându-i că am recunoscut-o (poalele pardesiului meu albastru izbindu-mi-se de picioare); dar pe atunci nesuferita şi vehementa prietenă a cărei fată n-am văzut-o o împingea deja în direcţia opusă celei pe care cu aveam s-o iau imediat, spre Dewar şi Tayloriana. N-am mai revăzut-o, cu siguranţă, în tot restul anului şi nici în următorul, la sfârşitul căruia am plecat de la Oxford, dar nu pentru a mă întoarce — nu încă definitiv — la Madrid, cum am făcut-o acum cu certitudine. Cel mai tare regret că nu putusem să mă uit, în acea a doua oară sigură, la pantofii ei englezeşti şi nici la glezne, care mi s-ar fi părut de bună seamă fragile din pricina vântului. Eram prea atent la fâlfâirea circumspectă a fustei sale.

Pantofii pe care îi purta Clare Bayes nu erau niciodată englezeşti, ci mereu italieneşti, şi nu s-a văzut vreodată să aibă tocul jos, nici cataramă, nici vârful rotunjit Când venea la mine (nu prea des), ori reuşeam să ajungem la ea acasă împreună (încă şi mai rar), sau ne întâlneam în vreun hotel la Londra sau Reading sau chiar la Brighton (o singură dată la Brighton), primul lucru pe care obişnuia să-l facă era să scape de ei, folosindu-se de călcâie, şi să-i arunce cu două lovituri de picior pe pereţi, cum face cineva care are nenumărate perechi şi nu-i pasă defel că se strică. Eu îi luam imediat de pe jos şi-i puneam undeva mai departe, să nu-i putem vedea: vederea unor pantofi neîncălţaţi mă face să-mi imaginez deasupra lor persoana care i-a purtat sau i-ar putea purta, şi a o vedea de fapt lângă mine — *în afara* pantofilor — sau a nu o vedea deloc mă deprimă îngrozitor (din pricina asta pentru mine ideea de a privi vitrina unei pantofării tradiţionale presupune în mod automat să-mi închipui o mulţime incomodă şi înghesuită). Clare Bayes avea acest obicei — se pare căpătat în anii copilăriei petrecuţi la Delhi şi Cairo — de a merge desculţă pe orice fel de podea (dar în Anglia aproape totul este acoperit cu mochetă), şi de asta amintirea predominantă pe care o păstrez picioarelor ei nu este — cum va fi poate pentru mulţi alţii — cea a unor picioare puţin musculoase şi drepte, cum i se vedeau când purta pantofi cu tocuri înalte, ci, mai curând, a unor picioare zvelte şi aproape copilăreşti în mişcări, cum i se vedeau când era desculţă. Fuma şi vorbea ore în şir, trântită pe patul meu sau pe al ei sau pe cel de la vreun hotel. Întotdeauna cu fusta pe ea, şi deci întotdeauna ridicată, lăsându-i la vedere coapsele şi partea cea mai închisă la culoare a dresului, sau doar coapsele fără nimic altceva. Îşi agăţa adesea ciorapii, căci nu era atentă la mişcările pe care le făcea, şi uneori le descoperea câte o arsură datorată atingerii fulgerătoare şi pe nesimţite cu ţigara, pe care o ţinea gesticulând într-un fel neobişnuit

în Anglia (învăţat poate în tarile meridionale ale copilăriei sale), însoţit de clinchetul corespunzător al mai multor brăţări ce îi împodobeau antebraţele şi pe care nu totdeauna şi le scotea. (Nu era ciudat că împrăştia o mulţime de scântei când fuma) Totul la ea era expansiv, excesiv, o fiinţă nervoasă, una dintre acele fiinţe pentru care timpul nu există, pentru care însăşi noţiunea de timp şi de trecere este o ofensă, căci simt nevoia unor crâmpeie de eternitate pentru orice, sau, cu alte cuvinte, a unor conţinuturi eterne pentru a umple şi a face să se reverse timpul. Nu doar o dată din această pricină, din această eternizare a ceea ce se înfiripase între noi, am riscat ca Edward Bayes, soţul ei, să fie silit să vadă cu propriii lui ochi reversul sau urma a ceea ce cu siguranţă ştia şi încerca neîncetat să alunge sau poate să uite. Eu eram, prin urmare, cel care trebuia să întrerup întotdeauna divagaţiile interminabile ale lui Clare Bayes, conţinutul său eternizat al oricărui timp, comentariile sau vorbăria ei infinită pe când stătea tolănită pe pat, fumând, gesticulând, decretând, încrucişându-şi picioarele, desfăcându-le, strângându-şi-le, ridicând în slăvi sau vorbindu-şi de rău trecutul şi prezentul, sărind de la o idee la alta în legătură cu viitorul apropiat, fără să-şi ducă vreodată gândul până la capăt Eu eram cel care trebuia să pun deşteptătorul sau să mă uit la ceasul de pe noptieră şi să hotărăsc când se cuvenea să ne despărţim, sau să fiu atent (la Oxford) la obsesivele dangăte, care marchează orele şi jumătăţile şi sferturile şi răsună năvalnic în faptul serii; şi s-o grăbesc, să-i caut pantofii ascunşi la sosire, să-i netezesc fusta şi să i-o îndrept, s-o rog să nu uite umbrela, nici broşa înfiptă în covor, nici inelul lăsat pe marginea chiuvetei, nici punga cu cumpărături neobişnuite pe care o avea veşnic cu ea, oriunde ne-am fi întâlnit şi chiar dacă era duminică (la ea acasă trebuia să arunc mucurile de ţigară şi s-o ajut să schimbe cearşafurile şi să deschid fereastra şi să-mi spăl paharul). Clare Bayes venea cu fel de fel de lucruri puse pe ea, şi-şi scotea totul de cum sosea, de parcă avea să rămână acolo viaţa întreagă, când de fapt mi dispuneam uneori nici de un ceas, între un curs al meu şi unul al ei. (Până la urmă am rămas cu o pereche de cercei de-ai ei, pe care n-a reuşit în veci să-i mai ia de la mine de acasă.) Din fericire — prin educaţie — era incapabilă să plece fără să se fardeze, iar coafura ei consta din plete lungi răscolite artificial, pe care mângâierile mele sau statul îndelungat cu capul pe pernă nu reuşeau să le strice prea tare. Nu era nevoie s-o pieptăn înainte de a ne despărţi, dar trebuia să verific dacă ciudata ei eternitate instaurată şi menţinută în răstimpul petrecut cu mine i-a dispărut de pe chip, să verific dacă n-avea obrajii în flăcări ori machiajul de la ochi şters. Să văd dacă i s-a risipit mulţumirea (distanţele la Oxford sunt foarte scurte şi cât le străbaţi n-ai timp nici să-ţi schimbi expresia). Pentru a reuşi să fac toate astea n-aveam decât să practic scurtă vreme cu ea

exerciţiul intelectual pe care-l determină adulterul: să o ajut să inventeze pretexte fără greş pentru Edward Bayes, şi să mă îngrijesc să nu ajungă să se contrazică atunci când le înşiră, deşi ea considera că acest exerciţiu nu era necesar şi o plictisea (expresia i se adumbrea veşnic la despărţire din pricina insistenţei mele). Ea era neglijentă şi dezinvoltă şi veselă şi uitucă, şi dacă eu aş fi fost Edward Bayes — mă gândeam pe atunci — n-aş fi avut nevoie de prea multă isteţime şi nici strădanie spre a-i verifica toate gândurile şi toţi paşii pe care îi făcea. Însă eu nu eram Edward Bayes, şi poate că, de-aş fi fost, activităţile şi intenţiile lui Clare Bayes mi-ar fi părut cu desăvârşire de nepătruns. Poate nici n-aş fi vrut să le ştiu, sau m-aş fi mulţumit să mi le imaginez. În orice caz, eu eram cel care trebuia să pună totul la loc după trecerea ei năvalnică, şi s-o scot aproape împingând-o din casa mea în formă de piramidă (etajele erau tot mai mici) sau din hotelul la care ne duseserăm, ori să mă feresc de efemera-i efuziune din ultimele clipe (regretul că timpul trece) şi să-i neutralizez gesturile temerare, când mă încumetam să vin la ea acasă în absenţa lui Edward Bayes. (Adulterul dă mult de furcă.)

Clare Bayes aproape că nu avea scrupule, dar cine o cunoştea nici n-ar fi putut să-i pretindă aşa ceva, căci în mare măsură farmecul ci consta tocmai în lipsa de consideraţie faţă de ceilalţi şi faţă de sine însăşi. Clare Bayes mă făcea să râd adesea, ceea ce-mi place la nebunie, însă ştiu că n-am avut niciodată pentru ea — şi, cred, nici ea pentru mine — o slăbiciune destul de îndelungată sau tiranică încât să mă pască vreo primejdie (dacă nu eram Edward Bayes, nici n-am riscat vreodată să-i ţin locul). Întotdeauna mi s-a părut o naivitate exagerată să mă gândesc că cineva — pentru că ne iubeşte, adică pentru că *singur* a hotărât să ne iubească în treacăt şi *a\xi* ne-a *adus la cunoştinţă* acest lucru — se va comporta cu noi într-un fel deosebit faţă de cum o face cu ceilalţi, de parcă noi n-am fi meniţi să fim ceilalţi imediat după hotărârea solitară şi anunţarea celuilalt, de parcă în realitate n-am fi totdeauna şi ceilalţi în afară de noi înşine. Tot ce mi-aş fi dorit mai puţin pe lumea, asta — măcar în zilele perisabile pe care le-am petrecut la Oxford, cu o identitate neguroasă — ar fi fost să mă fi văzut tratat de Clare Bayes aşa cum se vedea tratat Edward Bayes, sau tatăl ei, sau chiar ironicul Cromer-Blake, care era în acelaşi timp patern şi filial cu ea, în vreme ce tatăl ei era numai patern iar bărbatul ei numai conjugal cu ea Presupun că eu am fost prin excelenţă fratern, cum am avut de obicei tendinţa să fiu cu femeile pe care le-am cunoscut bine, fără îndoială pentru că nu am avut surori şi le-am dus dorul. Cert este că Clare Bayes a fost o fiinţă pe care o vedeam doar la răstimpuri, dar am cercetat-o îndeaproape, şi chiar dacă nu vreau s-o vorbesc de rău sau — să zicem — să spun lucruri care ar putea părea negative pentru cei care le-ar afla de la mine, m-

am pus de multe ori în locul celorlalţi — ai tatălui ei, al lui Edward Bayes, chiar al ironicului Cromer-Blake — pentru a şti precis că nu menaja pe nimeni. Mă puneam mai cu seamă în locul lui Bayes, şi îmi aduc aminte că odată, pe 5 noiembrie, la nouă luni după ce am făcut cunoştinţă — mi-amintesc data fiindcă atunci e ziua lui Guy Fawkes în Anglia, şi de la fereastra biroului lui Clare Bayes, de la All Souls, pe Catte Street, în dreptul vechii biblioteci Bodleiana şi al clădirii Radcliffe Camera; vedeam copiii englezi cerând bănuţi pentru paiaţa, pe care în ziua aceea o fac din cârpe, sfori şi haine vechi, reprezentându-l pe conspiratorul Guy Fawkes, ajuns la ştreang şi pe care seara o ard pe rug:

această amintire e rezultatul a ceva real —, Clare Bayes m-a confundat cu bărbatul ei, într-atât ajunsesem să mă pun în locul lui (în locul lui atribuit, poate niciodată ocupat).

Stabiliserăm să ne vedem acolo noi patru, Bayes, Cromer-Blake, ea şi cu mine, pentru a merge să luăm prânzul, şi eu sosisem primul la întâlnirea de pe Catte Street, cu o deliberată anticipaţie de douăzeci de minute. Cu o seară în urmă, Clare Bayes şi cu mine fuseserăm la un hotel din Reading unde stătuserăm până destul de târziu, aşa încât, contrar obiceiului când ne duceam în oraşul învecinat, ne întorseserăm cu acelaşi tren (numai când Edward Bayes era plecat luam maşina lui Clare, iar când nu era, mergeam totdeauna cu trenuri diferite, la dus şi la întors, la Londra sau la Reading). Ajunseserăm aşadar împreună la gara din Oxford şi merseserăm împreună sub o lună plină şi mişcătoare, cu vântul în faţă, până ne-am despărţit la o răspântie încă destul de departe de casele noastre. Cât a durat drumul cu trenul stătuserăm tot împreună deoarece, fiind prieteni în ochii lumii, ar fi fost şi mai ciudat dacă n-am fi procedat aşa pentru cei care ne-ar fi putut vedea. Ne văzuse cu siguranţă un coleg de la departamentul de rusă pe nume Rook. Mergea, dormitând şi întins comod, singur în compartimentul de clasa întâi unde ne urcaserăm, crezând că era gol. Ne-a văzut şi l-am văzut când înaintam deja pe culoar, printre râsete compromiţătoare sau prea sincere pentru Anglia, iar el, cu o probabilă înclinare a capului căzut, spuse „Mrs. Bayes" mai întâi, către Clare, şi apoi — de bună seamă, fiindcă nu ştia să-mi pronunţe numele, sau îi venea greu să-l ţină minte — „Bună seara" şi atât, către mine. Am continuat să mergem până la locul cel mai îndepărtat de cel ocupat de Rook, dar nu ne-am încumetat să ne mai spunem decât câteva fraze scurte şi neutre şi în şoaptă. Apoi, pe când mergeam pentru prima oară singuri pe străzile din Oxford, sub luna plină şi mişcătoare şi cu vântul în faţă, i-am auzit paşii la mică distanţă, în spate, răsunând în acelaşi ritm ca al nostru, sau aşa am crezut — am crezut că erau ai lui, şi nu ecoul Nu ne-am întors şi nici nu ne-am vorbit până la despărţire, şi atunci nu ne-am spus decât „La

revedere", fără să ne oprim şi fără să ne privim (tristeţea a ceea ce este secret). Eu n-am mai auzit alţi paşi decât cei ai lui Clare Bayes preţ de o secundă, îndepărtându-se grăbiţi, ea nu mi-a auzit pesemne paşii obosiţi.

Acest Rook era notoriu, fiindcă de doisprezece ani tot lucra la o nouă traducere a *Armei Karenina* şi pentru că îl cunoscuse şi discutase cu Nabokov în timpul unui curs pe care l-a urmat în America. Traducerea lui avea să fie — nimeni nu văzuse încă niciun rând, nici măcar editorul — în conformitate cu toate regulile şi incomparabilă, începând cu inovaţia fundamentală din titlu, căci potrivit era, după Rook şi după Nabokov — la care se referea invariabil spunându-i „Vladimir Vladimirovici", pentru a afişa familiaritatea cu acesta şi cu formele de adresare ruseşti — *Karenin* şi nu *Karenina*, întrucât Ana nu era dansatoare, nici cântăreaţă, nici actriţă, singurele femei în cazul cărora, chiar dacă erau rusoaice, era permis într-un text în engleză sau în oricare altă limbă occidentală să se folosească femininul numelui de familie. El şi cu mine ne întâlniserăm nu odată în Senior Common Room sau cancelaria profesorilor de la Tayloriana, în vreme ce leneveam, prefăcându-ne că punem la punct ultimele preparative al respectivelor noastre cursuri cu ajutorul unor ceşti de cafea şi al vreunei priviri fără nicio tragere de inimă sau pline de ură aruncate spre conţinutul doct al servietelor noastre. Rook — un bărbat cu capul mare şi trupul firav, într-un cuvânt un căpăţânos — era veşnic dispus să povestească despre Nabokov sau să mă instruiască în legătură cu Lermontov sau Gogol, dar viaţa lui personală era un mister pentru restul membrilor breslei. Din pricina asta i se putea atribui liber orice obicei sau caracteristică, şi avea faimă de mare intrigant O asemenea faimă la Oxford nu înseamnă nimic în realitate, căci extraordinar ar fi să n-o ai: cine nu e bârfitor sau cel puţin maliţios duce acolo o existenţă la fel de marginală şi compromisă ca cel care ar proveni de la altă universitate în afară de Cambridge şi de Oxford Şi nu se va adapta în veci, fiindcă nu va fi acceptat niciodată. Tot ce interesează cu adevărat în oraşul Oxford sunt banii, urmând la o anumită distanţă informaţia, care întotdeauna poate fi un mijloc de a face bani Nu contează că informaţia este importantă sau inutilă, folositoare sau de doi bani, politică sau economică, diplomatică sau epistemologică, psihologică sau genealogică, privitoare la familie sau la slugi, istorică sau sexuală, socială sau profesională, antropologică sau metodologică, fenomenologică, tehnologică sau pur şi simplu falică; dar cine vrea să supravieţuiască acolo trebuie să posede (sau să obţină imediat) o informaţie transmisibilă de orice natură. A transmite informaţie despre ceva este, pe deasupra, unicul mod de a nu fi nevoit s-o transmiţi pe cea despre tine însuti, şi aşa, cu cât este mai mizantrop, mai independent, solitar sau misterios un locuitor din Oxford, cu atât

mai multe informaţii despre ceilalţi este de presupus că ar furniza chiar acestora, pentru a face să-i fie iertată reţinerea şi a-şi câştiga dreptul de a păstra tăcerea asupra vieţii sale intime. Cu cât ai şti şi ai povesti mai multe despre ceilalţi, cu atât ai fi scutit să povesteşti despre tine însuti. Întregul Oxford, prin urmare, se străduieşte din plin şi neîncetat să ascundă şi să răstălmăcească, şi în acelaşi timp să verifice cât mai multe date cu putinţă despre ceilalţi, şi de aici provine tradiţia — certă — şi legenda — certă — a deosebitei calităţi, eficacităţi şi virtuozităţi a respectivilor *dons* sau profesori de la Oxford şi Cambridge în afacerile de spionaj cele mai murdare, şi permanenta şi controversata lor folosire de către guvernul britanic şi cel sovietic ca prestigioşi agenţi simpli, dubli sau tripli (cei din Oxford au auzul mai fin, cei din Cambridge sunt mai fără scrupule). Totuşi, această situaţie face ca pomenitul privilegiu de a păstra tăcerea asupra propriei vieţi intime să se reducă literalmente la asta, adică la a fi scutit de umilinţa şi ruşinea de a fi obligat s-o dezvălui şi s-o vânturi tu însuţi, întrucât, tocmai datorită nevoii simţite de toată lumea de a da informaţii despre ceilalţi pentru a nu trebui să le dai despre tine, aceste informaţii, pe care fiecare se fereşte să le dea, sunt râvnite, pândite, urmărite, obţinute şi furnizate până la urmă de ceilalţi (o mulţime de oameni), pentru a evita la rândul lor să le comunice pe cele despre ei înşişi. Câţiva mai slabi de înger (puţini) consideră lupta pierdută de la bun început şi-şi destăinuie, fără rezerve, toate problemele lăuntrice, cu o condamnabilă lipsă de rezistenţă şi pudoare. Asta nu se prea vede cu ochi buni, presupune atitudine deschisă şi dezinvoltă şi eterodoxie, dar se admite, întrucât înseamnă predare necondiţionată şi supunere abjectă. În schimb unii virtuozi izbutesc, cu toate acestea, să păstreze secretul asupra obiceiurilor, viciilor, gusturilor şi practicilor lor (poate cu preţul de a renunţa la orice obicei, orice viciu, orice gust şi orice practică), ceea ce nu împiedică să li se inventeze şi atribuie cele mai felurite; dar chiar varietatea, şi contradicţia care reiese din raporturile incoerente şi pestriţe, te face să n-ai încredere în autenticitatea acestora, şi uneori virtuozii (dar trebuie să fii *foarte* virtuoz) o ţin una şi bună şi nimeni nu ştie nimic despre ei în mod sigur. Rook era fără îndoială un virtuoz eminent (un maestru, de parcă ar fi avut şi un antrenament sovietic): în afară de dăruirea sa totală fată de traducerea gigantică şi de relaţiile din trecut cu Vladimir Vladimirovici în fostele colonii, nu se ştia nimic despre el (viaţa lui personală era un spaţiu alb) şi, prin urmare, nu se punea la îndoială că, în schimb, tot ce ştia el ajungea să facă parte din cunoaşterea ştiinţifico-populară de îndată ce îi ajungea la urechi.

A doua zi după ce îl văzuserăm prăvălit pe banchetă, moţăind în trenul de Londra, şi după ce crezuserăm că i-am auzit paşii în urma noastră pe străzile bătute de vânt ale oraşului pustiu, Clare Bayes

stătea şi citea în linişte ziarul când am ajuns în biroul ei de pe Catte Street cu douăzeci de minute mai devreme. (Mi-a deschis uşa cu degetul vârât între două pagini Nu m-a sărutat) Părea să fi dormit destul de mult, iar eu aproape că nu închisesem ochii, fapt pentru care mi-a fost imposibil să fac vreo introducere înainte de a-i pune întrebarea pe care mi-o pusesem de nenumărate ori în timpul nopţii fără somn („I-a spus oare sau nu i-a spus lui Ted că aseară a fost la Reading?").

— Bineînţeles că nu, nici el nu m-a întrebat.

— Eşti nebună. E mai rău aşa. Dacă n-a aflat deja, o să afle imediat de la Rook.

— Direct de la Rook nu. Abia dacă se cunosc.

— Aici cu toţii abia dacă se cunosc, dar asta nu-i împiedică să-şi adreseze cuvântul în orice moment şi să dea de înţeles primul lucru care le trece prin cap. Ar fi de-ajuns ca Rook să fi dat nas în nas pe vreun culoar sau pe stradă cu Ted. Ah, spuneţi-i sofiei dumneavoastră că aveam intenţia s-o conduc aseară cu taxiul de la gară Am venit cu acelaşi tren de la Reading, dar a plecat atât de repede încât n-am avut timp s-o invit Presupun că a însoţit-o cavalerul spaniol, în orice caz. Foarte bine educat, domnul acela spaniol, am schimbat câteva cuvinte cu el. Ar fi de-ajuns doar atât şi te-ai pomeni cu o listă de întrebări la care nu ştiu cum ai răspunde.

— Ce întrebări? Ted nu prea pune întrebări. Aşteaptă să i se povestească Nu trebuie să ne facem atâtea griji.

Eu eram veşnic cel care îmi făceam griji pentru ea. Îmi jucam rolul şi uneori îl jucam şi pe al lui Edward Bayes, sau cel pe care nu-l juca Edward Bayes, după părerea ei.

— Ce întrebări? Ce făceai aseară la Reading cu cavalerul nostru spaniol? De unde veneaţi? De ce aţi plecat în mare grabă de la gară? V-a văzut Rook. De ce nu mi-ai spus că aveai de gând să te duci la Reading? De ce nu mi-ai spus că ai fost la Reading? Rook te-a văzut Rook. Reading.

— M-aş descurca eu.

— Fă-o acum. Spune-mi cum ai răspunde la întrebările astea? Sunt întrebări concrete, simple, obişnuite între soţi.

Clare Bayes era, ca întotdeauna, desculţă. Se aşezase în spatele biroului ei cu ziarul în mână (degetul îi era încă vârât între pagini: m-am întrebat ce o fi citind oare de nu voia să renunţe?), iar eu stăteam în picioare, cu coatele sprijinite de fereastra din faţa ei. De acolo îi vedeam bine vârfurile degetelor întunecate de culoarea mai închisă a ciorapilor negri. Ieşeau de sub masă, pe mochetă. Aveam chef să-i ating picioarele întunecate, dar Edward Bayes sau Cromer-Blake puteau sosi dintr-un moment într-altul. Clare Bayes mă vedea cu faţa în lumină. Cu cealaltă mână îşi ţinea ţigara. Avea scrumiera plină.

— Ted poate sosi în orice moment, am spus, şi dacă s-a întâlnit cu Rook de dimineaţă ne poate pune întrebările astea la amândoi, îndată ce apare pe uşă. Mai bine să ne gândim la ceva imediat, eu mi-am petrecut noaptea imaginându-mi răspunsuri. Te-ai întâlnit cu mine la Reading? În gară la Reading? De ce te-ai întors atât de târziu? Ce ai căutat acolo? Nu te-ai dus după cumpărături, ce oare se poate cumpăra la Reading?

— Eşti un prost, îmi zise Clare Bayes. Din fericire nu eşti bărbatul meu. Eşti un prost cu minte de detectiv, şi cu genul ăsta de proşti nu te poţi căsători. De asta tu n-ai să te însori niciodată. Un prost în stil detectiv e un prost isteţ, un prost logic, cei mai răi dintre toţi, Fiindcă logica bărbaţilor, în loc să le echilibreze prostia, le-o dublează sau triplează şi o face jignitoare. Prostia lui Ted nu e jignitoare, şi asta mă lasă şi mă face să-mi placă să trăiesc cu el. El şi-a asumat-o, tu încă nu. Eşti atât de prost că încă mai crezi în posibilitatea de a nu fi. Încă te mai străduieşti. El nu.

— Toţi bărbaţii suntem nişte proşti.

— Toată lumea e proastă. Şi eu.

— Cu degetul arătător îşi scutură scrumul de la ţigară, dar calculă prost şi nimeri pe mochetă, lângă picioarele ei desculţe. Eu mă uitam la picioarele dorite şi întunecate şi mă uitam la scrum, aşteptând momentul în care acestea aveau să-l calce şi să se păteze în cenuşiu.

— Dacă tu ai fi Ted nu mi-ai pune întrebările astea, deoarece ai şti că eu aş putea să-ţi răspund sau să nu-ţi răspund la ele, şi că mai devreme sau mai târziu ar fi acelaşi lucru, cauţi să ai linişte cu persoana cu care trăieşti atâta vreme cât împărţi cu ea viaţa de /i cu zi. Dacă ţi-aş răspunde la întrebări aş putea să te mint (şi-ar trebui să accepţi minciuna drept adevăr) sau să-ţi spun adevărul (şi n-ai fi prea sigur că vrei adevărul). Dacă nu ţi-aş răspunde ai putea insista şi eu m-aş putea supăra şi certa cu tine, sau aş putea să-ţi fac reproşuri şi să nu-ţi mai răspund, sau să te privesc descumpănită şi să nu mai scot o vorbă zile în şir, tot fără să răspund, până când te-ai sătura de privirea mea şi de faptul că nu-mi auzi vocea. Ne condamnăm veşnic prin ce spunem, nu prin ce facem. Prin ce spunem sau prin ce spunem că facem, nu prin ce spun ceilalţi, nici prin ce am făcut Nu poţi obliga pe nimeni să răspundă la nimic, şi dacă tu ai fi Ted şi ai fi căsătorit ai şti-o prea bine. Lumea e plină de bastarzi necunoscuţi care moştenesc averile sau mizeria celor care nu i-au zămislit Niciun bărbat n-a ştiut vreodată dacă e tatăl copiilor lui, în ciuda asemănării. Niciunul dintre soţi nu răspunde la ceea ce nu vrea, şi din pricina asta ajung până la urmă să întrebe puţin. Unii nici nu-şi vorbesc, nu-i ceva neobişnuit să-i întâlneşti.

— Şi dacă lui Ted i se năzare să fie astăzi ca mine şi totuşi va pune întrebări? Ce i-ai spune dacă, intrând pe uşa de colo, te-ar supune la

un interogatoriu? Ce făceaţi aseară împreună la Reading? De unde veneaţi? Aţi făcut dragoste? Sunteţi amanţi? Vă culcaţi împreună? De când?

— Eşti un prost, asta i-aş spune, la fel ca ţie.

Lăsă ziarul şi se ridică şi călcă scrumul pe care continua să-l arunce, fără să-şi dea seama, la picioarele ei. Se apropie de mine şi atunci m-am întors şi amândoi privirăm în tăcere pe fereastră: era soare şi se vedeau nori; pieptul ei îmi atingea spinarea; copiii englezi cereau bănuţi pentru paiaţa lor spânzurată pe scările de la Radcliffe Camera. Am deschis fereastra şi am aruncat o monedă al cărei clinchet pe pavaj îi făcu pe patru dintre ei să întoarcă brusc capul spre locul unde ne aflam noi; dar eu închisesem deja fereastra şi ne-ar fi putut doar ghici în spatele geamului Clare Bayes îmi mângâie ceafa cu o mână şi pantoful cu unul din picioarele desculţe. Mi-a trecut prin cap că se gândeşte poate la fiul ei. Pantoful mi s-a murdărit de cenuşiu.

Asta a scris Cromer-Blake în jurnalul său în acel 5 noiembrie, iar eu traduc şi reproduc astăzi:

„Mă surprinde cel mai mult că boala nu mă împiedică deocamdată să mă interesez de ce li se întâmplă celorlalţi Am hotărât să mă port ca şi cum n-aş fi păţit nimic şi să nu spun nimănui în afară de B, şi lui B numai dacă se confirmă tot ce-i mai rău. Nu pare a fi prea greu, o dată ce-am luat hotărârea. Dar ciudat nu e că ştiu să mă port în secret şi cum se cuvine, cu propriul meu interes neschimbat pentru tot ce mă înconjoară. Totul mă interesează, totul mă afectează. În realitate nu trebuie să disimulez, fiindcă nu reuşesc să mă conving că asta se poate sau o să mi se întâmple mie. Nu reuşesc să mă obişnuiesc cu gândul că, în funcţie de cum merg lucrurile, aş putea până la urmă să mor, şi că de s-ar întâmplă aşa (bat în lemn) aş înceta să mai aflu ce li se întâmplă de atunci înainte celorlalţi. Ca şi cum mi s-ar lua din mână o carte pe care o citesc cu infinită curiozitate. E de neconceput. Deşi de-ar fi numai asta n-ar fi firea grav, partea proastă e că n-ar mai exista şi alte cărţi, viaţa ca un codice unic.

Viaţa este încă medievală.

Mie, de bună seamă, nu mi s-ar mai întâmplă nimic, mi s-ar întâmplă doar să mor, şi asta-i destul de mult Nu reuşesc să mă obişnuiesc cu gândul, şi de asta nu vreau să mă duc iar la doctor şi nici să mă vadă Dayanand, care cu ochiul lui clinic teribil trebuie să bănuiască deja câte ceva despre starea sănătăţii mele. Şi de asta mă interesează atât de mult ceea ce atunci n-o să mă mai intereseze, ce se va întâmplă cu B (nu-mi pot imagina că n-o să mai particip la viaţa lui, moartea nu ne răpeşte numai propria noastră viaţă, ci şi vieţile celorlalţi), şi chiar cu Dayanand, şi cu Roger, şi cu Ted, şi cu Clare, şi cu dragul nostru spaniol Azi i-am văzut, erau împreună, tocmai se îmbrăţişaseră, lângă fereastră, mai curând amuzaţi decât îndrăgostiţi,

şi puţin melancolici, ca şi cum le-ar părea rău că nu se pot iubi mai mult A fost un noroc că am sosit eu primul, şi nu Ted. Nu ştiu ce urmăresc, sau ce urmăreşte Clare, nici de ce m-au făcut confidentul lor şi într-un fel tăinuitorul lor, aş prefera să nu ştiu nimic, ca Ted Ieri Clare a venit la mine în birou în pauza dintre două cursuri, mai nervoasă ca de obicei şi grăbită foc să vorbească. I-am acordat numai trei minute care s-au făcut şase (tânărul Bottomley stătea şi aştepta nerăbdător de partea cealaltă a uşii, cu o expresie arogantă şi dezaprobatoare), răstimp în care n-a spus nimic foarte concret sau coerent, dar a vorbit întruna despre Ted, parca că e singurul lucru de pe lume care o interesează. Nu m-a mai sunat apoi ca să mai stăm de vorbă, nimic, tăcere. Iar azi, în schimb, în cursul prânzului, am simţit pe neaşteptate un picior, piciorul ei, pe pulpa mea dreapta pe sub masă, spre marea mea uimire. Piciorul lui Clare mângâindu-mi pulpa. Din fericire ne aflam la Halifax, unde fetele de masă sunt lungi. Am înţeles imediat că ce căuta ea era piciorul stâng al spaniolului nostru, care stătea lângă mine, aşa că, privind-o cu ochii mari şi o umbră de reproş, i-am luat pe ascuns piciorul şi l-am dus la adevărata şi dorita lui destinaţie, genunchiul străin. Apoi, bineînţeles, m-am făcut că nu ştiu ce se petrece în subteran, de fapt am căutat repede un nou subiect de conversaţie cu Ted, temându-mă ca nu cumva să-şi dea seama de ce se petrecea pe dedesubt A fost ceva nemaipomenit de intens şi în acelaşi timp amuzant, ceea ce mă face să mă simt vinovat îmi fac griji pentru ei, pentru toţi trei, şi mă întreb cum se va termina povestea asta Mai avem încă luni de zile, suntem acum doar la jumătatea lui Michaelmas. Însă nu mă pot abţine să nu văd latura comică, în ciuda prieteniei mele vechi cu Ted, a grijilor pe care mi le fac, în general, pentru Clare şi a bolii mele. Totuşi, primul lucru pe care i l-am povestit astă-seară lui B a fost neînţelegerea privitoare la picioarele de sub masă, ca fiind marele eveniment al zilei sau cel care-i putea abate cel mai mult gândul de la insatisfacţiile lui. Eu sunt la fel ca totdeauna, oscilând între furia şi risul pe care mi le stârnesc lucrurile, fără o cale de mijloc, sunt cele două moduri complementare ale mele de a fi în legătură cu lumea şi de a trăi în sânul ei. Fie mă cuprinde furia, fie rid, sau amândouă odată, şi amândouă înlăuntrul meu. Nu mă schimb. Boala ar trebui să mă facă să mă schimb, să fiu mai chibzuit şi mai nepăsător. Boala totuşi nu mă înfurie şi nici nu mă face să rid. Dacă progresează, dacă se confirmă (bat iarăşi în lemn), o să mă observ. Sunt speriat”

Cromer-Blake mi-a fost călăuză şi protector la Oxford, şi el mi-a făcut cunoştinţă cu Clare Bayes, după patru luni de la sosirea mea, cu nouă înainte de acel 5 noiembrie, la una din fastuoasele cine cunoscute acolo cu numele de *high tables.* Aceste cine au loc în uriaşele săli de mese ale diferitelor *colleges,* şi fiecare *col lege* şi-o ţine pe a sa o

dată pe săptămână. Dacă se numesc literalmente *mese înalte* aceasta se datoreşte mai ales faptului că masa la care se aşază amfitrionii cu invitaţii respectivi stă pe o platformă, fiind mai sus decât celelalte (la care studenţii mănâncă de seară cu o iuţeală bătătoare la ochi şi pleacă în fugă îndată ce sfârşesc, lăsându-i tot mai singuri pe comesenii de la masa înaltă şi pierzând astfel spectacolul pe care aceştia tocmai îl dau), şi nu calităţii felurilor de mâncare sau a conversaţiilor, care nu-i chiar înaltă. Sunt cine de protocol (à la Oxford), şi pentru membrii breslei este obligatoriu să ia parte îmbrăcaţi în togă. În principiu sunt şi foarte ceremonioase, dar durata lor extrem de îndelungată permite apariţia şi extinderea unei grave deteriorări în conduită, vocabular, dicţie, fluiditate a expunerii, cumpătare, sobrietate, vestimentaţie, curtoazie şi în comportarea generală a comesenilor, care sunt de obicei cam douăzeci. La început totul este solemn şi totul este pus la punct până în cele mai mici detalii. Comesenii — dintre care jumătate sunt membri ai respectivului *college* care organizează cina, iar cealaltă jumătate membri ai altor *colleges* (plus vreun profesor care nu e din partea locului sau vreun străin în trecere), pe care primii i-au invitat cu speranţa de a fi ulterior şi ei invitaţi de către cei din urmă la corespunzătoarele lor *colleges* (astfel încât alcătuirea diferitelor *high tables* abia dacă variază puţin şi comesenii sunt aproape mereu aceiaşi, atât doar că uneori iau masa într-un *college* şi alteori în altul, şi unii ajung să ia masa împreună de zece sau douăsprezece ori de-a lungul anului universitar şi ajung prin urmare să se deteste sau să nu se sufere) — trebuie să se adune mai întâi într-un elegant salonaş alăturat unde savurează un cherry rapid, şi numai când au venit toţi se trece dincolo în sala de mese (niciodată la şapte fix, cum este stabilit), în rând câte doi (fiecare amfitrion cu invitatul lui) şi în ordinea strict ierarhică avută în *college.* Să-ţi aminteşti într-o clipă vechimea şi gradele a zece sau douăsprezece persoane emerite şi extrem de susceptibile nu-i uşor deloc, drept care, încă înainte de a intra, se iscă de obicei câte o discuţie sau disensiune, câte un brânci sau nişte coate, din vina membrilor, adică a acelor *fellows* ambiţioşi şi uituci care, ca să spunem aşa, încearcă să saboteze protocolul şi să se strecoare un rând mai în faţă pentru a câştiga prestigiu. Studenţii, care aşteaptă (flămânzi) aşezaţi deja în sala de mese, se ridică ipocrit şi exagerat de respectuos când îi văd defilând în sfârşit pe acei *dans* îmbrăcaţi cu togă şi pe ocazionalii şi descumpăniţii lor însoţitori de prin alte părţi, şi cu toţii îşi pun mâinile cu sfinţenie pe speteaza scaunelor care le-au fost destinate anticipat Directorul sau administratorul respectivului *coliere,* aşa numitul *warden* (adesea un membru al aristocraţiei căscând la tot pasul), stă în capul mesei înalte, care la rândul ei este aşezată în faţa celorlalte mese, şi, prin urmare, se află de două ori în frunte, şi

încă înainte de a ne aşeza dă curs momentului celui mai sensibil al dublei lui prezidări, adică nelipsitului şir de lovituri de ciocan şi pomelnicului de expresii latineşti care se va prelungi, spre spaima noastră şi groaza străinilor, pe tot timpul cinei Căci pomenitul *warden* are pregătit lângă el un ciocan (cu un fel de suport de lemn rezemat de masă pentru a bate în el cu ciocanul, asemănător cu cel al judecătorilor) care îi slujeşte pentru a declara începutul cinei, a hotărî şi a anunţa numeroasele schimbări de vinuri şi feluri de mâncare şi a se juca distrat şi în chip primejdios cu el când îl plictiseşte atmosfera din jur (mai întotdeauna). O dată ce a rostit prima frază într-o latină englezită, cu întreaga asistenţă din sala de mese ridicată în picioare şi în mijlocul unei tăceri ca în biserică, zgomotul sec al primei lovituri şi corespunzătoarea vibraţie a paharelor de cristal fin fac loc larmei stârnite de nesăţioşii *dons* şi încă şi mai nesăţioşii studenţi, primii aşezându-se pe scaunele lor, vociferând, încercând să-i facă pe chelneri să-i favorizeze şi năpustindu-se cu lingura zdravăn apucată asupra supei sau consommé-ului şi cu mâinile lor cărămizii asupra paharelor de vin roşu. Este prevăzut ca fiecare comesean (de la mesele înalte) să vorbească timp de şapte minute cu persoana pe care o are la dreapta sau la stânga, depinzând de felul cum se formează primele perechi, pentru a dedica apoi cinci minute celei din partea cealaltă, şi tot aşa într-o alternanţă bine calculată de-a lungul celor două ore cât durează cea dintâi fază a unei *high table*. Este strict interzis, în schimb, să te adresezi celui care stă în faţă, în afară de cazul când şi unui şi celălalt dintre comeseni au fost în acelaşi timp victime ale unei greşeli de cronometraj săvârşite de vecinii lor şi au rămas momentan fără interlocutor, ceea ce constituie la Oxford o situaţie foarte jenantă, dacă nu chiar o insultă. Profesorii de la Oxford sunt, din această pricină, experţi în vorbit, mâncat, băut şi numărat minutele simultan, primele trei acţiuni în mare viteză şi a patra cu o extraordinară precizie, căci la un ordin sub formă de cuvinte latineşti şi lovitură de ciocan al capriciosului *warden*, chelnerii vor începe să strângă cu îndemânare farfuriile şi paharele de vin ale tuturor celor de la masă, fără să le pese dacă acestea sunt goale, pe jumătate pline sau încă neatinse. La primele mele *high tables* abia dacă am apucat să iau o îmbucătură, preocupat cum eram să tot socotesc minutele scurse şi să ofer un simulacru de conversaţie la dreapta şi la stânga cu imperfectă paritate duodecimală. Chelnerii îmi luau cu hotărâre din faţă, una după alta, farfuriile intacte, şi tot aşa şi paharele, acestea e drept că goale şi încă la repezeală, deoarece cu disperarea mea stârnită de cronologie şi de dialog tot ce izbuteam să fac între o frază şi un calcul era să mă dedau neîncetat la băutură.

Clare Bayes, în acea a doua *high table* la care participam, mă observa cu coada ochiului de pe partea cealaltă a mesei, aproape în dreptul

meu, pe jumătate amuzată, pe jumătate înduioşată de gesturile melc de descurajare când vedeam dispărându-mi din faţă suculente feluri de mâncare pe care n-am avut timp nici să le cercetez, în ciuda ameţelii şi foamei care erau tot mai mari (mi-aduc aminte de mine, e drept, cu furculiţa şi cuţitul nemişcate permanent în mâini şi gata de orice, dar de fiecare dată când voiam să tai sau să apuc o bucăţică din ceva îmi aminteam că trebuie să mă uit la ceas şi observam cum comeseanul din dreapta mea începea să mormăie cuvinte de neînţeles — blesteme şi înjurături de bună seamă — sau să facă prea mult zgomot mâncând — câte o dată mi s-a părut că aud ceva ca o gargară — pentru a mă avertiza în acest mod că mă aştepta cu nerăbdare, odată sfârşită repriza cu anteriorul interlocutor). Felurile principale care alcătuiau prima fază a cinei erau trei sau patru sau cinci (după bogăţia sau zgârcenia fiecărui *college*), şi consumarea lor lua, mai mult decât orice datorită pauzelor lungi dintre ele (în cursul cărora rămâneam cu desăvârşire singuri cu paharul de vin), în jur de două ceasuri, cum am spus. Astfel, în timpul acestor prime două ceasuri, erai condamnat să vorbeşti numai cu două persoane, dintre care una era mereu colegul care te invitase — la stânga ta — şi cealaltă o hotăra hazardul sau, mai bine zis, reaua-voinţă veşnică a marelui *warden*, responsabil cu împărţirea locurilor. La cina aceea amfitrionul meu era Cromer-Blake, şi mi-a atras atenţia că la dreapta voi avea un tânăr şi promiţător economist al cărui unic cusur (la o *high table)* era că binevoia să lege o conversaţie numai despre subiectul pe care îl tratase în încă recenta lui teză de doctorat.

— Şi care-i subiectul ăsta? l-am întrebat în vreme ce ne căutam printre ghionturi locul în rândul de câte doi, la intrarea în sala de mese.

Cromer-Blake îşi netezi părul cărunt, cum făcea de obicei înainte de a răspunde la orice întrebare, sau de a-şi da cu părerea sau a povesti o anecdotă, şi-mi răspunse zâmbind:

— Mă rog, să zicem că e un subiect dintre cele mai neobişnuite. Dar sunt convins să o să ai timp din plin ca să afli.

Acel tânăr economist, pe nume Halliwell, era obez şi roşu la faţă, şi purta o mustăcioară militară, dar nu prea deasă — cam rahitică sau lăsată de curând — şi nu avea, într-adevăr, nici cea mai mică curiozitatea să afle ceva despre mine sau despre ţara mea (în general o temă potrivită, ţara mea, pentru conversaţiile înalte), drept care am fost obligat să încep cu un interogatoriu de politeţe care, după abia patru întrebări, ajunse, cum era de prevăzut, la extrem de originalul subiect al tezei sale de doctorat, adică: un anume şi se pare cu totul special impozit pe cidru care existase în Anglia între 1760 şi 1767.

— Numai pe cidru?

— Numai pe cidru, răspundea tânărul economist Halliwell

satisfăcut.

— Ah, foarte interesant, cine ar fi crezut? spuneam eu. Şi cum se face că era numai pe cidru?

— Sunteţi surprins, nu-i aşa? spunea tânărul economist Halliwell cu încântare, şi începea să-mi explice amănunţit cauzele şi caracteristicile acelui neobişnuit impozit care pentru mine era tot ce poate fi mai puţin interesant.

— Mă pasionează, spuneţi mai departe, ziceam eu.

Din fericire este uşor, într-o limbă care nu e a ta, să te prefaci că asculţi şi să aprobi sau să aduci elogii sau să deschizi gura (servil) din când în când prin intuiţie, şi asta a fost tot ce am făcut cu ocazia aceea în cursul nesfârşitelor reprize de şapte minute care, după cele de cinci minute cu Cromer-Blake, îmi reveneau cu tânărul Halliwell. În vreme ce acest promiţător economist perora nestăvilit despre cidru şi n-avea amabilitatea să-mi pună nici măcar o întrebare, eu m-am putut dedica, în ciuda ebrietăţii mele progresive (dar am norocul că nimic din comportamentul şi nici din aspectul meu exterior nu reflectă procesul la care mă supun când mă îmbăt), cercetării celorlalţi de la masă, cărora îmi era interzis să mă adresez până la desert, şi, în timpul reprizelor de conversaţie cu Cromer-Blake, îl întrebam pe el despre ei şi mă mai răzbunam puţin înjurându-l pe tânărul economist Halliwell (înjurăturile în spaniolă). Trebuie să spun că, tot aşa cum Clare Bayes mă cerceta cu coada ochiului, cu un amestec de ironie şi înduioşare, o cercetam şi eu pe ea cu mare plăcere şi, mai târziu, când deteriorarea generală a atmosferei de la masă a câştigat teren, cu făţişă admiraţie sexuală. Era una dintre cele cinci femei prezente la cină, şi una dintre cele două de o vârstă sub cincizeci de ani. Era totodată şi singura care lăsa la vedere de sub toga neagră un decolteu de un gust excelent şi în principiu n-o să mai spun nimic căci, dat fiind că i-am fost amant o vreme, mi s-ar părea că prea mă laud dacă aş înşira acum farmecele ei. Restul mesei era ocupat de gentlemeni îmbrăcaţi cu togă, în afară de unul, iar *warden* era lordul Rymer, membru al Camerei Lorzilor şi cel mai mare intrigant din Londra, Oxford, Bruxelles, Strasbourg şi Geneva, între el şi mine erau doi comeseni, iar Clare Bayes, de partea cealaltă, era despărţită de capul mesei de o singură persoană.

În Anglia, după cum se ştie, lumea abia dacă se priveşte, sau se priveşte pe furiş şi fără nicio intenţie, încât veşnic te poţi îndoi dacă cineva vede, într-adevăr, ceea ce pare că priveşte, atât de opaci ştiu să-i devină ochii în menirea lor firească De aceea o privire a cuiva de pe continent (de pildă a mea) poate stârni tulburarea persoanei privite, chiar dacă, dintre toate privirile posibile ale unui spaniol sau ale unui om de pe continent, privirea în cauză trebuie să fie calificată drept neutră, nepăsătoare sau chiar respectuoasă Tot de aceea, când o privire insulară sau britanică îşi leapădă trecător vălul care o acoperă

de obicei, rezultatul este scandalos, şi ar putea fi motiv de ceartă şi de discuţie dacă nu s-ar întâmpla ca înseşi privirile ce ar putea vedea această privim despuiată de văl să şi-l păstreze totuşi pe al lor, şi prin urmare nu ajung să vadă nici să privească ceea ce *pentru alţi* ochi neacoperiţi (bunăoară cei continentali) ar fi evident şi poate insultător. Cu toate că de-a lungul a doi ani am învăţat puţin să privesc opac — când am chel s-o fac —, privirea mea nu numai că nu era pe atunci în stare să se cenzureze, ci, aşa cum am dat de înţeles, la cinele acelea de neuitat, singurul meu remediu împotriva foamei şi plictiselii era deseori — lăsând la o parte vinul roşu, cel roze şi cel alb — să-mi ascut privirea şi să mă pun pe observat Ei bine, dacă privirea mea (chiar cu îmi dădeam seama) a fost de la un anumit moment plină de admiraţie sexuală faţă de Clare Bayes, cea a lordului Rymer pe post de *warden* a fost, de la lovitura de ciocan şi cuvintele latineşti iniţiale, plină de lascivitate feroce şi nedisimulată tot faţă de Clare Bayes. Dar, aşa precum neruşinarea privirii mele era desfiinţată de pudoarea privirilor celorlalţi când se uitau la mine (inclusiv cea a lordului Rymer, care şi-o acoperea cu obişnuitul văl insular îndată ce-şi lua ochii de la decolteul sau de la chipul lui Clare Bayes), luxuria ofensivă a acelui *warden* era evidentă pentru privirea mea care, în schimb, îndată ce se îndepărta la rândul ei de pe decolteul sau chipul lui Clare Bayes, devenea de-a dreptul agonică (din vina plictiselii pe care mi-o stârnea Halliwell) şi fioroasă (din vina desfrâului animalic pe care mi-era dat să-l citesc în ochii lordului Rymer). Problema principală totuşi era că însăşi privirea lui Clare Bayes nu era cu desăvârşire britanică, din pricina (cum am aflat mai târziu) anilor copilăriei petrecuţi la Delhi şi Cairo, unde nu se priveşte ca în insule şi nici ca pe continentul nostru; aşa încât ea era în măsură să capteze nu numai privirile îngrozitor de neruşinate venite dinspre *warden* ci şi pe ale mele, sexual admirative. Cea de a doua problemă (minoră) era că pe aceeaşi parte a mesei cu mine, dar lângă celălalt cap, ocupat de o faimoasă personalitate literară aproape de pensie pe care am îndrăgit-o mult şi de care voi vorbi mai târziu, se afla Edward Bayes, membru ca şi Cromer-Blake al *college*-ului amfitrion; şi, chiar dacă privirea lui a fost totdeauna pur insulară, e posibil ca singurele două priviri neînvăluite de la masă care se îndreptau spre nevasta lui să-l oblige ca, la rândul lui, să-şi dea la o parte vălul obişnuit pentru a putea fi la curent cu dorinţele, sălbatice sau nu, ale celorlalţi. Însă nu-i aşa, căci datorită aşezării lui la masă, pe aceeaşi parte cu mine, Edward Bayes nu putea vedea în niciun fel privirea mea, dar putea vedea foarte bine privirea lui Clare precum şi pe cea a lordului Rymer, fără impedimente de perspectivă. A văzut cu siguranţă că nevasta lui era la un moment dat aprinsă la faţă, dar de bună seamă a atribuit acest lucru vinurilor sau atitudinii libidinoase şi josnice afişate de *warden*.

Bărbat uriaş şi cu pielea foarte întinsă — cred că era spân ameţit într-un hal fără de hal. Şi, dacă Edward Bayes a văzut privirea nevestei îndreptându-se la răstimpuri către mine, trebuie să fi crezut că cel la care se uita de fapt, în căutare de sprijin sau cel puţin de complicitate, era prietenul său Cromer-Blake, aşezat chiar la stânga mea, cum am mai arătat Dar în afară de acestea mai era o a patra privire — poate o a cincea, dacă cea a lui Edward Bayes îşi lepădase într-adevăr vălul englez — care n-avea de ce să fie neapărat voalată, şi aceasta era a lui Dayanand, medicul de obârşie indiană, prieten cu Cromer-Blake, care era aşezat la stânga lui Clare Bayes şi prin urmare exact în faţa mea. Deşi trăia de zeci de ani la Oxford, ochii lui mai păstrau luminozitatea şi gingăşia meleagurilor de unde provenea, şi în atmosfera acelei cine păreau înflăcăraţi. Tot la cinci sau şase minute, pe când trecea liniştit de la conversaţia cu Clare Bayes la laconismul pe care-l manifesta faţă de singurul invitat care nu era îmbrăcat cu togă (un profesor de mineralogie de la universitatea din Leyden, unt ca dracu, a cărui privire, cu toate că era a unui străin, părea şi ca voalată de nişte cumplite lupe dreptunghiulare pe care le purta în chip de ochelari), îşi aţintea asupră-mi o clipă ochii negri şi puţin apoşi, şi mă cerceta de sus până jos cu o expresie de farmacist, de parcă felul meu de a privi deschis în dreapta şi în stânga, dar mai ales spre Clare Bayes, ar vădi că sufeream de o afecţiune cunoscută şi uşor de lecuit, dar eradicată în ţara aceea Privirea lui Dayanand era de nesusţinut, şi ori de câte ori ochii mei o prindeau eram nevoit să mi-i întorc spre Halliwell şi să mă prefac că mă las antrenat şi mai mult de flecăreala lui impusă. În schimb, ochii lui Dayanand deveneau arzători când şi-i îndrepta spre Clare Bayes şi spre capul mesei, şi în câmpul lui vizual intra lordul Rymer, căruia nu-i venea totuşi prea greu să-i susţină privirea, fiindcă pesemne — se simţea nepedepsit — nici măcar n-o zărea: *warden*-ul, obligat să vorbească doar cu vecinii de lângă el care îl plictiseau vădit (la dreapta lui o harpie, *warden* la un *college* de fete; la stânga, o dispreţuitoare şi plină de suficienţă somitate în ştiinţele sociale pe nume Atwater), începu să nu mai ia în seamă protocolul şi să intervină cu precizări nepotrivite în conversaţiile lui Clare Bayes şi respectiv Cromer-Blake, care veneau la rând pe o parte şi cealaltă a mesei. Însă dat fiind că niciunul dintre ei nu prea era dispus să-l lase să se amestece de-a binelea, se apucă să simuleze că ascultă când harpia, când somitatea, şi să se joace lovind cu ciocănelul în piedestal, cum se întâmplă deseori cu plictisiţii sau ameţiţii *wardens* de la mesele înalte. Şi astfel, cherchelit şi supărat cum era. Nu-şi dădu nicio clipă seama că indolenta-i percuţie iniţială pe piedestalul rezervat (făcea să izbească leneş ciocănelul) se prefăcea într-un şir de lovituri tot mai violente (prinzând acum ciocănelul cu hotărâre) dar îndeajuns de răzleţe pentru a stârni — pe lângă uimire — o enormă harababură,

căci auzindu-le unii chelneri se apucau să strângă farfuriile pe care tocmai le serviseră, în vreme ce alţii, mai la curent şi mai obişnuiţi cu faptul că loviturile acelea aprige nu făceau parte din ceremonie, încercau să le ia cu forţa farfuriile pentru a le înapoia destinatarilor, care în unele cazuri nici nu avuseseră ocazia să le adulmece. După asurzitoarea cădere pe jos a vreo două dintre ele ca urmare a acestor opinteli, surveni un moment când cei cinci chelneri care serveau la masă încetară s-o mai facă şi se adunară conspirativ într-un colţ al sălii de mese, acuzându-se între ei de incompetenţă, în timp ce începeau să se audă proteste (deşi printre dinţi) din partea comesenilor, care se pomeneau cu tacâmuri de peşte ca să atace muşchiul de vită, platouri cu resturi reci lăsate în mijlocul mesei (ceea ce nu se mai văzuse niciodată la o *high table),* farfurii începute sau abia atinse de alţii aşezate în dreptul lor şi (tot ce era mai grav) paharele goale sau cu vinurile amestecate. Lordul Rymer nu-şi dădea seama de nimic, şi la fiecare lovitură distrată de ciocănel pe piedestal sau pe masă (căci nu nimerea întotdeauna), cu respectivul zgomot şi aşchii sărite din lemnul fm, cu împrăştierea boabelor de mazăre şi a ciupercilor şi rostogolirea câtorva pahare, eu nu puteam să nu încerc să calculez direcţia pe care, în funcţie de poziţia sau mai curând de înclinarea sa (fiindcă necumpătatul *warden* se prăbuşea încet-încet pe masă), ar putea-o lua ciocănelul dacă i-ar scăpa din mână şi ar zbura cât colo. M-am tras puţin pe spate în speranţa nu numai de a mă feri, ci şi de a spori şansele să se izbească de fruntea tânărului economist Halliwell lăsându-l lat, pentru că tânărul economist Halliwell, indiferent la toate, mă stropea mai departe cu cidru învechit sau spumos după fiecare conversaţie cu Cromer-Blake care îmi permitea să-mi mai trag sufletul, şi nimic nu mi-ar fi făcut o plăcere mai mare decât să-l văd fără simţire.

— Uimitoare, povestea dumneavoastră cu cidrul, spuneam eu. Şi impozitul acesta special era numai în Anglia?

— Numai în Anglia, răspundea Halliwell entuziasmat.

Am observat că Clare Bayes îmi urmărea mişcările (deci îmi dădea oarecare atenţie, în împrejurarea de faţă) şi se trăgea şi ca spre spate, deşi nu ştiu dacă tot cu gândul ca vreunul din vecinii ei să se poată procopsi cu o lovitură sau cu acela de a face să dispară din câmpul de vedere al lordului Rymer decolteul şi chipul ei. Şi să vadă dacă în felul acesta *warden*-ul reuşea să iasă din starea de stupefacţie şi să-şi vină în fire. Însă intrigantul lord Rymer. La rândul său, îşi împingea mai în faţă uriaşul tors (cu cotul stâng măturând masa, cu partea din faţă de la togă târându-se peste muşchiul intact din farfurie şi dând jos de pe el boabe de mazăre) şi nu se resemna defel să piardă din vedere ceea ce-i plăcea atât de mult, înverşunându-se să poată privi mai departe. La un moment dat lordul Rymer, cu ochii veşnic rătăciţi în decolteul şi

pe chipul lui Clare Bayes, încetă de-a binelea să mai fie prezent, şi ceea ce până atunci fuseseră — cum am spus — lovituri răzleţe, la voia întâmplării şi fără niciun ritm, se prefăcu într-o ciocănire continuă şi automată, de care nu era conştient nici pe departe. Efectul loviturilor de ciocan devenea prea evident pe masă, unde se îngrămădiseră resturile din mai multe farfurii şi peste care săreau nu numai firmituri, boabe de mazăre şi ciuperci (care, oricum sar foarte lesne), ci şi bucăţele de cartofi fierţi, şira spinării de la peşti, pete mari din sosuri dense, ochelarii profesorului pocit de la Leyden (parcă şi mai urât fără ei) şi mult vin de diverse culori. (Din fericire togile îndeplinesc, pe lângă meniri tainice de natură estetică, şi pe aceea de a feri elegantele haine de gală, cu care se participă la mesele înalte, de murdăria infinită şi de neînţeles care rămâne uneori după acestea) Cei cinci chelneri, ajunşi la o înţelegere, aveau totuşi cele zece mâini ocupate cu ţinerea mesei din capul opus — ciufulind somitatea literară care stătea acolo — pentru ca vibraţiile şi greutatea trupului uriaş al lordului Rymer, tot mai încovoiat pe locul său, să nu facă un prăpăd şi mai mare. Încetul cu încetul (dar totul a fost o chestiune de secunde) s-a făcut linişte în sala de mese, chiar dacă nu desăvârşită, fiindcă atât înflăcăratul Halliwell, cât şi antipaticul Atwater nu erau în stare să-şi ţină gura nici măcar o clipă, şi în timp ce primul continua să mă sufoce („Chiar şi vicontele Pitt a fost nevoit să intervină în treaba cu cidrul! Steme a menţionat impozitul în una din predicile sale!”, exclama exaltat), al doilea, cu degetele mari ascunse în cutele togii în dreptul pieptului, îi adresa mai departe un discurs de preamărire *warden*-ului cu credinţa că acesta îl privea ţintă pe el cu ochii săi animalici, nu decolteul şi chipul lui Clare Bayes la care râvnea amarnic. Deşi ciocănitul n-a apucat să dureze mai mult de un minut chiar în faza lui cea mai sălbatică, situaţia a devenit insuportabilă (în minutul acela). Cum însă singurii comeseni care n-aveam niciun văl pe ochi nu eram în stare să luăm vreo măsură datorită gradului nostru ierarhic modest, iar restul privirilor cu mai multă autoritate erau adumbrite de pomenitul văl, neputând deci să vadă că lordul Rymer se pierduse cu firea şi că se cuvenea să i se atragă atenţia sau pur şi simplu să fie înlocuit din capul mesei (însă lordul Rymer, pe lângă *warden*, mai era şi un influent om politic cunoscut pentru răzbunările sale pe viaţă), liniştea se făcu tot mai adâncă, întreruptă numai — în afară de ciocan — de şoaptele imperturbabile ale lui Halliwell şi ale somităţii care era Atwater şi de chiţcăitul zgripţuroaicei aşezate lângă *warden* în dreapta şi care, deşi linguşitoare cum nu se poate mai evident şi, prin urmare, incapabilă să-l aducă la realitate pe lordul Rymer cu riscul de a-l supăra, nu se putea abţine să nu tresară şi să se tragă mai pe spate la fiecare bubuitură de ciocan, căci bustul ei proeminent şi de bună seamă injectat cu silicon era extrem de aproape

de piedestalul lovit cu îndârjire.

În cursul acelui minut nesfârşit am avut ocazia să-i cercetez pe toţi comesenii din raza mea de vedere: somitatea literară din capul celălalt al mesei se ferea dând din mâini de chelnerii care, în strădania lor de a păstra echilibrul mesei, îl sufocau, ciufulindu-l mai departe şi lovindu-i urechile cu coatele celor zece braţe încordate; în dreapta sa, doamna doctor Wetenhall avea nevoie de mai multe mâini în tripla-i încercare de a-şi astupa urechile, de a opri două sticle care începuseră să se rostogolească (pe jumătate pline) înspre *warden* şi de a-şi ţine o precară perucă din meşe (se pare că nouă) care începea să i se desfacă, pe când celălalt vecin, şeful departamentului meu (profesorul Kavanagh, un irlandez dezinvolt, pe care-l interesau în primul rând romanele de groază şi de succes pe care le scria cu pseudonim, un om văzut cu ochi răi de către colegi şi subalterni tocmai din pricină că era irlandez, scria romane şi era dezinvolt) părea amuzat şi de fapt contribuia ironic la zgomotul făcut de *warden*, ciocnindu-şi cu o linguriţă paharul de vin în acelaşi ritm, cum se obişnuieşte încă şi azi la desert, pentru a anunţa un discurs; în dreapta lui stăteau doi membri ai respectivului *college* (Brownjohn şi Willis erau numele lor, oameni de ştiinţă între două vârste şi, prin urmare, cu reflexele cam tocite) care se încumetau să-l privească numai cu coada ochiului pe lordul Rymer şi încercau să pescuiască ochelarii rătăciţi ai oaspetelui olandez care, deşi aşezat şi sigur pe locul lui, îşi întinsese braţele datorită acestei pierderi (răsturnând cu ele putinele obiecte care scăpaseră neatinse din zona lui), de parcă s-ar fi temut să nu se împiedice în orice moment, aşa cum fac orbii când se pomenesc fără baston; Dayanand, şi el membru al acelui *college* şi om de caracter, era unul dintre putinii care ar fi putut întrerupe bubuiturile iscate de *warden*, dar în realitate, deşi promitea mult prin postura afişată, nu făcea altceva decât să-i arunce priviri ucigătoare şi să-şi închidă şi deschidă pumnii pe masă („Medicul ăsta indian o să-l facă să-i plătească scump, chiar dacă va trebui să aştepte zece ani”, mi-am zis; „medicul ăsta indian e de temut”); somitatea Atwater şi economistul Halliwell încetaseră în sfârşit cu vorbăria, şi simplul fapt că tăceau părea să-i descumpănească mai tare decât loviturile date de *warden*, de care probabil nici nu-şi dăduseră seama până în minutul acela de larmă şi apoi de linişte; am vorbit deja de zgripţuroaica fricoasă, cât despre Cromer-Blake, chipul îi era o adevărată enigmă: mângâindu-şi bărbuţa de ceară, părea că aşteaptă cu un zâmbet ca o părere (zâmbetul unui om gata să izbucnească în hohote sau poate al unuia care stă şi adună în el furie), ca şi cum, bun cunoscător al obiceiurilor *warden*-ului, ar şti prea bine că minutul avea să dureze chiar un minut Ceilalţi patru comeseni, printre care şi Edward Bayes în stânga celuilalt capăt al mesei, rămâneau în afara razei mele vizuale. Dar din

această trecere în revistă, pe care privirea mea a făcut-o în şaizeci de secunde şi o face şi acum, după atâta vreme şi mult mai pe îndelete şi în acest oraş care este Madridul unde m-am întors, am sărit-o pe Claire Bayes în mod cât se poate de conştient în realitate se poate spune că în cursul acelui minut nimeni nu l-a observat cu adevărat pe lordul Rymer, adică nu şi-a aţintit privirea asupra lui: o parte dintre cei de la masă se uitau la el pe furiş şi cu teamă, dar nu ajungeau să-l vadă, cum am mai explicat; cealaltă parte era prea ocupată, străduindu-se să nu-şi piardă cumpătul şi să nu lase să cadă pe jos sticlele, ochelarii şi paharele care se rostogoleau din pricina loviturilor de ciocan; iar o a treia parte a profitat ca să schimbe între ei priviri sau, ceea ce e de fapt acelaşi lucru, să se uite unii la alţii deschis şi fără niciun fel de văl. Printre cei dintâi se aflau zgripţuroaica, autorul de romane de groază Kavanagh, somitatea în ştiinţe sociale Atwater şi economistul specialist în cidru Halliwell, ultimii doi, ca membri din *coliere,* poate şovăind (deşi foarte puţin) dacă să intervină şi să-i ia instrumentul lordului Rymer sau să stea mai departe cu braţele încrucişate, aşteptând ca alţii să-şi asume riscul de a fi loviţi în tentativa lor îndrăzneaţă, ori — mai târziu — să suporte represaliile din cauza ei; printre cei din al doilea grup erau somitatea literară, adică profesorul emerit Toby Rylands, oamenii de ştiinţă Brownjohn şi Willis, doamna doctor Wetenhall, cea cu peruca, şi mineralogul cel pocit, pierdut în beznă; printre cei din al treilea grup ne aflam, după cum am putut vedea în ultimele secunde ale acelui minut, Dayanand şi Cromer-Blake, Clare Bayes şi cu mine, şi poate şi bărbatul ei: eu siguranţă şi el. Privirea pe care, atenuată (numai suspicioasă ori severă), mi-o adresase Dayanand la răstimpuri de-a lungul cinei şi pe care acum şi-o îndrepta cu toată stăruinţa spre lordul Rymer, se mută pe neaşteptate aţintindu-se asupra prietenului său Cromer-Blake: adică Dayanand îi aruncă o privire pe care înainte am numit-o ucigătoare, pe când continua să-şi desfacă şi să-şi închidă mâinile sau pumnii pe masă, cu gestul tipic al omului indignat care se străduieşte din răsputeri să se stăpânească; iar Cromer-Blake, la rândul său, simţind asupră-i ochii medicului indian ca nişte flăcări, îşi ridică privirea şi, cu toate că nu i-am putut vedea bine ochii, care mi se arătau numai din profil şi, prin urmare, numai dreptul în realitate, am observat că zâmbetul pe care începea să-l schiţeze se prefăcea în linia aceea extrem de dură pe care ştiau s-o exprime uneori buzele-i subţiri ce păreau fără un strop de sânge.

Atunci m-am uitat deschis la chipul lui Clare Bayes şi fără s-o cunosc, am văzut-o ca pe cineva care făcea deja parte din trecutul meu. Vreau să spun, ca pe cineva care nu mai ţinea *acum* de prezentul meu, cineva care ne-a interesat cândva enorm şi a încetat să ne mai intereseze sau care a murit, cineva care *a existat* sau pe care într-o zi

rămasă în urmă l-am condamnat *să fi existat*, poate pentru că acest cineva ne condamnase pe noi să nu mai existăm, cu mult înainte. Rochia aceea decoltată care se vedea de sub togă şi care indirect crease atâtea probleme era din alte timpuri, cum sunt adesea hainele de gală în Anglia. Şi, chiar chipul lui Clare Bayes era puţin demodat, cu buzele prea groase şi pometii pronunţaţi. Dar nu era vorba de asta, ci de faptul că şi ea mă privea, şi mă privea de parcă m-ar cunoaşte de demult, ca şi cum ar fi una din figurile acelea pline de devotament şi secundare care ne stau în preajmă în copilărie şi care nu sunt în stare, mai târziu, să ne vadă ca pe nişte adulţi detestabili aşa cum suntem, ci, spre norocul nostru, se vor uita mai departe la noi de parcă am fi veşnic copii, cu ochiul lor inert deformat de amintire. Această incapacitate binecuvântată este proprie mai curând femeilor decât bărbaţilor, în măsura în care, pentru bărbaţi copiii sunt nişte schiţe enervante de viitori domni, în vreme ce pentru femei sunt fiinţe desăvârşite menite să se distrugă şi să se abrutizeze, şi din pricina asta retina lor se străduieşte să păstreze imaginea zeităţii tranzitorii hărăzite să dispară, şi, dacă această retină n-a ajuns s-o cunoască, atunci tot efortul de imaginaţie pe care-l presupune mereu faptul de a fi în raporturi cu cineva îl concentrează în plăsmuirea copilului pe care l-au cunoscut probabil numai din fotografii sau din înfăţişarea amorţită a celui care a crescut de mult, poate a şi îmbătrânit, sau din mărturisirile molcome pe care uzurpatorul s-o fi hazardat să i le facă în pat, singurul loc unde bărbaţii se arată dispuşi să-şi aducă aminte cu voce tare de lucruri trecute. În felul acesta mă privea Clare Bayes. Ca şi când mi-ar fi cunoscut copilăria petrecută la Madrid şi ar fi fost de faţă. Înţelegându-mi limba maternă, la jocurile cu fraţii mei şi la spaimele melc nocturne, şi la bătăile care se încingeau îndată ce ieşeam de la şcoală. Şi felul acesta al ei de a mă vedea m-a făcut s-o văd şi eu tot aşa. Am ştiut apoi — când am cunoscut-o — că în secundele acelea de la sfârşitul unui minut care există doar acum, întrezărisem crâmpeie din copilăria ci în India, expresia gânditoare a fetiţei care nu prea avea ce face în oraşele acelea meridionale şi care se ducea să vadă cum curge fluviul, păzită de vocile întunecate ale unor slugi zâmbitoare. Nu ştiam că îl vedea (şi, prin urmare, poate mă înşel sau mint şi de fapt nu-l vedea şi *nu* trebuie să spun aşa ceva), dar nu pot să nu spun că prin ochii ei întunecaţi şi albaştri curgea fluviul acela strălucitor şi limpede în noapte, fluviul Yamuna sau Jumna care traversează Delhi, împestriţat cu şlepuri rudimentare ce transportă cereale, bumbac, lemn şi piatră, legănat de pe maluri cu cântece îngânate, cu apa sărind când cad bolovanii de pe margini, îndată ce lasă în urmă oraşul, tot aşa precum în ochii mei se înfiripau poate imagini madrilene de pe strada Génova şi de pe Covarrubias şi Miguel Ángel, locuri pe unde ca n-a călcat şi pe care nu le-a văzut niciodată:

poate chiar siluetele a patru copii mergând pe străzile acelea însoţiţi de o servitoare bătrână. Şi cu siguranţă mai era acolo şi uriaşul pod de cale ferată care trece peste fluviul Yamuna în dreptul oraşului, privit întotdeauna din depărtare şi de pe care, după cum îi povestea dădaca alene şi cu glas misterios când erau singure, se aruncaseră nenumărate perechi de îndrăgostiţi nefericiţi: fluviul larg cu apele albastre, străbătut de lungul pod cu drugi de fier încrucişaţi în diagonală, în cea mai mare parte a timpului pustiu, în beznă, leneş şi estompat, întocmai ca una dintre figurile acelea pline de devotament şi secundare din copilărie, care mai târziu se şterg din memorie pentru a ieşi iar la lumină după un răstimp, doar o clipă, când sunt chemate stăruitor, şi se pierd din nou imediat în întunericul existenţelor lor ignorate şi uşor de înlocuit după ce au făcut micul serviciu sau au dezvăluit secretul care li se cere pe neaşteptate. Şi astfel există numai pentru a însoţi, ori de câte ori e nevoie, copilul. Fetiţa din Anglia priveşte acum podul negru de fier, aşteptând să treacă pe acolo vreun tren, ca să-l vadă strălucind şi reflectându-se în apă, unul din trenurile acelea în culori vii, pline de lumină şi cu zgomot de neauzit, ce traversează fluviul Yamuna din când în când, fluviul Jumna la care ea se uită răbdătoare de acasă, ridicându-şi privirea, în vreme ce dădaca îi şopteşte ceva, sau tatăl diplomat o contemplă de la marginea grădinii, pe înserat, îmbrăcat în smoching pentru cină şi cu un pahar în mână. Se apropie ora ca fetiţa să meargă la culcare, dar înainte vrea să mai treacă un tren, încă unul, fiindcă imaginea recentă a trenului în goană şi a fluviului licărind la lumina din ferestrele lui (oamenii de pe şlepuri se clatină pe picioare, uitându-se în sus) o ajută să i se facă somn şi să se împace cu ideea zilei următoare într-un oraş căruia nu îi aparţine şi pe care îl va socoti al ei numai după ce va fi plecat de acolo şi nu va mai avea alt prilej să-l evoce cu glas tare decât cu băiatul ei sau cu vreun amant Stau şi aşteaptă toţi trei, fetiţa, dădaca şi melancolicul părinte, până când trenul poştal care vine de la Moradabad şi soseşte veşnic cu o întârziere imposibil de prevăzut străbate în mare viteză podul de fier, ocupându-l în întregime, dintr-un capăt în celălalt, cu vagoanele-i instabile şi pestriţe care ajung să se desluşească în noapte în razele lunii ca o seceră; iar atunci Clare Bayes, după ce a pierdut din vedere farul oscilant al ultimului vagon spre care a făcut cu mâna un semn de despărţire ce n-a fost schiţat niciodată spre a avea parte de un răspuns, se ridică în picioare şi se încalţă şi-şi sărută, înălţându-se pe vârfuri, părintele tăcut care miroase a tutun şi a lichior şi a mentă, şi dispare, în sfârşit, în casă prinsă de mâna dădacei care poate îi fredonează, înainte ca ea să adoarmă, vreun cântec oarecare. În acest fel mă privea Clare Bayes şi eu o priveam pe ea, de parcă am fi fost ochii vigilenţi şi îngăduitori ai unuia faţă de celălalt, ochi ce provin din trecut şi care acum nu mai

contează căci ştiu cum sunt obligaţi să ne vadă, de multă vreme: ne priveam poate ca şi cum fiecare am fi fratele sau sora mai mare. Şi, cu toate că n-o cunoşteam încă, am avut convingerea că aveam s-o cunosc şi că o să ajung să-i povestesc, stând pe un pat, fleacurile pe care i le-am mărturisit — despre strada Génova, şi Covarrubias, şi Miguel Ángel — de-a lungul atâtor luni de întâlniri hazardate şi necontenite în casa mea în formă de piramidă de la Oxford, dar şi la ea acasă, şi prin hotelurile monotone de la Londra şi Reading, şi într-unul din Brighton.

Îşi îndreptă privirea în altă parte. Pe neaşteptate lordul Rymer în calitate de *warden* păru că se trezeşte din lasciva-i adâncire în gânduri; apucă energic ciocanul şi, simţind de jur-împrejur o linişte nemaipomenit de adâncă (nu se mai auzeau nici şoapte, şi toţi studenţii îşi mântuiseră cina mizeră şi fugiseră de mult de la mesele de jos, şterpelind vreun cuţit ca să se răzbune), făcu un gest dispreţuitor şi confuz, arătându-ne cu coada ciocanului, şi zise:

Ce-aţi păţit? N-aveţi nimic să vă mai spuneţi, sau aţi rămas fără grai?

— Şi, ridicându-se în picioare, îşi împinse cu şoldul (un brânci în silă) farfuria cu muşchiul de vită intact şi garnisit cu mazăre, slobozi o expresie vulgară pe latineşte, fără să se mai străduiască câtuşi de puţin s-o pronunţe cum se cuvine, dădu o ultimă şi înverşunată lovitură pe piedestalul nenorocit şi strigă plin de euforie: — Desertul!

Acesta este un moment de mare solemnitate şi frumuseţe (plastică) al cinelor înalte, fiindcă indică semnalul de a se scula cu toţii de la masă şi, din nou aşezaţi în rând (deşi acum tare anapoda, şovăind şi în chip anarhic), de a trece într-un salon, mai intim şi primitor decât sala de mese, în care preţ de o oră şi jumătate se mănâncă încet şi cumpătat fructe de sezon, fructe tropicale, fructe uscate, îngheţată, prăjituri, tarte, feluri de şerbet, trufe de ciocolată, fursecuri, napolitane şi bomboane cu lichior şi mentă, în timp ce îşi trec mereu în sensul acelor de ceasornic şi extrem de rapid mai multe sticle sau mai curând carafe cu diferite soiuri de vin de porto excepţionale care nu se găsesc pe piaţă. În această a doua fază a cinei, mai prosperă, mai degrabă medievală decât de secol al optsprezecelea, şi cunoscută prin partea locului ca *înghiţire de banane la lumina lunii*, se face, în sfârşit, schimb de interlocutori, nu mai e nicio limită de timp să stai cu ei la taifas şi, pe măsură ce vinul de porto înteţeşte dorinţa de a te lăsa dus de val şi întregeşte nesiguranţa verbală stârnită de felurile de vin din prima fază, conversaţia devine treptat generală, dispreţuind orice ierarhie, năvalnică, şi, uneori, chiar haotică sau indecentă. Pe deasupra se desluşeşte şi incerta posibilitate ca *warden*-ul (depinde, ca toate celelalte, de bunul său plac) să se hotărască la un moment dat să închine un toast în cinstea Reginei, ceea ce înseamnă că în sfârşit se

poate fuma. Dar momentul de mare solemnitate şi frumuseţe (plastică) survine la ieşirea din sala de mese, căci comesenii trebuie să-şi păstreze în mână şervetul pe care l-au folosit până atunci, oricât de pătat şi mototolit ar fi; iar goana minusculei bucăţele de pânză albă (puţin cam marţială, ca întotdeauna când se merge în şir indian) contrastează sublim cu fluturarea domoală şi extrem de amplă a togilor negre ce nu se mai sfârşesc. Clare Bayes şi-a îngăduit capriciul ironic de a-şi pune şervetul ca o baveţică, acoperindu-şi decolteul în timpul procesiunii. Izbucni în râs şi cred că râsul îmi era adresat Apoi, aşezată mai departe în timpul cât s-a servit desertul, lângă eminenţa numită Toby Rylands şi aproape de bărbatul ei, nu se mai uită la mine tot restul serii. De la un moment dat am fumat fără încetare, graţie toleranţei surprinzătoare sau devoţiunii monarhiste a lordului Rymer ca *warden.*

În seara aceea mi-am dat seama că şederea mea la Oxford avea să fie cu siguranţă, când se va încheia, povestea unei tulburări de spirit; şi că tot ce ar începe ori s-ar întâmpla acolo avea să fie atins sau afectat de această tulburare globală şi condamnat, prin urmare, să nu fie nimic în ansamblul vieţii mele, care *nu* suferă vreo tulburare: sortit să dispară şi să fie dat. Uitării aşa cum se povesteşte prin romane sau ca în aproape toate visele. Din pricina asta mă străduiesc acum să-mi aduc aminte şi să scriu, altminteri ştiu că până la urmă totul ar dispărea în neant Inclusiv cei morţi, care alcătuiesc jumătatea vieţilor noastre, partea pe care viaţa o alătură celor care trăiesc, fără ca să poţi şti în realitate ce-i desparte şi deosebeşte pe unii de alţii; vreau să spun, pe cei care trăiesc de cei morţi pe care i-am cunoscut cât erau în viaţă. Şi până la urmă aş face să dispară morţii de la Oxford Morţii mei. Exemplul meu.

Faptul că şederea mea în acest oraş ar însemna o tulburare nu avea, într-un anume sens, nimic deosebit, în măsura în care toţi cei care locuiesc acolo suferă ei înşişi o tulburare sau sunt cam nebuni. Căci *nu trăiesc parcă pe lume*. Şi asta-i de-ajuns pentru ca, atunci când intră în ea (de pildă, ducându-se la Londra), să se sufoce, să le ţiuie urechile, să-şi piardă simţul echilibrului, să se poticnească la tot pasul şi să fie nevoiţi să se întoarcă în mare grabă în oraşul care le îngăduie să trăiască: acolo nici măcar nu sunt în vremea noastră. Însă eu obişnuiam să trăiesc în vremea noastră şi pe lumea asta (la Madrid, bunăoară) şi în consecinţă tulburarea mea, după cum am descoperit în seara aceea, trebuia să fie de altă natură, poate tocmai invers decât cea care era normală. Trăind întotdeauna pe lumea asta (petrecându-mi viaţa pe lumea asta), mă vedeam pe neaşteptate *afara lumii,* de parcă aş fi fost dus într-alt element, în apă. Poate faptul că eram pe deplin conştient de condiţia mea tulburată provenea de la surprinzătoarea apariţie a copilăriei mele în privirea lui Clare Bayes,

căci în timpul copilăriei te simţi mai bine ancorat pe lumea asta, sau, ca să-i spun mai copilăreşte, ţi se pare că lumea e mai lume şi timpul e mai dens, iar cei morţi nu s-au prefăcut încă într-o jumătate de viaţă.

După cină am urcat pentru câteva clipe în apartamentul lui Cromer-Blake din *college*, să beau un ultim pahar înainte de a mă duce să mă culc, şi pe când el pregătea paharele şi desfăcea o sticlă cu mişcări metodice şi sigure, încă îmbrăcat cu toga, m-am gândit: „Aici nu sunt doar un străin despre care nimeni nu ştie nimic şi de care nu-i pasă nimănui, despre a cărui biografie nu se cunoaşte nimic important, şi care nu va rămâne aici pentru totdeauna, ci — ce-i mai grav şi hotărâtor — aici nu există niciun suflet care să mă fi cunoscut în tinereţe sau în copilărie. Asta mi se pare cu adevărat tulburător, să nu mai fi pe lume şi să nu te fi aflat înainte pe lumea *asta.* Să nu existe niciun martor al continuităţii melc, să nu mă fi aflat veşnic în apă Cromer-Blake ştie câte ceva despre mine, de o bucată de timp, de pe la predecesorii mei din Madrid şi Barcelona. Însă asta e tot, date aflate când eu n-aveam încă chip, doar nume. Totuşi acesta e un motiv suficient — prietenia prin mijlocirea altora — pentru ca lui să-i fie dat să devină cea mai puternică legătură a mea cu oraşul acesta, persoana căreia îi voi pune întrebările necesare şi la care voi apela întotdeauna aici dacă se iveşte vreo problemă, vreo boală, vreo nenorocire sau vreun necaz serios. Este omul pe care-l voi întreba chiar acum despre femeia de la cină, Clare Bayes, îndată ce va termina de servit băuturile şi se va aşeza, îl voi întreba despre ea şi bărbatul ei. Cromer-Blake, cu părul lui cărunt şi faţa palidă, cu mustaţa aceea pe care şovăie veşnic dacă să şi-o lase să crească, răzându-şi-o după câteva săptămâni, cu inimitabila-i dicţie englezească ce sună, după cum spun studenţii lui plini de admiraţie, ca BBC-ul „de odinioară”, cu incisivitatea şi extraordinarele sale interpretări în legătură cu Valle-Inclán, cu înfăţişarea aceea de preot răspopit şi inexistentul său spirit de familie, este sortit să fie personajul patern dar şi cel matern în acest oraş, chiar dacă nu m-a cunoscut — în niciun fel — în cursul copilăriei mele şi nici al tinereţii (am peste treizeci de ani, nu m-a cunoscut în tinereţe). Nici femeia de la cină nu m-a cunoscut, dar, nu ştiu cum, *mi-a văzut* copilăria şi mi-a îngăduit să i-o văd pe a ei, să o văd copilă. Totuşi ştiu că nu mă voi putea bizui pe ea pentru a încarna în acest oraş personajul patern şi nici măcar pe cel matern, care trebuie să existe pentru toţi în orice timp şi în orice loc, indiferent de anii pe care îi avem şi de capacitatea de a ne descurca singuri. Chiar şi oamenii cei mai în vârstă şi mai puternici au nevoie, până la sfârşitul vieţii, de aceste personaje, şi greutatea sau incapacitatea de a le proiecta asupra cuiva nu le dezminte nevoia de ele şi nici nu-i fereşte de fanteziile de care dau dovadă căutându-le, şi nici de sentimentul că le lipsesc: au nevoie de ele, le aşteaptă şi adesea şi le imaginează.

Cromer-Blake, scuzându-se, mi-a servit un pahar de porto de calitate inferioară celui băut la desertul de la mesele înalte şi s-a aşezat într-un fotoliu. Eu stăteam deja jos, în faţa lui, pe o canapea, tot cu toga ceremonială pe mine. Eram destul de ameţiţi amândoi, dar pe el aceasta nu l-a împiedicat niciodată să susţină o conversaţie. Uneori vorbeam englezeşte, uneori în spaniolă; alteori fiecare vorbea pe limba lui.

— Noroc, zise, şi sorbi exact o picătură de via N-a fost aşa de greu, nu? În afară de botezul cu cidru de care, consolează-te, nimeni din acest *college* n-a scăpat până acum. Să nu crezi c-a fost cu intenţie rea, erai aproape singurul de la masă care nu fusese botezat, de asta ai fost aşezat lângă el. Halliwell e nou aici, şi aceasta e cartea de vizită cu care se prezintă, teribil de lungă. Partea proastă e că nu trece de obicei la altceva, nimeni nu-i dă bietului de el o a doua şansă.

— Totuşi, n-a fost chiar tot ce poate fi mai rău, am început să spun; însă Cromer-Blake, căruia îi era limpede că farmecul acelor cine înalte consta în mare măsură în comentariile ce urmau mesei propriu-zise, nu m-a lăsat să spun ce mi s-a părut că fusese partea cea mai proastă.

— Tot ce-a fost mai rău a fost Dayanand, afirmă.

Eu aveam de gând să mă refer la comportarea aiurită şi desfrânată a *warden*-ului şi să profit pentru a-l întreba pe Cromer-Blake de Clare şi Edward Bayes, dar de bună seamă pentru el toate astea nu erau nicio noutate şi n-aveau niciun interes. L-am privit pe când îşi sorbea vinul de porto cu înghiţituri mici, picior peste picior, cu poalele togii revărsându-se în cascadă peste picioarele-i lungi, cu silueta neagră încununată de alb, profilându-se pe rafturile pline de cărţi spaniole şi englezeşti, ca şi cum propria-i atitudine, înfăţişarea, postura şi ambianţa alcătuiau o travestire estetică. Nu era ridicol, şi mi-am zis „Femeile şi toate cele legate de ele sunt lipsite de importanţă pentru Cromer-Blake, chiar dacă pot ajunge să fie personaje materne sau chiar paterne şi până şi filiale pentru el. Dar, deşi personajele acestea sunt neapărat necesare de-a lungul întregii vieţi, nu pot provoca totuşi conflicte sau necazuri grave şi, drept urmare, nu sunt vrednice de a fi comentate după cină. Clare Bayes poate fi un astfel de personaj pentru Cromer-Blake, în vreme ce pentru mine nu putea fi, sau în orice caz doar cu totul întâmplător, ori abia în măsura în care într-o zi s-ar vedea definitiv văduvită de celălalt rol. Indiferent care ar fi — stârnind conflicte sau neajunsuri — şi pe care cu i l-aş fi atribuit Pe care eu i-l voi atribui. În schimb, duşmanii merită toate comentariile exhaustive şi obsesive de după cină. Nu există duşmani mai mari decât cei care ne sunt şi prieteni. Dayanand, doctorul indian, mi-a fost prezentat tot de Cromer-Blake drept un bun prieten, ceea ce îl autorizează — şi el face acest lucru desăvârşit — să fie un duşman înverşunat Cât despre *warden*, Cromer-Blake se va fi obişnuit deja.

— N-am avut ocazia să vorbesc cu el.

— Ferice de tine. N-ai văzut cum ne privea cât a durat cina?

— Da, am băgat de seamă. I-am prins şi momentul acela de supărare, bănuiesc că îi pica tare prost că o admiram şi eu, fără să mă ascund, pe prietena noastră Clare.

— Nu cred că era asta. În felul acela furios s-a uitat la *warden*, la tine şi la mine. Dar crezi că îi pasă de ce face Rymer în timpul meselor? În alte rânduri a fost mult mai rău: odată, la desert, s-a încăpăţânat să facă un colier din feliuţe de mandarină pe pieptul nevestei decanului de la York. Era în văzul tuturor, nu ştiam unde să ne vârâm, dar nimeni n-a făcut şi n-a spus nimic care să arate că noi toii cei de faţă eram conştienţi de brusca pasiune pe care *warden*-ul nostru plin de imaginaţie o făcuse pentru podoabele din fructe. Trebuie spus că decanul a dat dovadă de un sânge rece desăvârşit, de tărie de caracter şi probabil de chibzuinţă, observând scena din celălalt capăt al mesei cu o atenţie imparţială, aproape ca şi cum ar vedea numai aspectul pozitiv al problemei, ca şi cum i s-ar uşura o sarcină iminentă sau i s-ar da o idee bună. Dayanand râdea în hohote a doua zi amintindu-şi de infinita stăpânire de sine a decanului de la York şi de cea încă şi mai meritorie a decanei, o femeie expansivă care s-a lăsat împodobită cu un zâmbet ruşinos şi proteste abia simţite. Şi crezi oare că Clare nu ştia ce face punându-şi rochia aceea? A-l stimula pe *warden* e una din distracţiile noastre cele mai vechi. Nu, Dayanand ţi-a aruncat privirea aceea furioasă pentru că tu eşti invitatul *meu* de astă seară, şi lordului Rymer fiindcă ştie că în momentele astea îi fac nişte servicii, sau, mai bine zis, ne facem servicii reciproce, în ultima vreme ne potrivim de minune. Toate privirile lui Dayanand erau îndreptate către mine, sunt absolut sigur. Mai întâi prin persoane interpuse, apoi m-a răstignit cu cuie înroşite în foc. Cum de îndrăzneşte?

Întrebarea finală a lui Cromer-Blake se adresa lui însuşi.

— Credeam că sunteţi prieteni la cataramă.

— Oh, da, suntem. Şi pe deasupra e doctorul meu şi e un medic minunat pe care n-aş vrea să-l pierd De cum mă doare puţin în gât m-am şi dus la el în cameră să-mi pună lingura pe limbă şi să-mi dea nişte pastile. Îi sunt veşnic îndatorat, dar nici chiar atât cât să fiu nevoit să suport priviri înnebunite peste masă, cu douăzeci de persoane drept martori în alte împrejurări l-aş fi întrebat imediat care-i pricina acelor priviri care-l indignaseră şi ofensaseră atât de grozav pe Cromer-Blake, şi pe care totuşi părea că le înţelege foarte bine, dar eu mă grăbeam să aflu câte ceva despre Clare Bayes şi tot ce aşteptam era doar vreo mică pauză în conversaţie care să-mi îngăduie să vorbesc iar de ea. Întrucât n-am avut parte de aşa ceva am tăcut, iar Cromer-Blake adoptă, cum făcea uneori, un aer grav ce nu părea să

aibă vreo legătură cu ce era în jur şi nici cu ce spunea interlocutorul său: era o gravitate născută din el însuşi, ca o impostură, de acelaşi fel ca cea care la teatru precedă şi învăluie monologurile. Şi pe măsură ce vorbea, o făcea mai ales pentru sine, iar bărbia i se tot înclina:

— Eu nu-mi pot adapta gusturile şi dorinţa după ale lui, vreau să spun că mă feresc să coincid cu ale lui, dacă n-aş face-o mi-aş petrece viaţa cu mâinile legate şi veşnic frustrat, cerându-i voie pentru orice distracţie sau pentru orice pasiune înainte de a lua o iniţiativă în oraşul acesta; respingând cele mai ispititoare oferte, lăsând în suspensie cele mai grozave procese de seducţie ca să mă duc la el şi să-l întreb, înainte de toate, dacă n-are nimic împotrivă să-mi duc la bun sfârşit scopurile iminente, dacă n-are nimic de obiectat, dacă actele mele sexuale sau doar sentimentele mele de afecţiune nu se izbesc de viaţa lui din trecut sau cu planurile lui de viitor, dacă nu cumva îl rănesc retrospectiv sau cu anticipaţie, dacă a observat sau are de gând să observe un oarecare chip frumos sau un trup atletic care în momentele acelea se află la mine în alcov şi la dispoziţia mea. Ar fi de-a dreptul caraghios: te deranjează, Dayanand, dacă mă culc cu cineva care mă aşteaptă gol la mine în cameră? Uită-te bine la el ca să Iii sigur, nu cumva să-ţi schimbi apoi gândurile. Ar fi ridicol. Dar va trebui să fac ceva, i-a căzut teribil de prost Cine se crede de se poartă astfel? Cine se crede de-mi pune întrebări directe despre problemele mele intime? Cine se crede pentru a-mi vorbi pe tonul ăsta disperat? Eu *nu pot* fi cauza disperării lui, nu sunt Cine se crede pentru a-mi cere socoteală? La sfârşitul mesei, de necrezut Să vorbească şi cu Jack.

— Cromer-Blake făcu o pauză, de parcă numele pe care-l rostise ar fi fost semnalul ascuns ca să-şi termine monologul şi să-şi îmblânzească expresia gravă; îşi trecu mâna prin părul ca bumbacul, dădu pe gât paharul şi, pe când şi-l mai umplea iar cu mâna nesigură, adăugă: E nebun de gelozie, e un fanatic.

Băutura mă face laconic, chiar dacă, de ascultat, ascult fără probleme. Pe Cromer-Blake nu-l împiedica să vorbească fără cea mai mică ezitare, dar îl făcea să uite, pentru moment, cu cine anume discuta şi să abordeze subiecte pe care nu le ţinea în secret faţă de mine (cu siguranţă pentru că eu n-aveam să rămân acolo pentru totdeauna), dar în legătură cu care nu s-ar fi manifestat poate atât de făţiş dacă n-ar fi fost ameţit De-aş fi fost o fiinţă rău-voitoare (nu sunt deloc), aş fi făcut dinadins comentariile potrivite pentru ca ei să fie mai departe furios şi să-mi povestească şi cele mai mici amănunte ale acelei neînţelegeri provocate de o rivalitate sentimentală sau sexuală. Însă în seara aceea nu mă interesau deloc asemenea detalii, cu toate că mai târziu aş fi vrut să le aflu în mai multe rânduri, nu doar din curiozitate, ci chiar din dorinţa adevărată de a şti Am vrut să ştiu cine era persoana („Jack") pe care Dayanand şi Cromer-Blake şi-o disputau

în acele zile, sau poate, mai bine zis, pe care se străduiau s-o păstreze; am vrut să ştiu cine a fost legătura atât de importantă care i-a unit, căci pare cu putinţă să fi fost tocmai acea persoană faţă de care n-am simţit mai deloc curiozitate în seara aceea de iarnă, cea care i-a unit întru viaţă sau moarte veşnică, deşi unul mai e încă printre cei vii iar celălalt a trecut în lumea morţilor.

— Şi cu Edward Bayes ce e? E şi el un fanatic? Sau mai curând e ca decanul de la York?

Cromer-Blake izbucni într-un râs placid şi scurt, şi pe neaşteptate reveni la jovialitatea de la începutul conversaţiei.

— Toţi putem fi uneori ca decanul de la York. Te gândeşti serios la Clare.

— De fapt nu-i chiar aşa. Cred că mă mai gândesc încă la o fată pe care am zărit-o acum câteva zile în trenul de Londra şi pe care ieri am revăzut-o pe Broad Street Dar cum nu ştiu cine este şi se prea poate să n-o mai văd în veci, cred că aş putea să încep să mă gândesc şi la prietena ta Clare. — „Prost mai sunt", mi-am zis, „de ce nu mă pot gândi la alte lucruri mai profitabile şi mai interesante? Legăturile, în afara celor de sânge, nu sunt niciodată adevărate legături, posibila varietate a comportamentelor e minimă, surprizele sunt false, paşii sunt formalităţi, totul pare infantil: apropierile, împlinirile, depărtările; plenitudinea, lupta, îndoielile; certitudinile, gelozia, abandonul, râsul; totul te plictiseşte înainte de a începe. Mă simt tulburat de absenţa mea din lume şi nu mai ştiu să deosebesc ceea ce merită să-mi ocupe gândurile şi ceea ce nu merită, fiind o pierdere deplorabilă de timp şi de atenţie. Sunt descumpănit, nu trebuie să mă gândesc la fata aceea şi nici la Clare Bayes. Trebuie să fac orice în afară *de a mă gândi* la ele. Sunt ameţit şi tulburat, am timp berechet, încetul cu încetul ajung să mă prostesc în oraşul acesta nemişcat unde am aterizat" I-am rezumat gândurile mele cu voce tare lui Cromer-Blake: — N-ar trebui să mă gândesc la asemenea lucruri, ar trebui să mă gândesc la ceva mai interesant Mai ales să vorbesc de lucruri mai interesante. Iartă-mă.

— Crezi că există aşa ceva? Cromer-Blake şi-a luat iar un aer grav, deşi mai puţin ca înainte, fără să-şi piardă amabilitatea şi nici buna dispoziţie. Erau doar comentariile de după cină. Scoase o ţigară din pachetul pe care-l aveam pe masă şi şi-o aprinse prost cu bricheta mea. N-avea niciodată ţigări şi nici brichetă. Îşi ţinea ţigara de parc-ar fi fost un creion. Nu trăgea în piept Nu ştia să fumeze.

— Mă rog, am spus, şi mi-am dat pe gât paharul cu vin, căutând răspunsuri; Cromer-Blake mi-l umplu din nou. Mâna începea să-i fie mai sigură. I-am aprins ţigara ca lumea.

— Mulţumesc. Uită-te la mine, uită-te la Dayanand, uită-te la Rymer; uită-te la Kavanagh, chiar şi la Toby sau la Spintecător care

datorită vârstei şi felului de a fi duc cu siguranţă o viaţă castă Uită-te, bineînţeles, la Ted. Mă rog, nu-i cunoşti îndeajuns, dar cu îi cunosc. Îi cunosc foarte bine. Nimeni nu se gândeşte decât la femei şi la bărbaţi, ziua întreagă nu fac altceva decât să se gândească la asta, scopul cu care îşi termină munca sau studiul nu-i altul decât *să apuce să se gândească* iar la asta, chiar şi când suntem cu ei tot la asta ne gândim, cel puţin eu fac aşa. Parantezele nu sunt ei, ci cursurile şi orele de studiu, de lectură sau de scris, conferinţele şi întâlnirile protocolare, mesele şi reuniunile, finanţele şi politicianismul, toate câte sunt considerate aici activităţi. Activitatea productivă, cea care produce bani şi siguranţă şi respect şi ne permite să trăim, cea care face ca un oraş sau o ţară să funcţioneze şi să se organizeze. Cea care ne permite, apoi, să ne putem gândi stăruitor la ei. Chiar şi în ţara asta lucrurile stau astfel, cu toate pretenţiile şi faima pe care o avem, spre deosebire de ceea ce ne place să credem. Asta-i paranteza, şi nu invers. Tot ce se face, tot ce se gândeşte, tot restul lucrurilor la care te gândeşti şi pe care le pui la calc constituie un *mijloc* pentru a te gândi la ei. Chiar şi războaiele se duc pentru a putea *să te gândeşti* iar, pentru a reînnoi această idee fixă la bărbaţii noştri şi la femeile noastre, la cei care au fost deja ai noştri sau ar putea să fie, la cei pe care-i cunoaştem şi la cei pe care nu-i vom cunoaşte în veci, la cei care au fost tineri şi la cei care vor fi tineri, la cei care s-au aflat în paturile noastre şi la cei care nu vor ajunge niciodată acolo.

— E o plăcută exagerare.

— Se prea poate, dar asta-i ceea ce văd în mine însumi şi jur-împrejurul meu. O văd chiar şi în oraşul acesta în care studiul, se presupune, nu lasă loc şi nici timp pentru nimic altceva Şi va fi tot aşa în vecii vecilor. Ştiu că atunci când voi îmbătrâni, când mă voi pensiona şi nu voi mai putea face altceva decât să primesc onoruri nesincere şi să mă ocup de grădina mea, mă voi gândi mai departe la ei şi mă voi opri în plină stradă să admir nişte oameni care nici nu s-au născut încă. E singurul lucru care nu se va schimba, sunt sigur. Şi de asta mă gândesc acum atât de intens. Plăsmuiesc şi adun viitoare amintiri, pregătindu-mi puţină varietate pentru bătrâneţe. Bătrâneţea mea va fi solitară, ca şi cea a lui Toby. Ar trebui să te împrieteneşti cu el.

— Trebuie să-i dau atenţie şi lui Clare Bayes? La cine se gândeşte ea?

— Oh, nu ştiu, eu vorbeam de gândurile bărbaţilor, singurii pe care îi cunosc bine, singurii de care sunt sigur că ştiu cum sunt, cu puţine variaţii fără importantă. Presupun că Clare se va fi gândind la bărbatul ei, şi la băiatul ei, precis că şi la tatăl ei cu care are o legătură strânsă şi ambiguă, din câte ştiu: resentiment şi permanentă, speranţă şi revoltă, ceva în genul ăsta. Cred că pentru ea nu există decât bărbaţi,

ca şi pentru mine. Şi-a petrecut copilăria înconjurată de femei în Egipt şi în India, dar în schimb a dus lipsa mamei, femeia cea mai importantă. Nu vorbeşte niciodată, n-a povestit niciodată de maică-sa; cred că a murit când ea era foarte mică, mă întreb dacă nu cumva chiar la naştere, nu ştiu, n-a pomenit-o vreodată în faţa mea. Pe tatăl ei, care era diplomat, îl vedea foarte puţin. Din ce povesteşte, în copilărie a fost mereu însoţită de o dădacă brunetă cu rochie până la pământ: privirea i se îmblânzeşte când vede pe stradă vreo imigrantă care n-a renunţat încă la îmbrăcămintea frumoasă de pe meleagurile de unde a venit Viaţa ei a fost ciudată, ca cea a atâtor englezi pentru care ţara lor a fost doar un nume până când s-au întors în ea ajunşi oameni în toată firea sau au venit pentru prima oară. Acum aproape că nu mai există astfel de persoane, e un soi pe cale de dispariţie. Ea a venit să înveţe aici şi a ajuns să predea Nu se întâmplă de obicei. Majoritatea studenţilor noştri reuşesc să se plaseze acolo unde se câştigă bani nu glumă, în domeniul bancar sau administrativ, chiar dacă cel mai bine se pricep la Góngora sau la Cervantes. Este privilegiul de a-şi face studiile aici, se presupune că, după ce îndură metodele şi hăituiala noastră, tot mai puţin intensă, sunt pregătiţi pentru orice carieră, chiar dacă s-au mărginit să scandeze sonete şi să bâiguie pe la examenele orale aiureli despre Calderón sau Montaigne. Doar cei mai stângaci în ce priveşte viaţa mondenă, ca mine, ajungem să ne întoarcem cu toga pe umeri.

— Cromer-Blake şi-o scoase, în sfârşit, pe a lui în vreme ce spunea cuvintele astea, moment de care am profitat ca să mi-o lepăd şi cu pe a mea, cu care n-am reuşit să mă obişnuiesc niciodată în viaţa particulară, văzându-i uneori — când o aveam pe mine — o îndoielnică şi neplăcută asemănare cu ridicola şi din fericire dispăruta capă tipică din ţara mea Cromer-Blake a atârnat cu grijă veşmintele negre în spatele uşii şi s-a aşezat iar. Continua să bea porto şi legă prima ţigară de la mine de a doua, pe care a fost gata s-o aprindă pe la jumătate. Umplea încăperea de fum nefiltrat prin plămâni, mult mai spectaculos şi dens decât cel exalat la răstimpuri de mine (filtrat). Cromer-Blake era beat, probabil mult mai tare ca mine, dar vorbea mai departe cu tot atâta fermitate şi dezinvoltură, ca atunci când voia să-l distrugă pe vreunul dintre colegii de la altă universitate invitat la seminariile care aveau loc săptămânal, în biblioteca de la Tayloriana (era necruţător cu biografii care îl preamăreau pe García Lorca, pe care îl considera un naiv, un surogat: se dădea în vânt să folosească un argou învechit în limba mea).

— Cazul lui Clare e diferit, ea ştie să se descurce bine în societate şi ar fi putut face perfect carieră diplomatică, aşa ca tatăl ei, care ar fi ajutat-o. Nu ştiu de ce până la urmă a ajuns aici, poate datorită lui Ted, căci nu mi se pare să aibă chiar o pasiune pentru profesorat. În

ciuda prieteniei noastre de mulţi ani, în ciuda faptului că ne înţelegem de minune şi avem o sumă de afinităţi, cred că nu o cunosc foarte bine. E ceva ciudat la ea, ceva opac şi tulbure, ca şi cum trecutul ei în străinătate te-ar face să nu poţi avea o viziune globală despre ea, devenind până la urmă de neînţeles. Despre majoritatea oamenilor se ştie sau se intuieşte, de la o anumită vârstă, ce doresc sau ce urmăresc, ce-i interesează cu adevărat sau cel puţin cum le-ar plăcea să-şi petreacă timpul Despre ea nu ştiu prea bine, nu cu siguranţă. Recunosc că mi-e gândul numai la tinerii mei, din trecut, prezent şi viitor. În realitate, numai la asta, deşi graţie activităţii şi profesiei mele se pare că mă interesează şi literatura spaniolă (care nu mă interesează absolut deloc, sau nu mai mult ca cea din orice altă ţară, de fapt mai puţin ca cea din anumite ţări) şi ascensiunea în ierarhia universitară (care mă interesează doar pe jumătate, nu din ambiţie, ci pentru a mă feri de riscuri şi a-mi putea vedea de treabă cât mai comod) şi intrigile care se urzesc neîncetat în oraşul ăsta Mă interesează intrigile astea, mărturisesc, dar nu le dedic toată energia, cum fac atâţia în definitiv, obiectivul ultim al tuturor intrigilor e pecuniar, este vorba numai de bani, iar sumele importante de care dispun aceste *colleges* au mereu caracter instituţional, nimeni nu poate pune mâna pe ele şi nici nu poate avea vreun profit de pe urma lor: eu însumi dispun de mulţi bani, manevrez mari cantităţi sub formă de burse de studiu, de cercetare şi de călătorii, dar sunt numai un uzufructuar, la fel ca trezorierul şi *warden-ul* Au existat trezorieri prin mâinile şi decizia cărora au trecut milioane de lire sterline, iar pe deasupra ei au mai şi avut gentileţea să le înmulţească în timpul cât au îndeplinit funcţia asta; mai târziu, ca să li se plătească înmormântarea, a fost nevoie să se facă tot felul de colecte. Imediat ce unul se pensionează, sau moare, banii pe care îi administrează şi împarte, distribuie şi alocă, şi pe care îi vede şi manevrează şi-i face să sporească, dispar fără urmă de beneficiu personal, trec la alt uzufructuar. Aici contează doar instituţiile, şi poţi ajunge să ai multă putere în calitate de membru sau reprezentant al unei instituţii, dar nu poţi face nimic fără ele sau în afara lor. Iată motivul pentru care se cuvine să fii în termeni buni cu cel care este *warden*, ca să nu mai vorbim de trezorier. Tot ce avem, toate de câte ne bucurăm, inclusiv influentele londoneze, politice şi financiare, durează atât cât funcţia, activitatea sau viaţa noastră, nu mai mult Unul din regretele cele mai mari ale lui Toby este că abia mai e chemat la Londra să fie consultat în vreo privinţă. Este posibil să fii destituit, dar nu să fii moştenitor. Aceasta e, cred, una din raţiunile pentru care există aici atâţia burlaci. Nu te încumeţi să întemeiezi o familie întrucât ştii că, după o viaţă de disciplină şi dăruire, dar şi de autoritate şi bogăţie, nu poţi lăsa alor tăi decât o pensie mizerabilă de obscur profesor universitar. Eu

nădăjduiesc totuşi să ajung într-o zi trezorierul acestui *college*. Ştiu că nu voi regreta prea mult să renunţ la bani când va sosi ceasul s-o fac. Ştiu mai cu seamă că n-o să existe niciun fiu prost crescut sau egoist care să mi-o reproşeze, vreau să spun sărăcia lucie care ne aşteaptă după anii fericiţi. Nu-i nicio primejdie că mi-aş întemeia o familie.

Bursar, acesta era cuvântul foarte tipic pentru Oxford folosit de Cromer-Blake spre a denumi ceea ce voia să ajungă să fie. „Cromer-Blake nu vrea să-mi vorbească şi să povestească nimic de Clare Bayes", m-am gândit. „E în stare să peroreze ceasuri întregi despre orice subiect, *lăsând impresia* că vorbeşte de Clare Bayes, dar nu mi-a spus încă nimic din ceea ce mă interesează să aflu; e capabil să-mi dezvăluie dorinţele lui cele mai intime şi ambiţiile cele mai adevărate, să-mi facă tot felul de confidenţe pe care nu i le cer, numai ca să nu-mi spună nimic hotărâtor despre prietena sa Clare Bayes. Dacă ceea ce vrea e să-mi abată atenţia, să-mi schimbe gândul şi s-o ferească de orice tentativă de seducere din partea mea, greşeşte metoda Cu cât evită sau tergiversează să-mi spună ceea ce mă interesează, cu atât îmi sporeşte acest interes, îl face mai presant, mai exclusiv, mai cuprinzător. Am ajuns chiar s-o uit pe fata din tren, prea nesigură, prea tânără, prea liberă, prea inconştientă de propria-i prezenţă. Clare Bayes nu-i aşa Clare Bayes ştie mai multe despre sine, şi aceasta e cunoaşterea care face pe cineva mai atrăgător, sau care-i dă valoare: faptul de a se putea conduce, de a-şi putea pregăti şi dirija actele. Impresionant este să faci aceasta ştiind că ceea ce faci nu are greutate şi semnificaţie. Hazardul nu impresionează, şi inocenţa nu oferă altă promisiune decât felul în care va înceta să mai fie Clare Bayes are probabil amanţi, chiar dacă Cromer-Blake nu vrea să-mi spună, desigur din prietenie şi respect pentru bărbatul ei, mai curând decât din discreţie (Cromer-Blake, prin tot ce a povestit, are nevoie de indiscreţie şi o apreciază, depinde de ea). Ce-mi pasă mie de bărbatul ei, pe care nu-l cunosc şi nici — dacă voi putea evita — n-am de gând să-l cunosc vreodată? Ce-mi pasă de legăturile stabilite în acest oraş căruia nu îi aparţin şi unde n-o să rămân veşnic? Ce influenţă sau ce legătură au cele întâmplate înaintea venirii mele, înainte de mine? Aici nu mă copleşeşte responsabilitatea de a fi fost prezent, n-am fost prezent la nimic. Locul acesta încremenit a început să se mişte în ziua când am păşit pentru prima oară pe pământul lui, numai că eu n-am ştiut-o până în seara asta tulburătoare. Şi, după ce voi fi plecat de aici, ce importanţă va avea tot ce se întâmplă acum? N-o să las nicio urmă. Pentru mine e un teritoriu de trecere, dar e vorba de o trecere suficient de îndelungată pentru a trebui să-mi scoată în cale o aşa-numită *iubire* în cursul şederii mele aici. Nu-mi pot permite să dispun de tot timpul meu fără a avea la *cine* să mă gândesc, căci dacă fac aşa ceva, dacă nu mă gândesc la cineva ci doar la *treburile* mele, dacă nu-

mi petrec vremea şi viaţa în conflict cu cineva, sau prevăzându-i şi anticipându-i prezenţa în existenţa mea, voi ajunge să nu mă gândesc la nimic, dezinteresându-mă de tot ce mă înconjoară şi, de asemenea, de tot ce aş putea face eu. Poate că are dreptate Cromer-Blake, cel puţin într-o anumită măsură: poate că tot ce e mai primejdios, şi pe deasupra imposibil, e să nu te gândeşti la femei — sau în cazul lui la bărbaţi —, la o femeie, ca şi cum o parte din creierul nostru s-ar putea ocupa numai de asemenea gânduri, pe care celelalte părţi le resping şi poate chiar le dispreţuiesc, dar fără de care nici ele n-ar putea funcţiona cu succes, cum se cuvine. De parcă a nu te gândi la nimeni (chiar dacă acest nimeni ar fi de fapt mulţi) te-ar împiedica să te gândeşti la ceva Cel puţin aşa se întâmplă cu oamenii neserioşi. Eu nu sunt serios, în realitate nu pot fi luat în serios, gândirea mea e rătăcitoare, sunt slab din fire, dar puţini o ştiu, şi, mai ales, nimeni de aici n-o ştie, precis că nimeni nu şi-a pus problema. Aşa încât o să-l întreb de-a dreptul pe Cromer-Blake, profitând de faptul că suntem beţi şi că întrebările beţivilor capătă întotdeauna răspuns, o să-l întreb imediat dacă Clare Bayes are sau a avut amanţi, dacă e îndrăgostită de bărbatul ei, dacă crede că am vreo şansă dacă încerc s-o transform în fiinţa la care să mă gândesc în cei doi ani (sau mai puţin, acum ceva mai puţin) pe care îi voi petrece aici. Aceşti doi ani care vor fi o schimbare. Dar fiindcă e menit să fie pentru mine şi personajul patern şi cel matern, îi voi cere sfatul lui Cromer-Blake şi-l voi întreba dacă pot fi uzufructuarul lui Clare Bayes în tot acest timp, doar uzufructuarul, fără urmă de beneficiu personal. Îl voi întreba chiar acum, fără s-o iau pe ocolite şi să îndrept iar conversaţia pe făgaşul acesta, ci dintr-o dată, cum nu se întreabă niciodată nimic în Anglia, dar cum se obişnuieşte la Madrid, chiar dacă Cromer-Blake o să tot repete cuvântul *bursar* şi o să pară străin şi foarte departe de ceea ce mă interesează să aflu. Îl voi întreba pe nepregătite şi îmi va răspunde, nu va avea încotro, afirmativ sau negativ. El ştie precis, deşi poate răspunde pur şi simplu şi că n-are idee.”

— Clare Bayes are amanţi? am spus, şi cert este că întrebând aşa ceva nu mă pregătisem suficient s-o fac, mi-a scăpat fără să vreau.

— Ce? zise Cromer-Blake. Da. Nu. N-am idee.

Când eşti singur, când trăieşti singur şi pe deasupra în străinătate, observi cu luare aminte coşul de gunoi, fiindcă poate ajunge singurul lucru cu care păstrezi o legătură constantă.

Sau chiar mai multe, o legătură de continuitate. Fiecare pungă neagră de plastic, nouă, lucioasă, netedă, gata să fie pusă în el, produce un efect de curăţenie absolută şi de posibilităţi infinite. Când o pui, seara, parcă e începutul sau făgăduinţa zilei ce urmează: totul e gata să se întâmple. Punga aceasta, coşul acesta sunt uneori singurii martori a ceea ce se petrece în timpul zilei unui om singur, şi acolo se

aruncă treptat resturile, urmele lăsate de acest om de-a lungul zilei, jumătatea lui exclusă, ceea ce a hotărât să nu fie şi nici să retină pentru sine, negativul a tot ce a mâncat, a tot ce a făcut, a fumat, a folosit, a cumpărat, a produs şi, de asemenea, a tot ce a primit La sfârşitul acelei zile punga, coşul sunt pline şi confuze, dar omul le-a văzut crescând, transformându-se, contopindu-se într-un amestec fără discriminare despre care omul ştie totuşi nu numai explicaţia şi ordinea, ci şi faptul că respectivul amestec fără discriminare este chiar ordinea şi explicaţia date de el. Punga şi coşul sunt dovada că ziua aceea a existat şi s-a adăugat celorlalte, fiind puţin diferită de cea anterioară şi de cea care va urma, chiar dacă este totodată uniformă, constituind legătura vizibilă dintre amândouă Este singura înregistrare, singura mărturie a trecerii acelui om, singura *lucrare* pe care omul a dus-o cu adevărat la bun sfârşit Este firul vieţii, dar şi ceasul ei. Ori de câte ori se apropie de coş şi aruncă ceva înăuntru, el vede din nou şi intră iar în legătură cu cele aruncate cu câteva ore înainte, şi aceasta îi dă un sentiment de continuitate: ziua îi este marcată de mersul la coşul de gunoi, şi vede acolo recipientul de iaurt cu fructe mâncat la micul dejun, şi pachetul de ţigări din care, la începutul dimineţii, nu mai rămăseseră decât două, şi plicurile acum goale şi rupte sosite cu poşta, cutiile de Coca-cola şi resturile unui creion pe care l-a ascuţit înainte de a începe să lucreze (chiar dacă avea să scrie cu stiloul), colile pe care le-a socotit imperfecte sau greşite, celofanul în care au fost învelite trei sandvişuri, chiştocurile aruncate de nenumărate ori deşertând scrumierele, bucăţile de vată îmbibate cu colonie cu care şi-a răcorit fruntea, grăsimea de la mezeluri pe care a fost gata s-o mănânce distrat, ca să nu-şi întrerupă lucrul, referatele inutile adunate la facultate, o frunză de pătrunjel, una de busuioc, poleială, fărâmituri, unghiile pe care şi le-a tăiat, coaja înnegrită de la o pară, cutia de carton unde fusese laptele, tubul de doctorii golit, pungile englezeşti din hârtie groasă de ambalaj în care anticarii îşi împachetează cărţile. Toate se îngrămădesc şi se adună, se acoperă şi se amestecă, şi astfel se prefac în urma perceptibilă — materială şi solidă — a desenului trasat de zilele vieţii unui om. A închide şi a lega punga şi a o scoate din casă înseamnă a încheia ziua, care a fost poate jalonată numai de aceste acte, de actul de a arunca deşeurile şi cojile, de actul de a scăpa de ceva, de actul de a face o selecţie, de actul de a distinge ce e nefolositor. Rezultatul distingerii este această *lucrare* ce-şi impune propriul sfârşit: când coşul e plin ea s-a încheiat, şi atunci, dar numai atunci, conţinutul lui ajunge cu adevărat resturi.

Eu am început să observ în fiecare zi coşul de gunoi şi procesul metamorfozelor lui cam la un an după seara pe care am evocat-o, când, din diverse pricini despre care voi vorbi cu alt prilej, o vedeam

pe Clare Bayes mai puţin decât doream (şi nu o înlocuisem), iar activitatea mea la Oxford devenise şi mai anemică, dacă e cu putinţă aşa ceva (sau poate era vorba de faptul că pe zi ce trecea o desfăşuram tot mai automat). Eram mai singur şi mai puţin ocupat, iar faza descoperirii se terminase de mult Dar încă înainte de asta, de la început, observam cu luare aminte coşul de gunoi la orice sfârşit de săptămână, pentru că, într-adevăr, duminicile în Anglia nu sunt simple duminici palide pe care, ca pretutindeni, trebuie să le petreci mergând pe vârfuri, fără să le atragi atenţia şi fără să le dai cea mai mică importanţă, ci duminici desprinse din infinit, cum mi se pare că a spus Baudelaire. În restul săptămânii, şi în ciuda puţinelor mele obligaţii, aveam mai multe distracţii, şi una care nu lipseşte niciodată din oraşul acesta (poate deveni principală pentru cine ajunge s-o îndrăgească) este să cauţi cărţi epuizate, vechi, rare, ale unor colecţionari împătimiţi sau aiuriţi. Anticariatele, pentru amatori, sunt paradisul prăfuit şi ascuns al Angliei, frecventat pe deasupra de seniorii cei mai distinşi din regat Varietatea şi mulţimea lor, inepuizabila bogăţie a fondurilor, rapiditatea cu care şi le reînnoiau, imposibilitatea de a le cerceta vreodată temeinic, comerţul redus dar prosper pe care îl reprezintă, le prefac într-un teritoriu veşnic surprinzător şi rentabil. În timpul celor doi ani de iscodire şi vânătoare cu mâinile acoperite de mănuşi, am descoperit minuni de negăsit în alte părţi, la preţuri ridicole, cum sunt cele şaptesprezece tomuri ale primei şi unicei ediţii complete din *O mie şi una de nopţi,* de Sir Richard Francis Burton (mai cunoscut de anticari drept Captain Burton), care s-au publicat acum mai bine de un veac într-un tiraj limitat la o mie de exemplare numerotate ale fiecărui volum, numai pentru abonaţii de la Burton Club şi cu angajamentul (îndeplinit) de a nu mări niciodată tirajul şi de a nu reedita lucrarea: într-adevăr, acest exuberant text victorian nu s-a mai tipărit în veci: au mai apărut doar câteva selecţiuni sau ediţii ilegale care, pretinzându-se complete, au fost de fapt epurate de tot ceea ce pe vremea aceea s-a considerat (sau a considerat nevasta lui Burton) a fi obscenitate. Vânătorul de cărţi e condamnat să se specializeze în privinţa principalelor sale prăzi, pe care le adulmecă şi mai vârtos, şi în acelaşi timp el devine, iremediabil, tot mai generos şi profitor în interesele sale, pe măsură ce i se inoculează virusul de nestăvilit al pasiunii de colecţionar. Aşa s-au petrecut lucrurile cu mine, şi în timp ce curiozitatea îmi sporea şi se diversifica, m-am hotărât să transform cinci sau şase autori în obiectivul sistematic şi primordial al căutărilor mele, fără ca, în alegerea lor, dorinţa de a citi şi a avea aceste cărţi să precumpănească asupra dificultăţii în sine de a le găsi. Autori de mâna a doua, ciudaţi, sortiţi eşecului, uitaţi sau care n-au fost apreciaţi niciodată, cunoscuţi de puţini şi care nu sunt reeditaţi nici măcar în ţările lor de origine, dintre care cel mai faimos

şi mai puţin de mâna a doua (însă mult mai faimos în ţara mea decât în a lui) era galezul Arthur Machen, scriitorul acela curios cu stilul rafinat şi plin de subtile lucruri oribile care, într-o anchetă făcută printre cincizeci de oameni de litere britanici în timpul Războiului nostru Civil, a fost singurul — poate pentru a nu-şi dezminţi afinităţile cu cea mai pură teroare — care şi-a manifestat public preferinţele pentru gruparea lui Franco. În ciuda faimei lui, cărţile pe care le-a scris nu sunt uşor de găsit în versiunea lor originală în engleză, şi cu atât mai puţin în ediţii vechi, foarte apreciate de colecţionari, astfel că, de la un moment dat, şi având în vedere că mi-era greu să găsesc multe din titlurile care îmi lipseau, i-am anunţat pe câţiva anticari să mi le pună deoparte dacă dădeau cumva peste ele, sau chiar să mi le procure.

Anticarii englezi călătoresc încă prin ţară, cercetând librării vetuste de prin oraşe îndepărtate şi localităţi uitate, ducându-se pe la moşiile unde a trăit vreun mort instruit ai cărui urmaşi sunt inculţi, oferind sume avantajoase pe la licitaţii locale sărăcăcioase, fără să piardă niciun târg de carte din provincie, improvizat sau spontan (ţinute adesea în locuri cum sunt parcul de maşini ale pompierilor, holul vreunui hotel fără clienţi sau galeria cu arcade a vreunei biserici). Călătoresc şi cercetează şi adulmecă neîncetat, şi din pricina asta arc rost să le spui ce anume vrei, fiind foarte probabil că vor reuşi să-ţi obţină. Printre anticarii aceştia cu care eram în legături atât de strânse se alia o pereche pe nume Alabaster şi care a contribuit substanţial la extravaganţele bibliotecii mele. Magazinul lor era micuţ, confortabil şi întunecos, ingenuu şi insalubru, un amestec de loc primitor şi spaţiu care îţi făcea frică, plin de rafturi frumoase din lemn preţios curbate complet şi abia vizibile datorită greutăţii şi dezordinii de neimaginat a miilor de cărţi aflate acolo, care literalmente le apăsau şi îngropau. Câştigau pesemne destul de bine, căci în localul acela demodat, prăfuit şi întunecos, luminat numai de două lămpi cu abajur de sticlă chiar şi în toiul zilei, strălucea şi lumina unui televizor care, în circuit închis, le permitea să vadă subsolul magazinului şi tot ce se petrecea în el sub unicul bec ce pâlpâia, fără a fi nevoiţi să coboare şi să urce scările, ori de câte ori un posibil cumpărător se încumeta să-l exploreze. Perechea aceea părea — ca şi cum ar vrea să se bucure de modernitatea de care distona într-atât marfa lor — că îşi petrece toată ziua urmărind la televizor (în alb-negru) ceea ce aveau la abia câţiva metri sub picioarele lor (în culori). Doamna Alabaster era surâzătoare şi autoritară, cu unul din zâmbetele acelea englezeşti pe care le tot afişează prin filme faimoşii sugrumători de această naţionalitate, în clipa când îşi aleg noua victimă. Între două vârste, cu părul cărunt, privirea vehementă şi dinţi falşi, purta veşnic un şal de lână roz şi, aşezată la o masă, scria mereu într-un registru de contabilitate de

dimensiuni uriaşe. Judecând după activitatea-i constantă, întreruptă doar (adesea) spre a cerceta cu atenţie şi interes prin monitor subsolul anticariatului (mai totdeauna pustiu, fără să se întâmple niciodată nimic), sumele de bani încasate de familia Alabaster trebuiau să fie imense şi înregistrarea lor tare complicată. Domnul Alabaster, soţul şi posesorul originar al numelui, era şi el zâmbitor, dar zâmbetul lui se potrivea mai degrabă cu cel al victimei anonime a sugrumătorului chiar cu o clipă înainte de a-şi da seama de ce o să se întâmple.

Era un bărbat bine îmbrăcat (sport) şi chipeş, cu părul cenuşiu intact şi pieptănat cu grijă şi un aer uşor de crai bătrân virtual (dintre aceia cărora provenienţa socială sau o căsătorie timpurie şi ca o închisoare nu le-a permis să-şi pună la încercare farmecul), pe care nu l-au părăsit nici cochetăria şi nici parfumul de colonie din anii săi mai puţin ipotetici. Dar, în ciuda faptului că şi el stătea veşnic acolo, nu-mi amintesc să-mi fi răspuns nici măcar o dată la vreo întrebare. Zâmbea şi saluta ca un bărbat energic şi spiritual (întreaga lui atitudine era întreprinzătoare), dar transfera orice problemă sau răspuns, oricât de neînsemnate, asupra cunoştinţelor mai vaste şi autorităţii sofiei. Se întorcea spre ea şi repeta cu însufleţire — însuşindu-şi-o de parcă el ar fi fost cel interesat să-i afle răspunsul — întrebarea care tocmai i se punea, cu exactitate („Ne-a venit ceva de Vernon Lee, draga mea?"), mărginindu-se să adauge la sfârşit cuvântul *darling*. În timp ce ea beneficia de masă şi de un fotoliu comod, el trebuia să se mulţumească să şadă pe una din treptele scării cu balustradă, de unde chiar eu, simţindu-mă puţin cam vinovat, îl făceam să se dea la o parte adesea ca să cercetez rafturile cele mai uitate şi de neatins. Rămânea în picioare până când eu terminam cu rafturile de sus, şi atunci, după ce ştergea cu o cârpă numai treapta pe care se aşeza, îşi relua răbdător locul. Ori de câte ori intram în magazin îi găseam aşa, în aceeaşi poziţie şi aşezare niciodată schimbate, ea făcând socoteli în registrul uriaş sau urmărind ecranul televizorului cu ochi iscoditori, el stând incomod pe scara cu balustradă, cu braţele în sân (nu l-am văzut vreodată citind una dintre cărţile lor şi nici răsfoind un ziar, şi cu atât mai puţin discutând cu doamna Alabaster) şi părând că aşteaptă ceva, uitându-se şi el la încăperea de jos (mai pieziş) în momentele de maximă activitate posibilă. Veselia şi amabilitatea cu care domnul Alabaster saluta pe toţi clienţii care intrau, fără deosebire, dovedea că, în pasivitatea-i subalternă, simpla apariţie a cuiva în pragul magazinului era probabil pentru el evenimentul zilei, iar salutul plin de efuziune cu care îl întâmpina pe cel care intra, momentul cel mai important şi mai monden. Deoarece precis că apoi, cum am mai spus, era incapabil să răspundă la o simplă întrebare sau să arate cu degetul („Avem un compartiment de călătorii, draga mea?") spre raftul potrivit pentru ce

căuta cumpărătorul. Am ajuns astfel să mă întreb dacă soţii Alabaster, adânciţi în cercetarea prin televizor a subsolului, n-ar fi capabili să vadă ceva ce pentru ceilalţi muritori ar rămâne invizibil. Nu doar o dată, inspectând subsolul, am scotocit mai mult prin unghere şi pe jos decât printre cărţi, cu speranţa de a descoperi vreun animal minuscul pe care-l ţin probabil acolo sau să aud suflarea abia simţită a unei stafii. Niciodată n-am văzut şi n-am auzit nimic, astfel încât atunci când coboram în încăperea aceea plină de pânze de păianjen, spre a căuta în penumbră, presimţeam că soţii Alabaster sunt numai ochi şi urechi, ţinându-şi respiraţia la apariţia siluetei mele — pe care o vedeau stând sus — pe ecranul plicticos, şi în multe rânduri am fost ispitit să fac vreo nebunie sau să fur vreun tom ca să le ofer prilejul să se distreze puţin sau să se alarmeze. N-am ajuns până acolo, dar încercam să stau cât mai mult la subsol, şi să schiţez mişcări graţioase, să mă deplasez prin încăpere iute şi fără rost, să-mi scot şi să-mi pun întruna mănuşile, să-mi deschei şi să-mi închei pardesiul, să-mi netezesc părul, să fac mult zgomot scuturând praful de pe volume, să le răsfoiesc spectaculos sau încetişor, să-mi însemn câte ceva în agendă, să calc apăsat pe călcâie, prefăcându-mă nerăbdător sau nehotărât, să tuşesc, să oftez, să mormăi, să scot exclamaţii în spaniolă şi să le ofer cea mai mare varietate cu putinţă în acel spectacol minor pe care-l dădeam cu siguranţă pentru cele două perechi de ochi (una ingenuă, cealaltă bolnăvicioasă) care mă scrutau în vreme ce căutam căiţi.

Puţin după ce le spusesem că mă interesează orice titlul de Machen pe care l-ar găsi (deşi adevărul e că amândoi păreau că nu s-ar îndepărta nicio milă englezească de Oxford), am observat, în cursul mai multor zile de cutreierat anticariatele, un individ care părea că străbate, cu o uşoară întârziere, aceleaşi itinerarii ca mine, pas cu pas. L-am văzut scotocind prin uriaşul anticariat Waterfield, prin misteriosul etaj de sus al magazinului cu gravuri Sanders, la Swift şi la Titles, vecini pe Turl Street, în departamentul de cărţi la mâna a doua al monumentalului Blackwell's, totdeauna extern de complet, prin cele trei niveluri de la Thornton's, pe la îndepărtata Artemis şi chiar la micuţul Classic Bookshop, specializat în texte greceşti şi latineşti. Nu mă consider prost observator, dar a-l recunoaşte pe bărbatul acela nu constituia niciun merit: el însuşi era destul de singular, dar ce atrăgea în cea mai mare măsură atenţia era câinele care îl însoţea veşnic, rămânând afară să aştepte la uşa anticariatelor. Era un terier frumos de culoarea mahonului şi cu faţa isteaţă, căruia îi lipsea o labă — cea stângă din spate —, amputată cu o tăietură sigură. Din pricina asta aştepta mereu stând întins, dar se scula imediat în picioare îndată ce simţea că iese cineva din magazinul la uşa căruia rămăsese legat, sperând, cred, că e stăpânul său bibliofil. Fiindcă eu ajungeam de

obicei înaintea lui în anticariate, plecam de asemenea mai devreme, şi de fiecare dată terierul se afla acolo, ridicându-se şi lăsând la vedere micul ciot lustruit, ca o aripioară atrofiată. Eu îl mângâiam pe cap şi câinele se lungea iar. Nu l-am auzit niciodată lătrând sau mârâind, chiar dacă ploua sau bătea vântul, niciodată nu l-am văzut făcând ceva ce nu se cuvine. Bărbatului cu care era, un om cam de vârsta mea, nu-i lipsea un picior, dar ilustra ideea că stăpânii trebuie să prezinte o anumită asemănare cu animalele lor printr-un şchiopătat pronunţat, tot cu piciorul stâng. Cu toate că în cursul celor două sau trei zile n-am ajuns să-i văd împreună (bărbatul veşnic înăuntru şi animalul afară), asocierea era uşor de făcut, şi repetarea celor două prezenţe o făcea inechivocă. Bărbatul era bine îmbrăcat, deşi cu haine cam uzate, purta cu dezinvoltură pălărie, iar culoarea pielii şi a părului păreau irlandeze. Mă uitasem la el — nu mult, dar inevitabil — înăuntrul anticariatelor, căci până şi în cele mai mari şi mai labirintice dădusem peste el în vreun moment, cercetând amândoi aceleaşi rafturi. Schimbaserăm doar rapide priviri neutre, e drept că pe furiş. În nicio clipă nu mi-a trecut prin minte că insul acela ar avea vreo legătură cu paşii mei imprevizibili, şi cu atât mai puţin că mi i-ar urmări, deşi era ciudat că, fiind atât de uşor de recunoscut, nu-l văzusem niciodată înainte de zilele acelea, nici măcar plimbându-se prin oraş, şi în schimb îl întâlneam acum destul de des pentru ca silueta lui şchiopătândă şi a câinelui tot aşa, deşi fără să bată la ochi, să mă tulbure uşor şi vremelnic. Poate va fi fiind din alt oraş, în trecere pe aici, un anticar din Londra venit la vânătoare de cărţi la Oxford.

Într-una din duminicile acelea desprinse din infinit stăteam şi lucram dimineaţa în casa mea în formă de piramidă şi nu prea primitoare, şi la răstimpuri ridicam privirea de pe hârtii ca să mă uit pe fereastră, cum făceam de obicei în acea zi a săptămânii, la o tânără şi atrăgătoare florăreasă ţigancă, purtând cizme înalte, blugi şi o jachetă de piele, care se aşeza totdeauna pe trotuarul din faţă în zilele nelucrătoare — chiar dacă ploua torenţial sau ningea — şi de la care cumpăram uneori un buchet pentru a schimba câteva vorbe în exilul în care trăiam. Ridicându-mi privirea pentru a mia oară într-o scurtă pauză, i-am văzut venind pe strada numită St Gile's pe bărbatul şi câinele care şchiopătau, punându-şi vizibil în evidenţă, primul defectul, iar al doilea lipsa Mergeau pe trotuarul celălalt, şi am putut vedea un răstimp destul de lung cum se apropiau şontâc-şontâc până în dreptul tarabei florăresei, unde se opriră. „Bărbatul iese duminicile", m-am gândit, „când toate anticariatele sunt închise". L-am văzut cum îşi scoate pălăria pentru a cumpăra sau mai curând a sta de vorbă cu fata şi mi-am întors privirea la plicticoasa mea îndeletnicire universitară. După câteva secunde s-a auzit soneria, şi m-

am gândit că poate o fi florăreasa să-mi ceară un pahar cu apă, cum făcea uneori primind în loc o Coca-cola sau o bere, dar ridicându-mi privirea înainte de a coborî am văzut că stătea mai departe la locul ei în stradă. Am coborât şi am deschis, iar bărbatul cu câinele care n-avea laba stângă din spate îmi zâmbi sfios, în faţa treptelor de la intrare, cu pălăria maro ţinută în dreptul pieptului.

— Bună ziua, spuse. Numele meu e Alan Marriott Ar fi trebuit să telefonez. Dar nu vă ştiu numărul. Numai adresa Şi nici n-am telefon. Mi-ar plăcea să stau puţin de vorbă cu dumneavoastră. Dacă nu sunteţi prea ocupat Am aşteptat duminica E ziua în care lumea e mai puţin ocupată. În general. Putem intra?

— Vorbea accentuând fiecare propoziţie şi folosind cu zgârcenie conjuncţiile, de parcă şi felul lui de a vorbi şchiopăta N-avea cravată, dar dădea impresia că are, poate din pricina pălăriei, poate a cămăşii albastru închis încheiată până în gât Nu părea în niciun caz profesor la universitate, dar niciun om sărman sau un şomer. Purta două inele — de prost gust — în mâna cu care îşi ţinea pălăria Era în el ceva vrednic de milă, poate doar ca efect al şchiopătatului.

— Dacă nu vă supăraţi, puteţi să-mi spuneţi despre ce e vorba? Dacă e ceva religios, n-am timp.

— Oh, nu. Nu-i deloc religios. Cel puţin în măsura în care nu se consideră astfel literatura Nu cred. E literar.

— Ce-a păţit câinele?

— A fost o încăierare.

— Bine. Intraţi şi povestiţi-mi.

Le-am făcut loc şi i-am condus spre scara în spiralã, dar înainte de a începe să urce, ca şi cum ar cunoaşte sau şi-ar imagina casa, bărbatul şchiop făcu un pas spre bucătărie şi mă întrebă politicos:

— Las dinele în bucătărie?

M-am uitat la bietul animal în trei picioare, atât de ascultător şi liniştit.

— Nu, lăsaţi-l să urce, merită să-i dăm atenţie. O să se simtă mai bine cu noi.

La etajul de sus, al doilea, unde aveam camera care îmi servea uneori drept sufragerie, alteori drept birou, bărbatul nu se putu abţine să nu-i fugă ochii imediat spre puţinele cărţi pe care le aveam de obicei la Oxford (la un anume răstimp, trimiteam la Madrid pachete voluminoase cu ceea ce achiziţionasem) şi care abia ocupau două rafturi. L-am întrebat, cu ospitalitatea latină de care n-am reuşit niciodată să mă dezbar, dacă dorea ceva de băut, iar el îmi răspunse că nu, mai curând datorită surprizei acestei oferte decât fiindcă, într-adevăr, n-ar fi vrut Era limpede că se simţea ca un intrus. M-am aşezat pe scaunul de la masa de lucru şi i-am lăsat canapeaua. Nu-şi scoase pardesiul când luă loc, îl avea deja şifonat Clinele i se întinse la

picioare.

— Cum s-a întâmplat?

— Nişte golani în gara Didcot S-au luat de mine. Clinele a sărit să mă apere. L-a muşcat pe unul din ei. Rău de tot, până la os. Atunci l-au prins toţi şi l-au pus pe şină pe unde trebuia să vină trenul pe care îl aşteptam. Dincolo de peron. Mă ţineau imobilizat şi pe mine. Îmi astupau şi gura Era noaptea târziu. Voiau ca trenul să-l taie în două jumătăţi De-a lungul. Dar când a venit trenul n-au avut curajul să stea până la sfârşit cu mâinile atât de aproape de şină. Trenul acela nu părea că încetineşte. Nu s-a oprit Nu era al nostru. El s-a zbătut şi a pierdut doar laba. N-aveţi idee cum mai sângera Au luat-o la fugă speriaţi, pe câmp. Eu m-am ales doar cu nişte lovituri de baston. Treaba de la picior o am de la o poliomielită. Când eram copil.

— Nu ştiam că gara Didcot e atât de primejdioasă.

— Numai în zilele când e vreun meci. Mă rog, asta s-a petrecut când Oxford United a ajuns în prima divizie. Nu se va întâmpla de multe ori aşa ceva.

Nu m-am putut abţine şi i-am mângâiat spinarea câinelui, care primi dovada aceasta cu o indiferenţă suverană.

— Era câine de vânătoare?

— Da Acum nu mai vânează.

— Poate doar cărţi, am spus fără să ştiu dacă se cuvenea s-o spun.

Bărbatul zâmbi uşor. Avea un chip afabil, cu ochii albaştri foarte deschişi la culoare, mari şi puţin saşii. Era greu să te uiţi la ei şi să-ţi dai seama unde priveau, mai curând datorită transparenţei irisului decât strabismului.

— Da. Iertaţi-mă. Doamna Alabaster mi-a vorbit de dumneavoastră. Ea mi-a spus şi adresa.

— Doamna Alabaster? Ah, da, i-am lăsat-o ca să mă anunţe dacă găseşte nişte cărţi Nu ştiu dacă ar fi trebuit să v-o dea şi dumneavoastră.

— Da. Ştiu. Nu vă supăraţi. Trebuie s-o scuzaţi. Ea mă cunoaşte bine. Mi-a vorbit de dumneavoastră şi am fost foarte interesat să vă cunosc. Am insistat mult. Zilele acestea v-am tot urmărit prin anticariate. N-am vrut să vă abordez pe stradă. V-aţi dat probabil seama.

— M-aţi urmărit De ce?

— Să văd ce cumpăraţi şi cum cumpăraţi. Cât timp petreceaţi cercetând rafturile şi cât cheltuiaţi. Pe ce anume cheltuiaţi Dumneavoastră sunteţi spaniol, nu-i aşa?

— Da, din Madrid.

— E cunoscut acolo Arthur Machen?

— S-a tradus câte ceva din lucrările lui. Borges a scris despre el, elogiindu-l cu convingere.

— Nu ştiu cine e Borges. Ar trebui să-mi daţi referinţa aceasta Din cauza lui Machen am venit să vă văd. Doamna Alabaster mi-a spus că dumneavoastră căutaţi cărţi de-ale lui.

— E adevărat Puteţi să-mi faceţi rost de vreuna? N-am prea găsit mare lucru până acum. Dumneavoastră sunteţi anticar.

— Nu. Dar am fost vreme de câţiva ani. Nu-i uşor să găseşti în ziua de azi lucrări ale lui Machen. Eu le am aproape pe toate. Nu chiar toate. Dar dacă găsiţi vreun titlu care nu vă interesează sau pe care îl aveţi deja, cumpăraţi-l oricum pentru mine. Dacă nu e scump. Totdeauna le găsesc amatori. N-am văzut apoi niciodată *Bridles and Spurs*. Sunt eseuri S-au publicat în America — Alan Marriott tăcu, şi cum eu n-am spus ni mic, păru dintr-o dată descumpănit începu să-şi învârtească pălăria maro cu amândouă mâinile. Privea în pământ, apoi spre fereastră. M-am întrebat dacă o putea vedea pe florăreasă din locul unde stătea. Dar n-o putea vedea. Îşi netezi pardesiul. Câinele căscă. În sfârşit, Marriott întrebă: Aţi auzit de Machen Company?

— Nu, ce este?

— Nu pot să vă spun încă. Voiam să ştiu mai întâi dacă v-ar putea interesa să faceţi parte din ea. N-avem pe nimeni în Spania. Nici în America de Sud. Dumneavoastră vă veţi întoarce în Spania, nu?

— Da, peste un an şi ceva, nu la sfârşitul acestui an universitar, ci al următorului.

— Nu-i nicio grabă.

— Mă întorc şi acum din când în când, în vacanţe. Sunt profesor aici la universitate. Ascultaţi, e cam greu să ştiu dacă vreau să fac parte din ceva despre care n-am nicio idee.

— Da, vă înţeleg. Dar lucrurile stau aşa. Ceea ce contează e numele. Reacţia la acest nume. Omul reacţionează întotdeauna la nume. Numele spun multe.

— Puteţi să-mi ziceţi măcar ce-ar trebui să fac?

— Oh, în principiu numai să plătiţi o cotizaţie modestă, zece lire trimestrial. Atunci aţi fi considerat membru. Suntem aproape cinci sute în Anglia Plus în Ţara Galilor. Sunt personalităţi eminente.

— Cinci sute de specialişti în opera lui Machen? Şi ce beneficii aş avea?

— Depinde. De la an la aa Deocamdată aţi primi informaţii. Şi publicaţii. Nu periodice. Câteva dintre acestea se plătesc separat Dar costă puţin, se face o reducere şi le puteţi cumpăra sau nu. Eu sunt membru de doisprezece ani.

— Vă felicit Şi de atunci nu vi s-a întâmplat nimic, în afară de povestea cu câinele la Didcot Numai nişte lovituri de baston, nu?

— Ce vreţi să spuneţi?

— Nimic rău, vreau să spun nimic altceva.

— Oh, nu, deloc. Nu veţi fi expus la niciun fel de pericol, dacă asta vreţi să lăsaţi să se înţeleagă. Asta n-are nicio influenţă asupra vieţii. Sunt personalităţi eminente.

— Nimic de groază? Niciun fel de teroare? Machen Company?

Marriott izbucni în râs.

— Acum aş bea o bere, dacă nu-i un deranj prea mare.

— Avea dinţii cu strungăreaţă. Îşi scoase din buzunarul jachetei o batistă *kleenex* şi-şi şterse lacrimile care, în chip ciudat, îi săriseră din ochii de culoare deschisă când hohotise. I-am adus berea pe care o bău aproape dintr-o sorbitură, toată numai spumă. Apoi vorbi mai fluent: Groaza la Machen este foarte subtilă. Depinde în mare măsură de asocierea de idei. De conjuncturi de idei. De capacitatea de a le îmbina. Dumneavoastră puteţi să nu asociaţi niciodată două idei în aşa fel încât să producă groază fiecare dintre ele, şi astfel să nu simţiţi groaza toată viaţa. Dar puteţi şi trăi în miezul groazei dacă aveţi ghinionul să asociaţi neîncetat ideile potrivite. De pildă, fata aceea care vinde flori în dreptul casei dumneavoastră. Nu-i nimic îngrozitor în persoana ei, prin ea însăşi nu poate inspira groază. Dimpotrivă. E foarte atrăgătoare. E simpatică şi amabilă. A mângâiat câinele. Am cumpăr la ea garoafele astea.

— Şi spunând asta scoase două garoafe din buzunarul de la pardesiu, îndoite şi pe jumătate strivite, de parcă le-ar fi cumpărat numai ca pretext să stea de vorbă cu florăreasa.

— Dar fata aceea poate inspira groază. Ideea reprezentată de fata aceea asociată unei alte idei poate inspira groază. Nu credeţi? Nu ştiu încă ce idee lipseşte, ideea potrivită ca să ne-o inspire. Perechea sa înspăimântătoare. Dar e sigur că există. Trebuie să existe. Totul e să apară. Se prea poate însă şi să nu apară în veci. Ar putea fi, cine ştie, câinele meu. Fata şi câinele meu. Fata cu pletele-i lungi castanii şi cizmele înalte şi lungile-i picioare întregi şi câinele meu fără laba stângă.

— Alan Marriott îşi privi câinele, care dormita; privi ciotul câinelui. Îl atinse o clipă.

— Faptul că acest câine merge cu mine e normal. E necesar. E ciudat, dacă vreţi. Vreau să spun, amândoi împreună. Dar nu-i nimic îngrozitor în asta. Dacă însă câinele ar merge cu ea ar fi mai şocant Ar fi poate îngrozitor. Câinele *n-are* o labă. De-ar fi fost al ei, precis că nu şi-ar fi pierdut-o într-o încăierare stupidă în urma unui meci Asta a fost un accident Riscurile meseriei de câine al unui om şchiop. Dar dacă era al ei şi-ar fi putut-o pierde din altă cauză. Câinele *n-are o labă.* Cu atât mai justificat Cu atât mai grav. Nu datorită unui accident E greu să ţi-o imaginezi pe fata asta într-o încăierare. Poate şi-ar fi pierdut laba din cauza *ei.* Poate că, pentru ca acest câine să-şi fi pierdut laba fiind al fetei, ar fi trebuit să i-o fi amputat chiar ea Cum altfel îşi poate pierde laba un câine bine îngrijit, ocrotit şi iubit de o fată atât de atrăgătoare şi simpatică precum cea care vinde flori? Ideea aceasta e oribilă. E oribilă imaginea acelei fete tăindu-i laba câinelui meu chiar cu mâinile ei, e oribil s-o vezi cu ochii tăi; să fii de fată la aşa ceva — Ultimele fraze ale lui Alan Marriott răsunară pe un ton uşor indignat; indignat în ce o priveşte pe florăreasă. Se întrerupse. Părea că s-a înspăimântat singur.

— S-o lăsăm baltă.

— Nu, continuaţi, sunteţi pe punctul să inventaţi o poveste.

— Nu. S-o lăsăm baltă. Nu-i un exemplu bun.

— Cum doriţi.

Alan Marriott îşi băgă mâinile în buzunarele pardesiului, parcă anunţând că avea să se sprijine în ele spre a se scula.

— Atunci?

— Atunci ce?

— V-ar putea interesa să faceţi parte?

Mi-am trecut un deget între nas şi buza de sus, cum fac de obicei când am îndoieli. Am răspuns:

— M-ar putea interesa. Uitaţi ce este, să facem aşa dacă credeţi că e bine. Vă dau acum cele zece lire pentru primul trimestru, şi devin astfel membru, alături de personalităţile eminente. Mai târziu o să vă spun dacă mă interesează.

— Când? Să nu credeţi că sunt numai personalităţi eminente.

— În scurt timp. Cel mult, să spunem, după cele trei luni pentru care plătesc acum cotizaţia.

Alan Marriott se uită ţintă la cele două hârtii de cinci lire pe care le scosesem dintr-un sertar şi le pusesem pe măsuţa scundă în timp ce spusesem vorbele astea Cred că s-a uitat ţintă la ele, ochii lui translucizi ca sticla erau înşelători.

— Nu se obişnuieşte. Dar dumneavoastră sunteţi străin. N-avem pe nimeni în Spania Nici în America de Sud. O să vă dau adresa mea

Pentru cazul în care găsiţi ceva de Machen în dublu exemplar. Sau *Bridles and Spurs*. Sau introducerea lui la *Above the River,* de John Gawsworth. Foarte greu de găsit orice carte de Gawsworth. Vă notez toate astea O să vi le plătesc. Dacă nu sunt foarte scumpe. Până în douăzeci şi cinci de lire. Prime ediţii. Nu locuiesc departe.

— Scrise repede pe o hârtie şifonată, mi-o întinse, luă banii şi îi puse în pardesiu. Profită de faptul că avea iar mâinile în buzunare pentru a se sprijini cu nădejde în ele şi a se ridica — Vreţi o chitanţă pentru cotizaţie?

— Nu, nu cred că e necesar. Sunt acum membru, nu?

— Sunteţi membru. Mulţumesc. Sper să fiţi şi mai departe. Nu vă mai reţin. Şi iertaţi-mă că nu v-am telefonat mai întâi. N-am numărul dumneavoastră. Şi nici n-am telefon acasă. Cred că o să îmi pun. Curând. Haide, îi spuse câinelui, care se ridică iar pe cele trei labe şi-şi alungă somnul. Marriott îşi luă pălăria.

Nu i-am dat telefonul meu. Amândoi au coborât şi i-am însoţit până la uşă. Eu, care n-am fost niciodată membru al nici unei societăţi la Madrid, devenisem în numai câteva luni membru al breslei oxfordiene în virtutea postului meu, membru la St Antony's College, unde fusesem înscris de la Tayloriana, în virtutea statutului meu de străin, membru la Wadham College, unde mă înscrisese din capriciu Aidan Kavanagh, şeful departamentului meu, şi membru la Machen Company, unde mă înscrisesem eu însumi fără să ştiu în ce scop şi fără să am nicio idee despre ea. I-am văzut îndepărtându-se pe trotuarul meu, luând-o iar spre St Giles, poticnindu-se ca doi beţivi pe strada aceea monumentală şi largă, la rândul ei desprinsă din infinit Se apropia ora prânzului. Înainte de a închide uşa, am salutat-o fluturând mâna pe florăreasă, care înfuleca deja un sandviş. Nu era atât de atrăgătoare cum spusese Marriott Avea dinţii mari, zâmbetul uriaş, se vedea de la distanţă amestecat cu frunza de salată. Eu mi-o puteam imagina foarte bine într-o încăierare în gara Didcot sau în oricare alt loc, cu haina ei neagră de piele şi pletele încreţite, dând şuturi cu cizmele-i înalte, muşcând — precum câinele — cu dinţii aceia mari. Se numea Jane, era proastă şi fermecătoare, iar eu ştiam că era măritată, la nouăsprezece ani câţi avea, cu un bărbat — invizibil pentru mine: nu cobora niciodată s-o ajute — care în toate duminicile şi zilele de sărbătoare o aducea şi o lua din faţa casei mele, cu marfa, cu o furgoneta curată şi modernă. Bărbatul ci ar fi fost în stare să-i reteze laba câinelui.

Întors la etajul de sus, am strâns de pe canapeaua unde stătuse Marriott cutia de bere, şerveţelul *kleenex* stropit de lacrimi şi cele două garoafe strivite, prinse încă în hârtia poleită, pe care le scosese, uitând apoi de ele. M-am uitat cu luare aminte la toate acestea pe când cădeau în coşul de gunoi, în acea duminică de martie din primul

meu an la Oxford.

Acum nu mă mai uit cu atâta luare aminte, petrec săptămâni şi chiar luni folosind coşul de gunoi fără să-l iau în seamă, e posibil să ajung să nu mă mai uit deloc sau doar la răstimpuri, o secundă, ca atunci când îţi vine în minte ceva atât de neplăcut sau de şters încât îi alungi imediat amintirea ca să nu se mai poată adeveri şi să pară că nici n-a existat. Că nici nu s-a petrecut în scurtul răstimp scurs de când am părăsit oraşul Oxford prea multe lucruri s-au schimbat ori au început să se schimbe sau au dispărut.

Acum nu mai trăiesc singur şi nici în străinătate, fiindcă m-am căsătorit şi stau iar la Madrid. Am un copil. Fiul meu e încă mic, nu vorbeşte şi nici nu merge, şi bineînţeles n-are memorie, încă nu-l înţeleg, nu ştiu cum s-a întâmplat de a apărut, mi se pare ceva nepotrivit pentru mine, ciudat şi străin, deşi stă cu noi zi şi noapte, n-a lipsit niciun minut de când s-a născut şi pentru el n-o să existe termen de expirare, cum poate exista pentru maică-sa ori pentru mine, cum a existat pentru Clare Bayes sau pentru mine însumi (poate) acum doi ani şi jumătate, când s-a încheiat şederea mea la Oxford. În schimb pentru el nu există termen. Cu puţin timp înainte *nu exista.* Acum e un copil etern. Uneori mă uit la copilul acesta de câteva luni şi-mi aduc aminte de cuvintele lui Alan Marriott, mă întreb de ce anume ar avea nevoie copilul acesta ca să stârnească groază, sau pe cine ar trebui să însoţească spre a stârni groază acest *cineva*, mă nelinişteşte să: mi închipui că aş putea fi eu însumi — tatăl lui — întocmai ideea, ideea exactă pentru a stârni împreună groază. Sau să întruchipeze el ideea exactă pentru ca eu să stârnesc groază. Îl privesc dormind. E un copil absolut normal până acum El, prin el însuşi, nu poate inspira groază, dimpotrivă, şi maică-sa şi eu, şi toţi cei care ne înconjoară şi ne vizitează aici la Madrid, simţim faţă de el dorinţa de a-l ocroti, aşa cum se întâmplă de obicei faţă de toţi copilaşii când sunt mici de tot Par fragili Şi nu ocroteşti pe cineva care inspiră groază, deşi mă întreb dacă nu cumva oroarea n-ar fi ocrotită de ceea ce Alan Marriott a numit perechea ei înspăimântătoare, acel cineva sau ceva care stârneşte groaza prin asociaţie, prin alăturare. Aşa cum câinele ar fi ocrotit-o pe florăreasă şi florăreasa ar fi ocrotit câinele din exemplul dat de Alan Marriott.

Copilul acesta e foarte iubit de maică-sa şi de mine, cred (pentru maică-sa este pesemne o zeitate vremelnică sortită să înceteze a mai fi), dar e o adevărată obsesie, cum presupun că sunt toţi pruncii în primele luni, şi uneori ai dori nu să dispară — în niciun caz aşa ceva, în ruptul capului, am înnebuni — ci să revii la starea *de a nu avea copii*, de a fi un bărbat fără prelungire, de a putea întruchipa întotdeauna şi fără amestec personajul filial sau fratern, cele adevărate, singurele cu care suntem obişnuiţi, singurele în care ne

regăsim sau putem să ne regăsim firesc de la început Exercitarea rolului personajului patern sau matern este o atribuţie temporală, neîndoios o datorie temporală. Cere adaptare, concentrare, este ceva care *survine*. Încă nu pricep că acest copil se află aici şi că va fi permanent aici, vestindu-şi dăinuirea incredibilă şi supravieţuindu-ne, şi nici că eu sunt tatăl lut Astăzi am plecat în oraş pentru nişte întrevederi şi nişte afaceri (nişte afaceri foarte bănoase: şi aspectul acesta s-a schimbat, acum câştig şi-mi trec prin mână mulţi bani, deşi nu chiar ca unui *bursar*), şi în toiul uneia din întrevederi am uitat cu desăvârşire de existenţa copilului. Vreau să spun că am uitat că se născuse, i-am uitat numele, chipul, scurtul său trecut la care am asistat, şi că am această responsabilitate, n-a fost vorba doar că m-am gândit la altceva un răstimp, ceea ce e nu numai firesc, ci şi folositor pentru amândoi. Copilul — despre asta e vorba — nu conta. N-am uitat, în schimb, de nevastă-mea, pentru care, de asemenea, n-a existat niciodată şi nu există termen de expirare prevăzut, cum a fost în cazul lui Clare Bayes din prima secundă în care mi-am aţintit ochii (cu admiraţie sexuală, cum simt şi faţă de Luisa) pe frumosu-i chip sculptat parcă în lemn, puţin pătrat, şi pe decolteul rochiei sale de seară de un bun gust desăvârşit (Totuşi, pe nevastă-mea n-o cunosc de chiar atât de multă vreme, aş fi putut să uit de ea, dar nu am făcut-o.) Astfel, azi dimineaţă, pe când vorbeam cu un specialist în finanţe pe nume Estévez, de vreo cincizeci de ani şi extravertit *(întreprinzător* a spus despre sine cu plăcere de trei sau patru ori), copilul a părut ceva ce n-a existat, mai curând decât ceva care a încetat să mai fie. Preţ de nu mai puţin de patruzeci şi cinci de minute, şi în vreme ce întreprinzătorul Estévez îmi desfăta auzul făcându-mi propuneri magnifice, am crezut că n-aveam niciun copil, şi am făcut în minte tot felul de planuri cu nevastă-mea (mai ales călătorii), ca şi cum nici n-ar exista acest copil care încă nu ştie să meargă şi nici să vorbească. Viaţa lui mi-a fost literalmente ştearsă din cap preţ de nu mai puţin de patruzeci şi cinci de minute. A dispărut, a fost desfiinţată. Mai târziu, fără ca ceva special sau concret să mi-l aducă în memorie, mi l-am amintit „Copilul", mi-a venit în mine. Nu m-a deranjat că mi-am adus aminte de el — m-am bucurat —, şi nici că am renunţat imediat la planurile pe care mi le făcusem iute în timp ce vorbeam cu întreprinzătorul Estévez, un tip foarte încurajator şi entuziast Nu m-a deranjat absolut deloc. Dar m-a îngrijorat şi m-am simţit vinovat fiindcă uitasem de el, şi asta m-a făcut să mă întreb şi azi, ca în alte rânduri când îl privesc dormind, dacă nu voi fi fiind eu perechea lui înspăimântătoare, dacă nu sunt oare eu hărăzit să o fiu, deoarece am fost în stare să uit cu desăvârşire de existenţa lui la abia câteva luni de când s-a născut. Asta nu trebuie să fie neapărat un indiciu, i se poate întâmpla oricui, dar uitarea stârneşte ranchiună şi ranchiuna spaimă

El mă va uita, fiindcă nu m-a cunoscut pe vremea copilăriei sau a tinereţii mele. Acum câteva clipe am întrebat-o pe nevastă-mea, care e destul de obiectivă şi senină în situaţia ei de mamă, dacă crede că acest copil va sta mereu împreună cu noi, cât timp va fi copil sau foarte tânăr. Tocmai se dezbrăca pentru culcare, îşi descoperise deja torsul cu sânii măriţi din pricina maternităţii.

— Bineînţeles, ce prostii sunt astea? îmi răspunse, cu cine dacă nu cu noi?

— Şi adăugă fără să se oprească, scoţându-şi acum dresul închis la culoare: Dacă nu păţim nimic.

— Ce vrei să spui?

Era aproape goală. Într-o mână îşi ţinea încă ciorapii, în cealaltă cămaşa de noapte. Era aproape goală.

— Nu vreau să spun nimic rău.

Băiatul lui Clare Bayes nu locuia cu ea şi cu bărbatul el Sau, mai bine zis, nu stătea de obicei cu ei la Oxford decât pe timpul vacanţelor, când venea de la colegiul din Bristol. Învăţa acolo fiindcă era stabilit ca de la treisprezece ani să urmeze cursurile faimosului colegiu Clifton, extrem de scump, aflat pe malul râului Avon, la marginea oraşului Bristol, unde învăţase tatăl lui şi pentru ca, încă de la acea vârstă fragedă, să se poată obişnui cu locul şi cu depărtarea de căminul familiaL Vacanţele lui, mult mai scurte decât ale mele şi ale părinţilor lui (la Oxford se ţin cursurile în trei perioade de opt săptămâni în cap — Michaelmas, Hilary, Trinity — iar restul timpului e liber pentru cei care nu mai au şi funcţii administrative şi nici examene, ca mine), mă prindeau de obicei plecat din oraş, acasă la Madrid sau călătorind prin Franţa, Ţara Galilor, Scoţia, Irlanda ori chiar Anglia Niciodată n-am rămas la Oxford fără să fiu obligat s-o fac. Mă rog, o singură dată, la sfârşit de tot Cu băiatul lui Clare Bayes nu coincideam, prin urmare, niciodată, ceea ce era pentru mine cel mai comod, şi pentru adulterul nostru, presupun, cel mai potrivit. Nu se cuvine să fie amestecaţi copiii. Sunt prea iscoditori şi din cale-afară de sensibili. Sunt temători şi fac din orice o dramă. Nu suportă penumbra, nici ambiguitatea Văd primejdii pretutindeni, chiar şi acolo unde nu există, şi din pricina asta nu le scapă niciodată o situaţie într-adevăr primejdioasă şi nici măcar o situaţie doar tulbure sau ieşită din comun. A trecut mai bine de un secol de când nu mai sunt educaţi să devină adulţi. Tocmai dimpotrivă, iar rezultatul e că adulţii din vremea noastră sunt educaţi — suntem educaţi — pentru a fi tot copil Pentru a fi emoţionaţi de întrecerea sportivă şi geloşi din orice. Pentru a trăi veşnic în alarmă şi a vrea totul. Pentru a ne teme şi a ne înfuria. Pentru a ne pierde curajul. Pentru a ne supraveghea Dintre ţările noastre. Anglia a fost cea care a urmat cel mai puţin această tendinţă modernă, şi până de foarte curând încă îşi mai bătea cu plăcere şi

asprime vlăstarii cei mai fragezi, cu devierile corespunzătoare cunoscute de toată lumea (sexuale) descoperite la cetăţenii cei mai respectabili. La colegiul din Bristol totuşi, şi după cum îmi povestea Clare Bayes, nu se mai folosea bătaia, iar eu bănuiam că băiatul ei Eric nu numai că nu suferea deloc în viaţa lui de elev, ca predecesorii lui reali, sau închipuiţi, ci chiar că se bucura acasă de privilegiile rezervate copiilor care îşi petrec la internat cea mai mare parte a anului. În ciuda lipsei ei de menajamente şi a firii expansive. Clare Bayes avea bunul simţ să nu vorbească prea mult de el, cel puţin nu cu mine, care, fără să-l cunosc, nu puteam să-l văd decât ca o consecinţă sau un martor viu al iubirii ei trecute. Iubirile trecute jignesc întotdeauna amanţii noi, oricât ar fi de fapt vorba de iubiri moarte.1 Mult mai tare decât lipsa de afecţiune, chiar dacă aceasta e foarte prezentă şi vie, fiind o complicaţie neplăcută în planul practic. Dar cu mine cel puţin Clare Bayes vorbea de fiul ei Eric numai când o întrebam eu ceva în timpul celui de al doilea — şi ultimul — an petrecut la Oxford, la începutul falsului trimestru numit Trinity şi ale cărui opt săptămâni în cap se împart între aprilie, mai şi iunie, băiatul lui Clare Bayes s-a îmbolnăvit la colegiul din Bristol şi Clare şi Edward Bayes au fost nevoiţi să se ducă să-l ia. A stat la Oxford până s-a făcut bine vreo patru săptămâni, şi în timpul acelei perioade de convalescenţă şi refacere am încetat aproape de tot s-o mai văd pe Clare Bayes. Aşa cum am mai spus şi cu alt prilej, nu ne-am văzut niciodată foarte des şi cu excesivă continuitate, e drept însă şi faptul că — exceptând vacanţele — de când ne-am cunoscut n-au trecut vreodată mai mult de şapte zile fără să ne vedem măcar o dată, chiar dacă numai pentru o jumătate de oră năvalnică şi rapidă între două cursuri. Săptămânile acelea patru (şi poate că nici următoarele n-au fost mai bune) au constituit perioada cea mai neagră din toate şederea mea la Oxford. Am fost nu doar mai singur şi mai puţin ocupat (în cursul ultimul trimestru multe ore au o prezenţă foarte slabă sau sunt până la urmă suspendate pentru ca studenţii să se poată dedica pregătirii examenelor, iar aşa-numiţii *dons* — pregătirii întrebărilor celor mai mortale), ci am mai şi descoperit cu mare neplăcere că anemica şi sporadica gelozie care mă încerca foarte rar din pricina lui Edward Bayes (sau pentru iubirea trecută, care nu a reînviat o dată cu mine sau îndreptându-se spre mine) se înteţea din pricina băiatului ei Eric şi a îngrijirii pe care mama lui i-o dădea atunci în detrimentul meu. Ei i-a aparţinut hotărârea de a nu mă mai vedea câtă vreme Eric rămânea în oraş şi, cu toate că boala lui nu era gravă ci numai lentă (începând cu săptămâna a doua a putut ieşi din casă, cu prudenţă), Clare Bayes a decis să-l răsplătească pentru lunile multe din an pe care le petrecea departe de ea Profitând de boala lui, a vrut să-l educe puţin şi să-l facă mai copil. Să-i hrănească retina, acumulând imagini.

Aşa bănuiam ea îi telefonam la birou tot la două sau trei zile (singurul lucru pe care mi-l îngăduia), cu pretextul de a afla ce mai face copilul şi cu intenţia de a-i smulge o întâlnire rapidă — un iureş — în orice clipă ar vrea N-am fost niciodată mai disponibil şi mai dornic, niciodată nu i-am făcut atâtea propuneri, care au fost toate — una după alta, zi de zi — respinse. Şi nici n-am fost vreodată mai înflăcărat (însă doar prin cuvinte). Clare Bayes nu dorea distracţii şi nici interferenţe adulte câtă vreme copilul Eric stătea acasă. Era dispusă să-mi răspundă la telefon, chiar şi să mă sune ca să-mi dea raportul, crezând sau prefăcându-se a crede că eram într-adevăr îngrijorat din cauza procesului infecţios sau osului rupt (nici măcar nu-mi mai amintesc ce anume păţise copilul, atât de neatent eram la explicaţii) ce trebuiau tratate şi vindecate în trupul acelui copil care era pentru mine doar un necunoscut intrus. Dar nu accepta să mă vadă, şi când ne întâlneam pe stradă sau pe culoarele cu ecou de la Tayloriana, mă saluta cu şi mai multă rezervă decât — din precauţie, deşi nepremeditat — îmi arăta în mod normal în public. Şi mergea mai departe. Cu un gest excesiv de meridional eu mă întorceam să-i văd picioarele puţin musculoase şi drepte pe tocurile înalte. Acum nu mai păreau zvelte şi aproape ca de copil în mişcările pe care le făceau: nu o vedeam desculţă. N-o puteam prinde de un braţ şi obliga să se oprească, nu mă puteam apuca să-i fac reproşuri cum am văzut că fac amanţii disperaţi prin filme, fiindcă pe străzile din Oxford (ca să nu mai vorbim de culoarele cu ecou de la Tayloriana) dai în orice moment de o mulţime de *dons* sau de colegi (oraşul întreg e doar al lor) care, cu pretextul că se duc de la un *college* la altul sau de la o şedinţă dintr-o clădire la alta din altă parte, îşi pierd vremea în faţa vitrinelor magazinelor sau a afişelor de teatru sau cinema (puţine, dar suficiente), ori se dedau la schimburi nu tocmai scurte de saluturi şi de impresii (universitare). (Poate stau şi spionează.) Iar în Tayloriana se aude veşnic, ca un zvon metalic, undeva departe, sunetul vocii exaltate şi aproape colerice a profesorului Jolyon care îşi ţine cursurile magistrale în ostracizarea (pioasă) a ultimului etaj. Pe de altă parte, nu mă simţeam chiar disperat Clare Bayes îmi interzisese să mă înfiinţez în biroul ei de pe Catte Street cât avea să dureze starea aceea, şi bineînţeles îmi interzisese să-i telefonez acasă, chiar şi în orele când absenţa lui Edward era garantată. Acum nu mai conta dacă bărbatul ei era acasă sau nu, fiind sigur că Eric era mereu acolo. Nu puteam să nutresc o antipatie mai mare (în mod anticipat) faţă de copilul Eric care mă lipsea brusc de singura afecţiune — trecătoare, precară, fără viitor, dar singura evidentă — de care mă bucurasem în oraşul acela încremenit şi conservat parcă în sirop. Dar nu ajungeam să mă simt disperat (în adevăratul sens al cuvântului).

În cursul acelor patru săptămâni interminabile de primăvară mi-am

înteţit hoinăreala prin oraş în căutare de cărţi rare, şi această înteţire nedorită, artificială şi până la urmă bolnăvicioasă a avut drept consecinţă sporirea descumpănirii şi a identităţii mele ceţoase.

Oraşul Oxford, mai cu seamă când începe ceea ce locuitorii lui sunt nevoiţi să considere a fi timpul frumos, adică în Trinity, este populat, mai mult, este înţesat de cerşetori. Toată primăvara şi o parte din vară oraşul, care în celelalte anotimpuri are şi aşa destul de multă populaţie cerşetoare, şi-o vede sporind într-un chip demenţial şi peste măsură. Lasă impresia că cerşetorii sunt tot atâţi cât studenţii. Aceştia din urmă sunt motivul principal al proliferării celor dintâi, care alcătuiesc o adevărată armată de ocupaţie (nedisciplinată). Dacă cerşetorii englezi, galezi, scoţieni şi chiar irlandezi îşi părăsesc respectivele lor refugii sau cartiere de iarnă şi-şi încep cu toţii marşul asupra oraşului Oxford când vine primăvara (de obicei hoardele lor sunt vestitorii), e din pricină că acest oraş are mulţi bani — este foarte bogat fiindcă aici există două case de binefacere sau aziluri unde li se dă o masă pe zi şi uneori un pat celor mai puţin noctambuli, dar, mai ales, fiindcă marea majoritate a locuitorilor lui au inima tânără şi novice. Aceşti cerşetori britanici care invadează oraşele din sud ce devin mai prospere când clima începe să le prefacă pavajul sau asfaltul într-un pat acceptabil (ori mai curând băncile), n-au nimic a face cu cerşetorii din ţările noastre meridionale, care au veşnic sentimentul (o părere) că, oricât ar considera că banii *li se cuvin*, totuşi îi *cerşesc*. Cerşetorii aceştia britanici şi irlandezi sunt ursuzi şi fioroşi şi extrem de beţivi. Nu i-am văzut niciodată cerând ceva Pur şi simplu nu vorbesc, nu spun nimic, nu acţionează după cele prestabilite de veacuri, nu fac referire la îndeletnicirea şi nici la rostul lor, ci presupun că atitudinea şi aspectul lor (de bună seamă nevoiaş) ţin locul mâinii întinse şi al cuvintelor obişnuite cu care se cerşeşte. În veci nu-şi vor povesti istoria lor sau altceva: vorbăria le e străină. Sunt aproape afoni. Folosesc interjecţii. Au în ei, cred, un pic de lene şi un pic de orgoliu, un pic de plictiseală, un pic de fatalism. Precis că nu cerşesc, fiindcă cel care cerşeşte nu poate, doar dacă cerşitul e fals, un prim şi ascuns pas pentru a săvârşi un atac în toată regula — să aibă în acelaşi timp un aer înfumurat, plictisit, blazat, arţăgos şi morocănos care lor le este propriu. Nu sunt umili, le lipseşte viclenia Nu-i interesează. Fără un minim sau un simulacru de curăţenie, cu privirea pierdută în adâncul cearcănelor negre, cu bărbi lungi şi laţe preistorice, haine găurite sau descusute sau rupte (dar cu sacou sau pardesiu toţi, aproape niciunul cu hanorac sau trening sau altă îmbrăcăminte sportivă), sunt de toate vârstele şi cu toţii sunt neobosiţi. Niciunul nu e sedentar. Învârtind în timp ce hoinăresc sticle de bere, gin sau whisky în mâinile lor pe care apa le-a uitat, nu rămân în acelaşi loc mai mult decât e necesar pentru a mântui, stând jos, o

sticlă, sau când cad frânţi după plimbările lor interminabile. Cerşetorii din Oxford par posedaţi de o furie sau febră de a umbla întruna, care îi determină să străbată întregul oraş de mai multe ori pe zi cu paşii lor mari, răstindu-se la trecători, făcând gesturi provocatoare sau obscene, mormăind înjurături, ocări şi blesteme pe care nu le desluşeşti când dai faţă în faţă cu ei. Cerşetorii din Oxford hoinăresc. Sunt singurii, din toată populaţia, care nu ştiu unde se duc şi bat mereu străzile cenuşii şi roşietice, pe ploaie sau pe sub norii coborâţi. La răstimpuri vreunul dintre ei se opreşte să vomite în râul Isis, de pe un pod, sau se foieşte o vreme prin faţa unui *pub* în eventualitatea că un client grăbit (din cei care ies să bea în aer liber) lasă generos orice fel de băutură pe fundul unei sticle, ca el s-o poată înhăţa cu mâna-i înnegrită. Dar în rest nu se opresc niciodată, sunt rătăcitori. Sunt câţiva care, ca să spunem aşa, se străduiesc şi în altă privinţă în afară de a-şi cultiva aspectul sărăcăcios şi au tendinţa de a sta nemişcaţi în acelaşi loc, sau poartă măcar cu ei câte ceva în hoinăreală (unealta lor de lucru): sunt cei care cântă la vreun instrument sau au un animal dresat sau fac jonglerii nereuşite sau îngână balade sau ghicesc norocul (extrem de puţini aceştia din urmă, acolo aproape că nu există clientelă, nici curiozitate pentru viitor). Cerşetorii aceştia activi sunt cei mai bogaţi şi, prin urmare, cei mai detestaţi de colegii lor mai puţin înzestraţi. Eu am văzut odată cum doi dintre cei mai fioroşi şi vagabonzi (veşnic bărboşi) s-au năpustit într-o seară asupra unui omuleţ în vârstă căruia obişnuiam să-i dau câteva monede datorită înfăţişării lui îngrijite şi pacifice şi, deoarece cânta la o flaşnetă — o scăpase, spunea, de la un rug aprins în portul Liverpool — nişte polci madrilene. Să merg prin Cornmarket şi să ascult în depărtare sunetele vibrante ale unei flaşnete cântând polci îmi stârnea o ilaritate ce nu se putea compara decât cu cea pe care mi-o provocau vioaiele grupuri de turişti spanioli care îmi ieşeau în cale în unele sâmbete şi care băteau veşnic din palme, cum le este obiceiul în străinătate (bătăi de palme ritmice). Aşa că nu puteam să nu mă apropii de locul unde stătea flaşnetarul, ori de câte ori îl auzeam, chiar dacă nu-mi prea era în drum, şi să nu-i dau nişte bănuţi, tot ce aveam mărunt în seara aceea, cum spuneam, am văzut cum cei doi bărboşi, adevărate bestii, călcau în picioare pe bătrân şi instrumentul lui madrilen. Am dat fuga spre ei cuprins de indignare şi panică, strigându-le nişte chestii cumplite în spaniolă, şi probabil sonoritatea unei limbi străine şi adecvate insultei (cred că i-a impresionat cuvântul nostru *cur)* i-a făcut s-o ia la goană înainte de a avea timp să mă apropii destul de mult ca să mă lovească şi pe mine cu picioarele (fără milă), ceea ce ar fi fost soarta mea firească: nu sunt prea robust şi nici prea curajos. Nici flaşneta şi nici bătrânul n-au suferit, din fericire, stricăciuni ireparabile. După câteva minute i-am văzut dispărând pe St Aldate's, cam împleticindu-se, pe

când se lăsase de tot seara. Era roşie iar eu respiram agitat Dar aveam poate cu adevărat curaj şi putere pentru a recunoaşte şi a-mi da seama că începeam să semăn puţin cu ei, cu cerşetorii, chiar dacă cel mai aprig duşman al celor din Oxford este tocmai profesorul, adică acel *don* care, spre deosebire de studenţi, are inima bătrână şi învăţată cu multe şi-i alungă pe cei care cer de pomană cu mişcări necontrolate şi cu rotirea primejdioasă a biciuitoarei lor togi. Eu eram în momentele acelea un *don* de la Oxford, şi înfăţişarea mea, presupun, era mai curând cea a unui *don* de la Oxford decât a vreunui alt tip de personaj, drept care privirile pe care mi le aruncau vagabonzii erau — cu precizie — fioroase. Însă eu eram un *don* provizoriu, şi, prin urmare, nu prea conştient de condiţia mea şi n-aveam prea adânc înrădăcinate obiceiurile proprii acestora, printre care şi pe acela de a sperria vagabonzii cu mare dexteritate şi strigăte învăţate în acest scop. În ce priveşte educaţia şi gradul meu de cunoaştere, acestea nu erau o piedică pentru a percepe asemănarea, căci există în Anglia cerşetori foarte culţi. Aici condiţia de cerşetor poate să nu fină de obârşia foarte mizeră sau de falimentul cumplit al unei afaceri sau de ignoranţa paralizantă, ci de darul beţiei, de pierderea locului de muncă, de dezamăgire, de patima jocului sau de dereglările psihice — în principiu neînsemnate — ale celor de care statul face de obicei abstracţie. John Mollineux, violonistul care a cântat atât de mult într-o vreme cu Academia St Martin-in-the-Fields, celebra orchestră de cameră, e azi un anonim cerşetor alcoolic de pe malurile Tamisei, după ce a făcut o carieră fulgurantă ca solist mai bine de cinci ani şi a călătorit (cu multe onoruri şi o anumită pompă) prin lumea întreagă. Acum doar bea, nu mai cântă, detestă portativul. Profesorul Mew (catolic), un caz irecuperabil de alienare mintală, a bătut ani de zile străzile Oxfordului cu sticle în mână blestemând, vorbind aiurea, înnebunindu-i pe foştii lui colegi şi subordonaţi — când îi ieşeau în cale — (care nu ştiau dacă să-l gonească furioşi sau să continue să i se adreseze cu domnule profesor), după ce a scris lucruri extrem de importante de teologie şi a atins treapta cea mai de sus în ierarhia sau promovarea universitară, ajungând chiar să facă parte câţiva ani din Consiliul Pontifical pentru Cultură, prezidat de însuşi Papa. Amândoi (violonistul şi teologul, nu Papa) erau alcoolici şi cu mintea rătăcită şi la un moment dat au fost daţi afară din posturile respective. Ei bine, şi eu, în săptămânile acelea din Trinity, în cel de al doilea an pe care-l petreceam la Oxford, hoinăream bătând oraşul de la un capăt la celălalt, sau, mai bine zis, de la un anticariat la celălalt o bună parte a zilei, şi, desigur, întâlneam mereu în hoinăreala mea aceleaşi figuri morocănoase, cu aceleaşi haine uzate şi urât mirositoare, cu aceeaşi răsuflare duhnind a băutură şi aceleaşi râgâieli zgomotoase provenind din guri care abia puteau articula Singurii care cutreierau oraşul, ca

mine, erau cerşetorii cei mai violenţi şi mai disperaţi şi mai inactivi şi mai beţivani, dintre care unii erau poate talente irosite din domeniul artelor şi al ştiinţelor, ca violonistul Mollineux şi teologul Mew. Oraşul Oxford, sau centrul lui, nu este mare, şi prin urmare te poţi întâlni relativ uşor cu aceeaşi persoană de două sau de trei ori în aceeaşi zi. Cu atât mai lesne se întâmplă aşa ceva, cu cât tu însuti precum şi persoana respectivă vă petreceţi ziua pe stradă, hoinărind, rătăcind, mergând aiurea, fără tintă, motiv, tel, şi cu siguranţă fără a fi măcar conştienţi de atâta umblet Câteva chipuri şi câteva feluri de îmbrăcăminte începură să-mi devină excesiv de familiare, „iată-l din nou pe tipul cu dinţii înnegriţi, nasul palid şi barba roşie", îmi ziceam dând fată în faţă cu el pentru a mia oară. „Iată-l pe cerşetorul cu mitene de culoare verde-frunză" „Iat-o pe femeia cu zâmbetul acela fără dinţi şi pierdut care a fost poate frumoasă, căci încă merge aşa cum mergeau în anii şaizeci femeile frumoase care se ştiau frumoase." „Iată-l pe scoţianul acela atât de chel în ciuda şepcii de jocheu, care exagerează teribil rostirea sunetului «r» când blestemă pe Domnul din Cer şi pe Fecioara Preacurată." „Iată-l pe negrul acela tânăr şi tatuat cu cracul drept de la pantalon tăiat de sus de tot." „Iată-l pe moşul pasional şi năvalnic, leit Filosofului pictat de Fragonard" Mă temeam ca nu cumva să înceapă şi ei să mă cerceteze şi să mă recunoască şi să mă asimileze, dându-şi seama că, deşi nu eram cerşetor şi nici nu vorbeam ca ei şi nici nu eram îmbrăcat ca ei, ci aveam inechivoca înfăţişare a unui profesor cu togă chiar şi atunci când nu o purtam, şi eu, totuşi, le apăream în faţă în cursul peregrinărilor lor inconştiente şi debusolate de mai multe ori în aceeaşi zi, şi asta zile în şir, vreme de o săptămână şi de două săptămâni şi de trei săptămâni şi de patru săptămâni, ca un animal de casă rătăcit, alungat în stradă de copilul Eric care era bolnav.

Într-un anume sens am început să mă simt unul dintre ei şi să mă tem că pot deveni într-o zi unul dintre ei, în Spania sau în Anglia, în orice loc de pe lume unde mi-ar purta paşii soarta sau interesul. Dar, chiar dacă aceasta ar putea să pară doar efectul unui capriciu, oricât de trecător, trebuie să mărturisesc că tulburarea mea nu era atât de mare încât să stârnească ea singură această teamă, această plăsmuire, această fantezie sau identificare fără alt îndemn sau temei decât hoinăreala comună lor şi mie prin Oxford, şi comuna noastră lipsă de activitate. Exista ceva mai mult — deşi abia o părere — care stârnea această teamă funestă, această iluzie întunecată, această sumbră fantezie sau nebuloasă identificare.

De la prima vizită a lui Alan Marriott, cu un an înainte sau chiar mai demult, îl indusesem, printre autorii ciudaţi ale căror cărţi le tot căutam, pe acel John Gawsworth necunoscut mie până atunci, al cărui nume fusese pomenit şi însemnat de el înainte de a-şi lua rămas bun şi

pentru care Machen scrisese o prefaţă Lucrările lui se găseau extrem de greu, cum spusese însuşi Alan Marriott Din opera lui restrânsă nu s-a editat nimic în Anglia în zilele noastre, dar încetul cu încetul, cu răbdare şi noroc şi ascuţirea treptată a simţului meu de vânător, am început să găsesc câte o broşură de-a lui prin anticariatele mele de la Oxford şi Londra, până am dat, după câteva luni, de un exemplar din cartea sa *Backwaters*, din 1932, şi, pe deasupra, chiar cu semnătura autorului: *John Gawsworth, written aged 19 1/2*, stătea scris cu stiloul îndată ce îl deschideai; adică „John Gawsworth, scris la vârsta de 19 ani şi jumătate". Mai era şi o corectură făcută de mâna lui pe prima pagină a textului (adăugase, după numele *Frankenstein,* cuvântul *monster,* spre a lămuri că se referea la personajul creat şi nu la creatorul lui). Tocmai senzaţia de ameţeală vremelnică sau de timp anulat pe care o încerci când ţii în mână obiecte care nu-şi îngroapă cu desăvârşire trecutul a fost cea care mi-a trezit curiozitatea, şi din acel moment am început o muncă de cercetare ce s-a dovedit mai curând zadarnică luni de zile, într-atât de fugace şi necunoscută era pe atunci şi este şi astăzi figura lui Terence Ian Fytton Armstrong, adevăratul nume al celui care obişnuia să semneze Gawsworth.

Cu toate acestea, şi în pofida faptului că scrierile lui nu reuşeau să fie altcum decât cuviincioase ori ciudate şi explicau îndeajuns uitarea lor absolută şi lipsa reeditărilor, pe măsură ce adunam date răzleţe (nu exista nicio carte şi, pesemne, niciun articol despre Gawsworth, şi abia dacă era menţionat în cele mai voluminoase şi exhaustive dicţionare şi enciclopedii de literatură), interesul meu sporea, nu atât pentru opera mediocră, cât pentru autorul ei cu totul ieşit din comun. Am descoperit mai întâi data naşterii şi morţii, 1912 şi 1970, iar apoi, într-o pagină de bibliografie needificatoare, că multe din textele sale fuseseră publicate (uneori cu alte pseudonime, care de care mai absurd) în locuri atât de extravagante şi improbabile pentru un autor londonez cum sunt Tunis, Cairo, Setif (Algeria), Calcuta şi Vasto (India). Opera lui poetică, reunită între 1943 şi 1945 în şase volume — majoritatea tipărite în India —, prezintă particularitatea că volumul al patrulea, se pare, nu s-a publicat niciodată deşi avea până şi titlu *(Farewell to Youth* sau *Adio tinereţii)*. Pur şi simplu nu există. Opera lui în proză — mai cu seamă scurte eseuri literare şi poveşti de groază — se găseşte împrăştiată prin antologii stranii şi obscure din anii treizeci, sau a văzut lumina tiparului — vorba vine — în ediţii particulare sau limitate.

Şi totuşi Gawsworth fusese o adevărată personalitate şi o mare promisiune literară a acelor ani treizeci. Animator neobosit al unor mişcări poetice neo-isabeline potrivnice lui Eliot, Auden şi celorlalţi renovatori, a cunoscut şi s-a împrietenit, pe vremea când abia ieşise din adolescenţă, cu mulţi dintre scriitorii cei mai relevanţi ai

deceniului; s-a ocupat de opera celebrului avangardist şi pictor Wyndham Lewis şi de cea a extrem de faimosului T. E. Lawrence sau Lawrence al Arabiei; a primit distincţii literare şi în epoca respectivă a fost cel mai tânăr membru ales la Royal Society of Literature; l-a cunoscut pe Yeats bătrân şi pe Hardy muribund; a fost protejat şi apoi protector al lui Machen, al renumitului psiholog sexolog Havelock Ellis, al celor trei fraţi Powys, al cunoscutului (pe atunci, şi în prezent din nou, oarecum) romancier şi nuvelist M. P. Shiel. Prea puţin am mai putut afla, până când, în sfârşit, într-un dicţionar specializat în literatură de groază şi fantastică, am mai găsit ceva. În 1947, la moartea maestrului său Shiel, Gawsworth a fost numit nu numai executorul său testamentar în domeniul literar ci şi moştenitorul regatului Redonda, o minusculă insulă antiliană, unde Shiel în persoană (originar din insula vecină şi mult mai mare Montserrat) fusese încoronat rege la vârsta de cincisprezece ani, în 1880 şi în cadrul unei sărbătoreşti ceremonii navale, în urma dorinţei exprese a monarhului anterior, părintele lui, un predicator local metodist care mai era şi armator şi cumpărase insula cu mulţi ani în urmă: deşi nu se prea ştie exact de la cine, dat fiind că singurii locuitori erau, pe vremea aceea, pelicanii care o populau şi o duzină de oameni care se ocupau cu strângerea de excremente de păsări pentru a face guano. Gawsworth n-a putut să-şi ia vreodată în stăpânire regatul, deoarece guvernul britanic — cu al cărui Oficiu Colonial s-au judecat la nesfârşit atât cei doi Shiel, cât şi el însuşi —, atras de fosfatul de alumină produs în insulă, hotărâse să-şi anexeze teritoriului ei prevăzând că Statele Unite aveau de gând să facă acelaşi lucru. Cu toate acestea, Gawsworth şi-a semnat câteva scrieri drept Juan I, King of Redonda (rege în exil, se presupune), şi a acordat titluri de duce sau i-a numit amirali pe mai mulţi scriitori pe care-i admira sau cu care era prieten, printre aceştia maestrul Machen (căruia mai curând i l-a confirmat), Dylan Thomas, Henry Miller şi Lawrence Durrell. Nota din dicţionar, după ce *nu* explica nimic din tot ce am relatat mai sus şi pe care am descoperit-o puţin mai târziu, se termina astfel: „în ciuda cercului său larg de prieteni, Gawsworth a devenit un fel de anacronism. Şi-a petrecut ultimii ani în Italia, întorcându-se la Londra pentru a trăi din cerşit, dormind pe bănci prin parcuri şi murind, uitat de toţi şi fără un sfanţ, într-un spital.”

Faptul că omul laureat care a reuşit să ajungă rege şi care, cu neîndoios entuziasm şi orgoliu tineresc, a iscălit într-una din zilele anului 1932 exemplarul din *Backwaters* aflat în posesia mea, a sfârşit în acest fel, n-a putut să nu mă impresioneze — mai mult decât povestea violonistului Mollineux şi a teologului papal Mew chiar dacă atâţi alţi scriitori şi oameni mai buni ca el au avut o soartă asemănătoare. Nu puteam să nu mă întreb ce i s-o fi întâmplat *pe*

parcurs, între precocea şi frenetica lui iniţiere literară şi socială şi acel sfârşit anacronic şi mizer; ce i s-o fi întâmplat — poate — *în timpul* acelor şederi sau călătorii pe mai bine de o jumătate de glob, veşnic publicând, veşnic scriind, oriunde se afla De ce Tunis, Cairo, Algeria, Calcuta, Italia? Numai din pricina războiului? Numai datorită vreunei obscure şi nicicând consemnate activităţi diplomatice? Şi de ce nu mai publicase după 1954 — şaisprezece ani înainte de patetica-i moarte — el, care reuşise s-o facă în locuri şi în epoci când a procura o tiparniţă trebuie să fi fost ceva eroic sau de-a dreptul sinucigaş? Ce se alesese de cele — cel puţin — două femei cu care fusese căsătorit? De ce, la cincizeci şi opt de ani, a survenit acel sfârşit de bătrân ramolit, moartea aceea de cerşetor de la Oxford?

Soţii Alabaster, cu ştiinţa lor nemăsurată dar circumspectă, nu mă putuseră ajuta mai deloc să găsesc scrieri de-ale sale şi nici nu ştiau mai multe despre el, ştiau însă că exista un individ în Nashville (Tennessee) care, la o distantă de mii de kilometri, avea aproape toate informaţiile de pe lume cu privire la Gawsworth. Tipul acesta, căruia am întârziat să-i scriu dintr-o teamă nejustificată, mi-a trimis (când în cele din urmă am făcut-o) un scurt text de Lawrence Durrell despre cel care i-a fost iniţiator în literatură şi bun prieten în tinereţe, şi mi-a mai dat câteva date complementare: nevestele lui Gawsworth au fost trei la număr, dintre care cel puţin două muriseră; problema lui a fost băutura; patima lui — am citit cu teamă şi o licărire de groază — căutarea şi colecţionarea nesănătoasă de cărţi. *Nesănătoasă*, aşa o califica fără şovăire tipul din Nashville.

Textul lui Durrell îl prezenta pe Gawsworth sau Armstrong ca pe un expert şi foarte înzestrat vânător de comori de negăsit, cu magnifică vedere de bibliofil şi încă şi mai bună memorie bibliografică, şi care în anii lui de începător obişnuia să-şi înceapă ziua cumpărând de trei bănuţi câte o ediţie rară şi scumpă, pe care privirea lui sigură ştia să o discearnă şi să o recunoască în grămada din sertarele cu solduri expuse în plină Charing Cross Road, pentru a o vinde imediat cu mai multe lire, la doar câţiva metri de locul unde o descoperise, lui Rota de la Covent Garden sau vreunui alt anticar cu pretenţii de la Cecil Court. Pe lângă volumele sale excepţionale (păstra multe, ca pe nişte comori) mai avea şi manuscrise şi scrisori autografe de autori admiraţi sau renumiţi, şi tot felul de obiecte ce aparţinuseră unor personaje ilustre, achiziţionate cu nu se ştie câţi bani pe la licitaţiile pe care le frecventa; o scufie a lui Dickens, o pană a lui Thackeray, un inel al lui Lady Hamilton, apoi chiar cenuşa lui Shiel însuşi. Îşi cheltuia în mare parte energia, încercând să obţină de la Royal Society of Literature şi de la alte instituţii, pe ai căror membri mai importanţi îi tortura cu insistenţele şi stânjenitoarele lui comparaţii literare şi monetare, pensii şi ajutoare pentru scriitori bătrâni care nu prea aveau bani sau

erau pur şi simplu ruinaţi după ce perioada lor de succes s-a sfârşit: maeştrii Machen şi Shiel au fost doi dintre cei care au beneficiat de aceste intervenţii ale lui. Însă Durrell mai povesteşte că ultima oară când l-a văzut, cam cu şase ani înainte (textul e din 1962, când Gawsworth trăia încă şi avea cam cincizeci de ani; prin urmare trebuie să fi avut patruzeci şi patru; însă în mod curios Durrell, de aceeaşi vârstă, vorbeşte despre el cum se vorbeşte despre cei care s-au dus pe lumea cealaltă, sau sunt pe cale s-o facă), îl văzuse pe Shaftesbury Avenue împingând un cărucior de copil. Un cărucior victorian uriaş, precizează Durrell. A crezut atunci că boemul acela excentric, *Scriitorul Adevărat* care, el fiind de curând sosit de la Bournemouth, îl uimise prin cunoştinţele sale şi îi arătase Londra literară şi nocturnă, fusese în sfârşit aşezat şi cuminţit de viaţă (că viaţa îşi făcuse socotelile şi cu el, spune textual Durrell) şi avea copii, poate trei perechi de gemeni dacă ar fi să judece după vehiculul acela ieşit din comun. Dar când s-a apropiat să se uite la micuţul Gawsworth, sau la micuţul Armstrong, sau la prinţul Redondei pe care se aştepta să-l vadă înăuntru, descoperi uşurat că tot ce conţinea căruciorul era un morman de sticle goale de bere pe care Gawsworth se ducea să le dea înapoi, să ia banii şi să le înlocuiască pe loc cu altele intacte. Ducele de Cervantes Pequeña (acesta îi era titlul) îşi însoţi regele exilat care nu şi-a cunoscut niciodată regatul, îl văzu umplând căruciorul cu sticle noi şi, după ce băură împreună una în memoria lui Browne sau Marlowe, sau a vreunui alt clasic a cărui aniversare era tocmai atunci, îl văzu cum dispare împingându-şi căruciorul alcoolic cu paşi liniştiţi spre beznă, poate în acelaşi fel cum uneori eu îl împing acum pe al meu când înserarea se lasă peste parcul Retiro, numai că eu îl duc înăuntru pe fiul meu — copilul acesta nou-venit — pe care nu-l cunosc încă bine şi care ne va supravieţui.

Mai târziu am văzut o fotografie a lui Gawsworth care coincide mai mult sau mai puţin — atât cât se poate aprecia — cu descrierea fizică pe care i-o face chiar Durrell în textul citat: „… de statură mijlocie şi cam palid şi slab; avea nasul despicat, ceea ce îi dădea întregului chip un aer de viclenie gen Villon. Avea ochii de culoarea castanei şi lucitori, iar simţul umorului nu îi era afectat de privaţiunile sale literare.” În această unică fotografie pe care am văzut-o, poartă uniforma de la RAF şi are în gură o ţigară neaprinsă. Gulerul cămăşii îi este cam larg, iar nodul de la cravată parc prea strâmt, deşi în epoca aceea nodurile strânse la cravată erau la modă. Are şi decoraţii. Fruntea îi e brăzdată, adânc şi pe orizontală, şi are nu numai simple cearcăne, ci şi pliuri mici sub ochii ce privesc cu un amestec de ştrengărie sau amuzament şi de visare sau nostalgie. E un chip generos. Privirea e limpede. Urechea atrage atenţia Ar putea sta şi asculta în mod sigur se află la Cairo, de bună seamă în Orientul

Mijlociu, sau poate că nu, ci în Nordul Africii, în Berberia franceză, şi e anul 1941 sau 42 sau 43, nu cu mult înainte de a fi transferat de la Escadronul Spitfire la Desert Air Force al Armatei a VIII-a Ţigara aceea n-avea să dureze. Să fi avut cam treizeci de ani, deşi părea că are mai mulţi, ceva mai mulţi. Fiindcă ştiu *că* a murit, văd în fotografie faţa unui om mort Mi-l aminteşte puţin pe Cromer-Blake, cu toate că părul acestuia încărunţise prematur, iar mustaţa pe care şi-o lăsa să crească doar câteva săptămâni pentru a şi-o rade apoi şi a sta aşa tot cam atâta era de asemenea căruntă sau măcar cu fire argintii, pe când cele ale lui Gawsworth (mustaţa şi părul) sunt închise la culoare. Ironia din privire este foarte asemănătoare, dar cea a lui Gawsworth pare mai afabilă, nu se vede în ea nici urmă de sarcasm sau mânie, şi nici nu le prevesteşte, nici măcar pe departe. Uniforma nu e bine călcată.

Am mai văzut şi o fotografie a măştii sale mortuare. Tocmai renunţase la vârstă sau la trecerea prin viaţă când i-a fost făcută, dar chiar înainte fusese un bărbat de cincizeci şi opt de ani. Masca i-a fost făcută de Hugh Olaff de Wet la 23 septembrie 1970, în aceeaşi zi sau a doua după ce murise la Londra, în cartierul Kensington, unde se născuse. Vechiul lui prieten din Cairo Sir John Waller a donat-o la Poetry Society, dar aceste onoruri se pare că au fost postume sau au sosit prea târziu. Cel care a fost John Gawsworth şi Terence Ian Fytton Armstrong şi Orpheus Scrannel şi Juan I, King of Redonda, şi uneori doar Fytton Armstrong pur şi simplu, sau J.G. Sau chiar numai G., are acum ochii închişi şi fără niciun fel de privire. Pliurile au devenit evident cearcăne, ridurile de pe frunte sunt confuze (craniul e boltit) şi dă impresia că are mai multe gene, poate numai ca efect al pleoapelor pecetluite. Părul îi apare alb — dar se prea poate să fie aşa fiindcă totul e ipsos — şi rădăcina i s-a mai tras puţin înapoi de prin anii patruzeci, adică de când a trecut graniţa tinereţii, de la războiul împotriva acelui Afrika Korps. Mustaţa pare mai deasă dar mai pleoştită, e o mustaţă care înţeapă şi totodată e flască, de militar în rezervă obosit să şi-o tot netezească. Nasul a crescut şi s-a lăţit, obrajii sunt extrem de moi şi întregul chip e umflat, parcă de o grăsime falsă şi de descurajare. Are guşă. Nu încape nicio îndoială că e mort Dar cu chipul acesta de pe urmă trebuie să fi cutreierat străzile Londrei, cu un pardesiu ori o haină din cele de care cerşetorii se pricep totdeauna să-şi facă rost Probabil că avea la el sticle şi că le arăta semenilor cărţile sale expuse în lăzile cu solduri pe Charing Cross Road, pe care nu putea să şi le cumpere, fără a fi crezut de vreunul dintre ei. Le povestea despre Tunis şi Algeria, despre Italia şi Egipt, şi despre India S-o fi proclamat rege al Redondei, stârnindu-le râsul. Cu chipul acesta o fi dormit pe băncile de prin parcuri şi o fi intrat în spital, cum spunea dicţionarul acela specializat în literatura de groază şi fantastică, şi cu un astfel de chip n-ar fi fost poate în stare să întindă

mâna care a folosit condeiul şi a pilotat avioane. Poate că era, cum sunt de obicei cerşetorii britanici, orgolios şi sălbatic, brutal şi ursuz, ameninţător şi trufaş, şi nu ştia *să ceară* pentru el însuşi. Era fără îndoială alcoolic, şi spre sfârşitul vieţii n-a mai stat ani de zile în Italia, ci doar câteva săptămâni în Abruzzi, în Vasto, pentru o ultimă petrecere despre care nu ştiu nimic. *O ultimă petrecere*, aşa glăsuia în scrisoare tipul din Nashville cu care am pierdut legătura. N-a existat niciun Gawsworth care să-l salveze pe Gawsworth, niciun scriitor entuziast şi care promite să încerce să-l facă să-i vină mintea la cap şi să-l oblige să se apuce din nou de scris (poate pentru că opera lui nu excelează şi nimeni nu voia ca ea să se continue), să se ducă să solicite şi să obţină pentru el o pensie de la Royal Society of Literature, al cărei membru ales a fost odinioară, membrul cel mai tânăr. Şi nici n-a existat vreo femeie, din nenumăratele pe care le-a avut, care să pună capăt rătăcirii lui sau să-i ţină tovărăşie. Aşa cred. Unde se află sau se odihnesc în veci aceste femei, din insulă sau din colonii? Unde se vor fi aflând astăzi cărţile lui, pe care ştia să le deosebească de la prima vedere în mijlocul labirinturilor de rafturi haotice şi prăfuite, cum ştiam eu s-o fac cu cele ale soţilor Alabaster şi ale atâtor altor anticari din Oxford şi Londra? (Şi eu, cu degetele agile în mănuşi care abia atingeau cotorul cărţilor peste care treceau cu o iuţeală mai mare chiar decât ochii — aidoma unui pianist executând un *glissando* — ştiam să găsesc mereu ce căutam, până într-atât incit aveam adesea senzaţia că de fapt cărţile mă căutau pe mine, şi mă găseau). S-au întors probabil în lumea aceea unde se întorc toate sau cele mai multe, în lumea răbdătoare şi tăcută a cărţilor de anticariat, de unde pleacă numai vremelnic. Poate că vreuna dintre cele pe care le am, în afară de *Backwaters,* a trecut şi prin mâinile lui Gawsworth, fiind cumpărată şi vândută imediat pentru a plăti un mic dejun sau o sticlă, sau a rămas poate — ca un privilegiu — ani de zile în biblioteca lui, sau l-a însoţit în Algeria şi în Egipt, în Tunis şi în Italia şi chiar în India; şi a luat parte la lupte. Poate că oricare dintre cerşetorii îngrozitori care-mi ieşeau în faţă zilnic la Oxford, pe care îi recunoşteam, şi de care îmi era teamă, şi în care uşoara mea nebunie trecătoare mă făcea să mă văd ca într-o oglindire ce anticipează (sau nu chiar), avusese cărţi. Poate *scrisese* cărţi, sau ţinuse cursuri la Oxford, sau avusese o amantă-mamă, lipicioasă la început, evazivă şi fără scrupule mai târziu (când a fost mai mult mamă); sau venise dintr-o ţară meridională — cu o flaşnetă ce s-a pierdut la sosire, când a debarcat poate la Liverpool, şi i-a marcat destinul — la care încă nu uitase că nu se mai poate întoarce în veci.

Nu mi-am pus şi nu-mi pun toate aceste întrebări din milă pentru Gawsworth, la urma urmelor doar un nume fals, un om pe care nu l-am cunoscut şi ale cărui texte — singurul lucru al său pe care îl mai

pot încă vedea, în afară de fotografiile din timpul vieţii şi de când murise — nu-mi spun prea mult, ci din curiozitate amestecată cu superstiţie, convins cum ajunsesem să fiu, în vreuna din nesfârşitele seri de primăvară sau din Trinity, că şi eu o să sfârşesc având o soartă identică.

Primăvara engleză e deosebit de deprimantă pentru cine e deja deprimat, fiindcă, după cum se ştie, zilele se lungesc nefiresc, adică nu aşa cum se poate întâmpla şi se şi întâmplă la Madrid sau Barcelona, când se apropie şi vine vara. Aici, la Madrid, zilele devin infinite, dar lumina se tot schimbă şi se nuanţează întruna şi astfel dovedeşte că timpul înaintează, în vreme ce în Anglia — ca şi mai spre nord — nimic nu se schimbă ceasuri întregi. La Oxford, lumina e aceeaşi de la cinci şi jumătate, când te vezi obligat să o iei în seamă o dată cu încetarea oricărei activităţi vizibile — când se închid magazinele iar profesorii şi studenţii se întorc acasă până după nouă, când în sfârşit soarele apune brusc — de parcă ar exista un întrerupător care îl stinge, cu toate că dăinuie o strălucire fantomatică şi îndepărtată şi cei care ies noaptea în oraş îi străbat străzile nerăbdători. Această lumină neclintită, această accentuare a nemişcării sau stabilităţii locului, te fac să te simţi încremenit şi încă şi mai în afara lumii şi a tot ceea ce se întâmplă acolo în mod curent, cum am explicat în cursul acelor ceasuri imobile nu ai nimic de făcut dacă îţi e imposibil să cinezi la lumina zilei, cum era cazul meu, bineînţeles. Şi stai şi aştepţi. Aştepţi să se facă noapte, mult dorita noapte, să dispară lumina aceea suspendată şi caldă, să se pună iar în mişcare nevolnica roată a lumii şi liniştea să ia sfârşit, închis în casă, uitându-te la televizor sau ascultând radioul, fără să ai nici măcar nişte librării deschise de vizitat şi în care să te simţi activ, folositor şi la adăpost Aşa-numiţii *dons* stau şi se odihnesc, pe când soarele rămâne mai departe nemişcat, în încăperile lor din *college*, sau iau cina la mesele lor înalte, iar studenţii se închid în casă spre a învăţa pentru examene sau se pregătesc să se ducă la vreo petrecere îndată ce e limpede că s-a înnoptat în ceasurile acelea de zăbavă şi încremenite ale serii de primăvară la Oxford oraşul este, mai mult ca oricând, al unor Gawsworth ai timpului nostru. Pun stăpânire pe el cât durează şi se eternizează acel lung şi fals crepuscul în care îndrăznesc să se amestece numai nenumăratele clopote din oraş — trecutul lui religios bătând fără măsură spre a chema la slujba de seară. Cerşetorii nu se duc acasă, nici nu se întorc la *college,* nici nu sunt invitaţi la vreo *high table*. Şi nici nu cred că se duc pe la vreo biserică, atunci când clopotele îi cheamă. Merg mai departe descumpăniţi, deşi văzând străzile golite de trecători în plină zi se simt tulburaţi şi încetinesc pasul, ba chiar se opresc din când în când pentru a da cu piciorul într-o cutie de conserve, sau a călca poate un ziar dus de vânt şi a omorî şi mai mult timpul pe care îl tot omoară de

când s-au sculat.

Obişnuiam să aştept seara refugiat în casă, miercurea căutând la radio vreun post spaniol care să transmită un meci internaţional al echipei Real Madrid, ispitit mereu să iau telefonul şi să formez numărul de acasă de la Clare Bayes, unde se afla ea pesemne, aşezată la picioarele patului copilului Eric, pentru a-i da să mănânce de seară, uitându-se împreună cu Eric la programele pentru copii de la televizor sau distrându-l cu vreun joc nou. Tentaţia era mare în fiecare seară, dar ca să nu-i cedez imediat şi să suport ceasurile egale şi inerte — ceasurile toate la fel şi zilele toate la fel —, uneori mă bărbieream pentru a doua oară în ziua aceea şi mă pregăteam să ies în oraş şi eu, cum făceau studenţii şi profesorii mai vioi şi mai destrăbălaţi. Pentru a mă amesteca, îndată ce se înnopta, cu lumea. În unele seri cinam în restaurantul atât de plăcut Brown's, foarte aproape de casa mea în formă de piramidă, unde chelneriţele erau mai mult decât atrăgătoare, cu fustele lor extrem de scurte, şi alteori în vreun bistrou franţuzesc din cele care se găsesc la tot pasul în oraş, pentru a încerca să mă simt pe continent şi nu în insule, sau chiar mă forţam să iau parte adesea la nişte *high tables* insuportabile, la care nu mai fusesem din primele luni ale şederii mele la Oxford, acum mai bine de un an şi jumătate. Le-am încercat pe cele ale mai multor *colleges* cunoscute, sau pe care încă nu le vizitasem, cu speranţa minimă de a o întâlni iar pe Clare Bayes printre amfitrioni (All Souls, sau Toate Sufletele; Exeter, din pricina bărbatului ei) sau invitaţi (Keble, Oriel, Balliol, Pembroke, Christ Church, o cină mai plicticoasă ca alta: cea de la Christ Church a fost cea mai copioasă şi la care s-a căscat cel mai mult). Însă efortul era prea mare şi nu era de-ajuns pentru a mă feri de senzaţia de amorţeală, nici pentru a înfrunta lumina ce se tot cernea la nesfârşit, şi nici pentru a fugi de obsesia lui Gawsworth şi a destinului său.

În cursul acelor săptămâni mi-am făcut obiceiul să mă duc, de pe la opt şi jumătate sau nouă, la o discotecă vecină cu Apollo Theatre, în principiu mai frecventată de locuitorii din Oxford care lucrează prin fabrici şi magazine (căci Oxford, spre deosebire de Cambridge, are într-adevăr industrie şi oameni care muncesc şi clase sociale diferite de cea universitară) decât de profesorii cu togă printre care mă număram şi eu. Spun bine *în principiu*, fiindcă m-am trezit şi cu surprize. Dădeam acolo în fiecare noapte peste un mediu de prin anii şaptezeci, dar de prin anii şaptezeci din Anglia, care n-au avut în lume nici cea mai mică influenta. Totul era provincial şi casnic, de la muzica ce răsuna strident (era o discotecă în toată regula) până la decoraţia cu motive uşor arabe, de la jocul de lumini de pe ringul de dans (verzi şi roşii) până la îmbrăcămintea celor care dansau, excesiv de la modă. Discoteca aceea se bucura totuşi de un succes uriaş judecând după cât era de plină veşnic, cine ştie de la ce oră de scară

scăldată în lumină. Mi-aduc aminte că, mai mult decât era logic, se aflau acolo o groază de grăsane cu fuste mini şi cârlionţi artificiali: erau mese întregi ocupate numai şi numai de grupuri imense de grăsane (ceea ce se numeşte *grăsană îngrozitoare)* care, în număr de şase sau şapte, îşi dădeau încontinuu coate şi mestecau gumă, prăvălite pe canapele sub propria lor greutate şi moliciune, arătându-şi în şir — cu neruşinare — coapsele obeze (în permanentă frecare) şi chiar triunghiul de la chiloţi. Mai erau şi mulţi *dandies* tineri din Oxfordshire (de la Banbury şi Charlbury, Witney şi Eynsham, foarte provinciali) care etalau un gust îndoielnic şi ţipător cum nu poate exista decât în sudul Angliei. Era limpede că tinerii aceia neciopliţi şi efeminaţi detestau grăsanele îngrozitoare, iar grăsanele îngrozitoare îi detestau pe bădăranii aceia afectaţi: nu aveau niciodată a face unii cu alţii, dar când se întâlneau, pe la cozile de la toaletă, sau se ciocneau dansând în toiul larmei pe ring, îşi aruncau priviri dispreţuitoare (ei) sau batjocoritoare (ele) şi, întorcându-şi cu complicitate ochii spre vecinii de la masă sau de la bar, îl arătau făţiş — agitându-şi în chip vizibil degetul mare, slab sau gros — pe rivalul lor vrednic de luat în râs. Dacă speciile acestea două erau grosso modo principalii invadatori ai discotecii arabe, nu rareori puteai vedea acolo şi studenţi (îndeosebi cei mai rafinaţi, care sunt şi dominaţi de slăbiciune şi înclinaţie fată de ceea ce este plebeu), şi chiar şi anumiţi *dons* — burlaci — travestiţi în tineri. Pe cei mai mulţi îi cunoşteam numai din vedere, de la o depărtare destul de mare ca să nu fim nevoiţi să ne salutăm într-un astfel de loc, dar în cea de a patra noapte când m-am dus acolo l-am văzut chiar pe şeful meu, Aidan Kavanagh, cel care scria romane de groază şi care aveau succes, dansând pe ring cu flexibilitate extraordinară şi ritm neobişnuit La început m-am gândit alarmat — nu vedeam prea bine printre atâtea trupuri în culori pestriţe — că îşi înlocuise obişnuita îmbrăcăminte anodină sau sobră cu o vestă de nuanţă verde-Nil pusă direct pe piele, dar am constatat imediat — ceea ce m-a uşurat doar pe jumătate — că numai braţele îi erau goale, însă până la umeri: adică nu avea, pe sub vesta verde-Nil, nici cravată şi nici cămaşă, ca de obicei (de culoarea caisei şi *vert-bouteille* respectiv), dar era vorba, desigur, de o cămaşă ciudată care nu consta decât din partea din faţă M-am întrebat dacă nu cumva purta modelul acesta şi la facultate, şi mi-am zis să mă uit cu luare aminte dacă i se văd sau nu manşetele din haină când am să-l întâlnesc la Tayloriana. (La urma urmelor, în afară de autor de romane de groază cu pseudonim, era o autoritate internaţională în Secolul nostru de Aur). Ţinuta lui de discotecă mi-a permis, în orice caz, să descopăr că avea păr mult pe extremităţi (cele superioare), încununate pe dinăuntru cu două smocuri nemaipomenit de stufoase la subsuori pe care — dat fiind că îşi ridica neîncetat braţele din

pricina freneziei dansului şi a lipsei de spaţiu — am fost nevoit să le privesc. M-a văzut de la distanţă, şi departe de a roşi sau a încerca să se ascundă, se apropie fără a renunţa să danseze până ajunse la barul unde mă aflam şi mă salută cu jovialitate şi foarte ospitalier. Trăgea de mâna (ridicată) o grăsană care se tot clătina, împingând-o în timp ce făcea paşi mici şi zâmbea cu gura până la urechi. Kavanagh a fost obligat să strige ca să se facă auzit, şi de aceea n-a reuşit să rostească decât fraze foarte scurte, ca şi Alan Marriott.

— Ce surpriză să dau de tine aici! Credeam că nu-ţi plac locurile astea! Ai zăbovit aproape *două* cursuri până să-ţi faci apariţia!

— Şi mi-a fluturat *două* degete în dreptul ochilor –. Spelunca asta-i cea mai grozavă! Singura unde te poţi distra din tot oraşul! — îşi luă privirea de la mine ca să se uite spre ringul de dans cu adevărată stimă şi satisfacţie: ringul părea o răscoală de operetă.

— Eu vin aici mai în fiecare seară! În toate serile în care pot! Cunosc pe toată lumea!

— Şi cu braţul lui vânjos, gol până la umăr, făcu un gest ce cuprindea întregul local. Bău o înghiţitură zdravănă.

— Vrei să cunoşti pe careva? Îţi prezint pe cine pofteşti! Uită-te bine! De jur-împrejur! Iar dacă vezi pe careva cu care ai chef să faci cunoştinţă, spune-mi şi ţi-o prezint, nu-i nicio problemă! Zeci de fete, coborî vocea. Zeci. Ah, să ţi-o prezint pe Jessie! Jessie! Şovăi o clipă. Ăsta e prietenul meu Emilio! E spaniol şi el!

— Ce?

— Emilio! Şi Kavanagh mă arătă cu degetul. Aproape că mi-l băgă în ochi.

— Alt prieten spaniol!

— Buona sera! strigă Jessie peste hărmălaia din jur.

— Ciao! i-am răspuns ca să n-o dezamăgesc. Era grozav de veselă.

— E mai bine ca ele să nu ştie adevăratele noastre nume, îmi spuse la ureche Kavanagh în spaniolă. Nu-i niciun pericol, toate vin doar seara la Oxford. Ea crede că lucrez în industria de automobile, l-am promis un Aston Martin.

— Se mai fac?

— Nu ştiu, dar ea îl acceptă.

— Şi adăugă în engleză: Vino cu noi! Suntem cu toţii la o masă! Zeci de fete, şopti. Zeci. E şi tipul de la Diestro. A sosit azi!

Şi Kavanagh mă apucă de braţ şi mă târî ţopăind până la una din mesele cu grăsane îngrozitoare pe care eu le cercetasem insistent ţinându-le sub control şi pe care în cele trei seri anterioare le dispreţuisem aproape la fel de hotărât ca un tânăr necioplit şi efeminat de la Oxfordshire (Jessie ne urma, călcându-se pe picioare şi îmbrâncind în dreapta şi în stânga). Era cu ele, într-adevăr, faimosul profesor de la Diestro, cel mai mare şi mai tânăr expert pe plan

mondial în Cervantes, după propria-i părere, şi cunoscut bineînţeles la Madrid (după părerea celor care îl antipatizau) ca iscusitul de la Diestro sau sinistrul de la Diestro şi care, invitat de departamentul nostru, avea să ne ţină o conferinţă magistrală şi iscusită în dimineaţa următoare. Eu îl ştiam din fotografii. Profesorul, om distins, infatuat, de patruzeci şi ceva de ani, cămaşă Ferré şi o chelie afişată cu dezinvoltură („Un profesor spaniol distins", mi-am zis uimit când l-am văzut, şi mi-am explicat succesul de care se bucura), începuse deja să pupe şi se lăsa pupat de una dintre fetele cele mai grase. Trebuie spus că toate grăsanele de acolo, ca şi acei *dandies* de ţară şi ca profesorii burlaci şi studenţii cei mai rafinaţi (şi ca mine însumi, cu siguranţă, însă atunci nu-mi dădeam prea bine seama şi, prin urmare, nici n-o prea recunoşteam), nu tânjeau după altceva decât să facă mai iute cunoştinţă cu necunoscuţi — ceea ce nu era atât de uşor, având în vedere că clientela era stabilă şi revenea întruna — cu principalul scop de a le pune câteva întrebări sumare, a le răspunde amăgitor la tot atâtea, a oferi chewing-gum (nu era neapărat necesar să şi danseze), a se săruta după scurtă vreme şi poate — depinzând de cum mergea treaba cu sărutările şi de calitatea acestora — a face dragoste la repezeală prin toalete sau la balcon, dacă aveau la îndemână un prezervativ, sau poate mai târziu acasă, pe îndelete.

Profesorul de la Diestro înaintase foarte temeinic în cunoştinţa făcută cu necunoscuta lui, din care pricină şi-a putut îngădui o întrerupere momentană spre a schimba cu mine câteva cuvinte cordiale, iar Kavanagh, după ce m-a prezentat la cinci sau şase fete, m-a obligat să mă aşez pe o canapea între două din ele. Am rămas înţepenit între cele patru coapse zdravene (două de fiecare fată) şi, cu grabnică înţelegere sau încuviinţare a faptului că în seara aceea n-aveam să plec singur din discotecă, am privit imediat în dreapta şi-n stânga pentru a le cântări, cu gândul să-mi aleg compania cea mai uşoară. Fata din dreapta mea — mi-am dat seama pe moment — nu era chiar grăsană, ci doar aproape, aşa încât — am calculat — după un timp ar fi posibil să se trezească un oarecare interes sexual din partea mea. Trăsăturile ei, îndată ce îmi imaginasem intimitatea la care aveam să ajung, mi-au părut foarte plăcute, şi coama ei de cârlionţi era grozavă, deşi avea cu totul şi cu totul aspectul că exista numai de câteva ceasuri (era o zi de joi). M-am întors cu spatele la cealaltă — o grăsană de netăgăduit şi de neascuns — şi am început cu cea care n-ajungea la acest stadiu, pe nume Muriel, o conversaţie intermitentă şi cam interesată, în gura mare, de care nu-mi amintesc mai nimic (era o formalitate): decât că spusese că locuia într-un sat foarte mic — sau era poate o fermă — de pe lângă Wychwood Forest, între râul Windrush şi râul Evenlode. Dar treaba asta putea foarte bine să nu fie adevărată, la fel de neadevărată ca şi numele Emilio şi Muriel. Ca şi

colegele ei mesteca întruna chewing-gum, şi cu toate că nu era aşa de zâmbitoare ca tânăra Jessie, care revenise pe ring să danseze mai departe cu Kavanagh şi să se asigure de un Aston Martin, părea dornică de petrecere şi bucuroasă că mă cunoscuse şi nu se ferea de atingerea picioarelor mele, în pantaloni de stofa destul de groasă, peste ale ei, atât de vizibile şi robuste însă acoperite numai de nişte ciorapi fini; mai mult, avea tendinţa de a preface contactul inevitabil (dată fiind strâmtoarea) în apăsare deliberată. Nici eu nu mă feream, aşa încât sosi o clipă când îşi puse mâna pe genunchiul meu cu familiaritate şi mă întrebă, strigând la rândul ei:

— Vrei chewing-gum?

— Nu, mulţumesc! am zis, şi numai după ce am zis-o mi-am dat seama că răspunsul nu era poate cel mai indicat în locul acela din anii şaptezeci.

Ea nu mai vorbi imediat Rămase puţin gânditoare, cu guma de mestecat lipită de cerul gurii sau de vreo gingie. Apoi spuse firesc:

— Eu am unul în gură, m-am gândit că o să ne sărutăm. Dar dacă vrei pot să-l arunc.

(Am avut încă răgazul să simt gustul intens de mentă în gura aceea rotundă şi care sugea) (A mea precis că păstra gust de tutun blond.)

Ieşind din local împreună cu ea după un ceas, am întâlnit două priviri, una colectivă şi alta individuală, deşi de aceasta din urmă nu sunt prea sigur: mai mulţi *dandies* găligani pe care începeam să-i cunosc din vedere mă măsurau cu ochi critic — catalogându-mă în cele din urmă: meritam un dispreţ suveran pentru compania aleasă; şi câţiva metri mai încolo, aflându-ne acum la uşă, cred că m-am pomenit fată în faţă (ea intra, şi dacă era într-adevăr ea, cred că am fost privit într-o strălfulgerare) cu fata din gara Didcot care apoi a devenit, deşi pentru scurt timp, şi fata de pe Broad Street — în dreptul lui Trinity College, aproape de Black-well's — care, într-o după-amiază cu vânt, mergea cu o prietenă care nu a lăsat-o să se oprească. Fiindcă în acea a doua împrejurare (dacă e vorba de ea şi acum e a treia: trecuse mai bine de un an de când nu o văzusem, şi înainte a fost atât de puţin), mi-am dat seama că era ea — sau aşa am crezut — îndată ce am ajuns spate în spate. Eu m-am întors, ca şi rândul trecut, însă ea nu, de data asta când nu mai sunt sigur că era ea. I-am văzut ceafa pierzându-se în discotecă, şi ceafa bărbatului care o însoţea, a cărui prezenţă nici n-o observasem când îl avusesem în faţă — a fost doar o clipă şi amândoi bărbaţii mergeam, poate ferindu-ne să nu ne ciocnim — . Din spate semăna cu Edward Bayes. Dar era imposibil: Edward Bayes trebuia să fi stat şi el aşezat la picioarele patului copilului Eric, citindu-i o poveste pe care Clare Bayes a rămas probabil s-o asculte. Era prea târziu să mai verific ceva sau să mă întorc; şi acum, ca şi atunci pe Broad Street, a fost tras cineva de mânecă, dar

de data asta mâneca era a mea. Cu toate că afară nu bătea vântul, Muriel, deja în stradă, nu mai avea răbdare.

Acasă, la etajul doi, începu iar să mestece chewing-gum o vreme, combinându-l cu ginul (mult, după măsura spaniolă) pe care i l-am servit într-un pahar. Eu nu eram ameţit absolut deloc; ea era destul de tare, aşa mi-a făcut impresia (nu ştiam cât băuse înainte de a fi fost prezentaţi unul altuia). Dar abia mai târziu, sus, la etajul trei, când ne aflam goi la mine în pat, am început să mă gândesc la Clare Bayes cu adevărat şi să-mi fie din nou dor de ea, sau, mai bine zis (căci nu era chiar aşa, că mi-ar fi fost dor), să constat cu uimire şi un dram de perplexitate că fata aceea aproape grasă şi cu trăsăturile şi buclele atât de atrăgătoare nu era ea. Fidelitatea (ceea ce se numeşte aşa pentru a desemna constanţa şi exclusivitatea cu care un sex determinat pătrunde sau e pătruns de altul de asemenea determinat, sau se abţine să fie pătruns sau să pătrundă în altele) este în principal rodul obiceiului, după cum este şi aşa-numita — dimpotrivă — infidelitate (nestatornicia şi schimbarea şi cuprinderea mai multor sexe: promiscuitatea propriu-zisă, în care din câte ştiam se complăcea Cromer-Blake şi în care trăia Muriel şi poate Kavanagh şi profesorul de la Diestro). Când eşti obişnuit cu o unică gură de multă vreme, celelalte guri îţi par fără nicio legătură şi cu tot felul de inconveniente: dinţii sunt prea mari sau prea mici, buzele sunt zgârcite sau excesiv de pline, limba se mişcă dezordonat sau rămâne înţepenită, de parcă n-ar fi muşchi ci carne şi os: mirosul zonelor mai mirositoare (cea inghinală, sexul, subsuorile) te descumpăneşte, şi tot aşa dezechilibrata intensitate a îmbrăţişării, pipăitul anesteziant al pielii, sudoarea aspră a coapselor (datorată poate scrupulelor), volumele prost îmbinate, culorile necunoscute ce schimbă lumina camerei, mărimea şi umezeala deschizăturii. Mâinile nu înţeleg măsura diferită a unor sâni care se revarsă poate peste aceste mâini sau par a se feri de ele, sau care se întăresc cu nişte sfârcuri nu tocmai netede, care aproape te zgârie când le săruţi. Trupul nou nu poate fi mânuit (niciun trup nou nu poate fi mânuit), şi există întotdeauna o rezervă sau o nedumerire cu privire la ordinea şi stăruinţa cu care trebuie să-i săruţi diferitele părţi, sau să le strângi, sau să le muşti uşurel, sau să le cercetezi folosind degetele, ori cu privire la efectul pe care-l va avea asupra celuilalt faptul de a te opri să te uiţi la ele, să întrerupi contactul şi să te apuci să le observi cu luare aminte. „Sexul meu e în gura ei”, m-am gândit, şi am gândit cu aceste cuvinte, căci numai cuvintele acestea îţi vin în minte când exprimi în vorbe sau gânduri ceea ce tocmai iaci prin ceea ce numeşti (când ceea ce numeşti intră în joc), cu atât mai mult dacă aproape că nu cunoşti celălalt trup şi, mai ales, atunci când cuvintele se referă la părţi ale propriului trup şi nu la ale celuilalt, cu care eşti întotdeauna mai respectuos şi pentru care

cauţi şi foloseşti eufemisme şi metafore şi termeni neutri. „Sexul meu e în gura ci sau ea are gura pe sexul meu, fiindcă gura ei i-a venit în întâmpinare. Sexul meu e în gura ei, m-am gândit, şi nu e ca în alte rânduri, ca în atâtea rânduri de foarte multă vreme. Gura lui Muriel aspiră, aşa cum am remarcat din prima clipă, de când am sărutat-o, dar nu-i la fel de amplă şi lichidă ca cea a lui Clare Bayes. E lipsită de salivă şi e lipsită de spaţiu. Buzele ei sunt frumoase, dar puţin prea subţiri, şi încremenite; sau, mai curând (căci nu sunt aşa, le văd bine cum se mişcă), sunt lipsite de supleţe, sunt rigide. (Par nişte benzi întinse). Pe când sexul meu e în gura ei îi văd sânii, mari şi albi şi cu sfârcul foarte închis la culoare, spre deosebire de cei ai lui Clare Bayes, care îşi armonizează cele două nuanţe fără nimic strident, ca trecerea de la culoarea caisei la cea a alunei. Simt pe coapse (pe care le strâng puţin, fără să-i fac vreun rău) alcătuirea acestor sâni albi, şi cu toate că fata e foarte tânără, consistenţa acestor sâni e moale, ca de plastilină neîncepută ce nu a fost frământată şi întărită de folosire şi de degetele copilului care se joacă modelând-o. E de neînţeles că am sexul în gura lui Muriel (cine ar ñ crezut aşa ceva acum trei ceasuri, pe când eu mă pregăteam să plec de aici şi mă bărbieream urmărind lumina serii şi poate ea se ruja uitându-se în oglinda din baie, în casa ori ferma ei din Wychwood Forest, cu gândul la un necunoscut: buzele atât de decolorate acum). Mult mai de neînţeles decât să-l am, cum voi face foarte curând, în sexul ei, căci în sexul ei — e de aşteptat — n-a avut probabil nimic înăuntru în cursul ultimelor ceasuri, pe când în gura ei au fost guma de mestecat şi gin şi apă tonică şi cuburi de gheaţă şi fum de ţigară, şi alune americane, şi limba mea, şi hohote de râs, precum şi cuvinte pe care nu le-am ascultat. (Gura e mereu plină şi asta înseamnă belşug.) Acum nu bea, nici nu fumează, nici nu mestecă, nici nu râde, nici nu spune nimic, fiindcă înăuntru e sexul meu şi nu mai încape nimic altceva Nici eu nu vorbesc, dar atenţia nu mi-e abătută, ci mă gândesc.”

Şi apoi, puţin mai târziu, încă sus, la etajul trei, în casa mea în formă de piramidă, stând mai departe gol în patul meu, m-am gândit iar şi mi-am zis: „Cu ea nu simt nevoia pe care o simt ori de câte ori mă culc cu Clare, şi anume: ca sexul meu să aibă ochi să poată vedea şi privi, să poată vedea *în acelaşi timp* cum se apropie sau intră sau a şi intrat în sexul ei. Deşi Muriel îmi place şi mă ajută să petrec seara sau noaptea asta în chipul cel mai agreabil cu putinţă, nu o cunosc. Ştiu că nu este Clare Bayes, ci o ne-grăsană de la discoteca de lângă Apollo Theatre. O ştiu din diferite motive: după mărimea şi statura ei (e puţin mai scundă); deoarece coapsele nu i se deschid suficient (poate să fie un impediment datorat carnozităţii, oare se deschid pe deplin cele ale fetei mai grase care îl sărută pe profesorul de la Diestro? Probabil că şi profesorul are acum aceeaşi problemă); de asemenea, după oasele ei,

care abia se simt fiind atât de bine învelite (îi simt numai pubisul, nu şi şoldurile); şi după gâfâielile ei, sfioase şi ruşinate (sunt un necunoscut şi nu la mine se uită când întredeschide ochii, ci la peretele gol de deasupra pernei pe care îmi ţin capul). Dar o ştiu mai cu seamă după mirosul pe care îl simt. Nu e al lui Clare Bayes şi poate că nici măcar al oraşului Oxford şi nici al Londrei şi nici al gării Didcot, ci pesemne al pădurii de la Wychwood, şi al râului Windrush, şi al râului Evenlode, unde Muriel trăieşte şi o fi copilărit, aşa cum Clare Bayes a trăit şi a copilărit pe malurile fluviului Yamuna sau Jumna, cu pietrele lui mărunte, cu şlepurile rudimentare şi podul de fier de pe care se aruncau amanţii nefericiţi. Ea gâfâie, dar se şi gândeşte. Se gândeşte poate la mirosul meu, şi îşi zice că e un miros de bărbat străin, de pe continent, un meridional, un pasional, sânge fierbinte după faimă. Sângele meu e fierbinte, sau e călduţ sau rece. Cum o fi oare mirosul meu pentru ea? Englezii folosesc puţină colonie, iar eu mă dau cu Trussardi, poate că asta e diferenţa cea mai mare, o noutate absolută, poate că apa de colonie italiană pe care mi-o aduc de la Madrid ori de câte ori vin e tot ce izbuteşte să simtă, în privinţa mirosurilor. Se prea poate să nu-i placă, ori s-o încânte, nu pot să ştiu decât dacă o întreb, mai târziu, fiindcă acum e foarte concentrată asupra propriei sale fiinţe (se gândeşte numai la ea). Poate nici n-a luat seama la miros, poate nu simte nimic, deşi nu pare deloc răcită, se răceşte uşor pe vremea asta de primăvară englezească sau iarnă ascunsă, şi mai e alergia la polen, febra finului i se zice, mai ales tinerii o au, cu toate că Clare Bayes — nu mai e de fapt atât de tânără — o are şi ea Primăvara trecută a strănutat de mai multe ori stând pe locul pe care îl ocupă acum fata asta de la Wychwood Forest, o pădure care nu mai există, doar ce-a mai rămas din ea, a fost tăiată în secolul trecut, însă e tare greu să se renunţe la un nume, numele spune multe. Muriel nu pare că o să strănute, dacă ar face-o aş simţi-o foarte puternic aşa cum stăm, şi m-aş scutura înfiorat, aş simţi o împingere violentă care acum nu există. Poate oboseşte, a băut mult încăperea era rece când am plecat de acasă, dar acum e cald aici Fiindcă trupul lui Muriel e fierbinte, în vreme ce al lui Clare Bayes e călduţ, iar cel al fetei din trenul de Londra s-ar putea să fie rece, după cum arată. Am văzut-o, cred, dar nu mă mai interesează şi de mai bine de un an sunt cu gândul la Clare Bayes aproape tot timpul, deşi nu ne-am văzut niciodată cu exigenţa celor care au în faţă un plan de viitor. Dar dacă astă-seară aş fi stat în aşteptare — dacă n-aş fi dat de Kavanagh şi de zâmbitoarea Jessie şi de profesorul de la Diestro —, poate că până la urmă m-aş fi dus la discotecă chiar cu fata din trenul de Londra, şi — încă nu. Pentru că asta ar fi trebuit să se întâmple mai târziu, dar nu după mult timp — ea ar fi fost aici (dacă era ea, şi dacă nu era), în locul lui Clare Bayes şi în locul lui Muriel, fata aceasta ne-grăsană —

nu e grasă, nu e grasă şi nici îngrozitoare — care spune că locuieşte pe meleagurile dintre râul Windrush şi râul Evenlode, unde *a fost* odinioară Wychwood Forest Ea e cea care stă aici, în patul meu, peste mine — ascunzându-mi sau reţinându-mi sexul —, deoarece Clare Bayes nu vrea să mă vadă săptămânile astea care sunt dedicate copilului Eric bolnav şi pentru că ea era aceea şi nimeni alta — era ea şi nu fata din gara Didcot — cea care mesteca chewing-gum pentru cazul că ne vom săruta. Avea dreptate, căci acum tocmai ne sărutam.

— Spune-mi că mă doreşti, zise Muriel luându-şi o clipă de pe a mea gura-i rotundă şi care ştia să aspire.

Am auzit clopotele încă treze sau care nu dorm niciodată de la biserica de alături St Aloysius, sau poate de la St Giles. Nu era nevoie să mă uit la ceasul de pe noptieră şi nici să mă grăbesc şi nici să încep să mă gândesc pe unde vor fi rămas ascunşi pantofii cu toc înalt şi îmbrăcămintea împrăştiată prin încăpere. Se întunecase de tot.

— Te doresc, am spus. „Te doresc", mi-am zis, şi nu m-am mai gândit la nimic după asta.

Cred că m-am împrietenit de adevărat cu Cromer-Blake în cursul şederii mele de doi ani la Oxford însă, întrucât mulţi *dons* mi s-au părut nişte nesuferiţi (economistul Halliwell e un palid exemplu) şi mi-amintesc cu mare neplăcere de doctorul Leigh-Peele, expertul în domeniul Indiilor din departamentul nostru, un tip susceptibil şi cu aspect de călugăr, cu abdomenul considerabil mai voluminos decât torsul, veşnic cu nişte pantaloni care îi erau strimţi şi scurţi — pulpele (scârboase) îi rămâneau la vedere ori de câte ori se aşeza — şi împreună cu care am fost nevoit să ţin cursurile cele mai metodice şi pompoase; am ajuns să mă pun adesea în locul lui Edward Bayes, cum am mai spus, şi am ajuns să apreciez buna dispoziţie şi nepăsarea uşuraticului Kavanagh, luat peste picior adesea (luat peste picior fiindcă era irlandez şi scria romane şi era nepăsător), şi am ajuns să răspund afecţiunii — în egalitate de condiţii, cu siguranţă, deşi el nici nu-şi putea imagina aşa ceva, căci cu eram încă şi mai rezervat şi n-o arătam — pe care, poate fără voia lui sau fără să-şi dea seama, o avea pentru mine Alee dewar, Inchizitorul sau Măcelarul sau Spintecătorul. Şi, mai cu seamă, am ajuns să-l admir pe cel care era eminenţa literară sau aproape emeritul (în primul meu an) şi apoi emerit de-a binelea (în cel de al doilea) profesor Toby Rylands, cu care mă sfătuise să mă împrietenesc Cromer-Blake puţin cam superficial. Căci cu Toby Rylands nu puteai fi chiar prieten, nu pentru că n-ar fi fost ospitalier şi gentil sau nu i-ar fi plăcut să primească pe oricine dorea să-l viziteze, ci fiindcă era un bărbat prea înţelept şi prea înzestrat cu simţul adevărului (vreau să spun că ceea ce spunea suna întotdeauna a adevăr), şi faţă de el nu era uşor să simţi altceva decât admiraţie sinceră şi poate şi puţină teamă (ceea ce în engleză este *awe,* mă vor

înţelege precis unii).

Mă duceam să-l vizitez acasă, în afara ariei universitare, spre est, într-o zonă cu parcuri: o casă luxoasă (era un om cu avere personală, nu academică sau prin uzufruct), cu o grădină întinsă ce dădea spre unul dintre cele mai sălbatice şi feerice peisaje ale râului Cherwell în trecerea lui prin Oxford sau prin împrejurimi. Mă duceam de obicei duminica, ziua săptămânii în care şi lui, mai ales după ce s-a pensionat, în al doilea an al şederii mele, trebuie să-i fi fost mai greu să-şi treacă vremea şi să ajungă la ziua următoare (îşi omora timpul precum cerşetorii). Era un bărbat foarte mare, de proporţii cu adevărat uriaşe, cu părul bogat, ondulat şi alb — o *bavaroise* — pe capul său statuar, veşnic bine îmbrăcat, mai degrabă cu afectare decât cu elegantă (papioane şi pulovere galbene, puţin după moda americană, sau ca un student de odinioară), şi la Oxford era considerat drept o viitoare — aproape prezentă de acum — glorie de neuitat, căci acolo, ca în toate locurile ce se perpetuează printr-un fel de endogeneză, oamenii devin de neuitat când ajung la sfârşitul carierei şi încep să fie pasivi şi să facă loc legatarilor. El şi Ellmann, Wind şi Gombrich, Berlin şi Haskell, erau ori sunt sortiţi să sfârşească ajungând toţi la fel: cei după care se tânjeşte retrospectiv. Toby Rylands avea toate onorurile şi trăia singuratic. Primea zilnic prin poştă alte onoruri, tot mai nesincere; îşi vedea de grădina sa; dădea de mâncare unor lebede care îşi petreceau o vreme pe porţiunea râului Cherwell de pe domeniul lui; mai scria câte un eseu despre *Sentimental Journey*. Nu-i prea plăcea să vorbească despre viaţa lui din trecut, despre obârşia lui prost cunoscută (se spunea că nu fusese totdeauna englez, ci sud-african, dar dacă era într-adevăr aşa n-avea nicio urmă de accent), despre tinereţe, şi cu atât mai puţin despre presupusele lui activităţi, de demult — aşa se zvonea prin Oxford la MI 5, faimosul serviciu secret britanic. Trebuie să fi fost adevărat, dar asta nu era prea interesant, atât de obişnuită şi curentă e legătura între acest serviciu de prin romane şi filme şi cele două principale universităţi engleze. Poveştile cele mai grozave care circulau printre acoliţii, discipolii şi foştii lui subordonaţi erau, de fapt, cele referitoare la activitatea lui din timpul războiului: se pare că nu fusese pe front (pe niciunul), ci îndeplinise misiuni ciudate şi neclare (cu mulţi bani la mijloc întotdeauna), vag legate de spionaj sau de urmărirea unor personalităţi neutre în locuri atât de îndepărtate de conflict ca Martinica, Haiti, Brazilia şi insulele Tristan da Cunha. Niciodată n-am aflat prea multe despre trecutul lui, cei la curent erau desigur foarte puţini. Ce impresiona cel mai mult la el erau ochii migdalaţi de culoare diferită, ca untdelemnul dreptul şi ca cenuşa palidă stângul, astfel încât dacă era privit din partea dreaptă i se vedea o expresie pătrunzătoare nu lipsită de cruzime — un ochi de vultur, sau poate de

pisică —, iar dacă era privit din partea stângă ceea ce se vedea era o expresie îngândurată şi gravă, cinstită, cum pot fi cinstiţi numai oamenii din nord — un ochi de câine, sau poate de cal, care par a fi animalele cele mai cinstite –; iar dacă îl priveai din faţă, atunci te pomeneai cu două priviri sau, mai bine zis. Nu, cu cele două culori într-o singură privire, care era crudă şi cinstită. Îngândurată şi pătrunzătoare. De la o anume distantă predomina (asimilând-o pe cealaltă) culoarea untdelemnului. Şi când în vreo dimineaţă de duminică soarele îi dădea în ochi şi îi lumina, densitatea irisului se topea, şi nuanţa se limpezea, semănând cu cea a vinului de Xeres în paharul pe care-l ţinea uneori cu amândouă mâinile. Cât despre râsul lui, era tot ce avea Toby Rylands mai diabolic: gura aproape că nu i se mişca, dar totuşi destul — numai orizontal — pentru ca sub buza de sus, vânătă şi plină, să-i apară nişte dinţi mărunţi şi uşor ascuţiţi, dar foarte egali, poate erau falşi, opera unui dentist pe bani buni, care îi imita perfect pe cei pierduţi probabil o dată cu vârsta. Dar ce era mai diabolic în râsul acela scurt şi sec nu era să-l vezi, ci să-l auzi, căci nu semăna cu onomatopeele scrise cele mai obişnuite, toate redând aspiraţia consoanei (adică *ha, ha*, *ha,* sau *he, he, he,* sau *hi, hi, hi,* sau în alte limbi *ja, ja* ori chiar *ah, ah),* ci la el era neîndoios un sunet explosiv, un foarte limpede alveolar, cum e cel englezesc. *Ta, ta, ta,* aşa suna râsul dătător de fiori al profesorului Toby Rylands. *Ta, ta, ta. Ta, ta, ta.*

În ziua pe care mi-o amintesc cel mai bine şi în care a părut că spune mai multe lucruri adevărate, la început doar a râs, în vreme ce făceam comentarii despre colegii care nu mai erau acum şi ai lui, şi-mi povestea cu jumătăţi de cuvinte vreo anecdotă amuzantă despre viaţa diplomatică sau universitară, niciodată despre război şi nici despre spionaj. Pe atunci (în Hilary din cel de al doilea an al meu, deci era cam între ianuarie şi martie: sfârşitul lui martie, chiar înainte ca Clare Bayes să se hotărască să-mi întoarcă spatele timp de patru săptămâni) ştiam cu toţii că Cromer-Blake era bolnav şi bănuiam că avea ceva grav. El continua să nu ne spună nimic (sau doar lucruri vagi, dacă nu chiar evazive), nici mie, nici lui Clare, nici lui Ted, nici fratelui său Roger care locuia la Londra, şi nici măcar veneratului său Rylands, poate însă i-o fi spus lui Bruce, fiinţa cea mai apropiată lui de ani de zile, cu care întreţinea ceea ce se numea odinioară (mai ales în franceză) o prietenie amoroasă, fără niciun fel de înaintare sau de regres, de exclusivitate sau constanţă. (Bruce era mecanicul maşinii sale Vauxhall şi nu avea de obicei relaţii cu noi: Bruce era lumea lui aparte.) Dar mersul lui la spital la Londra — internările sporadice, însă de fiecare dată mai puţin scurte — şi aspectul lui prea schimbător — îl vedeai cu greutatea lui normală şi cu tenul strălucitor, şi imediat tras la faţă şi cenuşiu — ne făceau să ne îngrijorăm, simţind

îngrijorarea aceea tăcută, foarte frecventă în Anglia sau cel puţin mai mult ca în alte părţi, ce se întemeiază pe puţin stoicism şi de asemenea — totuşi — pe credinţa optimistă că lucrurile există numai când vorbeşti de ele, sau, ceea ce e totuna, că nu progresează şi până la urmă dispar dacă existenţa verbală nu le adevereşte sau le îngăduie. Niciunul dintre apropiaţii lui nu vorbeam de Cromer-Blake (de boala sa deja vizibilă) când nu era de faţă, şi cu el ne mărgineam să uităm imediat aspectul anterior când arăta bine — ca pe ceva pe care-l obligăm bucuroşi *să aparţină trecutului* —, şi să ni-l aducem aminte în schimb când arăta prost — dorind din tot sufletul, în linişte, să revină la acest aspect.

Pentru Toby Rylands, Cromer-Blake era unul dintre prietenii cei mai dragi şi la care n-ar fi renunţat în ruptul capului — vlăstarul solidar, discipolul care nu se retrage când a ajuns la maturitate —, şi din pricina asta Rylands era ultimul om de la care te puteai aştepta să menţioneze boala fără nume, indiferent care ar fi aceasta M-a surprins de aceea când, într-o duminică, stând amândoi în picioare în grădină, la ţărmul apei, uitându-ne cum curge râul fără rezistenţa iluzorie a vegetaţiei care în alte anotimpuri părea că îl împinge în trecerea lui dinspre maluri, şi care făcea ca locul să pară atât de sălbatic, a vorbit de Cromer-Blake şi de sănătatea lui. Stătea şi arunca bucăţi de pâine uscată în râu, să vadă dacă nu se iveau lebedele care petreceau răstimpuri în cotul acela.

— Nu vin astăzi, zise. Cine ştie dacă nu şi-or fi schimbat locul, se duc pe râu în sus şi în jos în timpul anului. Uneori dispar săptămâni de zile şi stau doar la câţiva yarzi. Deşi e tare ciudat, fiindcă le-am văzut ieri. Acesta e unul din locurile lor predilecte, aici sunt primite bine. Dar, mă rog, totdeauna trebuie să existe o primă zi în privinţa dispariţiilor. Dacă nu, n-ar fi aşa, nu?

— Şi aruncă mai departe bucăţele, acum mai mărunte, în apa de culoarea scorţişoarei.

— Dar n-are a face, vin raţe, uite, una se apropie în căutare de hrana Şi încă una, şi încă una Ce flămânde sunt, mănâncă orice.

— Şi, aproape fără nicio trecere, adăugă: L-ai văzut pe Cromer-Blake în ultima vreme?

— Da, am răspuns, acum două sau trei zile. Am băut împreună o cafea la el acasă.

Eminenta literară stătea în stânga mea, şi, prin urmare, îi vedeam expresia pătrunzătoare în ochiul lui de culoarea untdelemnului, care din profil părea mai prelung decât cel ca cenuşa. Au trecut câteva secunde până a vorbit iar.

— Cum arată?

— Bine. Arată mult mai bine de când s-a întors din Italia. Şi-a luat nişte săptămâni de concediu, cred că ştiţi. Eu o să-i ţin câteva ore.

Avea nevoie să se odihnească şi să plece de aici. I-a prins bine, se pare.

— I-a prins bine, nu?

— Şi ochiul i se deplasă spre dreapta cu o mişcare fugace (se deplasă spre mine), pentru ca imediat să se aţintească iar asupra ratelor.

— Ştiu că şi-a luat un concediu şi a fost în Toscana, dar ştiu de la alţii. De când s-a întors, două săptămâni, trei? n-a venit să mă vadă. Nici n-a telefonat — Tăcu, iar apoi se întoarse să mă privească în faţă, ca şi cum ar fi simţit nevoia să mă privească în faţă pentru a spune ceva ce regretă sau a-şi recunoaşte o slăbiciune.

— Asta mă miră şi mă şi doare, nu văd de ce nu trebuie s-o spun. M-am gândit că poate datorită aspectului său, dacă arăta prost Dar spui că arăta bine, e adevărat? Aşa ai spus, nu?

— Da, s-a simţit foarte prost în februarie, şi acum, în comparaţie, mi s-a părut că e mult mai bine.

Toby Rylands, cu greutatea-i uriaşă care nu se datora deloc grăsimii ci staturii şi corpolenţei, se aplecă anevoie ca să mai ia pâine dintr-un coş de răchită pe care-l avea jos. Mai apăruseră încă patru raţe.

— Mă întreb când va înceta de tot să mai vină. Când va îl deci ultima oară când o să-l mai văd, dacă nu cumva ziua asta a şi sosit, în februarie, şi eu n-am ştiut Atunci a fost ultima oară când a venit, la jumătatea lui februarie. Poate că n-are de gând să mai vină. Uită-te la raţe.

M-am uitat la raţe. Dar am răspuns imediat:

— Nu ştiu de ce spuneţi aşa ceva, Toby. Nimeni nu apreciază atât de mult compania dumneavoastră ca Cromer-Blake, o ştiţi doar prea bine. Nu cred că o să renunţe vreodată să mai vină să vă vadă, cel puţin nu din proprie voinţă.

Profesorul Rylands deşertă brusc în apă restul de pâine din coş, fără s-o mai fărâme — colţuri şi felii plutind o clipă pe apa de culoarea lutului a râului Cherwell — şi-l aruncă — iar coşul rămase răsturnat în iarbă, ca o pălărie ţărănească de femeie cu mânerul în chip de panglică se întoarse până lângă măsuţa unde doamna Berry, menajera lui, ne servise Xeres şi nişte măsline. Deşi era sfârşit de martie, afară nu era frig dacă stăteai bine îmbrăcat Era o duminică şi cu soare şi cu câte o geană de nori, iar soarele nu era deloc de dispreţuit, fiindcă ajuta să ne putem petrece ziua şi să ajungem la următoarea Rylands purta unul din papioanele lui şi unul din puloverele galbene groase şi pe deasupra o scurtă îmblănită: pulovărul era mai lung şi se ivea de sub blana castanie. Se aşeză pe un scaun cu perniţă şi sorbi din pahar. Îl bău încet, dar dintr-o singură înghiţitură, şi se mai servi o dată.

— Nu din proprie voinţă! Cui îi aparţine voinţa unui bolnav? Bolnavului sau bolii? Când suntem bolnavi, ca şi atunci când suntem bătrâni sau cu mintea dusă, facem totul şi din voinţă proprie şi din voinţa altcuiva. Ce nu se ştie întotdeauna e cui îi aparţine partea de voinţă care nu ne mai e proprie. Bolii, doctorilor, medicamentelor, tulburării, anilor, timpurilor trecute? Celui care nu mai suntem… care a luat-o cu el? Cromer-Blake nu mai e cel care credem că e, sau cel care era de obicei, nu mai e acelaşi. Şi fie că mă înşel din cale-afară, fie va fi tot mai puţin el însuşi până când pur şi simplu va înceta să mai fie. Până când nu va mai fi niciunul, nici altul, niciun al treilea ori un al patrulea sau nimeni. Până când nu va mai fi nimeni.

— Nu vă înţeleg, Toby, am zis, cu speranţa că vorbele mele îl vor descuraja de la sine şi se va opri. Cu speranţa că va răspunde ceva în genul „S-o lăsăm baltă” sau „Uită asta” sau „Nu mă lua în serios” sau „N-are nicio importanţă”. Însă n-a răspuns nimic în genul ăsta.

— Nu, deh? — şi Toby Rylands îşi trecu o mână peste părul spumos, bine pieptănat şi strălucitor de alb, cum făcea Cromer-Blake (care copiase poate gestul de la el), numai că al lui Rylands era mult mai alb. „Toby Rylands trebuie să fi fost foarte blând”, mi-am zis chiar în clipa în care el dădea să spună ceea ce eu (madrilen şi superstiţios sau deja englezit şi plin de stoicism) preferam să nu spună: Ascultă, zise, ascultă-mă bine. Cromer-Blake o să moară. Nu ştiu ce are, iar el n-o să spună nimic, dacă o fi ştiind şi el cu toată siguranţa, sau dacă n-a reuşit să uite, cel puţin din când în când, din iresponsabilitate şi cu un imens efort Nu ştiu ce are, dar nu cred că o mai duce mult şi sunt convins că e foarte grav. Când a venit aici ultima oară, în februarie, arăta îngrozitor şi l-am văzut parcă mort Are faţă de mort Spui că acum e mai bine, nu ştii cât mă bucur, deie Domnul s-o tină tot aşa. Dar şi în alte rânduri a fost mai bine şi apoi mai rău ca niciodată, iar în acea ultimă zi l-am văzut condamnat Mi s-a frânt inima şi o să mi se frângă şi mai tare atunci când se va întâmpla, dar e mai bine să mă

obişnuiesc cu ideea. Însă mă doare şi că din cauza asta nu vine să mă vadă, cât mai e încă posibil. Nu din pricina aspectului, prost sau aşa şi aşa, nu vine el; nici pentru că nu vrea să mă întristeze, sau pentru că nu doreşte să-l văd când îi e mai rău. Ştiu eu de ce nu vine să mă vadă. Înainte eu eram un bătrân (aspectul meu e de bătrân de multă vreme; totdeauna am părut mai în vârstă, iar tu m-ai cunoscut abia acum un an), şi eram inofensiv, sau chiar folositor, eram instructiv cu digresiunile melc şi amuzant cu maliţia şi glumele pe care le tot spuneam, şi mai puteam încă să-l învăţ câte ceva, deşi nu ştiu prea multe despre materia voastră, literatura spaniolă, nu ştiu de ce nu s-o fi apucat de a noastră, care e mai variată. Dar acum nu mai sunt aşa. Ci oglinda în care nu vrea să se vadă. Sfârşitul lui e aproape, şi al meu la fel. Îi aduc aminte de moarte, fiindcă dintre prietenii lui sunt cu siguranţă cel care mă aflu cel mai aproape de ea. Eu sunt boala de care suferă el, eu sunt bătrâneţea, eu sunt decăderea, voinţa mea e rătăcitoare, ca şi a lui, numai că eu am avut vreme să mă obişnuiesc cu pierderea ei, şi a te obişnui cu pierderea ei înseamnă s-o înveţi s-o ţii cât mai mult vie, să-i amâni dispariţia, şi să nu-ţi faci rău. El n-a dispus de atâta timp, nu poate fi învinuit. Nu trebuie să-l învinuiesc că fuge de mine. Bietul băiat. Deşi nu lasă să se vadă, o fi pesemne descumpănit O fi îngrozit Şi n-o putea crede ce i se întâmplă.

Toby Rylands mai bău un strop de Xeres şi-şi miji ochii diferiţi dar acum asemănători, fiindcă privea spre soarele care-i dădea în faţă. Luă o măslină.

— Nu ştiu, am spus. Nu ştiu dacă aveţi dreptate, Toby. Eu nu v-am văzut absolut deloc aproape de moarte, cum spuneţi, sau amintind de ea, sau un înaintaş. Nici măcar nu sunteţi foarte în vârstă, şi o duceţi bine cu sănătatea, nu-i aşa? Arătaţi minunat. Anul trecut la cursurile dumneavoastră aveaţi sălile arhipline, şi puteaţi să le aveţi mai departe dacă nu v-ar fi venit rândul să vă pensionaţi anul acesta. Nimeni nu umple aule la Oxford dacă e terminat Poate că Cromer-Blake n-a avut timp să vină să vă vadă.

— Ta, ta, ta — Toby Rylands râse, în sfârşit, exploziv, dar cu amărăciune. Apoi zise: Ştiu la ce te gândeşti, că spun toate astea tocmai pentru că a trebuit să mă pensionez. Că dintr-o dată mă văd aproape de moarte şi prostii de genul ăsta, pentru că nu mai sunt activ şi mă gândesc prea mult aici, în grădina asta la malul râului, care în toate vremurile e imaginea trecerii. Sau în casă… Doamna Berry e atât de tăcută. Asta-i o prostie, şi nu sunt inactiv. Stau şi scriu cea mai bună carte care s-a scris vreodată despre Laurence Steme şi al său Sen*timental Journey*. Îmi vei spune că asta nu prea interesează, sau doar pe câţiva, şi că nu ajută din cale-afară să te simţi… aşteptat Dar mă interesează pe mine. Eu ador cartea asta, şi mă interesează să fie bine înţeleasă, şi s-o înţeleg eu, care o mai studiez încă o dată şi v-o

explic: eu mă aştept pe mine însumi. Nu, nu-i pensionarea, în niciun caz. De ani buni văd cum trec zilele cu senzaţia de declin pe care toţi oamenii o încearcă, mai curând sau mai târziu. Nu depinde exact de ani, sunt unii care o au de copii, sunt copii care o au deja. Eu am avut-o devreme, cam acum patruzeci de ani, şi în toţi aceşti ani am lăsat moartea să se apropie, şi mi-e groază. Grav e când moartea se apropie, nu moartea în sine cu ceea ce aduce sau nu aduce, ci faptul că nu-ţi vei mai lauri vise legate de ceea ce trebuie să vină. Eu am avut o viaţă plină, cum se zice de obicei, sau aşa o consider eu. N-am avut nevastă şi nici copii, dar cred că am avut o viaţă de cunoaştere şi asta era ceea ce mă interesa Niciodată n-am încercat să aflu mai mult decât ştiam înainte, şi n-are vreo importanţă unde vrei să pui acest înainte, *de o fi* să fie azi, de o fi să fie mâine. Însă am avut o viaţă plină şi pentru că viaţa mea a cunoscut acţiune, şi neprevăzut Am fost spion, cum ai auzit cu siguranţă şi cum au fost atâţia dintre noi fiindcă asta poate face parte din misiunea noastră; dar nu de birou, ca tipul ăla, Dewar, din departamentul tău, şi ca majoritatea, ci de teren. Eu am fost în India, în Caraibi şi în Rusia, şi am făcut lucruri pe care nu le pot povesti nimănui pentru că ar părea ridicole şi de necrezut, ştiu eu bine ce se poate povesti şi ce nu în raport cu timpurile, căci mi-am dedicat viaţa s-o aflu din literatură, şi pot să fac distincţia. Nimic din toate acestea nu mai trebuie să fie povestit, dar eu m-am expus unor riscuri de moarte şi am denunţat oameni împotriva cărora n-aveam nimic personal. Am salvat vieţi, iar pe alţii i-am trimis la locul de execuţie sau la spânzurătoare. Am trăit în Africa, în locuri neverosimile şi în altă epocă, şi am văzut cum s-a omorât fiinţa pe care o iubeam — Toby Rylands se opri brusc de parcă numai memoria, nu şi voinţa (voinţa lui reţinută din răsputeri, dar care nu mai era totuşi a lui), l-ar fi îndemnat să spună cuvintele astea din urmă; îşi reveni într-o secundă, fără îndoială pentru că a vorbi mai departe era modul cel mai bun să risipească aceste cuvinte şi am luat parte la lupte. Capul mi-e plin de amintiri limpezi şi fulgerătoare, cumplite şi înălţătoare, şi cine le-ar putea vedea în ansamblul lor, aşa cum le văd eu, ar crede că mi-era deajuns ca să nu mai vreau nimic, ca simpla amintire a atâtor flinte emoţionante să-mi umple zilele bătrâneţii într-un fel mai intens decât prezentul multora. Dar nu e aşa, şi chiar acum, când nu pare că o să mi se mai întâmple nimic neprevăzut, adică nimic; c*ând* viaţa pe care o duc aici în grădină sau în casă împreună cu prea previzibila doamnă Berry pare a fi făcută dinadins ca să nu se întâmple nimic, şi tot ce e surprinzător şi stimulant parc cu desăvârşire sfârşit şi îndepărtat, te asigur că chiar şi acum tot mai doresc, ba chiar mai mult: doresc t*otul; şi ceea* ce mă face să mă scol dimineaţa este tot aşteptarea a ceea ce urmează să se întâmple fără niciun semn prevestitor, e aşteptarea imprevizibilului, şi nu contenesc să fabulez cu

gândul la ce urmează să vină, exact ca atunci când aveam şaptesprezece ani şi am plecat în Africa pentru prima oară, şi totul se schimbă, fiindcă totul începe în necunoaştere, şi, cum ţi-am spus, veşnic am aflat mai multe decât ştiam. Dar şi aşa necunoaşterea continuă să fie atât de mare încât până şi astăzi, la şaptezeci de ani împliniţi şi ducând viaţa asta atât de liniştită, sper mai departe să cuprind cu mintea totul şi să experimentez totul, insolitul şi ceea ce este deja încercat Există dorinţa fierbinte de necunoscut şi, de asemenea, dorinţa fierbinte de cunoscut, nu poţi accepta ca anumite lucruri să nu se mai repete. De asta uneori îl invidiez pe Will, bătrânul portar de la Tayloriana, care este probabil cu vreo douăzeci de ani mai în vârstă ca mine şi totuşi, graţie faptului că şi-a lăsat voinţa să-l părăsească de tot, trăieşte într-o veşnică bucurie sau nelinişte, întruna, de-a lungul întregii sale vieţi, pomenindu-se cu surprize mari şi repetând ceea ce cunoaşte. E un mod de a nu renunţa la nimic, chiar dacă el n-o ştie şi chiar dacă viaţa lui de gheretă a putut fi orice în afară de o viaţă plină, din punctul meu de vedere. Dar punctul meu de vedere nu contează în privinţa asta, niciunul nu contează. A şti că la un moment dat va trebui să renunţi la tot e de nesuportat, pentru toată lumea, indiferent ce alcătuieşte acest tot, sin*gur*ul pe care-l cunoaştem, singurul cu care suntem obişnuiţi. Eu îl înţeleg foarte bine pe cel căruia îi pare rău să moară numai fiindcă nu va mai putea citi cartea următoare a autorului său preferat, ori să mai vadă următorul film cu actriţa pe care o admiră, ori să mai bea berc. Ori să mai rezolve cuvinte încrucişate a doua zi, ori să se mai uite la televizor la serialul care se continuă, ori pentru că nu va şti ce echipă a câştigat campionatul de fotbal din anul în curs. Îl înţeleg perfect. Nu doar fiindcă totul mai poate încă surveni, vestea de neînchipuit, întorsătura tuturor întâmplărilor, evenimentele cele mai extraordinare, descoperirile, răsturnarea lumii. Reversul timpului, neagra sa spinare… Ci şi pentru că sunt atâtea lucruri care ne reţin. Sunt lucruri care îl reţin pesemne pe Cromer-Blake. La fel de multe ca în cazul tău. Sau al meu. Sau al doamnei Berry.

— Şi Toby Rylands arătă spre casă. — închipuieşte-ţi, bietul băiat Presupun că în ceasul despărţirii eu nu mai sunt printre acestea.

Profesorul Rylands tăcu. Îşi mai trase puţin fermoarul de la scurtă, acoperindu-şi de tot pulovărul în partea de sus — dar niciodată în cea de jos, fâşia galbenă rămânea mereu la vedere şi luă pe neaşteptate două măsline.

— Nu vreţi probabil să vorbesc cu el, nu?

— Nici prin cap să nu-ţi treacă — şi amândoi ochii, cel ca untdelemnul şi cel ca cenuşa palidă, cel de vultur şi cel de cal, mă priviră cu autoritate. Eminenţa literară îşi mânui al doilea pahar de Xeres şi, lovind cu palma în pieptul său uriaş şi bombat, se ridică şi

făcu doi-trei paşi spre râu. Luă coşul de răchită aruncat în iarbă şi, cu el atârnat de braţ, ca un vânzător ambulant de pe timpuri care şi-a terminat marfa, se întoarse cu faţa spre casă şi strigă: Mrs. Berry! Mrs. Berry!

— Şi când doamna Berry se arătă la fereastra bucătăriei, unde îi pregătea probabil un prânz frugal la care eu n-aveam să rămân, îi spuse cu voce ridicată cum aveam să fac eu mai târziu în discotecă, pentru a vorbi cu Muriel cea din Wychwood Forest: Mrs. Berry, vă rog aduceţi nişte biscuiţi, cei care sunt mai vechi! apoi se uită iar la mine (acum fără autoritate) şi agită coşul în aer. Râse: Ta, ta, ta Să vedem dacă ies odată lebedele alea leneşe.

Tot ce ni se întâmplă, tot ce vorbim sau ni se povesteşte, tot ce vedem cu ochii noştri sau ne iese din gură sau ne intră pe urechi, toate la câte luăm parte (şi de care, de aceea, suntem oarecum responsabili) trebuie să aibă un destinatar în afara noastră, şi selectăm acest destinatar în funcţie de ceea ce se întâmplă sau ni se spune sau spunem noi. Fiecare lucru va trebui să fie povestit cuiva — nu totdeauna aceleiaşi fiinţe, nu în mod necesar —, şi fiecare lucru se pune deoparte ca atunci când te uiţi şi alegi şi îţi pui deoparte viitoare cadouri într-o după-amiază de cumpărături. Totul trebuie să fie povestit cel puţin o dată, chiar dacă, aşa cum decretase Rylands cu autoritatea sa literară, trebuie să fie povestit în raport cu vremurile. Sau, ceea ce este acelaşi lucru, la momentul potrivit şi uneori niciodată, dacă nai ştiut să recunoşti acest moment potrivit sau dacă l-ai lăsat să treacă în mod deliberat. Acest moment se prezintă uneori (de cele mai multe ori) doar vag şi după ani sau decenii, cum se întâmplă în secretele cele mai mari. Dar niciun secret nu poate şi nu trebuie să fie păstrat veşnic pentru toată lumea, ci este obligat să găsească măcar un destinatar o dată în viaţă, o dată în viaţa acelui secret.

Din pricina asta unele fiinţe apar din nou.

Din pricina asta ne condamnăm veşnic prin ce spunem. Sau prin ce ni se spune.

Ştiam că, dacă timpul limitat al lui Cromer-Blake mi-ar fi îngăduit s-o fac, până la urmă i-aş fi povestit ceea ce Toby Rylands cu privirea sa imperioasă îmi interzisese să-i spun, deşi în sens strict povestea aceea nu putea fi considerată chiar un secret Dar cum atunci (imediat) era într-adevăr sigur că trebuia s-o trec sub tăcere şi că vorbele acelea aveau să ajungă târziu la destinatarul lor deja selectat şi neapărat necesar, am uitat pe loc, cu toate că numai vremelnic (vreau să spun că n-am continuat să-mi mai pun întrebări şi nici să-mi bat capul cu asta), tot ce-l auzisem pe Rylands că spune despre Cromer-Blake şi despre îndelungata sa distanţare de casa de pe malul râului Cherwell. N-am putut uita, în schimb, insinuările — sau afirmaţiile: cele mai

explicite pe care le-am auzit — cu privire la propriul său trecut Dar în legătură cu acestea tot ce puteam face era *numai* să le comunic, lui Cromer-Blake, lui Clare Bayes, celor două personaje principale ale mele din oraşul Oxford (patern şi matern, fratern şi respectiv imaginat) în afară de Rylands însuşi (care era un al treilea, cel al maestrului, şi cel mai potrivit). Acest *numai* dinainte înseamnă că, tot aşa precum ei puteau să le împărtăşească şi să fie destinatarii lor în afara mea, nici ei şi nimeni, cu siguranţă (câţi morţi n-or fi existând în evocarea fulgerătoare şi limpede a lui Toby Rylands), nu le-ar putea lămuri şi nici n-ar putea completa istoria acelor acţiuni de delaţiune şi spionaj, a acelor origini obscure şi a luptelor acelora, a oamenilor pe care Rylands îi condamnase ori salvase şi nici — desigur, cu atât mai puţin — a acelei fiinţe pe care o iubise şi care, pe când el o iubea — deşi am început imediat să mă îndoiesc c-ar fi spus aşa ceva, şi am început să mă îndoiesc de capacitatea mea de a înţelege engleza, şi de a fi auzit şi priceput exact —, se omorâse chiar sub ochii lui.

I-am comentat toate acestea lui Cromer-Blake cu prima ocazie pe care am avut-o, dar păru că îi dă dreptate lui Rylands în privinţa neluării în seamă şi uitării la care îl supunea, căci aproape că nu-mi dădu atenţie. Nu se arătă interesat (Poate că nu era, într-adevăr, cel care credeam noi că este, sau cel care fusese de obicei, fiindcă Cromer-Blake putea reacţiona faţă de orice, cum am mai spus sau cum spunea el însuşi, cu ironie sau cu furie, dar niciodată fără curiozitate, niciodată cu indiferenţă.)

„Eşti sigur că a spus aşa ceva?", se mărgini să întrebe distant şi sceptic (şi nu există interes mai redus decât cel al scepticismului). „Cred că da", am spus, „deşi n-aş băga mâna în foc. Dar nici n-aş fi putut s-o inventez eu, nu mi-ar fi trecut prin minte o astfel de poveste." Iar el a răspuns: „Cine ştie, o fi fost în război, poate unui soldat prieten de-al lui i s-o fi făcut frică atât de tare înainte de o luptă că a preferat să termine o dată pentru totdeauna cu suferinţa şi să-şi tragă un glonţ. Se întâmpla destul de des, ca să nu mai vorbim de tranşeele din primul război, pline de adolescenţi, de copii." „Dar Rylands e homosexual?" am întrebat eu. „Ah, nu ştiu de fapt, de când îl cunosc a fost veşnic singur, şi el nu vorbeşte de treburile astea deloc cavalereşti. Dacă ne gândim bine, pare asexuat", şi cuvintele astea mi s-au părut că sunt în contradicţie cu ceea ce îmi expusese într-o seară cu porto din belşug, după o cină înaltă. „De altfel, ştii bine că ori de câte ori mi se vorbeşte de fiinţe iubite sau dorite nu reuşesc să văd decât bărbaţi atâta vreme cât nu mi se spune că nu trebuie să-i văd. Poate a spus-o ca să te impresioneze. Povesteşte prea puţin despre trecutul lui, dar îi place să lase să se înţeleagă că a fost foarte intens. Eu n-aş da importantă acestui comentariu, dacă l-a făcut cu adevărat" Şi se apucă să mă întrebe de legătura mea cu Clare Bayes, căreia pe

vremea aceea — la sfârşit de Hilary din cel de-al doilea şi ultimul an al meu — îi mai rămânea în principiu un trimestru de viaţă şi cu care el ajunsese să se obişnuiască atât de mult încât acum făcea — când era bine dispus — pe confidentul amândurora în acele zile — întocmai ca o matroană — părea că vrea să ştie numai de relaţiile sexuale sau sentimentale ale altora, ca şi cum el ar fi renunţat la ale sale, şi de prezent, de problemele cele mai obişnuite, de parcă pentru el, într-adevăr, n-ar mai conta viitorul (dar nici trecutul). „Ce importantă are, oricum, ce s-a întâmplat acum patruzeci de ani?" Şi, desfăcându-şi mâinile elocvent, îşi aşează unul peste altul picioarele-i lungi şi adoptă postura (toga ca o cascadă nocturnă) care contribuie cel mai mult la travestirea estetică a întregii sale înfăţişări. A fost singurul lucru pe care l-a spus despre cuvintele acelea auzite şi al căror destinatar îl făcusem.

Cât despre Clare Bayes, i-am povestit şi ei (ei i-am povestit pe larg) discuţia mea cu Rylands. Însă ea a părut a fi interesată în principal sau exclusiv de amărăciunea acestuia datorată dezertării lui Cromer-Blake, şi numai după adevărate rugăminţi am reuşit s-o fac să se răzgândească şi să nu se amestece, cum avea intenţia, şi s-o conving să treacă sub tăcere, în faţa discipolului urâcios, nemulţumirea maestrului său. Fiul ei Eric era încă sănătos la Bristol, şi prin urmare Clare Bayes dădea încă atenţie la toate, expansivă cum era, mereu perseverentă. Totuşi, când comentariile mele au insistat asupra trecutului lui Rylands şi asupra episodului aceluia atât de melodramatic referitor la o moarte concretă care avusese un martor, Clare Bayes îşi schimbă expresia (strâmbă din nas) şi-şi pierdu răbdarea, ca şi cum n-ar mai fi fost dispusă nu să vorbească, dar nici măcar să mai audă vorbindu-se despre povestea aceea Cu toate că cel mai neaşteptat a fost poate faptul că nici ea nu părea impresionată şi nici surprinsă din cale-afară de revelaţia pe care Rylands mi-o făcuse doar pe jumătate cu voia lui. Păru mai curând necăjită. „Cine ştie", zise cum zisese Cromer-Blake chiar în dimineaţa aceea, „poate fi adevărat". Ne aflam la mine acasă, la etajul de sus, adică în patul meu, când încă fusese numai locul meu şi al ei. Eram însă îmbrăcaţi, cum stăteam acolo adesea datorită încălzirii defectuoase şi grabei, vorbind repede înainte ca ea să plece şi să se întoarcă pe jos la ea acasă — sub luna plină şi mişcătoare şi cu vântul în lată cu chipul încă prea îmbujorat pentru siguranţa noastră şi după gustul meu. Vorbeam repede fiindcă aşa aveam impresia că timpul trecea mai încet, că ne încăpeau mai multe în scurtul răgaz pe care îl aveam întotdeauna la dispoziţie: şi altceva pe lângă efuziuni, care de multă vreme nu ne mai ajungeau, vreau să spun că nu mai era singurul lucru care ne interesa la celălalt Aşa încât a spus: „Cine ştie, poate fi adevărat", şi a încercat să treacă la alt subiect. Însă eu am continuat: „Şi cine ar putea şti

despre povestea asta a lui Toby? Aş vrea s-o cunosc, dar pe el nu îndrăznesc să-l întreb." „Ce te interesează?" întrebă ca, „poate că a fost îndrăgostit de o femeie bolnavă care avea dureri atât de mari că şi-a luat viaţa Lucrurile astea se întâmplă nu numai prin filme". „Toby Rylands e heterosexual, nu?" am întrebat-o. „Ah, nu ştiu, cred că da", răspunse ea, „pentru mine e de la sine înţeles că toţi bărbaţi sunt, cel puţin dacă nu mi se spune pe faţă că nu e aşa, cum se întâmplă cu Cromer-Blake. De ce să nu fie? Pentru că nu s-a căsătorit niciodată? Niciodată n-am auzit că n-ar fi". „Nici eu, bineînţeles", am răspuns, şi am adăugat: „Dar dacă povestea e adevărată, nu ţi se pare îngrozitoare şi că merită a fi cunoscută, oricare ar fi adevărul?" Atunci Clare Bayes îşi pierdu răbdarea, strâmbă din nas şi păru supărată: aprinse o ţigară, enervată şi distrată, şi o scânteie îi căzu pe ciorapi — mereu cu fusta descoperindu-i ciorapii, întotdeauna se întâmplă aşa când stătea în patul meu, cu fusta ridicată când nu şi-o scotea, lăsându-i la vedere picioarele svelte şi drepte — şi când văzu cum arde înjură, se sculă din pat, îşi frecă ciorapul, făcu trei paşi prin încăpere până la fereastră, privi afară automat — privi poate la biserica St Aloysius şi vântul —, apoi mai făcu încă vreo cinci până la peretele opus şi se sprijini de el cu mâna, sunându-şi multele brăţări, scuturâ uşor ţigara din care nu căzu încă scrum — o fi căzut înainte pe mochetă — şi spuse: „Da, bineînţeles că mi se pare îngrozitoare, şi tocmai de asta nu vreau s-o cunosc, nici să vorbesc despre ea, şi cu atât mai puţin să mă apuc să-mi imaginez ce spaimă l-a putut cuprinde pe Toby într-o ţară străină, acum treizeci de ani. Cui îi pasă de cele întâmplate atât de departe şi atât de demult?" „Patruzeci de ani", am spus, „mi-a făcut impresia că se referea la ceva petrecut acum patruzeci de ani. Şi n-a spus că ar fi fost într-o ţară străină, deşi se prea poate să fi fost într-adevăr aşa." „S-au întâmplat multe lucruri şi acum treizeci de ani", zise Clare Bayes, şi trase primul fum şi îl expiră, căci până atunci ţinuse ţigara aprinsă în mână, gesticulând cu ea dar fără să fumeze, „şi acum douăzeci, şi acum zece, şi chiar ieri, aici şi în atâtea alte ţări, veşnic s-au întâmplat prea multe lucruri îngrozitoare, nu văd de ce trebuie să vorbim iar despre ele, şi nici de ce trebuie să încercăm să le aflăm pe cele pe care am avut norocul să nu le ştim, pe cele care s-au întâmplat fără să fim de faţă şi fără să ne afecteze. Ne ajunge doar tot ce ne-a fost dat să vedem cu ochii noştri, nu crezi?" Şi începu să-şi strângă servieta şi pungile şi să-şi pună haina ca să plece, deşi clopotele din Oxford se făcuseră auzite pentru ultima oară cu puţin înainte, vestindu-ne că mai aveam un sfert de oră, iar deşteptătorul de pe noptieră nu sunase. De data asta n-a zăbovit când şi-a luat rămas-bun (n-a simţit amărăciunea timpului ce se sfârşeşte), cu toate că imediat avea să înceapă vacanţa din Săptămâna Mare şi nu ne mai puteam vedea până la Trinity când se reluau cursurile. Atunci a fost ziua când

şi-a uitat cerceii pe care îi mai am şi astăzi.

Dar în discuţia aceea cu eminenţa literară apăruse un al treilea element — tot în treacăt — care îmi atrăsese atenţia sau mă intrigase, şi în legătură cu care, în schimb, existau într-adevăr posibilităţi să se mai facă cercetări, deşi cu greu s-ar fi putut cerceta chiar tot. În elementul acela am văzut un fel de antiRylands, ba chiar mai mult, un fel de antiGawsworth, opusul a ceea ce mă temeam să nu ajung, şi acest opus m-a speriat de asemenea, fiindcă l-am văzut în el pe uzufructuarul perfect, pe cel care n-ar avea cu adevărat niciun beneficiu personal din viaţa lui şi nici n-avea să lase vreo urmă, pe cel de care niciodată n-ar depinde ceva sau cineva (soarta cuiva), decât el însuşi, fără prelungire sau umbră, şi activităţile sale. Ori, mai curând, rutina şi viaţa lui numai imaginată (cum e viaţa celor care scriu). Am văzut sufletul mort al oraşului Oxford, de cane nici măcar Will n-avea să-şi mai amintească să-l reînvie — o clipă, din ghereta lui, ridicând mâna — când avea să dispară. Şi, cu toate că eu n-aveam să rămân în Oxford şi n-aveam să ajung vreodată unul din adevăratele lui suflete, mi-a trecut prin cap că acel antirylands, acel antigawsworth, putea avea o soartă mai vitregă decât Rylands şi Gawsworth, căci nu va avea niciodată destinatar şi nici depozitor al secretelor lui (unicul secret autentic fiind al celui în viaţă mort, nu cel al mortului).

Nu m-am gândit la acest element nici în cursul zilei de luni şi nici în marţea şi miercurea ce urmară după duminica aceea când am fost în vizită la Rylands (şi marţea de atunci a fost ziua în care mi i-am ales ca destinatari pe Cromer-Blake şi pe Clare Bayes, cu un ecou redus); însă joi, care era penultima zi de cursuri înainte de vacanţa din Săptămâna Mare, am dat o raită rapidă pe la librăria Blackwell's având o fereastră de un ceas, şi, spre deosebire de cele mai multe ori, când urcam imediat până la etajul trei, ca să cercetez şi să scociorăsc în uriaşa secţie de cărţi de anticariat sau de mâna a doua, am urcat doar la al doilea, ca să arunc o privire la secţia de cărţi străine sau de pe continent, în care traducerile convieţuiau cu textele importante în diferite limbi de origine. Şi acolo l-am văzut de departe, în dreptul compartimentului cu cărţi ruseşti, pe Alee Dewar Spintecătorul. Stătea şi consulta — mai curând citea, într-atât era de adâncit — un volum gros pe coperta căruia am văzut imediat portretul lui Puşkin făcut de pictorul Kiprenski şi care a fost reprodus atât de mult în primul moment nu i-am dat importanţă, căci Dewar era specializat în secolul al XIX-lea portughez şi spaniol (era un admirator exagerat al lui Zorrilla şi al lui Castelo Branco, şi veşnic îmi recomanda cu neţărmurită ardoare să citesc un poem lung al compatriotului meu, intitulat *Ornicul* sau *Ornicele*, nu-mi amintesc prea bine pentru că nu i-am urmat niciodată sfatul), şi m-am gândit că era însufleţit probabil de vreun fel de manevră sau cabală comparativă. El nu m-a văzut,

într-atât era de cufundat în lectura lui *Oneghin* sau *Oaspetele de piatră* (trebuia să fi fost vorba de opera aceasta, mi-am zis, ca s-o compare cu *Tenorio*), şi n-am avut chef să-l salut în afara Taylorianei şi într-o oră care pentru mine era liberă. Dar, întorcându-mă să caut compartimentul de italiană, încă la oarecare distanţă, şi trecând prin spatele lui fără să-şi dea seama, timp de câteva secunde am văzut textul pe care-l avea sub ochi, şi textul era în caractere cirilice. M-am îndepărtat puţin mai mult şi apoi m-am apucat să-l urmăresc de-a binelea cu privirea Continuă să citească o bună bucată de vreme din volumul acela în rusă, dând foile la timpul cuvenit, şi, mai mult: când, după minute în şir şi împins de curiozitate, m-am apropiat pe ascuns gata să-i ating spatele, şi — el fiind mai departe adâncit în abisurile unuia sau celuilalt dintre libertini, captivat cu desăvârşire — m-am uitat în voie peste umărul lui şi am văzut că nici măcar nu era vorba de o ediţie în rusă tipărită în Anglia, care ar fi putut avea note în subsolul paginii, sau de o introducere în engleză ce ar fi explicat interminabila-i consultare, ci de o ediţie autentică şi anume sovietică de care nu ducea lipsă secţiunea aceea cu cărţi de pe continent de la Blackwell's, am auzit — un murmur slab de tot, perceptibil numai de foarte aproape şi dacă nu funcţiona casa de înregistrat de alături — cum Măcelarul recita ceea ce citea printre dinţi, cu un zâmbet anemic pe gura-i uriaşă, şi marca delicat şi ritmic (vrăjit, ce mai!) cadenţa perfectă a stanţelor iambice. Nu încăpea nicio îndoială: Inchizitorul, pe lângă citit, se şi delecta în limba rusă.

Dacă l-aş fi descoperit pe Rook în această atitudine extaziată (Rook, bătrânul prieten proclamat astfel al lui Vladimir Vladimirovici din colonii, ilustrul şi veşnicul viitor traducător al lui *Karenin* tot aşa precum Vladimir era pe veci ilustrul şi trecutul traducător al lui *Oneghin*), n-ar fi fost nimic ciudat însă Spintecătorul stăpânea cele două limbi de care se ocupa ca profesor, şi părea excesiv ca pe lângă acestea să mai cunoască şi rusa, şi cu o asemenea virtuozitate încât putea să-şi permită să îngâne fără poticnire într-un loc public versurile cele mai bune în această limbă. Atunci mi-am amintit că Rylands, în ceea ce mai târziu avea să considere drept indiscreţiile din duminica aceea, vorbise de Dewar ca de un spion. „De birou", spusese, şi prin urmare vrednic de dispreţ în ochii lui; dar nu avusese cea mai mică ezitare când i-a atribuit faţeta în cauză şi l-a amestecat în activitatea respectivă, de altfel foarte specifică pentru Oxford. În legătură cu toate acestea puteam într-adevăr să-l întreb pe el, pe Rylands însuşi, dar abia după Paşti, când începuse Trinity şi copilul Eric era bolnav şi Clare Bayes nu voia să mă vadă, iar eu băteam oraşul ceasuri întregi, dând nas în nas cu cerşetorii care ajunseseră să mă obsedeze şi fiind pe punctul să încep să frecventez discoteca arabă de peste drum de Apollo Theatre, abia atunci m-am dus iar în vizită la casa de pe malul

râului Cherwell şi m-am încumetat să-l întreb. Şi, cu toate că la început a încercat să se prefacă puţin („Ah, da, Dewar, din departamentul tău, eşti absolut sigur că am spus aşa ceva?"), dându-mi o dovadă de ce m-ar fi aşteptat dacă mi-aş fi învins discreţia şi respectul şi l-aş fi întrebat mai multe despre trecutul lui zbuciumat, după un pic de stăruinţă a acceptat să-mi povestească, desigur cu obişnuitele divagaţii şi amănunte răuvoitoare: „Ah, da, Dewar", spuse încă o dată, „de la Brasenose College, nu? Sau este de la Magdalen? În fine, de fapt trebuie să se fi retras dacă nu mă înşel, câţi ani o avea oare acum, cincizeci şi ceva? E un bărbat de o vârstă imposibilă, de când îl cunosc a fost totdeauna ceea ce se cheamă între două vârste; dar oricum serviciul îşi retrage devreme oamenii, numai dacă nu sunt de neînlocuit, chiar şi pe cei de prin birouri. Pe Dewar presupun că sunt pe punctul să-l retragă, dacă n-au făcut-o deja: e foarte nervos, veşnic cu insomnii, şi treaba asta l-a uzat pesemne. Ştiai că poate adormi numai cu zgomotul alb? Zgomotul alb, aşa i se spune. E un aparat, un mecanism acustic ce emite un ciudat sunet uniform care în realitate nu-i aşa, ceva aproape imperceptibil dar existent, atât de existent că anihilează de fapt toate celelalte sunete şi te obligă să adormi, se zice că nu dă greş. Îl folosesc intens în cadrul serviciului, e multă lume acolo care nu are somn. Dewar s-a pricopsit probabil cu unul în schimbul vreunor sarcini suplimentare. Mi l-a arătat odată, la el la *college*… nu reuşesc să-mi amintesc dacă era sau nu Magdalen sau Brasenose… părea un radio mic, dar eu n-am izbutit să aud nimic. Dewar. Da. N-a făcut niciodată mare lucru, şi, din câte ştiu, nici n-a plecat vreodată din Anglia cu o misiune. Sarcini de birou, asta-i tot, graţie excelentei cunoaşteri a limbii ruse, unicul său merit E un om înzestrat pentru limbi, a învăţat rusa fiind student, aşa cum a învăţat spaniola şi mai târziu portugheza pentru a-şi completa specializarea pe care şi-o alesese… Cred că mai vorbeşte şi alte limbi… Ar fi putut alege şi pe cele slave, deşi în acest caz serviciul n-ar fi apelat niciodată la el Oricine e într-un departament de limbi slave e din start un om inutil pentru orice activitate legată de sovietici. Ta, ta, ta, n-o să facă în veci nimic. Dewar a fost chemat uneori la Londra ca să asculte convorbiri telefonice, să traducă înregistrări şi să interpreteze tonuri, sau să nuanţeze câteva texte deosebit de complicate sau dense, dar nimic mai mult Ah, da, şi ultima lui funcţie, însă atât de sporadică… poate o fi continuând s-o îndeplinească încă… Atunci când se întâmplă ca vreun balerin din ansamblul de balet, sau vreun atlet sau un şahist, sau un cântăreţ de operă (genul de cetăţeni care ieşeau de obicei dincolo de graniţele sovietice) fuge şi rămâne în vest profitând de o *tournée*, adică un turneu în ţara noastră… dar cazurile sunt tot mai rare, şi nu numai din pricina schimbărilor de acum, ci fiindcă toţi preferau să ajungă în America înainte de a lua o hotărâre… atunci, şi

înainte ca atletului sau cântăreţului respectiv (cu toţii persoane neinteresante, nişte automate) să i se dea orice tip de ajutor sau să i se acorde azil, e chemat Dewar ca să-l interogheze în rusă, ori, mai bine zis, să traducă întrebările inspectorului însărcinat şi să-şi dea părerea cu privire la sinceritatea, bunele intenţii şi indiferenţa faţă de Uniunea Sovietică a transfugului. Niciunul dintre aceşti transfugi… niciodată n-au fost prea mulţi, parcă îmi amintesc că ultimul care i-a trecut prin mâini, să tot fie cam doi ani de atunci, a fost un balerin care a făcut apoi o carieră strălucită în America, aşa cum fac toţi… Niciunul dintre aceşti transfugi, spuneam, nu făcea un pas în libertate pe străzile noastre fără ca mai înainte Dewar să nu-şi fi dat acordul. Asta nu înseamnă că acest consimţământ al lui ar fi fost singurul sau cel hotărâtor, n-a fost niciodată atât de important: trebuia mai curând să-şi exprime părerea personală întemeindu-se pe ton, pe inflexiunile vocii, pe modul în care cei interogaţi răspundeau în propria lor limbă, ceva care inspectorul ce conducea interogatoriul nu putea aprecia în niciun fel. Se spune că lui Dewar îi plăcea sau îi place atât de mult să facă pe anchetatorul mijlocitor că nu doar o dată a fost bănuit de unele licenţe, adică s-a lungit atât de neverosimil în traducerea întrebărilor în rusă că a ajuns să lase impresia că se depărta de ele sau adăuga altele de la sine, fără a traduce în engleză, bineînţeles, răspunsurile la acestea din urmă. Cu toate că anchetatorii n-au putut avea vreodată certitudinea existenţei acestor dialoguri particulare şi paralele între Dewar şi transfugi, şi (dacă ar fi fost într-adevăr vorba de aşa ceva) cu atât mai puţin n-au putut afla ce naiba ar fi discutat Dewar cu supuşii foşti sovietici. Pentru aceasta ar fi avut nevoie de concursul unui al doilea interpret care să supervizeze traducerile lui Dewar în ambele sensuri, controlând şi traducând tot ce acesta ar auzi şi ar spune în rusă. Prea complicat, şi cu riscul de a începe astfel un lanţ interminabil de traducători, ta, ta, ta… Cu adevărat sigur e că Dewar îşi lua foarte în serios sarcina, şi că participarea lui la un interogatoriu presupunea întotdeauna faptul de a-i ţine pe transfugi aşezaţi pe un scaun ceasuri întregi, bombardaţi poate cu întrebări personale sau chiar intime şi cine ştie dacă nu nelalocul lor. Cred că profita la maximum de puţinele ocazii care i se prezentau de a exercita această a doua profesie. Având în vedere viaţa pe care o duce, el o considera cu siguranţă drept o mare aventură”

Cred că afecţiunea mea pentru Măcelar a sporit din acel moment Nu-i vorba de faptul că activitatea lui în calitate de spion ar fi foarte strălucită şi nici măcar deosebită, dar ori de cât ori l-am mai văzut după ce Rylands mi-a dezvăluit facultăţile sale poliglote şi de anchetator (acum înţelegeam mai bine una dintre poreclele lui), nu puteam să nu mi-l imaginez în cămăruţa unui comisariat londonez, închis ore în şir cu un balerin fricos fugit de curând şi care în cursul

acelor ore — faţa mieroasă şi îngrozitoare a lui Dewar fiind prima lui viziune, deloc măgulitoare, asupra lumii numite libere — ar avea îndoieli foarte serioase dacă adevăratul jug îl lăsase în urmă sau îl avea înainte. Poate că Inchizitorul îşi îndoia şi legăna piciorul cum obişnuia să facă la ore în faţa studenţilor, pantofii lui uriaşi — în lipsa unor pupitre pe care să-şi le sprijine — punându-se alternativ pe braţele scaunului pe care stătea balerinul; sau poate, mai sus, pe spătar; sau chiar direct pe scaun, vârând vârful (foarte lat şi pătrat) ca un fel de pană între coapsele transfugului, într-un chip ameninţător pentru pantalonii sau colanţii lui foarte ajustaţi (căci nu puteam să nu mă gândesc că balerinii fugiseră probabil după spectacolul de ha Londra şi după ovaţiile şi buchetele de flori, nu înainte, şi prin urmare erau încă îmbrăcaţi cu costumul de balet — cu aerul acela de Robin Hood pe care-l au toţi — şi poate şi cu o pelerină *fin de siècle* de culoare liliachie pentru a se feri de frig). „Deci te-ai hotărât s-o întinzi, nu?" i-ar spune poate Spintecătorul în rusă, cu dispreţ şi neîncredere încă de la început, tutuindu-l pentru a-l umili; şi, cu o mişcare rapidă, s-ar face că îi dă o palmă, cu toate că probabil n-ar ajunge niciodată să-l atingă (decât cu vârful pantofilor uriaşi — cu şirete — o atingere uşoară). „Şi cum ştim noi că nu ne tragi pe sfoară şi că n-ai de gând să faci un atentat împotriva coroanei?" (Măcelarul e pompos) „Oh, da", ar adăuga de la el, „ştiu eu povestea: că sunteţi lipsiţi de orizonturi, că vă plictisiţi, că vă simţiţi prizonieri, încătuşaţi" (cuvântul acesta era introdus pentru a impresiona cu vocabularul lui), „şi doriţi să progresaţi, voi artiştii vreţi mereu mai multă strălucire, mai mult fast, mai multă adulare şi mai mulţi bani, nu-i aşa?" „Nu-i doar asta", s-ar încumeta să răspundă balerinul care nu şi-a pierdut încă de tot avântul sau acel *elan* al dansului. Dar Inchizitorul n-ar fi dispus să se lase înşelat de un tip travestit în Peter Pan (în mâinile lui e securitatea statului, cel puţin pe unul din multiplele sale fronturi, preţ de câteva ceasuri el este responsabilul şi totul depinde de viclenia lui pentru a demasca un posibil balerin-agent). Dewar ridică pentru prima oară piciorul încălţat, cu un gest care poate prevesti fie o îndoială, fie o lovitură; însă în această primă ocazie îl lasă să cadă iar pe duşumea, mărginindu-se la un zgomot cu rezonante marţiale. Cineva depinde de el, chiar dacă numai în cursul acelei zile. „Bine, bine, bine", spune cu zâmbetu-i bombastic pe care i-l ştiu perfect fiindcă l-am văzut dăruit, la orele noastre comune, studenţilor celor mai detestaţi de el. Şi Spintecătorul îşi îndoaie piciorul şi începe să şi-l apese în toate părţile pe scaunul celui anchetat (ciupindu-l puţin din nebăgare de seamă), pe când traduce una după alta întrebările inspectorului şi le intercalează pe ale sale: „De ce ai hotărât să ceri azil în Regatul Unit? (Şi ia spune-mi, tovarăşe, îţi plăcea să dansezi de mic?)" Sau: „Ai plănuit tu singur să dezertezi, ori mai e la curent vreun membru al

trupei tale de balet? (Şi ia spune-mi, tovarăşe, în Uniunea Sovietică e greu să faci parte dintr-o trupă stabilă? Trebuie să te supui unor prestaţii sexuale?)" sau poate: „Cunoşti personal vreun conducător al partidului comunist sau vreun membru al guvernului tării tale? (Şi ia spune-mi, tovarăşe, cum ţi s-a părut publicul din Anglia? Cunoscător, nu-i aşa? Aici avem o tradiţie bogată. Cum a primit spectacolul de azi? Şi câte ore pe zi exersezi? Trebuie să urmezi vreun fel de regim? Ce e mai valoros, baletul clasic sau cel modern? Nijinski sau Nureev? Foarte frumoasă pelerina ta liliachie. Şi cum te înţelegeai cu partenera? Gelozie?)" Inchizitorului nu-i lipsesc niciodată întrebările, totul îl interesează din perspectiva vieţii lui monotone de la Oxford, ceea ce aude acum din gura rusului o să-i furnizeze subiecte de conversaţie pentru mai multe *high tables*, se va putea arăta familiarizat extraordinar cu viaţa şi obiceiurile balerinilor din Uniunea Sovietică, uluindu-şi colegii de masă. Şi astfel, Măcelarul ajunge să-şi dea mereu aprobarea transfugului, chiar dacă o face numai fiindcă după atâtea întrebări şi răspunsuri îl vede aproape ca pe un prieten, sau măcar ca pe un cunoscut, atât de cunoscut de-al lui cum sunt o grămadă de *dons* înfumuraţi sau rigizi pe care-i vede de decenii în oraşul unde predă fără să înţeleagă prea mare lucru. Iar Spintecătorul, după ceasuri lungi, se întoarce spre inspector şi îi face un semn afirmativ cu capul. „Aduceţi-mi vodcă, ordonă poliţistului care i-a însoţit stând în umbră, lipit de perete şi în tăcere în tot cursul interogatoriului. Acestui om îi va face plăcere să închine pentru noua lui viaţă. *Za zdorovie*!"

Se prea poate ca bietul Dewar, cum sugera Rylands, să se simtă important şi întreprinzător în astfel de situaţii; se prea poate de asemenea, judecând după episodul cu Puşkin, să ducă lipsă de ocazii pentru a-şi pune în practică extraordinarele cunoştinţe de rusă; şi, în sfârşit, se prea poate să profite de împrejurare ca să petreacă nişte ceasuri plăcute de stat la taifas cu cineva care nu putea să fugă de ei şi nici să facă altceva decât să-i răspundă, cineva pe care-l putea întreba deschis despre obiceiurile şi peisajul de pe meleagurile lui, despre familie şi prieteni, despre copilărie, despre opiniile politice şi credinţele religioase, despre iubirile şi preferinţele sexuale, despre cariera şi servituţile la care l-a obligat aceasta, sau despre metroul din Moscova, şi bucătăria rusească, şi preţurile din piaţă, şi starea actuală a literaturii sovietice (de cele mai multe ori fără răspuns la această ultimă întrebare, spre enervarea şi jignirea lui — şahişti, balerini, gimnaşti: erau cu toţii atât de pe dinafară „Toate întrebările mele trebuie să primească răspuns! Mă auzi? Niciuna nu trebuie să rămână fără răspuns!")

Bărbatul acela întunecat şi costeliv şi protocolar, cu gură imensă şi craniu ţuguiat şi pometi ieşiţi în afară, desprins parcă dintr-un tablou al pictorului Otto Dix (şi de o ferocitate infantilă, adică nu putea

speria decât pe cei care aproape că mai erau copii, elevii lui care-şi transmiteau de la un an la altul cele trei porecle sângeroase), avea cu siguranţă tot atâta predilecţie pentru limba rusă ca şi pentru cuvintele spaniole de patru sau cinci silabe („în-stră-i-na-re, în-ghi-ţi-tor de săbii, i-ti-ne-rar, va-sa-li-ta-te"). Nu i se cunoştea altă viaţă decât cea universitară. Era un burlac în plus la Oxford, alt continuator al vechii tradiţii clericale a acelui loc încremenit şi neprimitor şi conservat parcă în sirop, cum am mai spus că a afirmat unul dintre predecesorii mei. (Ca şi mine, alt nebun.) Era un suflet mort Avea totuşi altă viaţă ascunsă şi ciudată, şi în ziua — în puţinele zile — când a fost chemat la Londra în mare grabă fiindcă un înotător sau un săritor cu prăjina sau un violoncelist sau un balerin (de bună seamă aceştia din urmă sunt favoriţii lui) ceruse azil politic, părăsindu-şi trupa sau orchestra sau echipa, atunci când a plecat în fugă din apartamentul lui de la Brasenose College unde domnea zgomotul alb (plecând cu o tresărire a sufletului său mort), şi a trecut cu trenul pe la Didcot şi Reading şi Slough şi Southall, şi a ajuns la gara Paddington, şi a luat un metrou înţesat de lume până în centru, se simţea pesemne omul cel mai important şi înţelept din universitatea aceea: mai important decât prorectorul şi decât rectorul, decât vicecancelarul şi mai de nepătruns şi înţelept decât însuşi ministrul de Externe. Din pricina asta, ori de câte ori îl întâlneam pe când citea un ziar cu ochelarii lui groşi în Senior Common Room, adică sala profesorilor, sau în biblioteca de la Tayloriana, sau în restaurantul hotelului Randolph de peste drum, îmi închipuiam că cerceta probabil cu aviditate şi cu inima bătându-i nebuneşte paginile de spectacole şi sport ca să vadă dacă vreo trupă de balet sau vreo orchestră de stat, sau vreo echipă de atleţi, sau de şahişti sovietici venea să dea reprezentaţii sau să ia parte la competiţii în vreun oraş din Marea Britanie, şi, când le vedea anunţată participarea sau o cronică despre performanţa lor, se ruga probabil la Hermes, zeul călătorilor şi al întrecerilor, al hoţilor şi al elocinţei, al neliniştii şi al viselor, să-i insufle curaj vreunuia dintre membri în timpul nopţii şi să-l convingă să înşele orice vigilenţă şi să fugă.

Acum lui Dewar trebuie să-i vină tot mai greu, şi vor trece zile întregi şi toate la fel fără să se întâmple nimic şi fără să sosească în veci telefonul de la Londra. Şi din pricina asta — desprins tot mai mult de telefon — aproape că nu se va mai abţine să nu alunge şi neutralizeze toate celelalte sunete însoţind permanent sunetul alb. Eu nu mai sunt un solitar ca el, şi niciun mort în viaţă, dar aşa am crezut o vreme.

O singură dată l-am văzut pe copilul sau băiatul Eric, şi anume când erau pe sfârşite zilele şederii sale neprevăzute la Oxford, iar spiritul meu eră mai dezechilibrat ca oricând (căci apropierea momentului când încetează o privaţiune nu anihilează privaţiunea încă prezentă

dacă aceasta durează de mult, sau — prea puţin contează durata ci reală — s-a ajuns să fie simţită ca îndelungată ori poate chiar nesfârşită; vreau să spun că nici măcar nu se împotriveşte cu suficientă forţă pentru a pune capăt la ceea ce e pe punctul să se sfârşească dar încă nu s-a sfârşit, şi tot ce precumpăneşte e teama că, prin vreun capriciu al sortii — un ghinion, reversul a ceea ce se anticipa —, acest prezent acumulat şi trăit s-ar putea eterniza: nu începi să simţi uşurare, ci mai curând nelinişte, iar viitorul nu-ţi inspiră nicio încredere). Şi atunci când l-am văzut pe copilul Eric l-am văzut — tot o singură dată — şi pe bunicul său, adică pe tatăl lui Clare Bayes, bătrânul diplomat acum pensionat care locuia la Londra şi care, cu treizeci de ani în urmă, obişnuia să se uite de la marginea grădinii la fiica lui, copila Clare, pe când ea stătea şi aştepta şi la rândul ei privea trenurile trecând pe podul de fier de peste fluviul Jumna (Pe atunci tăcutul părinte mirosea a tabac, a lichior şi a mentă.)

S-a întâmplat la muzeu, la principalul muzeu al oraşului, Ashmolean, de artă şi arheologie, edificiul acela care a fost prima expoziţie publică de curiozităţi organizată în Regat, la sfârşitul veacului al XVII-lea (sau mai curând a fost muzeul, nu edificiul, întrucât actuala clădire n-a adăpostit curiozităţile decât peste două secole). Nu-i vorba că eu l-aş fi vizitat adesea, fiindcă aceste curiozităţi fac parte din categoria celor pe care e de-ajuns să le vezi o singură dată, dar în ziua aceea din a cincea săptămână a celui de al doilea şi acum solitar Trinity petrecut de mine făcusem vreo douăzeci de paşi de la Tayloriana (facultatea şi muzeul sunt învecinate, alcătuind un unghi drept şi părând aproape corpurile unei singure clădiri) pentru a mă uita în biblioteca Muzeului Ashmolean la nişte desene cu oraşe spaniole, care nu fuseseră expuse pentru public, făcute la jumătatea secolului al XVI-lea de flamandul Anton Van den Wyngaerde sau Antonio de las Viñas, topograf şi pictor al curţii lui Filip al II-lea, la rugămintea unuia dintre fraţii mei, specialist în istoria arhitecturii Madridului (ca să dau curs rugăminţii lui am făcut cei douăzeci de paşi şi m-am dus să văd peisajele, Van den Wyngaerde îşi executase desenele la comanda celui care pe atunci trebuie să fi fost cunoscut la Oxford ca Demonul de la Miază-zi). Un bibliotecar cu părul roşcat îmi dăduse voie să contemplu şi să măsor şi să iau nişte date despre peisajele urbane (în peniţă, sepia, laviu) şi, sub impresia ciudată de a fi văzut cu exactitate extraordinară aspectul pe care în Secolul de Aur îl aveau din profil — sau oblic de sus în jos — Sanlúcar de Barrameda, Málaga, Tarragona, Gibraltar, Segovia sau Albufera şi Grao din Valencia, adică aspectul pierdut al oraşelor noastre din sud, al oraşelor mele aproape uitate acum şi unde puteam totuşi să mă întorc foarte curând dacă doream: îndată ce se sfârşea Trinity şi, o dată cu Trinity, anul, şi nu mai lipseau decât trei săptămâni lungi;

tocmai ieşeam din muzeu, cum spuneam, cu senzaţia aceea stranie şi brusca înţelegere că nu-mi mai rămânea mult — obiectiv vorbind — până să plec din Oxford şi să mă întorc la Madrid (chiar dacă nu mă întorceam la Madrid definitiv), când m-am pomenit în prag faţă în faţă cu trei siluete care intrau: tatăl, fiica şi fiul acesteia, adică amanta mea cu băiatul şi părintele ei Aşa cum mi se întâmplase încă de două ori cu altă femeie la Oxford — a doua oară era foarte recentă, dar îndoielnică —, nu mi-am dat seama că era Clare Bayes până când nu am ieşit afară din muzeu iar ei au intrat înăuntru, despărţiţi printr-o uşă. Însă a fost atât de instantaneu (vreau să spun faptul de a-mi da seama, poate că m-au împiedicat s-o fac cei doi care o însoţeau pe Clare Bayes, care pentru mine era singură sau eventual cu bărbatul ei, sau o fi fost uşa turnantă, ori amintirea vie a desenului cu Sanlúcar de Van den Wyngaerde), încât am avut timp să intru iar imediat şi să-i văd în hol, unde stăteau şi se uitau la ilustratele şi diapozitivele ce se vindeau acolo.

Eu n-aveam cum să ştiu că domnul în vârstă care o lua de braţ era tatăl ei, domnul diplomat Newton (Clare Newton — Clare Newton! —, aşa se numise Clare Bayes înainte de căsătorie), căci nu-l văzusem niciodată, nici măcar în fotografie. Dar mi-am dat seama la moment că era tatăl ei gratie asemănării uluitoare. (Gratie asemănării poate înspăimântătoare.) Bărbatul acela cu pielea ofilită şi pungi mari sub ochi, cu desăvârşire chel şi puţin adus de spate şi care-şi sprijinea într-un baston aerul ce doar cu greu putea fi considerat distins, avea aceeaşi faţă — aidoma — pe care eu o cunoşteam la perfecţie. Acel bătrân cu înfăţişare cadaverică *era* Clare Bayes, aşa cum ar fi putut fi într-un vis urât în care ea ar fi apărut sub chipul unui bărbat decrepit, fără a înceta însă a fi ea I-am cercetat de la distantă, pe jumătate ascuns de o coloană — amândoi cu fata şi copilul întors cu spatele —, şi dacă se putea ca nici ea să nu mă fi văzut când ne-am încrucişat în prag, în schimb acum m-a văzut precis — capul şi torsul meu se iveau de după coloana aceea care de fapt nu încerca să mă ascundă, poate doar să mă ocrotească —, şi cu mâna dreaptă îmi făcu un semn să mă îndepărtez, să plec, să dispar, într-un moment când însoţitorii ei nu se uitau unde arăta ea, în direcţia mea (priveau nişte diapozitive). Atunci însă copilul sau băiatul Eric, de parcă ceafa lui ar fi avut ochi sau ar fi ştiut că trebuia să privească chiar atunci — sau o fi auzit zornăitul numeroaselor brăţări când a făcut cu mâna gestul rapid şi clandestin de alungare se întoarse pe jumătate o secundă şi m-a văzut şi s-a uitat la mine, asociindu-mă de bună seamă cu mama lui. Şi când copilul s-a întors renunţând să mai dea atenţie diapozitivelor şi ilustratelor şi celor spuse de bunic (a fost doar o clipă): când privirile noastre s-au întâlnit, iar eu i-am văzut în sfârşit faţa, m-am pomenit cu acelaşi chip pentru a treia oară, leit chipul lui Clare Bayes pe care îl cunoşteam la

perfecţie şi pe care-l sărutasem şi care mă sărutase atât de mult Mă sărutase, m-am gândit, faţa aceea care de foarte multă vreme era şi faţa diplomatului Newton şi apoi, de puţină, şi cea a copilului Eric, Eric Bayes îi era numele. O faţă mică ce mă sărutase în vreuna din încarnările sau reprezentările sau închipuirile sau manifestările sale, căci n-am văzut niciodată o asemănare atât de totală şi exactă, atât de exclusivă. Fiinţele acelea trei şi-au transmis treptat trăsăturile, înlăturându-le pe toate celelalte posibile (cele ale unei mame şi ale unui tată, cele ale primei Clare Newton şi cele ale lui Edward Bayes), şi le-au cedat integral, fără cel mai mic semn de avariţie, vreau să spun fără să piardă niciun detaliu; şi, spre deosebire de cum se întâmplă de obicei cu asemănările hazardate sau imprevizibile, la care se reproduc una sau mai multe trăsături dar niciodată toate, sau încep să se schimbe trăsăturile moştenite (se schimbă pe măsură ce trece timpul atât de capricios şi o dată cu vârsta care nu iartă), aici transmiterea fusese completă şi stabilă, şi fusese aidoma în cele trei cazuri: aceiaşi ochi întunecaţi şi albaştri, aceleaşi sprâncene dese şi arcuite, acelaşi nas drept şi scurt, aceeaşi bărbie cu gropiţă la mijloc şi hotărâtă, obrajii palizi şi fruntea severă, pleoapele grele şi buzele mari şi şterse. N-am putut privi mai mult de o clipă, căci copilul Eric s-a întors iar cu spatele şi, după ce domnul diplomat Newton a achiziţionat o reproducere de dimensiunea colii de hârtie — o reducere sau o mărire după original:

ceva asemănător — a unui tablou sau obiect pe care n-am apucat să-l desluşesc, cei trei se îndreptară spre interiorul sălilor, acum fără ca Clare Bayes să se mai întoarcă să mă privească, ci — dimpotrivă — încercând să disimuleze şi să mă ignore (înţelesese probabil că eu n-aveam de gând să ascult şi nici să ţin în vreun fel seama de ceea ce mâinile ei îmi porunceau pe furiş). Şi am lăsat să se scurgă câteva clipe; am început să merg pe urmele lor, gata să parcurg sălile pe care le-ar parcurge ei. „Deci îl aduc pe copilul Eric să vadă muzeul”, mă tot gândeam fără să vreau (voiam să mă gândesc la asemănare; sau poate era tocmai dimpotrivă: fiindcă preferam să nu mă gândesc la asemănare, mă sileam să mă gândesc la altceva). „Câţi ani mi-a zis de atâtea ori Clare Bayes că are? Opt, nouă? Pare, după statură, un copil de vreo nouă ani, dar poate că e înalt pentru vârsta lui, şi părinţii lui sunt înalţi şi de asemenea bunicul, e posibil să aibă numai opt, sau şapte, sau mai puţin. Nu-i o vârstă să mergi la un muzeu, eu nu l-aş duce pe băiatul meu de şapte ani la Muzeul Ashmolean, chiar dacă ar fi sătul şi plictisit de stat în casă, bolnav.” Aşa mă tot gândeam, şi mi-am zis: „Nu mai pare bolnav. O să plece foarte curând. Dar şi eu voi pleca foarte curând, şi acum nu mai sunt atât de sigur că vreau să mai plec.”

Cele trei siluete se opreau la răstimpuri, în faţa unei statui greceşti,

în faţa unui portret de Reynolds, a unei piese chinezeşti de ceramică sau a unor monede romane. Priveau absolut totul. Eu mă apropiam sau mă depărtam după dimensiunea sălilor, după capacitatea mea de falsă concentrare asupra fiecărei opere în dreptul căreia mă opream, mereu la câţiva metri respectuoşi de ei; şi de asta — şi pentru că vorbeau în şoaptă, cum se vorbeşte în muzeele englezeşti şi niciodată în cele spaniole — nu puteam auzi nimic din ce îşi spuneau. Mergând neîncetat după ei, urmându-le cu scrupulozitate itinerarul, îi vedeam din spate pe când se deplasau şi aproape din profil — mai curând pe sfert — când se uitau la ceva. Nu-i vedeam bine niciodată, şi cred că preferam să fie aşa, decât să mă întâlnesc iar faţă în faţă cu chipurile toate la fel. Pe copilul Eric îl ducea de mână Clare Bayes, iar tatăl înainta cu bastonul puţin mai în urmă, de parcă Clare Bayes n-ar prea avea chef să-l aştepte, să-şi potrivească pasul şi pe al fiului ei cu acela mai lent şi anevoios al domnului diplomat Newton (ca şi cum vizita la muzeu ar fi ceva al ei şi al copilului, pe când bunicul, care poate se încăpăţânase să-i însoţească fără să fi fost invitat, ar fi doar un apendice, poate un intrus: mergea mai în spate, cum făceau dădacele când mamele erau de faţa şi se ocupau de copii, şi când existau dădace). Bunicul nici nu ridica tonul, ci Clare Bayes era cea care vorbea mai mult, adresându-se veşnic copilului, şi eu auzeam la răstimpuri crâmpeie din comentariile ei.

În dreptul giuvaierului Alfred (email din secolul al IX-lea, mândria muzeului) am auzit cum citea cu glas tare (ca orice părinte, ca orice mamă) inscripţia în engleza veche de pe rama de aur dantelat care străjuieşte presupusul portret al lui Alfred cel Mare: „Uite, Eric, spune aici *Alfred mec heht gewyrcan*, care înseamnă *Alfred a poruncit să fiu făcut.* Vezi? Giuvaierul o spune; giuvaierul vorbeşte şi-şi dezvăluie originea spunând acelaşi lucru de unsprezece secole, şi o va face în veci" Iar copilul Eric nu răspunse nimic.

Mai târziu, la etajul de sus, în faţa unui desen sumar sau neterminat de Rembrandt în care se vede nevasta pictorului, Saskia, dormind în pat (dar nu-i chiar băgată *în pat*, ci pare înveşmântată sau în rochie de casă şi acoperită cu o pătură, cum stau convalescenţii), am auzit cum Clare Bayes îi spunea copilului: „Cam aşa ai stat tu toate săptămânile astea, nu? Dar cu televizor", şi-i mângâie ceafa zornăindu-şi din nou brăţările. Şi apoi adăugă, privind-o încă pe Saskia şi neştiind de bună seamă că Saskia a murit mai tânără decât era ea şi că n-a fost niciodată bătrână (confundând cu bătrâneţea posibila boală): „Aşa voi fi eu la bătrâneţe". Iar Eric nu răspunse nimic, sau poate că eu n-am reuşit să-l aud (copilul Eric părea educat şi domol, dacă vorbea nu se prea auzea).

Mai târziu, în dreptul unei statui din Canton de lemn aurit (în realitate o copie din secolul trecut) care-l reprezenta pe Marco Polo ca

pe un chinez gras cu ochii deschişi la culoare, pe cap cu o extravagantă pălărie neagră, cu boruri strâmte şi calota scundă, încălţat cu galenţi de aceeaşi culoare şi împodobit cu mustăţi de asemenea negre în părţi (întinse până peste obraji), am auzit cum Clare Bayes spunea: „Uite, Eric, acesta e Marco Polo. Era un călător italian, şi a ajuns până în China în secolul al XIII-lea, când era tare greu de ajuns; şi fiindcă de întors era şi mai greu, a rămas acolo atât de mult că a căpătat faţă de chinez, vezi? însă era italian, din Veneţia. Uite ce ochi albaştri are. Niciun chinez adevărat n-are ochi albaştri." Iar copilul Eric continuă să tacă, sau pe el nu-l auzeam şi pe Clare Bayes greu de tot: precis că ca, supărată de neascultarea mea şi de faptul că mă ţineam după ei, încerca să coboare tonul la maximum, determinându-l şi pe copil să facă la fel, ca şi cum n-ar fi vrut — conform hotărârii ei din ultimele patru săptămâni — ca să particip la lumea ei de familie nici măcar prin auz, mai ales la lumea ei filială şi la lumea paternă — a relaţiilor de sânge —, căci pe bărbatul ei îl cunoşteam şi, cu vreun prilej, aşa cum am povestit, chiar mâncaserăm de prânz sau de seară toţi trei în compania lui Cromer-Blake. Nu voia ca eu să fiu de fată, şi m-am gândit că atunci când o auzeam era aşa fiindcă voia ea, că frazele care răzbăteau până la mine nu erau întâmplătoare, şi că Clare Bayes ridica tonul dinadins — spre a mă face să înţeleg (când îl ridica). Şi mi-am zis: „Se referea la mine când a spus povestea asta cu Marco Polo, îmi dedica mie comentariile, căci unui copil de şapte sau opt ani nu i se vorbeşte astfel, la vârsta asta copiii sunt nişte imitaţii destul de serioase ale adulţilor. Numai dacă nu cumva copilul Eric suferă de infantilism şi trebuie să te porţi cu el de parcă ar fi mai mic — sau poate că l-a făcut mai copil de-a lungul celor patru săptămâni —, deşi se prea poate şi să fie mai mic decât socotesc eu, îmi dau seama că nu ştiu să apreciez vârsta copiilor şi aproape că nici pe cea a adulţilor, tot aşa cum mi-am dat seama şi că, exceptându-le pe cele deja cunoscute, cum e Clare Bayes însăşi, doresc tot mai mult femeile şi sunt tot mai puţin dispus să le cunosc, le doresc fără să-mi pun întrebări despre ele, aşa cum am făcut-o cu Muriel când am dorit-o şi nici nu-mi pun întrebări despre chelneriţele atrăgătoare de la Brown's când le doresc, şi nu ştiu dacă asta înseamnă ceva — e foarte nou —, în afară de dezechilibrul meu. În legătură cu Clare Bayes îmi pun însă cu adevărat întrebări, cu cât o văd mai puţin cu atât mă întreb mai mult şi încerc s-o ghicesc, altfel n-aş sta aici, dând raite prin Muzeul Ashmolean şi uitând de Van de Wyngaerde, care m-a adus aici (am în buzunar datele despre el); şi ea a ridicat vocea vorbind de statuie pentru ca eu să înţeleg că cine petrece prea multă vreme într-un loc care nu-i cel de baştină până la urmă ajunge să nu fie de nicăieri, sfârşeşte cu fată de chinez şi ochi albaştri, ca Marco Polo în statuia aceea Dar eu nu stau aici de prea multă vreme,

nu sunt un exilat şi niciun emigrant, şi în plus o să şi plec curând, poate vara asta mă duc la Sanlúcar de Barrameda, mi-a plăcut nespus peisajul de acolo cu golful. Castelul, biserica cea mare, palatul Ducelui, Vama, peisajul acela de acum patru veacuri care nu mai există şi nici n-a existat vreodată, căci punctul de vedere adoptat e imaginar, cum e poate imaginar şi punctul meu de vedere despre oraşul Oxford. Şi am adăugat în gând: „Şi ea ştie că o să plec foarte curând, şi-o fi făcut socotelile, încă puţin mai mult de trei săptămâni până se termină Trinity, dar cu toate astea continuă să-mi spună — acum nu cu mâna ori cu vreun gest, şi nici nu mi-o spune atât de imperios cum o făcuse în hol, ci cu cuvinte inspirate şi precise — să mă îndepărtez, să plec, să dispar odată, fără să mai aştept, din Oxford şi din viaţa ei, în care n-am stat prea mult Aproape că aş putea pleca, aproape că nu mai am ore, poate că a sosit deja clipa, înainte de ceea ce prevăzusem, trebuie să vorbesc cu ea şi nu prin telefon şi nici în grabă, cum vorbim întotdeauna, din primul moment şi până când suntem pe punctul de a ne despărţi, trebuie s-o văd, ar trebui să avem timp, să ne vedem fără grabă, fără clopote, fără reţineri, măcar o dată."

În muzeu nu mai era aproape nimeni, câte un vizitator nerăbdător sau rătăcit care intra în vreo sală şi pleca iar fără să se uite la nimic, iar paznicii amorţiţi, căzuţi în letargie, stăteau pe scaunele lor ca nişte cumetri andaluzieni cufundaţi în curţile lor interioare la sfârşitul siestei, numai ei şi grupul de familie de trei generaţii, şi un tip singur, un străin care aproape că nu mai părea aşa după o şedere la Oxford nu prea îndelungată — dar cine ştie dacă nu cumva mersul de englez şi ochii din sud nu-l trădau — şi care în urmă, la câţiva paşi, privea automat ceea ce ei tocmai văzuseră şi uitaseră poate pe dată. Tipul ăsta străin cu aspect de *don* de la Oxford (dar imperfect) i-a urmărit şi în afara muzeului, mergând în spatele lor pe străzile roşietice şi cenuşii, a intrat în acelaşi restaurant în care au intrat ei — era devreme, dar copiilor li se face foame pe nepusă-masă şi mănâncă de prânz devreme —, şi s-a aşezat solitar la o masă din faţă, în linie dreaptă cu cea a tatălui, a fiicei şi a băiatului acesteia, ţinând degetele încrucişate cum faci când te rogi pentru ca nimeni să nu o ocupe pe cea liberă dintre el şi ei şi să-i ascundă vederea chipurilor identice — dornic acum să îi vadă şi să-i observe.

Copilul Eric a luat loc întorcându-i încă spatele, în faţa maică-sii, iar bunicul la stânga ei, cu siguranţă aşezaţi aşa pentru că Clare Bayes avea de gând să i se adreseze mai departe fiului ei (făcea abstracţie de diplomatul Newton, n-avea nicio stimă pentru el, sau îl chinuia neadresându-i-se). Acum le auzeam mai bine conversaţia, deşi în realitate nu era chiar o conversaţie, ci nişte comentarii izolate şi fără continuitate, în vreme ce se uitau la meniu şi mai târziu, pe când

mâncau. „O să iau crenvurşti", şi am auzit pentru prima oară vocea copilului. „Nu cred că e bine să mănânci crenvurşti aici, Eric", îi spuse Clare Bayes, „nu sunt mai buni decât cei de acasă, iar alte lucruri sunt cu siguranţă. De ce nu ceri sparanghel ca felul întâi? Ţi-au plăcut odată acasă la mătuşa La noi nu mâncăm aproape niciodată, şi nici la Bristol nu cred că-ţi dau foarte des aşa ceva." „N-am poftă de sparanghel. Pot să-i mănânc cu mâna?" Am văzut cum Clare Bayes îl privea cu falsă dezaprobare, şi am auzit-o spunându-i cu şovăire jucată: „Da, cred că poţi." „Eu am să iau, dar cu jumări de ouă", interveni diplomatul domn Newton, „nu-ţi plac mai mult aşa, Eric? Au şi somon, îţi place somonul?" „Nu ştiu", zise copilul Eric. Şi se apucă să consulte iar meniul. Diplomatul ieşit la pensie ceru vin alb, şi Clare Bayes apă. Mai târziu, când erau la felul întâi, şi eu stăteam încă şi aşteptam să mi-l aducă pe al meu (jumări cu somon şi sparanghel), Clare Bayes îşi întrebă fiul: „Ce ţi-a plăcut cel mai mult de la muzeu, Eric? Ce-ai lua cu tine acasă, dacă ai putea?" „Monedele", spuse copilul Eric, „şi statuile. Statuile chinezeşti, cele pictate. E un băiat la colegiu care colecţionează monede, dar nu se poate să colecţionezi statui, nu-i aşa?" „Ar fi cam scump", zise diplomatul domn Newton, râzând senil şi dezvelind aceiaşi dinţi ca Clare Bayes (dar mai transparenţi şi poate îmbrăcaţi ca cei ai doamnei Alabaster, sau falşi ca cei ai lui Toby Rylands), „şi sunt mult mai puţine". „Atunci o să colecţionez şi eu monede, de ce nu-mi daţi una ca să-mi încep colecţia chiar acum?" spuse copilul Eric, şi Clare Bayes şi tatăl ei scoaseră fiecare câte o monedă, el din buzunarul hainei şi ea după ce a căutat în geanta pe care obişnuia s-o arunce aiurea (uneori răsturnând-o) la mine în dormitor sau prin camerele de hotel la Londra sau Reading, iar eu mi-am amintit de moneda pe care o aruncasem unor copii care nu erau Eric (pe atunci nu era bolnav, şi era absent) de ziua lui Guy Fawkes din acel an universitar, la 5 noiembrie, din biroul pe care Clare Bayes îl avea la All Souls, pe Catte Street, peste drum de Radcliffe Camera, la nouă luni după ce ne cunoscuserăm. Se împlineau acum şapte luni de la momentul acela, şi nimic nu se schimbase absolut deloc, toate fiind la fel după cele şapte luni: trecuse destul de când o cunoşteam pe Clare Bayes şi nimic nu se schimbase niciodată, deşi acum n-o mai vedeam şi curând va trebui să ne despărţim. Nu mi-ar fi displăcut să-i dau şi eu o monedă copilului. „Dar să nu le cheltuieşti", îl sfătui bunicul; „dacă eşti în stare să le păstrezi şi începi cu adevărat să faci colecţie, o să-ţi aduc de la Londra câteva din Italia şi din Egipt şi din India" Şi întorcându-se spre fata lui adăugă: „Mi se pare c-au mai rămas câteva prin casă. Călătoream mult, nu-i aşa? Acum, eu nu mai călătoresc." Însă Clare Bayes nu-i răspunse, continuă să-şi mănânce jumările cu somon şi sparanghel. Tocmai îşi terminau felul al doilea, iar eu îl începeam, când Clare Bayes spuse: „Şi

duminică, gata, înapoi la Bristol. Ia spune, a fost tare plictisitor să stai aici atâta vreme, cu mine?" „Nu", răspunse copilul (care de bună seamă încă nu recunoştea cochetăria); şi cum n-a mai adăugat nimic altceva, continuând să-şi mănânce crenvurştii, m-am gândit că din nou întrebarea lui Clare Bayes îmi era adresată de data aceasta, şi am răspuns în gând: „Da, a fost tare plictisitor să stau aici atâta vreme fără ea."

Tot timpul cât a durat prânzul la restaurantul care se umplea încetul cu încetul de lume, şi fiindcă Eric era copil şi deci mai scund, statura lui mă lăsa să-i văd chipul maică-sii în întregime peste capul lui, el fiind întors cu spatele la mine — chipul lui Clare Bayes chiar în dreptul meu şi cu faţa, dar nu mă privea niciodată —, şi îmi era la vedere foarte limpede şi cel al bunicului aşezat la stânga ei; şi stând ei jos şi eu de asemenea — dar ea nu mă privea niciodată —, îi vedeam mai bine decât îi văzusem stând în picioare în holul muzeului sau în vreuna din săli, nemişcaţi ori umblând. Începusem să mă obişnuiesc cu asemănarea uluitoare spre sfârşitul prânzului — asemănarea teribilă între tată şi fiică — şi cu ceafa nepotului care şi-o ascundea astfel, când, fără să-şi termine desertul şi după ce a cerut voie (copilul Eric era educat), copilul Eric se ridică şi se întoarse spre mine şi trecu pe aproape, în drum către toaletă. Puţini au fost paşii — patru sau cinci — pe care i-a făcut până să ajungă la mine, dar în răstimpul cât au durat aceşti patru sau cinci paşi — unu, doi, trei şi patru; sau cinci — am putut vedea clar şi de aproape şi în acelaşi timp cele trei chipuri la fel, al bunicului şi al mamei stând jos şi al fiului care mergea. Copilul se uită la mine pe când făcea aceşti paşi, tot aşa se uitase când s-a întors spre mine în holul muzeului şi neîndoios m-a asociat din nou cu cine trebuia să mă asocieze (dar n-avea să spună nimic, deoarece era educat şi timid); şi cum mama şi bunicul însoţeau cu privirea traiectoria urmată de fiul şi nepotul lor, amândoi îşi aţintiră ochii asupră-mi fără să se ferească (ea pentru prima oară de când eram în restaurant, el pentru prima oară în viaţa lui), şi preţ de câteva secunde toţi trei mă priviră făţiş şi în acelaşi timp (am ştiut-o, dar fără s-o văd, cred, fiindcă mă uitam numai la copilul Eric care venea spre mine, făcând cei patru sau cinci paşi). Au fost doar câteva secunde (cât durează aceşti paşi când îi face un copil, copiii nu ştiu să meargă încet), însă au fost de ajuns pentru ca atunci (şi nu în holul muzeului) să văd ceva la copil ce a căpătat atunci un nume: în ochii întunecaţi şi albaştri ai copilului Eric am văzut *senzaţia de declin pe care toţi oamenii o au mai devreme sau mai târziu.* „Nu depinde exact de ani", spusese Toby Rylands (şi o spusese înainte de a se termina Hilary şi înainte de Săptămâna Mare, înainte de a începe Trinity şi de a se îmbolnăvi copilul Eric şi a veni la Oxford când nu era în vacanţă), „sunt unii care o au de copii, sunt copii care o au deja". Aşa spusese, întocmai aşa, şi

exact asta am văzut eu atunci, cât au ţinut paşii aceia — un copil care o are deja dar în plus am văzut-o nu numai pe faţa copilului, ci şi — prin asimilare, prin comunicare, prin înrudire, prin asemănarea uluitoare care îţi dădea flori — pe faţa bătrânului şi pe faţa femeii cunoscute mie la perfecţie (asemănare pe care n-o recunoscusem sau văzusem niciodată) şi pe care o sărutasem şi care mă sărutase atât de mult Fiinţele acelea trei, cum am mai spus, îşi transmiseseră expresia şi trăsăturile fără să scape niciun amănunt, şi îşi transmiseseră şi senzaţia de declin, „senzaţia de declin pe care toţi oamenii o au mai devreme sau mai târziu”, m-am gândit şi mi-am amintit şi m-am gândit iar. „Să săruţi copilul şi să săruţi bătrânul”, mi-am zis. „Am sărutat şi am fost sărutat şi de copil şi de bătrân, şi asta-i una din ideile care, după Alan Mariott, pot sau nu să se asocieze, dar dacă se asociază inspiră oroare şi stârnesc groază: ideea de copil şi ideea de sărut, ideea de sărut şi ideea de bătrân, ideea de copil şi ideea de bătrân. Perechea îngrozitoare a bătrânului e copilul, perechea îngrozitoare a copilului e bătrânul, cea a sărutului e copilul şi cea a copilului sărutul, cea a sărutului bătrânul şi cea a bătrânului sărutul, sărutul *meu* (sunt trei idei, plus cea de Clare Bayes, care rămâne la mijloc), sărutul dat de persoane interpuse dar nu de un chip interpus, căci chipul e acelaşi chiar dacă vârstele diferă şi diferă şi sexul, întruchipări sau reprezentări sau închipuiri sau manifestări. Sărutul celor trei e sărutul dat de cine şi-a însuşit deja senzaţia de declin pe care o cunosc Rylands demonic — *awesome* — şi Cromer-Blake bolnav şi pe care eu nu o cunosc (pe care Rylands o cunoaşte de patruzeci de ani şi Cromer-Blake de nu ştiu când, şi cerşetorii de asemenea, şi Saskia sub pătura ei, însă eu n-o cunosc). E sărutul celui care de ani de zile îngăduie morţii să se apropie, cum a spus Rylands, sau al celui care ştie că într-o zi n-o să mai poată da frâu liber fanteziei legate de ceea ce va să vină, cum a spus de asemenea Rylands. Era firesc ca bătrânul domn diplomat Newton s-o ştie şi chiar se poate înţelege c-ar şti-o şi Clare Bayes care înainte a fost Clare Newton, dar iată c-o ştie şi copilul Eric, la cei nouă sau opt sau şapte ani ai lui, Eric Bayes pe numele întreg. În ochii aceia întunecaţi şi albaştri pe care îi au toţi trei am văzut, prima oară când i-am întâlnit, apele albastre ale fluviului strălucitor şi limpede în noapte, fluviul Yamuna sau Jumna, şi lungul pod de fier cu drugi încrucişaţi în diagonală, şi trenul poştal care vine de la Moradabad cu vagoanele-i instabile în mii de culori, şi pe părintele diplomat şi tăcut (şi melancolic, iar pe atunci nu încă bătrân), privind cum priveşte fata lui, îmbrăcat de gală pentru cină şi cu un pahar în mână, şi o dădacă şoptind la urechea copilei Clare (Clare Newton pe nume) sau îngânând vreun cântec oarecare; şi poate reflexul acestor ape albastre (sau negre, fiind noapte) aduce cu sine impresia de declin, senzaţia de apăsare, senzaţia de ameţeală, de

cădere şi greutate şi povară, de grăsime falsă şi de descurajare. Această impresie se cuibărise deja în privirea văzută, în privirea urmărită preţ de un minut la o altă masă, la o cină înaltă, de acum nouă plus şapte luni, şi în schimb nu şi în a mea, de asemenea văzută şi urmărită de-a lungul aceluiaşi minut de acum şaisprezece luni şi care oglindea imaginea a patru copii mergând cu o servitoare bătrână pe strada Genova, sau Covarrubias, sau Miguel Ángel. Sunt foarte tulburat deşi tulburarea mea n-a încetat niciodată să aibă temei şi logică, tulburarea mea e uşoară şi e logică şi întemeiată, şi e trecătoare, dar acum e mai intensă ca oricând fiindcă mă gândesc la toate acestea, la copil şi la bătrân şi la sărut şi la fluviu, la fluviul lat Yamuna sau Jumna care străbate Delhi şi la râul Cherwell pe malul căruia locuieşte Rylands şi în care vede trecerea, şi la râul Evenlode şi la râul Windrush între care se află Wychwood Forest sau ceea ce *a fost* odată o pădure, şi la fluviul Guadalquivir care se varsă în dreptul portului Sanlúcar, şi la râul Isis, cel mai apropiat, peste care poate o să vomit Cât de tare te oboseşte tulburarea, cât de tare te oboseşte şi plictiseşte să gândeşti tulbure şi din pricina asta să gândeşti atâta, a bate câmpii e tipic gândirii care scorneşte rime şi şovăie şi punctează arbitrar, trebuie să încetez să mă mai gândesc şi în schimb să vorbesc ca să-mi odihnesc gândirea care unifică asociază şi stabileşte prea multe legături, să vorbesc cu Rylands sau cu Cromer-Blake sau cu Kavanagh sau cu Măcelarul, sau cu Muriel (dar nu i-am cerut telefonul). Să vorbesc cu Clare Bayes, şi să-i propun ceva, să nu ne despărţim, să nu ne luăm adio, să-mi îngăduie să-mi însuşesc senzaţia de declin pe care o simt cu toţii şi pe care eu n-o cunosc încă, sau poate, mai simplu, la care n-am asistat”

Când copilul Eric s-a întors de la toaletă i-am auzit numai paşii iuţi şi am simţit curentul uşor stârnit în preajma mea, căci acum nu mă mai uitam la nimeni şi îmi plăteam tocmai nota, având încă pe masă farfuria cu crenvurşti pe care nu îi terminasem: renunţasem la desert şi ştiam că nu era departe râul Isis, dacă n-aveam timp să ajung acasă şi la coşul de gunoi.

Chiar a doua zi am hotărât ca, în legătură cu ce aveam să-i propun lui Clare Bayes, să-l consult mai întâi pe Cromer-Blake, cel mai bun sau singurul meu prieten, căci prietenii sunt cei faţă de care îţi pui la încercare capacitatea de elocinţă înainte de adevăratele încercări, şi cei pe care îi faci să fie martorii cei dintâi ai planurilor ce nu-ţi inspiră încredere (pentru ca ei să amortizeze eşecul), şi de la care aşteptăm îndemnul şi răspunsul pe care dorim să le auzim mai târziu, când se întâmplă cu adevărat, şi pe care poate nici nu le auzim.

M-am dus să-l văd fără să-l anunţ; când mi-am terminat azi dimineaţă orele am trecut pe la al său *college*, cum făceam de atâtea ori, presupunând că se afla probabil la el în apartament, în cel mai rău

caz ocupat cu o lecţie predată unui student, iar eu aş putea să-l aştept în spatele uşii, până termină. Urcând la etajul lui, încă de pe scări — e vorba tot de un etaj trei i-am auzit vocea, şi m-am gândit că într-adevăr era cursul pe care i-l ţinea unui student care, aşezat în faţa lui, dormea pesemne pe canapea, prefăcându-se că este de acord cu dizertaţiile lui despre *Tirano Banderas* sau *Automoribundia.* Din pricina asta nu am bătut imediat în uşă, nu fiindcă aş fi dorit să spionez ceea ce spunea sau făcea Am ascultat numai pentru a-mi confirma că era ocupat şi a cumpăni, într-o clipă, dacă se cuvenea să aştept acolo până îşi termina lecţia — cum am mai spus, în spatele uşii sau s-o deschid un moment, să-i spun că aveam nevoie să vorbesc urgent cu el şi că mă voi întoarce puţin mai târziu, ducându-mă apoi să dau o raită. Dar primele cuvinte pe care le-am auzit limpede, când mă aflam deja în faţa uşii (care n-au fost în şoaptă), m-au lăsat descumpănit suficiente secunde pentru ca apoi (la sfârşitul acelor secunde: una, două, trei şi patru; sau cinci) să fie prea târziu pentru a mai hotărî ceva şi a mai face vreun pas, nici intrând în apartament, nici pe scări în jos.

În engleză există un verb care în spaniolă se poate traduce numai explicându-l, şi *to eavesdrop* (acesta e verbul) înseamnă (aceasta e explicaţia) a asculta în chip indiscret, în taină, pe furiş, o ascultare deliberată şi nu întâmplătoare sau nedorită (pentru aceasta, în schimb, se foloseşte *to overhear*), cuvânt alcătuit la rândul lui din două şi anume *eaves*, care înseamnă *streaşină*, şi *drop*, care poate însemna mai multe lucruri, dar are legătură mai cu seamă cu *picătură* şi *picurare* (cel care ascultă se aşază la o anume distanţă, minimă, de casă: se aşază acolo unde streaşină picură după ploaie, şi de acolo ascultă ce se vorbeşte înăuntru). Asupra folosirii acestui *eavesdropping* în romanul secolului al XIX-lea, mai exact în *Un erou al timpului nostru*, a meditat odată Vladimir Vladimirovici din colonii şi, cu toate că Nabokov n-a fost student la Oxford, ci la Cambridge, n-am nicio îndoială că acolo ar fi avut, prin anii douăzeci, ocazia să descopere acelaşi lucru ca şi mine, în vremea mea şi la Oxford, şi anume: că *eavesdropping* nu numai că era şi continuă să fie o practică în vigoare în ambele oraşe, ci şi întotdeauna cel mai bun mijloc (deşi primitiv) de a obţine informaţia precisă pentru a nu fi un marginalizat din aceia care nu au şi nu transmit niciun fel de informaţie. La Oxford (şi la Cambridge, bănuiesc) *eavesdropping*, cum a spus Nabokov că se întâmpla în romanul lui Lermontov menţionat mai sus, se preface în „abia perceptibila rutină a destinului”. Eu văzusem câţiva *dons* circumspecţi şi gravi în plină genuflexiune (prăfuindu-şi pantalonii) pentru a spiona pe gaura cheii pe un culoar din Tayloriana, sau trântiţi pe mochetă într-un *college* (făcând literalmente o prostie, cu toga împrăştiată, ca o pată de cerneală ce se lăţeşte), cu urechea lipită de crăpătura unei uşi, sau uitându-se Ură să le scape nimic cu telescopul (japonez, de marcă)

de la o fereastră gotică; şi să nu mai vorbim de cei care nu mai dădeau atenţie propriei lor conversaţii în restaurantul de la hotelul Randolph, pentru a prinde în zbor câteva cuvinte lansate la o altă masă, ori lungindu-şi imprudent gâtul la o *high table* (mai ales la desert, cu şerveţelul pierdut) (murdărit în ultimul hal). Însă cu nu făcusem niciodată aşa ceva, să mă aşez sub streaşină. Atunci am făcut-o pentru prima dată, şi m-am simţit (aproape la sfârşit, şi momentan) mai integrat; deşi, ca să fim exacţi, cred că cel dintâi cuvânt limpede care a răzbătut la urechile mele din gura lui Cromer-Blake ce părea palidă a fost *overheard*, şi nu altceva Şi atunci recunosc că mi-a venit în minte *eavesdropping*.

„Haide, te rog, fii drăguţ, culcă-te cu mine", acestea au fost primele cuvinte desluşite ale lui Cromer-Blake; şi în secundele următoare, în cursul cărora am rămas încremenit, prietenul meu adăugă: „Numai de data asta, o singură dată, te rog, te conjur pe ce ai mai scump, o să fie ultima" Vocea care răspunse era tânără, mai tânără, cam neplăcută, puţin spartă, ca şi cum, nefiresc, nu şi-ar fi schimbat-o complet acel cineva, tânăr, dar nu chiar atât încât să nu şi-o fi stabilizat. Şi vocea asta de contratenor răspunse fără iritare, cu răbdare, cu încredere, ca un cunoscut de demult: „Nu mai stărui, ţi-am spus că nu, s-a terminat Pe deasupra, Dayanand spune că eşti bolnav şi că nu trebuie să faci eforturi, spune că e periculos, şi pentru mine de asemenea Aşa spune." Felul de a rosti era neîngrijit, nu foarte diferit de cel al lui Muriel, asemănător cu cel al mecanicului Bruce (dar nu era Bruce, care avea vocea gravă). M-am gândit iute că nu putea fi vorba de un student (tânărul Bottomley, mi-am zis într-un prim moment) din pricina asta, a felului plebeu de a rosti, şi fiindcă Cromer-Blake nu era în stare de o asemenea tâmpenie, chiar dacă ar fi îndrăgostit sau disperat: nimic mai grav la Oxford decât o acuzaţie de *sexual harassment* sau hărţuire sexuală a unui student, sau, încă şi mai rău (dacă e cu putinţă), de *moral turpitude* sau josnicie morală, altă expresie latinească stâlcită (deşi englezită), frumoasă metaforă a pătrunderii fără ocolişuri. „Ah, spune Dayanand, doctorul nostru care le ştie pe toate", comentă Cromer-Blake (poate pentru el însuşi), recăpătându-şi tonul ironic care îi era cu mult mai caracteristic decât cel implorator: îmi făcea rău să i-l aud pe acesta din urmă. „Dayanand nu ştie nimic despre sănătatea mea, o spune ca să te îndepărteze de mine, ca să mă elimine, de o groază de vreme nu m-a văzut în calitate de doctor, e ca şi cum ţi-aş spune eu acum că el e cel bolnav. A spune despre cineva că e bolnav înseamnă întotdeauna a-l discredita E un mod de a termina pe cineva. M-am simţit cam prost, dar acum sunt bine, mi-a trecut, am eu poate înfăţişare de om bolnav?" Îl văzusem pe Cromer-Blake cu două sau trei zile în urmă, şi arăta bine, probabil că se menţine, mi-am închipuit, chiar în clipa aceea, de partea cealaltă a uşii. M-am întrebat

dacă tânărul care vorbea o fi acel „Jack” al cărui nume îi scăpase lui Cromer-Blake într-o seară acum câteva luni, tocmai după ce o văzusem pe Clare Bayes pentru prima oară (chipul ei şi decolteul ei de un gust excelent); şi am aşteptat să aud un vocativ în gura lui — a lui Cromer-Blake — care să mă lămurească, dar pot spune că n-am auzit niciunul, cât a durat acel *eavesdropping* al meu.

„Nu, arăţi foarte bine”, spuse vocea tânărului „dar e totuna, s-a terminat, nu se mai poate. Dayanand, oricum, s-ar supăra.” „Că mă supăr eu n-are nicio importanţă, în schimb.” Vocea spartă se îndulci o secundă: „Ba pentru mine are, dar nu-i atât de grav. Aşa cum stau lucrurile.” S-a lăsat atunci o tăcere care a durat destule secunde (poate pauza pentru un sărut, săruturile impun tăcere), şi apoi vocea a început iar să vorbească, acum protestând vehement (încă şi mai tânără şi mai neplăcută): „Lasă-mă! Opreşte-te, opreşte-te! Mă doare.” „îmi pare rău”, spuse Cromer-Blake şi tonul i-a redevenit implorator: „Dar te rog, te rog din suflet, îţi jur că nu-i niciun pericol, şi Dayanand n-are cum să alia Nu vreau decât să ne lungim şi să te strâng puţin în braţe, de multă vreme nu mă mai îmbrăţişează nimeni” „Păi du-te în altă parte să cauţi aşa ceva”, zise cu asprime vocea (ca vocea unui *don* refuzând să-i dea unui cerşetor ceva de pomană şi alungându-l). În momentul acela am simţit că faţa îmi arde, un amestec de roşeaţă şi senzaţie de umilinţă, mă umilea faptul că tânărul acela, oricine ar fi el, se purta urât şi-l respingea pe prietenul meu Cromer-Blake, care fi ruga fierbinte. Dar am rămas acolo, nemişcat, în faţa uşii Uşa avea o clanţa aurită, era închisă dar precis că nu şi încuiată cu zăvor sau cu cheie, ar fi fost cu siguranţă de-ajuns să apăs pe clanţă şi să împing ca s-o deschid, aşa o ţinea de obicei Cromer-Blake când era acasă, neîncuiată cu zăvor sau cheie, uşa aceea cu o plăcuţă pe care o aveam acum sub ochi şi unde stătea scris: „Dr. P. *Li* Cromer-Blake”, numele lui Cromer-Blake. S-a făcut iar o pauză, ca şi cum Cromer-Blake ar ţi rămas pentru moment fără capacitatea de a răspunde, fără capacităţile lui obişnuite de ironie şi furie. Am auzit scârţâitul celeilalte uşi, de la dormitor. Cromer-Blake a intrat probabil în dormitor, nu se putea şti dacă singur sau însoţit; însă imediat scârţâitul se repetă. Cromer-Blake s-o fi dus să ia ceva şi s-a întors în salon. Spuse: „Bine. Dar fă-mi măcar fotografiile, nu-i nicio primejdie sau supărare în treaba asta, nu?” Îşi recăpătase acum tonul puţin ironic, deşi continua *să se roage* (dar nu ca să fie îmbrăţişat). M-am întrebat ce-o fi cu prietenul său Bruce, şi cu ofertele acelea şi mai ispititoare şi procesele acelea înnebunitoare de seducţie pe care le menţionase atunci seara, cu feţele frumoase şi trupurile atletice care, cum spusese, se aflau în alcovul şi la dispoziţia lui uneori Cromer-Blake era un bărbat chipeş, dar, după câte ascultasem de sub streaşină, începea să aibă dificultăţi pentru a profita de înfăţişarea lui, cu mult înainte de a fi bătrân, cu mult

înainte de a-i fi venit timpul să trăiască doar din amintiri, plăsmuite şi adunate cu gândul să-i asigure un strop de varietate la bătrâneţe, când în mod firesc ceea ce ar fi trebuit să facă acum era să se ocupe încă din plin cu plăsmuirea şi adunarea lor pentru viitor. Mi-am zis că nu putea fi din cauza bolii, oricare ar fi fost şi chiar dacă nu s-ar fi făcut bine: sunt unele lucruri în faţa cărora nu contează nicio primejdie. Cromer-Blake însuşi cerea îmbrăţişări, deşi poate că într-adevăr nu-i prindea bine să facă nici cel mai mic efort. Dayanand, mi-am adus aminte, era un tip de temut după cât putusem să văd în privirea-i înflăcărată în cursul acelei *high table*. Dayanand avea pesemne mai multă voinţă şi putere pentru a obţine ceea ce urmăreşte, mai multă putere decât Cromer-Blake, ochii lui n-aveau niciun văl, proveneau de la Miază-zi. Ca şi ai mei, medicul indian nu avea astâmpăr ca Toby Rylands, care fusese poate sud-african, ca şi Clare Bayes, care-şi petrecuse copilăria în ţări îndepărtate şi meridionale, şi poate ca răposatul Gawsworth, care trăise în Tunisia şi Algeria, în Italia şi Egipt, şi de asemenea în India (deşi nu în Redonda); şi, neîndoios, ca mine, care am fost şi sunt şi voi fi din Madrid (o ştiu bine acum). Sângele meu e fierbinte, sau cald, sau rece. Dar şi eu mă voi ruga stăruitor pentru ceva când voi avea ocazia, îndată ce voi fi pus în situaţia aceasta. De fapt o şi făceam de săptămâni întregi de la distantă, cu Clare Bayes, pe care o *rugam*.

„Bine", răspunse vocea acelui tânăr care nu se schimba defel; „dar să ne grăbim". „Ai să mi le faci?" întrebă Cromer-Blake cu gratitudine neschimbată şi subită şi cu uşurare. „Ce bine, în relaţiile astea prin intermediul agenţiilor veşnic îţi cer până la urmă fotografii Nu ştii ce recunoscător îţi sunt, fără ele nu mă pot descurca deloc, şi dacă nu mi le faci tu, atunci cine? Lui Bruce nu-i pot cere aşa ceva" „Hai, pregăteşte-te, cu cât începem şi terminăm mai iute, cu atât mai bine", zise cu condescendentă vocea spartă. Cromer-Blake, m-am gândit, îşi face fotografii intime ca să le trimită pe la vreo agenţie, sau cuiva cu care a stabilit se pare o legătură prin intermediul acesteia Am început să mă întreb, nemaiauzind acum niciun dialog, ci numai fraze răzleţe şi acel clic de neconfundat al unui Polaroid („E bine aşa?", spunea Cromer-Blake. „Încadreaz-o bine pe asta", spunea Cromer-Blake. „Aşa iese în întregime, nu?" spunea Cromer-Blake. „Clic", făcea Polaroidul), cum şi în ce poziţii se făceau fotografiile acelea pe care nici mecanicul Bruce, nici Clare Bayes, bunăoară, şi nici eu, n-am fi putut să i le facem. Şi începând să mă gândesc la asta am simţit o fierbinţeală şi mai intensă pe fată (acolo, în spatele uşii), însă ştiu că de data asta a fost doar roşeaţa fără nimic altceva Şi, cu toate că nu era nimeni care să mă vadă aprins la faţă (nu se uita la mine decât plăcuta strălucitoare, cu numele lui Cromer-Blake incomplet), cred că nu supoziţiile mele mi-au provocat starea aceea, ci reacţia mea, sau cea a

conştiinţei mele (o rămăşiţă). Căci atunci mi s-a făcut ruşine de acel *eavesdropping* al meu.

În mare taină, în acea taină pe care nu mă străduisem s-o păstrez când urcasem şi ajunsesem în capul scărilor, fiindcă atunci nu era încă o indiscreţie, ceva secret, furişat, m-am întors şi am început să cobor în vârful picioarelor, pe când la urechi îmi mai răzbătea încă (acum *overhearing*, căci nu mai voiam să audă nimic) o ultimă frază („E important să se vadă de sus", spunea Cromer-Blake. „Clic", făcea Polaroidul). Şi în acelaşi timp nu m-am putut abţine, când coborâsem deja câteva trepte, să nu zâmbesc şi eu puţin ironic (de parcă aş fi fost Cromer-Blake), cu gândul la posibila scenă pe care n-o văzusem Totuşi, zâmbetul mi s-a şters imediat, când mi-am amintit brusc de ce venisem, şi mi-am dat seama că n-aş mai putea să-l consult pe Cromer-Blake în legătură cu intenţiile mele şi nici să-i pretind să-mi amortizeze anticipat eşecul probabil, nici să aud din gura lui îndemnul şi răspunsul pe care doream să le ascult mai târziu, când se va întâmpla cu adevărat, căci auzisem deja cuvintele de respingere şi răspunsul nedorit rostite de o altă gură necunoscută şi cu o voce spartă.

Clare Bayes şi cu mine ne-am dus la Brighton în chip de rămas-bun, când copilul Eric plecase deja şi ea se învoi să mă mai vadă o dată (numai noi singuri) şi să-mi asculte propunerile, să vorbească pe îndelete cu mine, fără grabă şi fără ceas deşteptător şi fără clopote care marchează orele şi jumătăţile şi sferturile şi, de asemenea, răsună fără nicio reţinere la asfinţit (şi vor continua s-o facă în vecii vecilor, chiar dacă eu n-o să le mai aud). Ne-am dus la Brighton la un sfârşit de săptămână, într-o sâmbătă, să stăm acolo o singură noapte, prima şi ultima petrecută împreună, fiindcă nu dormisem niciodată cu ea aşa cum dormisem o noapte cu Muriel (copilul Eric se întorsese la Bristol iar Edward Bayes era în călătorie pe continent). Dar la Brighton abia dacă am ieşit din hotel, un hotel deosebit şi mai puţin convenţional ca cele de la Londra şi Reading, şi de la ferestrele căruia vedeam minaretele şi cupolele în formă de ceapă ale celebrului Royal Pavilion, cu stilul său pseudo-indian sau grotesc indian, şi în plus şi plaja, de partea cealaltă (a fost singura dată când statul împreună a fost scump: adulterul are tendinţa să fie ieftin). Nu-i adevărat că n-am ieşit, dar aşa îmi face impresia, veşnic între patru pereţi cu Clare Bayes, la Oxford şi la Londra şi la Reading şi la Brighton. Nu ne-am dus cu trenul la Brighton, ci cu maşina ei, şi faptul acesta a avut de asemenea ceva de noutate şi inaugurare (deşi era un sfârşit): să stăm amândoi în maşina ei îndreptându-ne spre sud, în călătorie, lăsând în urmă Londra şi Reading pentru prima dată, eu cu falsa impresie că stau la volan, în stânga, ea cu aceeaşi impresie (adevărată). Dar totul a fost fals, cred (tot ce ne privea, şi în schimb nu şi tot ce-i privea pe alţii, pe cine

murise cu treizeci de ani în urmă într-o ţară străină şi pe cine n-a murit, însă a trebuit să moară, acolo şi atunci). Plutea în jurul nostru un aer de despărţire, un aer intens şi întotdeauna uşor de recunoscut, dar chiar şi aşa ne prefăceam că despărţirea şi plecarea nu erau cu desăvârşire iminente, cum fuseseră de la început (să ai ceea ce se numeşte o iubire pe meleagurile unde eşti în trecere, la *cine* să te gândeşti. Asta a fost hotărârea şi intenţia), ci că puteau depinde de întâlnirea aceea sau de sfârşitul de săptămână, că puteau fi hotărâte sau nu în oraş sau într-o cameră dintr-un hotel din Brighton. Iar eu am simţit marea consolare (sau poate plăcerea imensă) de a propune imposibilul, ştiind că nu va fi acceptat: căci tocmai imposibilitatea cunoscută şi refuzul cert — respingerea care nu-l face decât să spere pe cel care propune şi apucă să vorbească primul — îl determină să nu aibă rezerve, să fie vehement şi să se arate mai sigur când îşi exprimă dorinţele decât dacă ar exista cel mai mic risc ca acestea să fie îndeplinite. Şi Clare Bayes s-a prefăcut că mă crede — cred eu că mă ia în serios, şi mi-a dat explicaţii ca şi cum într-adevăr ar fi fost nevoie de ele şi n-ar fi fost de-ajuns un simplu *nu*, ca şi cum ar fi trebuit să încerce să nu mă jignească şi ar fi fost important ca eu să înţeleg (s-a comportat cu delicateţe). Este formalitatea ce se cuvine a fi îndeplinită pentru a se înnobila legăturile care nu sunt de sânge, care niciodată nu sunt folositoare şi nici prea interesante, şi totuşi par a fi necesare pentru gândire, pentru ca gândirea să-şi făurească iluzii despre ce trebuie să se întâmple şi să nu lâncezească. Sau să nu decadă. Pentru ca să nu sufere de descurajare.

Însă n-am vorbit de nimic din toate acestea — eu m-am abţinut să-mi rostesc micul discurs, iar ea s-a abţinut să-şi dea marele răspuns — până după cină şi după plimbarea pe plaja nesfârşită, când ne întorseserăm în camera de la hotel, ştiind că efortul cel mai important — reprezentaţia, născocirea — avea să aibă loc atunci. De asta ne cruţaserăm energiile (verbală şi de convingere) în timpul cât a durat drumul cu maşina şi vizita la palatul contrafăcut, adică Royal Pavilion, cu crenelurile şi turlele şi ferestrele sale meridionale, cu zăbrele; în timpul cumpărăturilor prin oraş (veşnic un anticariat aşteptându-mă, unicul din toată Anglia, veşnic tot felul de poşete pentru Clare Bayes şi un cadou pentru copilul Eric), în timpul cinei privind plaja şi valurile care se spărgeau; şi în timpul plimbării cu picioarele goale, de data asta şi eu cu picioarele goale şi cu pantofii spânzurându-mi de două degete, mijlociul şi arătătorul (fără mănuşi). Şi când ne-am dus sus după atâtea fraze răzleţe şi atâtea pauze (dar nu era târziu, fiindcă ştiam că mai lipseau câteva ceasuri spre a socoti că ziua aceea se sfârşise şi a încerca să dormim, şi poate nu vroiam să facem ca totul să devină prea obositor sau prea veridic), ca se descălţă din nou cum îi era obiceiul şi cu n-am mai făcut-o, deşi aveam nisip în

ciorapi, şi se trânti pe pat, iar fusta i se ridică după cum era de presupus că trebuia să i se întâmple mereu ca să-şi arate bine picioarele, nu musculoase şi drepte, cum erau probabil pentru mulţi alţii, ci zvelte şi aproape copilăreşti în mişcarea lor. În noaptea aceea puteam eterniza conţinutul timpului nostru, sau puteam avea senzaţia că o facem, şi de asta nu era nicio grabă, nici măcar ca să începem să vorbim, nici măcar ca să ne sărutăm, nici măcar ca sexul meu să se îndrepte spre gura ei sau gura ei spre el, sau ca ea să nu se îndrepte niciunde. Noaptea de primăvară era cu adevărat de primăvară, şi una dintre ferestrele camerei — cea care ne lăsa să distingem câte un minaret nepotrivit sau vreo cupolă în formă de ceapă luminate în fundal — era deschisă. M-am întors cu spatele. M-am sprijinit de pervaz. De acolo vedeam plaja şi apa prin fereastra din faţă. Am aprins o ţigară. Am spus:

— Clare, nu vreau să plec. Nu pot să plec acum — şi am crezut că propoziţiile acestea două atât de asemănătoare puteau fi de-ajuns pentru ca ea să vorbească şi să fie nevoită să-mi răspundă ceva (şi imediat mi-am mai zis şi că, deşi începusem să vorbesc, continuam încă să mă gândesc fără răgaz). Începu să vorbească, dar nu răspunse (nu tocmai, n-a fost un răspuns).

— Vrei să spui din Oxford.

Am spus:

— Da, cu toate că nu-i vorba de Oxford, cred că din Oxford aş vrea cu adevărat să plec, şi pe deasupra nici n-am încotro, mi se termină contractul. Dar nu vreau să mă despart de tine. Am tânjit prea mult de dorul tău săptămânile astea nesfârşite, şi nu vreau să mă despart de tine din raţiuni pur geografice, ar fi ridicol — şi mi-am zis că fusesem şi mai explicit cu asta, cum se cer a fi întotdeauna conversaţiile serioase între amanţi, ce trebuie să decurgă obligatoriu pe o suprafaţă plană, şi în stil diafan, şi să se refere la viitor.

— Cele geografice sunt raţiuni destul de puternice ca să despartă lumea. Uneori sunt fără drept de apel. Tu nu vrei să pleci, dar de fapt ai vrea să pleci, deci nu ştii prea bine ce vrei. Eu ştiu că nu pot şi nu vreau să plec de nicăieri. Dar e totuna că tu n-o ştii, fiindcă oricum trebuie să pleci, şi vei pleca N-are rost să vorbim despre ceva care nu lasă nicio îndoială.

Am spus:

— Dar tu ai putea veni cu mine — şi m-am gândit că acum, spre surpriza mea, spusesem aproape tot ce părea esenţial de spus (şi trebuia să Fie explicit) în noaptea aceea de iunie şi de sâmbătă în oraşul Brighton (şi m-am mai gândit şi că Clare Bayes avea să spună că aşa ceva era imposibil).

— Unde? La Madrid? Nu fi absurd. Aşa ceva e imposibil.

Am spus:

— Dar ai veni cu mine dacă ar fi posibil? — şi m-am gândit că îi dau şi ei ocazia să spună că ar face ceea ce amândoi ştiam că n-o să facă. Dar n-a profitat de ea, căci acesta nu era rolul ei, ci al meu.

— Mi-ar plăcea să ştiu cum, din curiozitate.

Am spus:

— Nu ştiu cum, ar trebui să găsim o cale, totdeauna există soluţii, dacă vrei să le găseşti. Dar înainte trebuie să vrei să le găseşti, am nevoie să ştiu că tu o doreşti, sau că eşti dispusă să te gândeşti la asta; şi că n-o să mai accepţi să mai treacă iar patru săptămâni ca acestea din urmă. Şi nici nu vreau ca atunci când îl văd pe băiatul tău să se uite la mine cu o privire stranie, ci să mă cunoască şi să locuiască şi el cu noi dacă suntem împreună, să fie fiul meu, sau fiul meu adoptiv. Nu pot trăi fără tine, deşi mi-am dat poate seama prea târziu, când sunt pe punctul să fiu obligat să trăiesc fără tine. Dar aşa se întâmplă întotdeauna — şi mi-am zis că mă încumetam să spun, şi prea curând, ceea ce nici măcar nu prevăzusem şi nu eram sigur că voiam să spun la început şi poate nici la sfârşit (cuvântul *împreună*, cuvântul *fiu*, cuvintele *fiu adoptiv*); şi m-am mai gândit că ultimele fraze, chiar şi cea de pe urmă, fuseseră acceptabile în cadrul minimei varietăţi posibile a comportamentului în legăturile care nu sunt de sânge. Îi venise rândul lui Clare Bayes să fie surprinsă, măcar puţin, deşi surprinderea ei era probabil prefăcuţi Însă prefăcătoria ei a constat tocmai în a nu se arăta surprinsă, ceea ce este o formă de a ceda surpriza (prefăcătoria) partenerului.

— Nu-i vorba că e prea târziu, spuse, şi îşi aprinse prima ţigară în pat, prima ameninţare pentru ciorapii ei: aproape că nu fumase în timpul cinei şi nici la plimbare, de parcă s-ar fi rezervat pentru noapte şi pentru cameră. Nu-i vorba de timp, fiindcă pentru asta n-a existat niciodată un timp determinat. Asta e în afara oricărui timp, totdeauna a fost aşa, şi continuă să fie, acum şi mai mult Tu te vei întoarce la Madrid peste puţin, şi e mai bine că nu ne-am văzut în ultimele săptămâni, aşa ne-am putut obişnui încet-încet, eu m-am obişnuit, destul de mult La Madrid n-ai să-mi mai duci dorul aşa de tare ca aici, aici eşti singur. Cu fiecare zi petrecută acolo mă vei vedea mai depărtată şi mai ştearsă. N-are sens să vorbim de asta Să ne petrecem sfârşitul acesta de săptămână cât mai plăcut cu putinţă şi să ne luăm rămas-bun mâine. A durat destul.

Am spus:

— Ce uşor e — şi m-am gândit că în sfârşit ea a preluat firul conversaţiei şi că cu aş putea de-acum să nu mai vorbesc, ci doar să ascult şi să tac.

— Nu, nu-i deloc uşor, să nu crezi că-i uşor. M-am gândit adesea la tine când Eric era acasă, şi voi continua să mă gândesc adesea când vei fi plecat.

Am spus:

— Dar eu o să mă gândesc la tine neîncetat, cum m-am gândit neîncetat în aceste săptămâni. Dacă nu vrei să vii cu mine atunci trebuie să găsesc cu un mod de a rămâne aici, chiar dacă ar fi să-mi caut altceva de lucru — şi m-am gândit că n-aş vrea să rămân la Oxford dând ore de spaniolă la vreun institut, nici la Londra lucrând la radio (a fost tot ce mi-a trecut prin cap, în clipa aceea), nici să ajung cu fată de chinez şi ochi albaştri, cum poate ajunsese ca, care-şi petrecuse copilăria departe, la Delhi şi Cairo.

— N-ai mai rezista aici multă vreme, nu eşti chiar aşa de desprins de ţara ta pe cât crezi. Şi dacă ai rămâne eu n-aş fi cu tine, sau nu într-o altă formă decât cea de până acum. Am continua să ne vedem aşa, prin hoteluri, sau un scurt răstimp acasă când am o fereastră. N-am vorbit niciodată de asta, presupun că din politeţe reciprocă şi pentru că era de la sine înţeles. Nu era necesar; şi apoi şi din lipsă de timp, ca să nu ne stricăm scurtele noastre sărbători. Niciodată n-am vorbit mult despre nimic. Eu nu mă voi despărţi niciodată de Ted în cadrul paşilor pe care trebuie să-i faci în conversaţiile diafane despre viitor (paşii care sunt doar formalităţi) eu aveam atunci două opţiuni: puteam întreba (m-am uitat spre plajă) dacă această renunţare avea să se producă vreodată, căci cu toate acestea ea îşi iubea bărbatul (însă în noaptea aceea de iunie şi de sâmbătă în oraşul Brighton nu voiam să risc să aud că aşa şi era, şi nici să fiu nevoit să încerc să neg acest lucru făcând inevitabil uz de lăudăroşenie); sau — simulând că această posibilitate nu exista — puteam să-i reproşez lipsa de îndrăzneală şi resemnarea faţă de starea de fapte (m-am întors şi am privit spre cupole: am aruncat ţigara pe fereastră — ca o monedă —, şi i-am vorbit stând cu spatele), de faptele la care eu nu fusesem de faţă şi pentru care nu simţeam nici responsabilitate şi nici respect N-a avut vreo importanţă că am ales a doua opţiune, deoarece Clare Bayes a răspuns ca şi cum m-aş fi decis pentru prima.

— N-am să-ţi spun acum că sunt îndrăgostită de Ted, fiindcă nu ştiu prea bine dacă sunt şi nici în ce fel, dar în schimb ştiu precis că nu mai sunt cum eram cu ani în urmă, când ne-am căsătorit, şi înainte, şi apoi după. Adevărul e că nu-mi pun prea multe întrebări, nu-mi pun de obicei întrebări cu privire la asta Dar, chiar dacă ar fi un lucru sigur că mai sunt şi acum, şi aş avea convingerea asta, tot nu ţi-aş spune-o. E caraghios ca o femeie să-i spună aşa ceva amantului, sau un bărbat amantei, şi pe deasupra unui amant care nu e ocazional, ci pe care îl cunoaşte şi îndrăgeşte de multă vreme. N-aş putea susţine aşa ceva faţă de tine, chiar dacă aş fi sigură. Dar nu-i nevoie. E de ajuns să-ţi spun că îmi place să trăiesc cu el, asta o ştiu doar. Nu numai că-i plăcut, dar m-am şi obişnuit E viaţa pe care am ales-o, şi o aleg mai departe dintre toate vieţile care mi-ar fi posibile, să nu ţinem

cont de cele imposibile. A avea un amant nu-i în contradicţie cu asta, şi n-ar fi nici măcar dacă ţi-aş spune, ca o femeie puţin caraghioasă ce sunt, că îl iubesc pe Ted mai mult ca orice.

Am spus:

— Amanţii sunt stăruitori şi îndărătnici şi pun mult suflet, nu-i aşa? — şi m-am gândit că şi eu fusesem stăruitor şi îndărătnic cu Muriel, falsa grăsană din Wychwood Forest; însă nu pusesem suflet absolut deloc.

— Eşti un prost, mi-a spus Clare Bayes cum îmi mai spusese şi în acea zi de 5 noiembrie, în biroul ei la All Souls, pe Catte Street, vizavi de Radcliffe Camera, şi prin urmare a fost a doua oară că m-a făcut prost (fără ca eu să mă simt ofensat în niciuna din ele): se enervase datorită comentariului şi cu siguranţă şi fiindcă o întrerupsesem când era absolut hotărâtă să ia cuvântul şi să poarte o conversaţie infantilă cu mine: să parcurgă în întregime procesul de apropiere, împlinire şi distanţare; de plenitudine, de luptă şi îndoială; de certitudini, gelozie şi părăsire; şi de râs (să termine odată cu plictiseala aceea). Eşti un prost, mi-a spus. Da, voi amanţii sunteţi stăruitori şi îndărătnici şi puneţi mult suflet, dar nu pentru mult timp, şi aşa şi trebuie să fie. Acesta vă este rolul şi de asemenea farmecul. Şi al meu în calitate de amantă a ta, să nu uiţi; şi al meu, chiar dacă tu nu eşti căsătorit Menirea noastră e să nu dăinuim îndelung, să nu persistăm, să nu ne eternizăm, căci dacă dăinuim puţin mai mult decât se cuvine atunci s-a zis cu farmecul şi încep suferinţele şi se întâmplă tragedii. Tragedii tâmpite, tragedii ce pot fi evitate, tragedii căutate.

Am spus:

— N-am văzut să se întâmple multe tragedii în vremea noastră — şi m-am gândit că între Clare Bayes şi mine era cu neputinţă să se întâmple, nici la Oxford, nici la Londra, nici la Reading şi nici la Brighton. Şi nici măcar în gara Didcot.

— N-are a face dacă se întâmplă în vremea noastră ori s-au întâmplat odinioară, timpurile nu sunt niciodată prea diferite, chiar dacă aşa par. Cine cunoaşte alt timp decât al său? Acum treizeci de ani, adică pe vremea mea, am văzut cu adevărat o tragedie care a fost probabil o tâmpenie, şi de atunci, sau poate de când am fost conştientă că o văzusem, îmi tot petrec viaţa încercând să fiu invulnerabilă, suficient de pesimistă şi rece pentru a fi invulnerabilă la tragediile tâmpite; pentru a fi imună faţă de ele şi a nu le căuta Tu n-ai văzut nimic şi-ţi poţi încă permite multe, însă eu nu pot Şi nici nu vreau.

Atunci a fost momentul când Clare Bayes, trântită pe pat, şi văzând într-o parte plaja şi apa şi în cealaltă imitaţia bizară a unui palat indian în fundal, şi în prim plan pe cel care îi fusese amant timp de şaisprezece luni şi acum se afla pe punctul să înceteze a mai fi, atunci

a fost momentul când Clare Bayes (ca şi cum ar fi un bărbat) s-a arătat dispusă să evoce cu glas tare lucruri trecute. Atunci a fost momentul când conversaţia între amanţi a încetat să se desfăşoare pe o suprafaţă plană, şi în stil diafan, şi să se refere la viitor, pentru a o face pe o suprafaţă aspră şi brăzdată, şi în stil neguros, şi să se refere la trecut „Ascultă", zise şi aprinse încă o ţigară, sprijinindu-şi apoi capul pe o mână şi cotul pe perna în formă de sul din patul dublu (astfel se aşeză ea să-mi povestească episodul acela atât de melodramatic legat de o moarte concretă care avusese mai mulţi martori, deşi acum mai trăia numai cel care nu putea să şi-o amintească). „Ascultă", zise, şi eu m-am întors iar când a spus-o, stând din nou eu spatele la fereastra ce da spre uscat; n-am putut să nu observ, întorcându-mă, cum cu mişcarea aceea pe laterală şi înspre mine fusta i se ridicase şi mai tare: parcă nici nu o mai avea pe ea. „Ascultă", zise, „mama a avut un amant care a dăinuit prea mult Se numea Terry Armstrong şi nu ştiu cine era şi nici cu ce se ocupa, fiindcă am aflat toată povestea mult mai târziu după ce s-a întâmplat, s-a întâmplat când eu aveam doar trei ani. El n-a lăsat nicio urmă. Numai când am avut vârsta să întreb despre mama i-am putut întreba pe alţii, deşi niciodată n-am căpătat mai mult decât o versiune şi un răspuns, pe care am fost nevoită să le iau drept bune pentru că sunt singurele. Tata a păstrat întotdeauna o tăcere îndurerată, şi poate nu numai fiindcă nu voia să vorbească, ei şi, cred uneori, fiindcă n-a aflat probabil totul; nu poate povesti întreaga istorie. Unica fiinţă care a vrut să mi-o povestească, după ce trecuse o vreme, a fost doamna Munshi, Hilla, dădaca mea, femeia care vedea de mine la Delhi. În schimb, tata a refuzat să-mi răspundă ori de câte ori l-am întrebat sau l-am învinuit de ceva, ceea ce nu înseamnă însă că ar fi negat întotdeauna, niciodată n-a negat nimic din ce i-am povestit în ziua în care îmi povestise dădaca. De fiecare dată când deschideam subiectul, se ridica şi pleca din cameră cu o expresie întunecată, eu mă ţineam după el, stăruind, până la uşa dormitorului lui, unde se încuia şi de unde nu ieşea decât după câteva ceasuri, pentru cină, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Însă şi de la aceste momente zbuciumate s-a scurs multă vreme, acum nu-mi mai trece prin cap să insist şi nici să-i cer socoteală, niciodată nu vorbesc şi nici n-am intenţia să vorbesc despre asta, cu el ori cu altcineva, iar Hilla a murit demult, aici, în Anglia, unde locuiau copiii ci şi avea nepoţi. Nici măcar nu ştiu dacă trebuie să-ţi vorbesc ţie de toate astea, dar e totuna, şi pe deasupra ai să pleci foarte curând", şi eu m-am gândit că, deşi nu erau necesare, era plăcut şi onorant ca Clare Bayes să-mi dea explicaţii ca şi cum în noaptea aceea la Brighton ar fi necesar; şi mi-am zis: „E adevărat Din moment ce voi fi plecat, ce importanţă ar avea ceea ce se întâmplă acum? N-o să las nicio urmă. Ca Terry Armstrong" Şi am mai apucat să-mi repet: „Terry Armstrong" Dar în timp ce

făceam asta Clare Bayes continuase să vorbească întruna cu privirea tot mai pierdută sau fixă, căci aceasta e privirea când îţi aminteşti şi când povesteşti ceva. „După spusele dădacei, acel Terry Armstrong, de care ea n-a ştiut niciodată mai mult decât că se numea aşa, era plin de însufleţire şi îndărătnic, ca un bun amant ce era. Unul dintre bărbaţii aceia care compun scrisori şi versuri cu destulă seriozitate şi destulă ironic, şi care respiră energie şi răspândesc o vitalitate contagioasă, şi fac ca fiinţa iubită de ei să râdă şi să-şi făurească prea multe iluzii. Apărea şi dispărea, niciodată nu se ştia prea bine când avea să se ivească iar, el locuia la Calcuta, nu se ştie dacă în cadrul corpului diplomatic sau pe socoteala lui, probabil aceasta din urmă, căci nu îi este menţionat numele în arhivele corpului diplomatic, unde am scris întrebând pe vremea când curiozitatea foarte mare mă îmboldea. Poate nu era adevăratul său nume, nu ştiu; poate nu l-a ştiut decât mama, sau nici măcar ea în orice caz, era probabil de multă vreme în India, sau fusese acolo şi înainte, deoarece cu dădaca vorbea puţin în hindi, după părerea ci ca s-o măgulească. O măgulea pe dădacă şi o măgulea pe mama, pesemne că mai ales pe mama Pentru dădacă n-a avut şi n-a fost altceva decât prezenţa aceea atrăgătoare şi numele lui, niciodată nu s-a apucat ea să facă vreo cercetare, nu era de căderea ei, trebuia să se mulţumească doar cu atât: era Mr. Terry Armstrong sau Armstrong Sahib, după cum tata era Mr. Newton sau Newton Sahib, iar eu eram Miss Clare, fetiţa casei, fără să conteze ce mai eram sau dacă mai eram ceva. Legătura clandestină a mamei cu Terry Armstrong a durat cam tot atât ca şi a noastră, un an şi jumătate, şi cu toate că tata precis a descoperit-o târziu, se pare că totuşi a ajuns să afle de ea cu destulă vreme înainte de a se sfârşi, şi a tolerat-o, sau a suportat-o, ori s-a prefăcut că o suportă, poate cu speranţa că o să fie mutat în alt loc, sau că Armstrong o să fie transferat dacă făcea într-adevăr parte din personalul unei instituţii sau ţinea de vreuna, diplomaţii nu rămân niciodată prea mult timp nicăieri, şi nici străinii care nu se căsătoresc, aşa cum nici tu n-ai să mai stai aici multă vreme. Intermitenţa ajută grozav să suporţi greutăţile, şi cine ştie, dacă Terry Armstrong pleca şi se întorcea, dacă se afla la sute de mile şi le străbătea numai când îi era cu putinţă, atunci situaţia poate că nu era absolut imposibilă pentru tata şi ar fi fost dispus să aştepte, după cum e posibil ca Ted, dacă în răstimpul acesta a bănuit ceva, să stea acum şi să aştepte plecarea ta Poate că şi cu o aştept Nu ştiu. De mult am renunţat să mai aflu ceva de la tata, la vremea cuvenită l-am chinuit destul, şi a trăit pesemne destul de îndurerat, dacă-i adevărat ce povestea dădaca Şi trebuie să fie." „Ce ţi-a mai povestit dădaca?" am întrebat de pe pervazul ferestrei (al ferestrei mele ce dădea spre uscat); dar ce mă preocupa acum era numele lui Terry Armstrong care nu-mi ieşea din cap, cu toate că nu mă încumetam încă să mă gândesc

decât la nume şi nimic mai mult „Terry Armstrong”, mi-am zis iar. Numele spun multe. „Dădaca mi-a povestit că mama a rămas însărcinată”, răspunse Clare Bayes, „şi credea că acel copil trebuie să fi fost al lui Terry Armstrong, deşi n-avea nicio certitudine, sau poate că avea, dar fără voia ei. Oricum ar fi stat lucrurile, îndoiala aceasta prefăcută sau autentică a fost de ajuns pentru ca tata să nu mai suporte şi nici să nu mai tolereze mai departe. Ştiu într-adevăr că tata a aflat de îndoiala aceea, pentru că dădaca Hilla a auzit crâmpeie din ceea ce trebuie că a fost ultima lor discuţie. Ultima lor ceartă.” Clare Bayes se întoarse şi-şi schimbă poziţia: picioarele îi rămăseseră acum pe pernă, bărbia şi-o sprijinea în mâini, amândouă coatele pe tăblia patului. Îi vedeam acum partea posterioară a coapselor şi începutul feselor acoperite de dres. Şi mi-am zis: „Laşi să se vadă atât de mult fără intenţie numai când ai mare încredere în cel care priveşte, când este vorba de un frate, sau un soţ, când eşti în familie. Eu nu sunt bărbatul ei şi nici fratele ei, ci amantul străin care e pe cale să nu mai fie amantul ei. Însă ea îmi mărturiseşte în noaptea asta un secret de familie.” „Într-o noapte când aveam doar trei ani, pe când dormeam de câteva ceasuri bune în cameră cu Hilla care se culcase de câteva minute, dădaca m-a auzit plângând. S-a sculat şi a venit, ca în alte nopţi, să mă liniştească şi să mă mângâie şi să-mi cânte vreun cântec care să mă adoarmă, şi în momentul acela a auzit şi ea pricina certă care mă trezise şi pentru care plângeam: părinţii mei tocmai se întorseseră, şi din camera lor, vecină cu a mea, ieşeau strigăte şi din când în când zgomotul unei lovituri, o lovitură dată în podea sau pe o masă. Dădaca, speriată, a început să-mi cânte imediat, ca să acopere zgomotele şi să-şi învingă teama, şi cântecul ei amestecat cu hohotele mele o împiedica să asculte discuţia, deşi în unele momente vocile căpătau un ton atât de ridicat că o speriau din nou, obligând-o să se oprească şi să audă fraze răzleţe împotriva voinţei sale. Câteva fraze, exact opt la număr, opt fraze răzleţe auzite din două în două şi pe care, la cererea mea, mi le-a repetat de atâtea ori încât acum aproape că mi se pare că mi le amintesc de parcă le-aş fi auzit eu. Căci şi eu trebuie să le fi auzit atunci, dar nu e posibil să le îl ţinut minte, după cum îmi e aproape cu neputinţă să mi-o amintesc pe mama. Totuşi îmi aduc aminte de aceste fraze pe care la început le-am notat şi apoi mi-au rămas în minte fără să fac niciun efort, şi ştiu că una dintre ele, spusă de mama, a fost aceasta, după cum mi-a povestit dădaca: „Dar nu sunt sigură, Tom, şi poate fi şi al tău.” Şi ştiu că tata i-a răspuns: „E de-ajuns să existe îndoiala asta pentru a nu putea crede.” Şi mai ştiu că în alt moment mama a spus: „Nu ştiu ce vreau, ce bine ar fi s-o ştiu, m-am săturat să nu ştiu”. Iar tata a răspuns: „în schimb eu m-am săturat s-o ştiu şi să nu pot face nimic.” Cea de a treia frază rostită de mama a fost aceasta: „Dacă asta-i ceea ce vrei, o să plec mâine, dar

iau fetiţa cu mine.” Şi tata a răspuns: „Nu eşti în situaţia de a lua altceva decât ce ai pe tine şi ce porţi în tine, iar pe Clare e posibil să n-o mai vezi niciodată”. Şi mai târziu dădaca a auzit ultimele cuvinte ale mamei: „Nu mai pot suporta, Tom”, zise mama. Şi tata a răspuns: „Nici eu nu mai pot” Şi dădaca Hilla mi-a cântat până am adormit din nou, tot mai încetişor, pe măsură ce vocile se linişteau, şi când tocmai am adormit şi vocile tăcuseră, povesteşte dădaca, s-a deschis uşa camerei mele şi s-a văzut silueta tatei în contralumină. N-a trecut praguL „A adormit iar fetiţa?”, întrebă. Dădaca l-a privit şi şi-a dus la buze degetul arătător, iar tata, coborând tonul, adăugă: „Mrs. Newton pleacă într-o călătorie mâine foarte devreme. E mai bine ca fetiţa să n-o vadă pierind. Luaţi-o să doarmă cu dumneavoastră noaptea asta „. Uşa s-a închis la loc, şi atunci dădaca, pe întuneric, cu mare grijă, fără să mă trezească, ascultă de ordinul tatei, luându-mă în braţe şi ducându-mă în camera ei ca să dorm acolo restul nopţii. Mi-a lăsat patul şi ca a dormit pe un scaun, în alertă.” Clare Bayes a tăcut, a făcut o pauză. Se ridică de pe patul dublu pe care stătuse numai ca şi se duse la baie, şi, cu toate că eram apropiaţi, nu eram chiar atât cât să nu închidă uşa Chiar şi astfel n-am putut să nu aud cum curgea lichidul peste celălalt lichid, şi pe când îl auzeam (fără să vreau să aud) m-am gândit iar la numele acela: „Terry Armstrong”, mi-am zis, şi de data asta am mai adăugat: „Armstrong e foarte frecvent, şi Terry de asemenea, ca nume de femeie e diminutiv de la Theresa, iar ca nume de bărbat de la Terence. Armstrong e foarte frecvent, sunt cu miile în Anglia şi au fost întotdeauna, tot cam atâţia sau şi mai mulţi ca Newton şi aproape tot atâţia ca Blake, în schimb e rară combinaţia Cromer-Blake. Şi Terence sau Terry e foarte frecvent, deşi nu ca John, şi nici ca Tom, sau Ted, care vine de la Edward şi de la Theodore. Armstrong”, mi-am zis iar. „Armstrong însemna Braţputemic.” Şi când Clare Bayes se întoarse se aşează din nou pe pat şi-şi sprijini şalele pe perna îndoită şi umerii pe perete. Mai aprinse o ţigară şi-şi strânse picioarele, iar fusta i se ridică din nou. Îşi umezise faţa şi privirea nu-i mai era atât de fixă, dar nu-şi pierduse şirul: „A doua zi de dimineaţă mama nu mai era acasă, mi-au spus că plecase în călătorie pentru câteva zile. Eu o aveam pe dădaca Hilla, şi din ziua aceea am avut-o şi mai mult, veşnic lângă mine de-a lungul celor câţiva ani cât am mai stat la Delhi, fără să fim transferaţi, în ciuda celor întâmplate acolo. Ea n-a mai putut lua legătura cu mama şi bineînţeles nici cu Terry Armstrong, pe care nu ştia nici măcar unde să-l caute. Tata, pe deasupra, a supus-o unei supravegheri discrete în zilele acelea, obligând-o să stea cu mine în casă tot timpul, să nu mă lase nicio clipă, şi aşa a şi făcut începând de atunci, a stat cu mine tot timpul şi nu m-a lăsat nicio clipă, până când, după câţiva ani, am plecat în sfârşit din Delhi şi ea a preferat să nu vină cu noi. Dădaca Hilla n-a

ştiut niciodată ce s-a ales de mama în zilele acelea, dar e de presupus că a apelat la Armstrong şi s-a refugiat cu el în vreun hotel sau acasă la vreo cunoştinţă de-a lui din Delhi, un indian, de bună seamă, nu cineva din colonia britanică, deoarece cu greu ar fi putut da explicaţii membrilor acesteia despre cele întâmplate. Mamei începuse să i se observe sarcina pe atunci, se vedea că are ceva, după spusele dădacei, chipul îi era palid iar silueta începuse să i se îngroaşe, poate de asta a fost nevoită să stea de vorbă cu tata, să-i povestească, în noaptea aceea care i-a hotărât plecarea. Dădaca n-a aflat nici dacă Terry Armstrong era în oraş când mama a plecat de acasă, dacă era deja în noaptea aceea şi avea s-o aştepte a doua zi în vreun loc sau dacă a venit cum a putut mai repede chemat de ea, mai târziu, şi dacă prin urmare mama a trebuit să stea singură. Spunea dădaca şi că Armstrong nu-i păruse niciodată un om practic, şi nici cu posibilităţi, ci un visător, aşa îl definea dădaca, acesta e cuvântul. Îşi amintea în legătură cu el mai ales dispoziţia excelentă şi glumele sale neîncetate. Povestea că adesea scotea din buzunar o sticluţă de metal pe care râzând o apropia de buzele mamei şi chiar şi de ale dădacei, care se fereau mereu amuzate, şi atunci el rostea un discurs ridicând sticluţa, închina în cinstea unor nume englezeşti care pentru dădacă nu aveau sens şi o dădea pe gât plin de veselie, deşi ea nu l-a văzut niciodată ameţit Mama râdea întotdeauna, râdea la tot ce spunea şi făcea el, râdea de orice cum fac tinerii, cum făcea Armstrong însuşi: veşnic pus pe glume, spunea dădaca: nişte hohote nesfârşite." Şi, pe când Clare Bayes vorbea de bărbatul despre care ignora totul în afară de o trăsătură de caracter şi de nume, eu mi-am părăsit în sfârşit locul şi m-am apropiat de pat. M-am aşezat la picioarele lui. Pe jos. Ca să ascult mai bine şi să gândesc mai puţin. Dar chiar şi atunci eram atent la gândurile mele, care totuşi erau rapide şi scurte, pentru că tot ce am apucat să gândesc (pe când mă apropiam şi observam nisipul de pe ciorapi, şi de la picioarele patului) a fost doar un nume: „Terence Ian Fytton Armstrong." „După patru zile de la noaptea cu cearta l-am văzut pe el, pe Terry Armstrong. L-am văzut, dădaca şi cu mine, şi poate şi tata, deşi el n-a admis-o niciodată şi eu nu mai pot să-mi aduc aminte, după cum nu-mi amintesc nici de frazele care în noaptea cu pricina mă treziseră şi mă făcuseră să plâng. Sau poate vreme îndelungată am uitat ceea ce am văzut, şi doar mult mai târziu. Când am aflat că văzusem, am început să simt ca o părere amintirea acelor lucruri pe care, după cum spunea dădaca, le-am văzut şi eu cu ochii mei. E foarte posibil ca, dacă acum povestesc de parcă mi-aş aminti, s-o fac numai pentru că acum ştiu ce s-a întâmplat şi de ani de zile îmi tot imaginez, de când am aflat Dar nu mă pot abţine, înţelegi?, să nu-mi dau seama că am văzut, şi chiar dacă n-am înţeles atunci şi nici nu mi s-a păstrat în memorie, cred că îmi amintesc acum ca şi cum aş fi

fost de faţă". Şi pe când Clare Bayes care odinioară a fost Clare Newton îmi vorbea de cunoaşterea sau amintirea pe care o avea Clare Newton despre cea dintâi, care înainte a avut probabil alt nume de familie pe care nu-l ştiu (adică: pe când fetiţa Clare îmi vorbea de mama ei moartă), cu mă tot gândeam la numele de Armstrong şi de data asta mi-am zis (în vreme ce auzeam povestea acelui episod atât de melodramatic spusă de unul dintre martori): „Nu-i cu putinţă şi nu va fi şi nu se poate, Armstrong e foarte frecvent şi Terry de asemenea, există bărbaţi numiţi Terry cu miile şi mii de Armstrong şi sute de Terry Armstrong, şi în afară de asta nu-i chip să verific fiindcă nimeni nu ştie nimic despre Terry Armstrong, care n-a lăsat nicio urmă după ce s-a întors la Calcuta prin anii cincizeci şi apoi la Vasto când i-a venit vremea, poate a mai revenit la Calcuta pentru *o ultimă petrecere* care s-a tot prelungit, ţinându-l pe loc un an şi jumătate (a fost mai mult decât o petrecere), şi care l-a purtat până la Delhi; *o ultimă petrecere*, cu toate că a dat-o cu cincisprezece ani înainte de moartea sa adevărată" „Trecuseră numai patru zile, şi eu mă aflam în grădină cu dădaca, privind fluviul şi aşteptând trenurile de la sfârşitul serii, cum ţi-am povestit că făceam mereu de mică şi am continuat s-o fac până am plecat din Delhi. Tata stătea puţin mai departe, la marginea grădinii, lângă casă, şi de asta e posibil să fi văzut totul şi la fel de bine să nu fi văzut nimic. Eu însă am văzut ce ştiu că am văzut şi nu-mi amintesc, şi nu mi-am amintit nici mai târziu, nici măcar imediat după ce s-a întâmplat, fiindcă în seara aceea, după patru nopţi de când mama plecase şi în vreme ce aşteptam trecerea trenului poştal care venea de la Moradabad şi ajungea mereu cu mare întârziere, s-au ivit două siluete, o femeie şi un bărbat, mergând pe podul de fier care traversează fluviul" „Podul peste fluviul Yamuna sau Jumna pe care mi l-a descris Clare Bayes", mi-am zis. „Podul aceia lung cu drugi de fler încrucişaţi în diagonală mai tot timpul pustiu, în negură, liniştit şi estompat, exact ca una dintre figurile acelea credincioase şi secundare din copilărie care mai târziu dispar pentru a se ivi din nou luminându-se după o vreme şi numai o clipă, când sunt chemate, şi imediat se pierd iar în întunericul existenţelor lor ignorate şi care se pot confunda, după ce şi-au dus la bun sfârşit vremelnica menire sau au dezvăluit secretul care, pe neaşteptate, li se cere insistent întocmai ca dădaca Hilla, sau ca bătrâna servitoare care mă însoţea cu cei trei fraţi ai mei pe strada Genova, sau pe Covarrubias, sau pe Miguel Ángel: dădaca indiană Hilla şi bătrâna servitoare madrilenă ale căror existenţe se pot confunda şi fiinţează numai pentru ca prin ele să treacă, ori de câte ori are nevoie, copilul." Şi în vreme ce Clare Bayes îmi povestea mai departe ce văzuse şi ce îşi amintea numai teoretic, m-am tot gândit, stând jos lângă pat, privindu-i picioarele svelte şi drepte, picioarele văzute din faţă împreună cu triunghiul chiloţilor:

„Fetiţa englezoaică priveşte acum podul negru de fier aşteptând să-l străbată un tren, pentru a-l vedea luminându-se şi reflectându-se în apă, unul din trenurile acelea în culori vii, pline de lumină şi de zgomot neauzit, care trec peste fluviul Yamuna la răstimpuri, fluviul Jumna la care ea se uită răbdătoare de acasă, ridicând capul când s-a lăsat întunericul. Însă trenul nu apare încă, şi pe podul în negură trec acum, în schimb, şovăinde şi temătoare, poticnindu-se poate de şine, călcând pe pietriş, două siluete care sunt John Gawsworth şi mama fetiţei care priveşte. Clare Newton, o femeie tânără, mai tânără decât este acum fata ei în noaptea asta la Brighton. Merg ţinându-se de mână, şi Armstrong o călăuzeşte pe mamă, merg sprijinindu-se de drugii încrucişaţi în diagonală, se prind de ei, ca şi cum s-ar teme să nu cadă şi să se prăbuşească în apă, deşi se prea poate ca tocmai pentru asta să se fi dus pe pod, pentru a cădea şi a se îneca, sau poate că nu, ci doar îl trec pe jos, anevoie, poate că fug, sau sunt descumpăniţi, sau tulburaţi, sau beţi, sau bolnavi, poate că nici nu ştiu ce anume fac. Fetiţa desluşeşte îndată cele două siluete în beznă, fiindcă amândouă sunt îmbrăcate în alb şi fiindcă una din ele e mama ei (şi fiindcă cea care avea să fie Clare Bayes are acum ochi numai pentru structura de fier care vesteşte vagoane în mii de culori). „Uite, mama”, spune fetiţa arătând spre pod, şi dădaca n-o ia în seamă la început, nu ridică privirea şi continuă să îngâne un cântec oarecare în timp ce coase sau nu face nimic şi se mărgineşte să-şi ţină mâinile împreunate în poală, supraveghind-o pe fetiţa care i-a fost încredinţată. Fetiţa vede cum bărbatul care e poate Gawsworth înaintează până la jumătatea podului, ducând-o mereu de mână pe mama, şi cu toate că fetiţa încă n-o ştie — o să i-o tot şoptească dădaca de-a lungul viitoarei sale copilării, fără să-i povestească totul decât mult mai târziu: fără să-i povestească până avea să i se ceară insistent se află pe podul de pe care s-au aruncat multe perechi de amanţi nefericiţi. Însă poate că ei nu se vor arunca, deşi e foarte posibil ca în noaptea aceea să fie chiar aşa, o pereche de amanţi nefericiţi care se află totuşi pe pod din alte motive, cine ştie, poate că Gawsworth însuşi, care o călăuzeşte pe mama, nu ştie prea bine care e motivul. Armstrong îşi scoate sticluţa de metal din buzunarul hainei albe, dar nu mai închină şi nici nu rosteşte vreun discurs şi nici n-o duce la buzele celei dintâi Clare Newton, care râdeau atât de mult (la buzele sărutate atât de mult), ci bea câteva picături în mare grabă, aproape ascunzându-se de femeia care îl iubeşte şi îl urmează: ea priveşte în pământ, pe când el se uită în sus, e posibil ca ea să aibă o ameţeală, să nu poată să nu se uite în jos, spre fluviul larg cu apa albastră (sau neagră, căci e noapte), şi ca acesta să fie singurul mod de a începe să se obişnuiască încet-încet cu apa, fiindcă poate mama se va arunca într-adevăr, poate că ea e mai hotărâtă şi se întreabă dacă

Gawsworth, sau Terry Armstrong, o să sară şi el, aşa cum şi-au făgăduit şi au plănuit Lui Clare Newton cea dintâi nu-i scapă faptul că el bea câte o înghiţitură din sticla de metal, poate pentru a se obişnui încet-încet — el — cu lichidul care îi aşteaptă; şi nici dădacei nu-i scapă, acum când în sfârşit priveşte spre pod deoarece fetiţa a stăruit atât („Uite, acolo e mămica, acolo, cu un bărbat"), cu toate că priveşte năucă, fără să priceapă încă ceea ce vede. Poate că şi-au făgăduit, şi au plănuit şi au hotărât totul cu o noapte în urmă, mama şi bărbatul, sau în timpul zilei, într-o cameră de hotel, şi au hotărât astfel (Clare Bayes nu ştie, nimeni n-o să ştie) pentru că nu pot găsi altă soluţie decât cea de a se opri brusc, Gawsworth e nenorocit şi descumpănit şi totuşi nu e serios, ci pus pe glume şi pe joacă (gândirea-i e schimbătoare, iar caracterul slab), şi nu poate accepta ca viaţa să-şi între în drepturi şi în privinţa lui, să-l fixeze într-un loc şi să-l împovăreze cu responsabilităţi, regele Redondei nu poate avea moştenitori şi nici nu poate să-şi asume sarcina unui copil.

Şi nici măcar a femeii pe care o iubeşte şi care-l poartă în pântece pe al lui, poate că n-ar fi în stare chiar dacă n-ar fi în situaţia asta Şi Clare Newton a luat hotărârea împreună cu el (Clare Bayes nu o ştie, nimeni nu o ştie), fiindcă e speriată şi disperată, de trei nopţi şi patru zile e singură şi pe drumuri şi poate fără hani, prin hoteluri ieftine sau rătăcind prin oraşul devenit neprimitor, pe când Armstrong întârzie să apară şi nu-i nimeni care să se ocupe de ea, trei nopţi şi patru zile descumpănită, îngrozită, fără să poată crede ce i se întâmplă: voinţa i-a luat-o razna şi nu ştie cum s-o retină, să-i întârzie dispariţia, iată că nici nu-i mai aparţine de tot, ca voinţa unui bolnav, sau a unui bătrân, sau a unui nebun. El bea, ea priveşte apa Amândoi se opresc la jumătatea podului, se clatină Gawsworth îşi trece braţul — braţul lui puternic — peste umerii ei, aşa cum faci cu fiinţele pe care le protejezi şi iubeşti, şi cu cealaltă mână se apucă de un drug diagonal care se încrucişează cu altul, în prima mână ţinând sticluţa care precis că e goală, chiar dacă el nu şi-a dat seama Acum Armstrong priveşte în jos, iar mama, în schimb, se uită în sus, încercând să zărească grădina casei sale unde n-avea să se mai întoarcă, şi pe fetiţa ei, întrebându-se. Dacă o mai fi stând să se uite, sperând să nu se uite, sperând ca dădaca Hilla să o fi culcat şi să îi cânte ca s-o adoarmă, căci a trecut deja trenul poştal care vine de la Moradabad şi marchează sfârşitul zilei pentru fetiţă (dar Clare Newton n-are habar că şi astăzi trenul acesta vine cu mare întârziere). Perechea de amanţi care doar de puţină vreme sunt amanţi nefericiţi rămâne încremenită, nu-şi continuă drumul, perechea nu reuşeşte să treacă podul. Şi în momentul acela apare de după o cotitură trenul poştal de la Moradabad, trenul pe care fetiţa englezoaică îl aşteaptă ca în toate serile copilăriei ei străine, prezente şi viitoare şi de la Miază-zi, trenul

care ajunge veşnic cu o întârziere incalculabilă (nimeni n-o poate calcula, şi în seara asta n-a calculat-o nimeni), şi care din pricina asta, deşi se apropie de destinaţie, nu pare niciodată că şi-ar încetini mersul. Gawsworth întoarce privirea spre trenul care ţâşneşte, pe când mama îl aude venind (aude năvălind zgomotul de fier care nu poate fi auzit de fetiţă) fără să aibă nevoie să-l privească, acum priveşte din nou doar apa. Luna e plină şi mişcătoare ca o aşchie. Şi atunci Armstrong ridică braţul cu care înconjoară umerii celei dintâi Clare Newton, se eliberează dându-i drumul.

Şi acum cu amândouă mâinile — cu aceste mâini care au pilotat avioane şi vor cere de pomană — se agaţă şi se lipeşte cu trupul de drugii diagonali încrucişaţi, trezit brusc din beţie, lăsând să-i cadă sticluţa, cu ochii ieşiţi din orbite şi plini de groază ca cei ai câinelui lui Alan Marriott chiar înainte de a i se tăia laba stângă din spate în gara Didcot. „Atâtea lucruri ne reţin pe lumea asta”, se gândeşte poate Gawsworth agăţat de bare, „şi totul se poate încă schimba”. Sau poate că nu gândeşte aşa, ci o ştie. Şi mama trebuie s-o ştie, dar suportă totuşi până în ultima clipă cu trupul atât de aproape de şine — trupul ei care începe să se îngroaşe, din pricina aceluia care nu este încă şi nici nu va ajunge să fie frăţiorul lui Clare Bayes — şi nu urmează exemplul lui Armstrong, cei doi amanţi nu fac acelaşi lucru, şi în loc să se prindă şi ea de drugi, mama cade sau sare printre ei, se aruncă în apă cu rochia-i albă (albă ca părul lui Cromer-Blake, şi ca al lui Rylands, şi ca sânii lui Muriel, falsa grăsană de la Wychwood Forest), Clare Newton pe nume. Şi pe când Clare Newton sare şi Terry Armstrong nu sare, trenul trece ocupând în întregime podul de fier, dintr-un capăt în celălalt, şi luminând fluviul cu ferestrele lui (bărbaţii de pe şlepuri se clatină pe picioare, uitându-se în sus), şi aceasta e imaginea care o ajută pe fetiţă să-i vină somnul şi să se împace cu ideea zilei de mâine într-un oraş căruia nu îi aparţine şi pe care-l va vedea ca al său numai când îl va fi părăsit şi nu va mai avea prilejul să îl evoce cu glas tare decât cu fiul ei sau cu un amant, căci amanţii slujesc la ceea ce slujesc şi copiii, în esenţă pentru a ne asculta povestea vieţii. Mama se prăbuşeşte cu senzaţia-i de cădere, cu senzaţia-i de povară, cu senzaţia-i de ameţeală, de cădere şi graviditate şi greutate, cu trupul îngroşat şi chipul palid, cu falsa-i grăsime şi cu amărăciunea ei. Iar ochii lui Gawsworth — pe care îi ţine închişi parcă de ani de zile şi fără niciun fel de privire — văd cum cade şi se scufundă trupul celei pe care o iubise; şi fetiţa Clare vede de sus cum dispare în apele albastre ale fluviului strălucitor şi limpede în noapte trupul celei pe care o iubea — mama care nu-şi poate aminti de noaptea aceasta la Brighton şi poate tatăl, de la marginea grădinii, lângă casă, vede şi el cum întârzie să iasă la suprafaţă şi nu iese trupul celei pe care încă o iubea. (Toţi trei văd fiinţa iubită omorându-se.) Şi

dădaca Hilla, care vede cum bărbaţii de pe şlepuri nu reuşesc să găsească trupul iubit dus de curent, va dezvălui secretul, căci n-o vor face nici Terry Armstrong şi nici tatăl, şi nici podul de fier peste fluviul Jumna. Şi când trenul a trecut şi Clare Bayes care pe atunci era Clare Newton pierde din ochi lumina oscilantă a ultimului vagon, căruia i-a făcut cu mâna un semn de adio ce n-a fost niciodată schiţat pentru a primi vreun răspuns, fiindcă acolo nu se mai afla fiinţa care i-ar fi putut răspunde, podul rămâne iar pustiu, în negură, liniştit şi estompat A mai rămas pe el doar pentru câteva secunde cealaltă siluetă albă, care poate vomită în fluviul Yamuna ca un cerşetor de la Oxford în râul Isis, înainte de a o lua la fugă, îngrozit, cel de pe urmă rege al Redondei, scriitorul John Gawsworth, *Scriitorul Adevărat*, care nu va mai scrie şi nici nu va mai lăsa nicio urmă. Sau poate doar o sticluţă de metal ce o fi rămas acolo din noaptea aceea, strivită, ruginită şi goală printre şine."

Şi când Clare Bayes şi-a terminat povestea, m-am ridicat de pe jos şi m-am întors la fereastra mea şi m-am apucat să mă uit prin ea, gândindu-mă: „Dar nu-i cu putinţă şi nu poate fi şi nu este".

Ea se sculă din pat şi se apropie de locul unde stăteam eu, şi atunci amândoi privirăm în tăcere prin fereastra aceea care lăsa să se zărească în depărtare imitaţia fantastică a palatelor din ţara copilăriei sale: era lună şi se vedeau nori; pieptul ei îmi atingea spinarea. Clare Bayes îmi mângâie ceafa cu o mână, iar eu m-am întors şi ne-am privit ca şi cum am fi ochii vigilenţi şi îndurători unul pentru celălalt, ochii ce vin din trecut şi care nu mai contează fiindcă ştiu cum sunt siliţi să ne vadă, de multă vreme: poate ne-am privit de parcă am fi amândoi fraţi mai mari şi am regreta că nu putem să ne iubim mai mult Sau mai mult decât aşa. Şi atunci n-am putut să nu-mi amintesc nişte versuri ca un citat, versurile altui autor englez despre care (exact invers decât despre Gawsworth) se ştiu multe, în afară de moartea-i neclară, care a fost violentă şi a ajuns legendară fiind nevoie să fie imaginată, ca cea a lui Clare Newton: a sfârşit înjunghiat înainte de a împlini treizeci de ani într-o zi din Trinity, într-un 30 mai cu patru sute de ani în urmă, la Deptford, care înseamnă Vad Adânc, aproape de Tamisa, numele cu care e cunoscut râul Isis pretutindeni şi întotdeauna în afară de trecerea lui prin Oxford Şi mi-am zis: „*Thou hast committed fornication: but that was in another country, and besides, the wench is dead.*" Cu alte cuvinte: *„Ai căzut în preacurvie: dar asta s-a întâmplat în altă ţară, şi pe deasupra, fata a murit.*"

A doua zi, când Clare Bayes m-a lăsat cu maşina în faţa casei mele din Oxford (şi cu toate că nu era întuneric acum nu ne mai ascundeam), am văzut în clipa aceea cum florăreasa ţigancă, cea care se aşeza peste drum în zilele de sărbătoare, era luată de bărbatul ci invizibil cu furgoneta curată şi moderni Asta însemna că ziua era

aproape de asfinţit, în ciuda luminii primăvăratice neschimbate, suspendate şi călduţe, şi că în curând slaba roată a lumii avea să se pună iar în mişcare şi liniştea avea să se sfârşească. Mi-am dat seama cu bucurie că scăpasem de o duminică desprinsă din infinit.

Doi din cei trei au murit de când am plecat de la Oxford, dar niciuna din cele două flinte nu e Clare Bayes, ci sunt Toby Rylands şi Cromer-Blake, ei sunt cei care au murit, şi aşa era prevăzut, să fie ei. Cel care a fost personajul meu patern şi matern şi călăuza în oraşul acesta a murit la patru luni de la plecarea mea şi n-a mai apucat să cunoască alt Michaelmas şi nici alt an universitar, şi astfel ultimul şi cel de al doilea al meu a fost şi ultimul pentru doctorul Cromer-Blake, care de mult era pe ducă. Toby Rylands, care avea să moară doi ani mai târziu (deci acum numai două luni) a fost cel care mi-a dat vestea printr-o scrisoare urgentă şi cel care i-a păstrat jurnalul; iar mai apoi, când a murit şi el, conform ultimei sale dorinţe exprimate în testament, acesta a călătorit spre Miază-zi ca să fiu cu acela care să îl păstreze. Scrisoarea lui Rylands era foarte laconică, de parcă n-ar fi vrut să vorbească prea mult de cele întâmplate şi demult aşteptate, şi nici de cel care prin moartea sa devenea oglinda în care el nu dorea acum să se vadă: de parcă Rylands ar fi fost acum cel care nu era dispus să-l viziteze pe Cromer-Blake, la mormântul lui, şi nici să-i evoce memoria.

Cromer-Blake a fost înmormântat la Londra, unde se născuse (în nord), şi cu toate că n-a fost nevoie să se facă vreo colectă pentru a plăti înmormântarea celui care n-a ajuns un *bursar*, n-au asistat mulţi la înmormântare, aproape numai colegii (atât de solidari, atât de plini de umor) de la Tayloriana. Preotul care a ţinut slujba şi discursul funerar a avut nedelicateţea să ceară copiilor prezenţi în biserica catolică Marble Arch să plece, copiii a doi colegi care veniseră cu părinţii, pro fi tind că era sâmbătă şi pentru a petrece restul zilei la grădina zoologică din Londra. Din familia lui Cromer-Blake (avea părinţi, un frate burlac şi o soră căsătorită) a fost de fată numai fratele Roger, care se pare că a plecat în mare grabă cu automobilul său sport (poate un Aston Martin) îndată ce s-a terminat ceremonia, fără să salute pe nimeni. N-a venit prietenul său Bruce, şi nici Dayanand, de care, conform jurnalului pe care l-am citit în întregime fără să înţeleg decât câteva părţi, Cromer-Blake se distanţase definitiv în ultimele lui luni. De la al său *college* au asistat câţiva membri, dar nu şi *warden*-ui lord Rymer, căruia îi făcuse servicii — şi cu care se înţelegea de minune —, dar a venit în schimb economistul Halliwell, de care aveau să fugă toţi când s-a terminat înmormântarea, ca să nu se vadă asaltaţi de subiectul lui unic. Ştirea cu moartea lui Cromer-Blake a apărut „în două ziare naţionale, amândouă puţin binevoitoare”, după cum spunea Rylands enigmatic. Profesorul emerit era succint în scrisoare,

se putea vedea că a scris-o în grabă, pentru a termina cât mai curând cu obligaţiile, dar copleşit de emoţie. „Cromer-Blake ştia ce anume are de aproape un an, a aflat în decembrie trecut Ce curajos a fost! În faţa lumii şi-a purtat îngrozitoarea condamnare cu dezinvoltură, aşa spun toţi cei care s-au mai dus să-l vadă. E surprinzător cum uneori persoane pe care le-am considera «nesigure» se dovedesc pline de curaj. Ce tristeţe îngrozitoare! Nu reuşesc să nu mă mai gândesc la el". Cam asta şi încă foarte puţine altele cuprindea scrisoarea urgentă, la sfârşitul căreia îmi dădea o adresă la Londra pentru cazul în care, dacă doream, aş trimite în memoria lui Cromer-Blake o donaţie unei instituţii de binefacere.

N-am trimis nimic, deşi m-am tot gândit s-o fac. Adevărul e că am încercat să uit de moartea lui îndată ce am aflat de ea, şi am reuşit în parte, căci nu-i chiar imposibil să uiţi aşa ceva când mortul e departe şi cel viu începe să aparţină trecutului. Ultima oară când îl văzusem era din nou aşa şi aşa, adică rău. Amabil, ca întotdeauna, se oferise să mă ducă el cu maşina cu geamantanele melc uriaşe şi pline de cărţi la gară, de unde plecam la Londra pentru a continua apoi până la Paris cu trenul şi în *hovercraft* şi cu alt tren, şi de acolo la Madrid, spre Miază-zi. Dar în seara dinaintea plecării mele s-a simţit rău şi mi-a telefonat să-mi spună că ar fi mai bine ca a doua zi să nu se mişte de acasă. Aşa încât mi-am întrerupt preparativele luând o pauză şi m-am dus la el la *college* să-mi iau rămas bun. Cu toate că iunie era pe sfârşite şi era o temperatură foarte plăcută, m-a primit culcat pe canapea şi acoperit cu o pătură, de parcă ar fi fost Saskia: cascada ce-i învăluia picioarele era acum în carouri, toga atârna în spatele uşii, neagră, foarte lungă, aşa cum atârnă acum a mea la Madrid, acasă. Îşi pierduse în parte deghizarea-i estetică. Televizorul era aprins, o operă fără sonor. Mi-a spus că îi era frig, că avea putină febră, nu-mi mai amintesc despre ce anume am vorbit, am uitat, cum se uită lucrurile cărora nu li se dă importanţă la momentul potrivit, lucrurile care nu emoţionează fiindcă nu se fac ştiindu-se că ceea ce se spune sau se face — ori ceea ce se vede — are semnificaţie şi greutate. Şi acel rămas-bun nu avea pe atunci aşa ceva, sau nu prea mult, poate că eu voiam să cred că Rylands exagera cu prezicerile (Cromer-Blake se arăta, într-adevăr, atât de nepăsător), iar capul îmi era mai mult la plecare, la ce mă aştepta (la viitor, la diafan şi la suprafaţa plană), decât la ce lăsam (la ceea ce era deja trecut, ceţos şi aspru şi brăzdat). Îmi amintesc doar că paliditatea-i obişnuită era exagerată, pe când arunca priviri involuntare unui Falstaff care vocifera mut, dar asta nu era ceva foarte deosebit: în perioada examenelor faţa oricărui *don* devine mereu palidă. A lui avea în seara aceea aproape culoarea părului său prematur încărunţit, tot mai puţin cenuşiu şi tot mai alb. N-am stat mult, era târziu. Trebuia să-mi termin bagajele şi el poate că

dorea să asculte Falstaff.

Ultimele însemnări din jurnalul lui, pe care îl păstrez acuma eu, sunt foarte scurte şi fără niciun chef, două sau trei rânduri în fiecare din zilele când scrie ceva, şi nu scrie în toate, în niciun caz. Astfel, pe 3 septembrie spune: „Azi e ziua mea de naştere. Am reuşit să ajung la treizeci şi opt Nu mai sunt tânăr. Clare mi-a făcut cadou un pulover de lână împletit chiar de ea. B nimic, uitase." Şi după trei zile, pe 6, se mulţumeşte cu şi mai puţin: „B vrea să se ducă să locuiască la Londra Oraşul meu, absurd. Azi mi se pare foarte departe, chiar dacă e doar la o oră." Nu mai e nicio însemnare până pe 12, când scrie: „Azi am început să recitesc *Don Quijote*, sper să-mi ajungă timpul să-l termin, săptămâna asta şi următoarea Poate ar trebui să încep cu partea a doua" Şi apoi, pe 14: „Mai sunt şapte zile până la sfârşitul verii. M-am săturat De faptul că mă simt prost şi de vară." Iar pe 20 vorbeşte de mine: „Azi e ziua de naştere a dragului nostru spaniol. Împlineşte treizeci şi patru, nici el nu mai e tânăr. I-am telefonat la Madrid, dar era plecat." (Într-adevăr nu eram atunci acasă, şi nici măcar în Madrid, ci la Sanlúcar de Barrameda cu Luisa, care azi e nevasta mea, şi pe care o cunoscusem la Madrid cu o lună înainte.) Următoarea însemnare e de pe 29 şi pare a fi copiată de pe o agendă sau un calendar, fiindcă spune doar atât: „Sfântul Mihail şi toţi îngerii. Cea de a şaptesprezecea duminică după Sfânta Treime (a optsprezecea după Rusalii). Prima zi a trimestrului. Soarele răsare la 7,02, apune la 18,47. Lună plină la 00,08." Apoi nu mai e iar nimic până pe 7 octombrie, când scrie: „Luna în al patrulea pătrar la 5,04. Toby m-a sunat, i-am cerut scuze rugându-l să nu vină să mă vadă. Bietul bătrân, nu înţelege nimic" Şi pe 14: „Lună nouă la 4,33. Azi încep Michaelmas şi cursurile şi nu mă pot duce la ore. Dewar şi Kavanagh au fost foarte amabili oferindu-se să-mi ţină locul până mă fac bine." Ultima însemnare e de pe 17, şi spune: „Sfânta Etheldreda, regină peste Northumbria fără voia ei, proasta. Peste câţiva ani, boala asta se va putea vindeca, precis, un fleac. Cum m-am mai săturat!" A murit pe 19, cea de a douăzecea duminică după Sfânta Treime (a douăzeci şi una după Rusalii) şi de ziua Sfintei Frideswide (cel puţin la Oxford). Soarele a răsărit la 7,38 şi a apus la 18,01 şi luna era în al doilea pătrar la 20,13. Cromer-Blake, l-a văzut pe primul, şi pe al doilea, dar nu luna aceea.

Despre moartea bietului bătrân ştiu şi mai puţin sau aproape nimic, căci nu mai exista un Cromer-Blake să mi-o povestească, nu mai era nimeni să spună măcar „Ce tristeţe îngrozitoare!" Kavanagh, mai dinamic şi mai modern decât Rylands, a fost cel care şi-a asumat sarcina de a-mi telefona la Madrid acum două luni ca să mi-o aducă la cunoştinţă, renunţând la scrisori urgente şi la donaţii Şi el mi-a trimis jurnalul primului care murise. Dar ştiu că Rylands, spre deosebire de

Cromer-Blake, n-a ştiut-o dinainte, dacă aceste cuvinte au vreun sens pentru cineva Vreau să spun că nu fusese bolnav înainte. Nu era într-un spital, ci la el acasă, i s-a oprit brusc inima, pur şi simplu aşa, dintr-o dată, şi gata. Nu ştiu la ce oră nici unde se afla şi nici ce făcea. Poate că doamna Berry l-a chemat la masă şi el n-a apărut în bucătărie, şi atunci doamna Berry, având pesemne o presimţire, s-a dus îngrijorată la malul râului Cherwell, unde probabil că Rylands o fi stat în fotoliul lui cu pernă ca să nu scape soarele de toamnă. Sau poate nici n-a ajuns până acolo prea previzibila doamnă Berry, şi i-a fost de-ajuns să vadă de la fereastră torsul uriaş şi bombat prăbuşit pe fotoliu. Paharul cu xeres căzut în iarbă. Privirea fără autoritate şi fără culori. Puloverul galben răsucit Nu ştiu, n-are a face, nu-i nicio tristeţe îngrozitoare.

A trecut puţină vreme de când am plecat de la Oxford, dar totul e foarte departe. Prea multe s-au schimbat sau au început sau au încetat să mai fie de atunci (acum mă preocupă şi mă încântă marile proiecte ale întreprinzătorului Estévez, şi nevasta mea Luisa, şi fiul meu nounăscut). Rylands n-a publicat nicio carte despre *A Sentimental Journey,* şi se pare că nici printre hârtiile lui nu s-a găsit vreun manuscris care să poată corespunde acelui text pe care mi l-a anunţat într-o duminică la sfârşit de Hilary. De fapt nu s-a găsit nicio lucrare de a lui din ultimii ani, nimic inedit Le-a distrus, sau poate n-au existat niciodată şi şi-o fi petrecut aceşti ani de când s-a pensionat fără să scrie un rând, inactiv, privind cum curge râul, care în toate timpurile este imaginea trecerii, şi vreun program de televiziune, chemând lebedele rebele şi aruncând firimituri raţelor care îi erau recunoscătoare, primind prin poştă onoruri, tot mai nesincere. Pesemne a minţit cu privire la cartea lui în duminica aceea când a părut că spune atâtea adevăruri. Se prea poate să fi minţit în legătură cu toate, nu ştiu, nu contează, viaţa mea înaintează acum pe alt făgaş, nu mai sunt acelaşi cu cel care a stat doi ani în oraşul Oxford, cred. Nu mai sunt tulburat, deşi tulburarea mea de atunci n-a fost mare lucru, ci uşoară şi trecătoare şi coerentă şi logică, aşa cum am mai spus, una dintre acele tulburări care nu ne împiedică să ne vedem mai departe de treburi, nici să ne comportăm cu chibzuinţă, să fim politicoşi şi să ne manifestăm faţă de ceilalţi ca şi cum nu ni s-ar fi întâmplat nimic; una dintre acele tulburări care de bună seamă trec neobservate pentru toată lumea în afară de cel care o simte, una dintre acelea care ne cuprind pe fiecare din când în când. Totul e foarte departe, şi legătura mea cea mai trainică, acum că după Cromer-Blake a murit şi Rylands, şi dat fiind că nu-i chip să fiu în corespondenţă cu Kavanagh şi Dewar, e faptul că n-am încetat să-mi plătesc din oraşul meu natal cotizaţiile la Machen Company, şi în schimbul acesteia şi al unui supliment primesc în continuare tot la câteva luni o publicaţie minuţioasă şi ciudată privitoare la el sau la

cercul lui de prieteni, printre care uneori e menţionat Gawsworth fără a se aduce nicio informaţie despre viaţa lui: cu toate că nici n-aş vrea să aflu dacă ar fi să existe vreuna, şi din pricina asta n-am cumpărat în veci niciunul din extrem de rarele titluri ale regelui fără regat pe care le-am văzut oferite, la un preţ foarte mare, în extravagantele cataloage pe care mi le trimit încă putinii mei anticari de la Oxford şi Londra (niciodată însă titlul *Above the River*, pe care l-a publicat la nouăsprezece ani şi care îl interesa pe Alan Marriott). Presupun că broşurile astea de la Machen Company sunt puse în plic şi expediate de Mariott însuşi, dar nu reiese de nicăieri, căci nimeni nu adaugă vreodată câteva rânduri la aceste trimiteri cu ştampila poştei din diferite oraşe (Chippenham, Lymington, Scarborough, o fi călătorind mult). Pe el, pe Marriott, l-am mai văzut doar de departe, trăgându-şi după el câinele şchiop, în vreo două rânduri în ultimul meu an la Oxford, însă nu m-am apropiat să-l salut şi nici el pe mine. Nu m-a mai căutat, e cert, de atunci de când mă urmărea şi dădeam de el pretutindeni, şi de când m-a vizitat Poate că tot ce dorea cu adevărat pe vremea aceea era să câştige un nou membru pentru societatea lui, chiar dacă nu era o somitate, şi să-şi încaseze cotizaţia.

Am plecat singur din Oxford doar datorită hazardului, n-am de ce să mă plâng: Cromer-Blake nu m-a putut conduce cu maşina, şi era prea târziu să rog alt coleg. Mă despărţisem de ei dând o mică petrecere cu trei zile înainte şi pe deasupra plecam foarte devreme a doua zi Am chemat un taxi, m-am uitat în coşul de gunoi, am scos de acolo ultima pungă, şi am înnodat-o, ultima mea *operă;* am plecat şi mi-am încuiat casa în formă de piramidă cu trei etaje, am aruncat cheile înăuntru prin deschizătura cutiei poştale de la uşă (au căzut pe mochetă şi au zăngănit); m-am urcat în tren fără a face nimănui cu mâna semnul de adio. Şi când am trecut prin Didcot, trenul oprindu-se aici un minut, m-am uitat pe fereastră, încă adormit, în tot acel minut, şi pe peronul din faţă, cel al trenurilor care mergeau spre Oxford, l-am văzut pe Edward Bayes rizând, îmbrăţişând o femeie care îi răspundea îmbrăţişării stând cu spatele la mine. Era blondă, cu părul scurt; avea în mână o ţigară; gleznele păreau fragilizate (poate desăvârşite) de postura-i de amantă. Nu era Clare Bayes, bineînţeles, dar nici nu m-aş încumeta să îngrijorată la malul râului Cherwell, unde probabil că Rylands o fi stat în fotoliul lui cu pernă ca să nu scape soarele de toamnă. Sau poate nici n-a ajuns până acolo prea previzibila doamnă Berry, şi i-a fost de-ajuns să vadă de la fereastră torsul uriaş şi bombat prăbuşit pe fotoliu. Paharul cu xeres căzut în iarbă. Privirea fără autoritate şi fără culori. Puloverul galben răsucit Nu ştiu, n-are a face, nu-i nicio tristeţe îngrozitoare.

A trecut putină vreme de când am plecat de la Oxford, dar totul e foarte departe. Prea multe s-au schimbat sau au început sau au încetat

să mai fie de atunci (acum mă preocupă şi mă încântă marile proiecte ale întreprinzătorului Estévez, şi nevasta mea Luisa, şi fiul meu nounăscut). Rylands n-a publicat nicio carte despre *A Sentimental Journey*, şi se pare că nici printre hârtiile lui nu s-a găsit vreun manuscris care să poată corespunde acelui text pe care mi l-a anunţat într-o duminică la sfârşit de Hilary. De fapt nu s-a găsit nicio lucrare de a lui din ultimii ani, nimic inedit Le-a distrus, sau poate n-au existat niciodată şi şi-o fi petrecut aceşti ani de când s-a pensionat fără să scrie un rând, inactiv, privind cum curge râul, care în toate timpurile este imaginea trecerii, şi vreun program de televiziune, chemând lebedele rebele şi aruncând firimituri raţelor care îi erau recunoscătoare, primind prin poştă onoruri, tot mai nesincere. Pesemne a minţit cu privire la cartea lui în duminica aceea când a părut că spune atâtea adevăruri. Se prea poate să fi minţit în legătură cu toate, nu ştiu, nu contează, viaţa mea înaintează acum pe alt făgaş, nu mai sunt acelaşi cu cel care a stat doi ani în oraşul Oxford, cred. Nu mai sunt tulburat, deşi tulburarea mea de atunci n-a fost mare lucru, ci uşoară şi trecătoare şi coerentă şi logică, aşa cum am mai spus, una dintre acele tulburări care nu ne împiedică să ne vedem mai departe de treburi, nici să ne comportăm cu chibzuinţă, să fim politicoşi şi să ne manifestăm faţă de ceilalţi ca şi cum nu ni s-ar fi întâmplat nimic; una dintre acele tulburări care de bună seamă trec neobservate pentru toată lumea în afară de cel care o simte, una dintre acelea care ne cuprind pe fiecare din când în când. Totul e foarte departe, şi legătura mea cea mai trainică, acum că după Cromer-Blake a murit şi Rylands, şi dat fiind că nu-i chip să fiu în corespondenţă cu Kavanagh şi Dewar, e faptul că n-am încetat să-mi plătesc din oraşul meu natal cotizaţiile la Machen Company, şi în schimbul acesteia şi al unui supliment primesc în continuare tot la câteva luni o publicaţie minuţioasă şi ciudată privitoare la el sau la cercul lui de prieteni, printre care uneori e menţionat Gawsworth fără a se aduce nicio informaţie despre viaţa lui: cu toate că nici n-aş vrea să aflu dacă ar fi să existe vreuna, şi din pricina asta n-am cumpărat în veci niciunul din extrem de rarele titluri ale regelui fără regat pe care le-am văzut oferite, la un preţ foarte mare, în extravagantele cataloage pe care mi le trimit încă putinii mei anticari de la Oxford şi Londra (niciodată însă titlul *Above the River*, pe care l-a publicat la nouăsprezece ani şi care îl interesa pe Alan Marriott). Presupun că broşurile astea de la Machen Company sunt puse în plic şi expediate de Mariott însuşi, dar nu reiese de nicăieri, căci nimeni nu adaugă vreodată câteva rânduri la aceste trimiteri cu ştampila poştei din diferite oraşe (Chippenham, Lymington, Scarborough, o fi călătorind mult). Pe el, pe Marriott, l-am mai văzut doar de departe, trăgându-şi după el câinele şchiop, în vreo două rânduri în ultimul meu an la Oxford, însă nu m-am apropiat să-l salut şi nici el pe mine. Nu m-a

mai căutat, e cert, de atunci de când mă urmărea şi dădeam de el pretutindeni, şi de când m-a vizitat Poate că tot ce dorea cu adevărat pe vremea aceea era să câştige un nou membru pentru societatea lui, chiar dacă nu era o somitate, şi să-şi încaseze cotizaţia.

Am plecat singur din Oxford doar datorită hazardului, n-am de ce să mă plâng: Cromer-Blake nu m-a putut conduce cu maşina, şi era prea târziu să rog alt coleg. Mă despărţisem de ei dând o mică petrecere cu trei zile înainte şi pe deasupra plecam foarte devreme a doua zi. Am chemat un taxi, m-am uitat în coşul de gunoi, am scos de acolo ultima pungă, şi am înnodat-o, ultima mea *operă;* am plecat şi mi-am încuiat casa în formă de piramidă cu trei etaje, am aruncat cheile înăuntru prin deschizătura cutiei poştale de la uşă (au căzut pe mochetă şi au zăngănit); m-am urcat în tren fără a face nimănui cu mâna semnul de adio. Şi când am trecut prin Didcot, trenul oprindu-se aici un minut, m-am uitat pe fereastră, încă adormit, în tot acel minut, şi pe peronul din faţă, cel al trenurilor care mergeau spre Oxford, l-am văzut pe Edward Bayes râzând, îmbrăţişând o femeie care îi răspundea îmbrăţişării stând cu spatele la mine. Era blondă, cu părul scurt; avea în mână o ţigară; gleznele păreau fragilizate (poate desăvârşite) de postura-i de amantă. Nu era Clare Bayes, bineînţeles, dar nici nu m-aş încumeta să spun că era fata din gara Didcot, deşi era în gara Didcot Nu cred că aş spune-o chiar dacă i-aş fi văzut chipul — dacă s-ar fi întors fiindcă pe atunci era în mintea mea la ici de şters şi confundat cu altele cum este acum. Nu m-am tulburat, am avut senzaţia că povestea nu mă privea (nu asistam la ea, am privit pe furiş), şi mi-a trecut doar prin cap că poate şi Terry Armstrong o fi fost căsătorit prin anii cincizeci. Cred că din pricina asta nu mi-am făcut griji pentru Clare Bayes, sigur cum eram şi sunt şi acuma că bărbatul ei şi cu ea vor continua să rămână împreună întotdeauna Şi punându-mă ca în alte rânduri în locul său (în locul bărbatului), m-am mărginit să-mi zic, mort de somn: „Sper să nu se întâlnească urcând în tren cu Rook. Le-ar fi tare neplăcut şi s-ar sfârşi cu râsul, fiindcă nu-i o oră potrivită de întors la Oxford." Soarele răsărise la 4,46 şi nu va apune până la 21,26, şi nu ştiu dacă o să fie lună. Oricum, eu n-o să mai văd lumina călduţă plutind şi nici n-o să mai aud clopotele bătând necumpătate la asfinţit.

Acum lumina se schimbă treptat, aici la Madrid, şi eu am de asemenea ceva de împins sau de tras după mine, căruciorul copilului meu nou-născut, uneori prin parcul Retiro, către seară. Din pricina asta acum semăn mai mult cu Clare Bayes, care îl ducea de mână pe fiul ei Eric, şi cu Marriott, care îşi trăgea după el câinele şchiop, şi cu florăreasa ţigancă. Jane, care îşi târa marfa pe trotuar fără ca bărbatul ei să se dea jos şi s-o ajute vreodată, şi cu cerşetorul acela bătrân care cânta la flaşneta pe care o scăpase de la rugul aprins în port la

Liverpool. Şi cu Gawsworth, care împingea căruciorul acela victorian de copil pe Shaftesbury Avenue, plin cu sticle de bere, cu pas liniştit, mergând în beznă; dar cu el totuşi semăn mai puţin fiindcă viaţa şi-a făcut în sfârşit socotelile cu mine, m-a fixat locului şi m-a încărcat cu responsabilitatea acestui copil de care uneori uit şi despre care încă nu ştiu nimic, nici măcar dacă o să semene mai mult cu mine sau cu maică-sa, pe care o sărut atâta Nu mai semăn cu Dewar şi nici cu Rylands şi nici cu Cromer-Blake, care nu împing şi nu trag după ei nimic. Pe deasupra Cromer-Blake şi Rylands au murit, fapt pentru care asemănarea mea cu ei s-a redus şi ea: ei nu dau frâu liber fanteziei, şi eu în schimb continuu s-o fac în ce priveşte viitorul: ce o să se întâmple cu întreprinzătorul Estévez, şi cu nevasta mea Luisa, şi cu copilul nou-născut care în mod firesc ne va supravieţui tuturor, chiar şi copilului Eric. Ceilalţi încă sunt în viaţă. Trăieşte Clare Bayes, care o fi având alt amant şi cu care nu îmi scriu. Trăieşte Dayanand. Doctorul indian, deşi se pare că nu pentru multă vreme. Trăieşte Kavanagh, care din când în când vine la Madrid şi el e cel care îmi povesteşte despre oraşul încremenit şi conservat parcă în sirop, îmi povesteşte despre râu. Trăieşte mortul Dewar, care o fi declamând în trei limbi în camera lui, singur, pe când răsună zgomotul alb. Şi care probabil m-a uitat Trăieşte Will, portarul bătrân, care cu privirea-i limpede (nu există aşa ceva la Madrid) o fi continuând să salute ridicând mâna şi confundând timpul lui şi timpul meu, şi poate chemând cu numele meu pe altcineva (căci pentru el n-am plecat, şi pentru el toate sufletele sunt vii); cu toate că deocamdată ştiu că n-a apărut încă niciun Mr. Branshaw la Tayloriana. O fi trăind Muriel, presupun, în ceea ce a fost odinioară Wychwood Forest, între cele două râuri, acolo unde *a existat* o pădure. Am încă, în faţa mea (le fac să sune într-o cutie de metal alături de o pereche de cercei), nişte monede de atunci pe care nu le-am cheltuit. Aş fi putut să i le las copilului Eric, care în perioada asta se întoarce pesemne de la Bristol pentru vacantă. Poate însă ca acest copil nou-născut să vrea şi el să le colecţioneze într-o zi. Copilul Eric e în viaţă, şi creşte.

Decembrie 1988